ANUL XI.-SERIA II-a.-No. 626

7 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
14 LEI EXEMPLARUL IN STRAINATATE

Duminică 4 Decembrie 1932

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: AL. V. BELDIMAN 1888—1897 CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT IN 1893

...IOTECA CENTRALĂ „ASOCIAŢIUNII" SIBIU

15.000

Acum câteva zile, „Adevĕrul" politic a împlinit 15.000 de numere.

In ţara noastră începătoare întru ale ştiinţei de carte, unde absolventul şcolii primare, după douăzeci de ani, cade iarăşi în analfabetism, — un ziar, chiar politic, îndeplineşte un rol cultural prin însăşi răspândirea slovei tipărite.

De peste patru decenii „Adevĕrul" face acest oficiu — de continuator al şcolii. Avem această impresie ori de câte ori vedem de pildă un zidar, în orele de repaos, silabisind un articol la umbra cliturilor de cărămizi... sau un ţăran, venit cu câteva ceasuri înainte de plecarea trenului, şi care — pe scările gării — citeşte încruntat gazeta, cu opriri şi cu gesturi de aprobare.

Dar, în afară de această împrejurare, „Adevĕrul" a făcut loc în coloanele sale mişcării culturale din ţară şi din străinătate.

Cititorul român, timp de decenii, n'a fost în contact cu mişcarea intelectuală — decât prin rubrica respectivă din „Adevĕrul".

La noi cartea se răspândeşte astăzi în 5-10.000 exemplare. Ce-a fost înainte, la începuturile „Adevĕrului"? Cele mai multe cărţi nu atingeau desigur decât tirajul de o mie sau două de exemplare.

Cât priveşte revistele — şi ele au avut, şi au încă, o soartă destul de proastă.

Cetitorul, lipsit de reviste şi de cărţi, a rămas faţă în faţă numai cu gazeta. Ea i-a intrat în obişnuinţă. Servitoarea aduce zilnic din târg, de-asupra coşului cu cumpărături, şi gazeta „boerului" sau a „cuconiţei"... după cum balanţa politică şi culturală trage într'o parte sau în alta.

Poate entuziasmat de vre-o recenzie sau numai stârnit de-o informaţie, cetitorul s'a dus la librărie şi a cumpărat cartea cu pricina.

Jurnalul, aruncat de domn după trecerea în revistă a rubricei politice, este cercetat de restul familiei — după specialităţi: doamna, literatură; fiii, sport; domnişoara, mode şi curiozităţi, etc.

Subiectele convorbirilor de societate sunt cu totul altele la noi decât peste graniţă. Societatea noastră n'are preocupări de ordin cultural. Totuşi — de câte ori vine vorba despre vre-un autor ori despre vre-o carte — vezi imediat că părerea exprimată de asistenţă este luată, de cele mai multe ori, din cronica literară a ziarului preferat... câte-odată numai dintr'o informaţie.

Dar „Adevĕrul" nu s'a mărginit numai la informaţii literare şi la articole de cultură. A introdus chiar rubrici beletristice. A publicat poezii, schiţe, nuvele... Mulţi debutanţi au văzut lumina tiparului în „Adevĕrul". Au primit încurajări.

Pentru prima dată în ţara noastră, „Adevĕrul" a început să plătească munca intelectuală. Se dădea 5 lei de poezie, 10 de schiţă şi de articol, 20 de nuvelă...

Mulţi scriitori cu vază mi-au povestit cu emoţie clipa, când Mille i-a poftit în biurou, s'a dus la casa de bani din colţ şi le-a adus onorarul. Era nu numai un ajutor pentru viaţa lor aspră. Dar mai ales era o încurajare, aproape o consacrare.

Pe-atunci domina în publicistica literară concepţia aristocratică a muncii dezinteresate intelectuale. Darea unui onorar pentru o bucată literară însemna „comercializarea" artei — „mercantilizarea" ei. Polemicile dintre revistele de pe vremuri sunt o mărturie. Astăzi e foarte natural ca cineva să fie plătit pentru munca lui — de orice fel. Dar pe atunci? Era aproape un lucru ruşinos.

Onorarul plătit de Mille a însemnat o revoluţie în moravurile literare. Ocupaţia de scriitor a început să fie privită ca ceva serios — nu pierderea de vreme a unui târâe-brâu...

Scriitorul trebuia să trăiască dintr'o slujbă, de cele mai multe ori dintr'o sinecură — ori din ajutoare, obţinute prin petiţii şi milogeli pe la uşile miniştrilor. Intr'un moment de bună dispoziţie, când „feia" răspundea afirmativ la „amoarea" ministrului, — acesta aproba o sumă mai respectabilă. Altfel — şeful departamentului trecea pe lângă petiţionar fără să-l bage în seamă.

Atât onorariile „Adevĕrului", cât şi încurajările lui Mille au făcut pe mulţi tineri să se manifeste cu succes în domeniul literar. Unii scriitori mi-au mărturisit că operele lor au fost determinate de contactul cu „Adevĕrul".

Pe lângă rubrica culturală din „Adevĕrul", în jurul acestui ziar s'a creat „Adevĕrul de Joi", „Adevĕrul ilustrat" şi „Adevĕrul literar" — publicaţii pur culturale.

Aceste reviste au pătruns în masa cetitorilor şi mulţumită titlului: „Adevĕrul" — cunoscut dela un capăt la altul al ţării, până în fundul cercurilor dornice de instruire şi de delectare artistică.

Chiar forma de ziar a „Adevĕrului literar" a ajutat la fixarea lui în conştiinţa cetitorilor.

Dar în afară de această revistă literară, „Adevĕrul" a lansat şi alte publicaţii, fie pur literare — fie având multe rubrici literare. „Lectura" pune în contact publicul mare cu literaturile străine. „Dimineaţa copiilor" deprinde cu cartea pe micii cititori. „Realitatea", „Magazinul", etc. cuprind — pe lângă material informativ sau de compilaţie — şi lucrări originale semnate cu numele cele mai proeminente ale literaturii româneşti.

In ultimul timp, „Adevĕrul" a organizat — în stil mare — o editură literară. A scos sporadic, în anii din urmă, multe opere de valoare.

Anul trecut însă, „Adevĕrul" a lansat câteva cărţi de mare succes — de exemplu: romanul d-lui C. Stere.

Iar acum se află sub tipar volumul d-lui Liviu Rebreanu: „Răscoala" — care va însemna, fără îndoială, un eveniment literar al anului.

Această activitate literară a pornit dela „Adevĕrul". S'a repercutat în paginile culturale ale „Dimineţii" şi s'a amplificat — în fel-de-fel de publicaţii periodice şi biblioteci...

E un ecou literar al „Adevĕrului" politic — al acestei gazete care a ajuns la numărul 15.000.

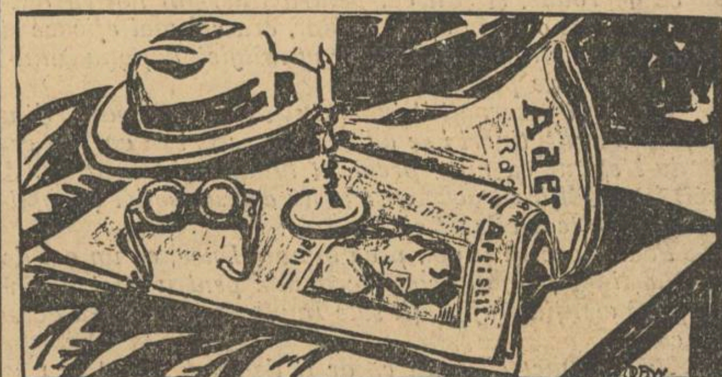
In instituţia „Adevĕrului" s'a depus, şi se depune, o muncă de zi şi de noapte — nu numai de scriitorii, publiciştii şi gazetarii cunoscuţi, dar şi de-o masă anonimă de muncitori intelectuali care contribue, fiecare în marginile aptitudinilor şi şansei sale, la vasta operă atât de diversă svârlită de rotative pe piaţă...

Lucrăm şi visăm, cu o permanentă strădanie, veşnic nemulţumiţi de cele ce-am înfăptuit, cu speranţa într'o mai reuşită realizare în ziua de mâne.

Din toată vânzoleala şi din tot vuetul maşinelor, se desprinde un fior de dragoste pentru munca împlinită — oricât de măruntă şi imperfectă ar fi ea...

Numai această dragoste, — de atâtea ori contrariată şi dezamăgită, ca orice lucru omenesc, — dă viaţa operei culturale a „Adevĕrului", care se plămădeşte din sforţările şi din aspiraţiile tuturora.

M. SEVASTOS

Ediţia critică I. L. Caragiale

Cu al treilea volum al acestei ediţii [1]) se începe retipărirea articolelor literare şi politice ale lui Caragiale. La această grupă am alipit şi aşa numitele *Reminiscenţe*. Caragiale a grupat sub acest titlu, când le-a retipărit în *Calendarul Dacia* (1898), amintirile sale despre câţiva oameni şi câteva episoade politice, bucăţi apărute în *Epoca* şi *Epoca literară* din 1896 şi 1897. Două din aceste bucăţi, *Boborul* şi *Baioneta inteligentă* le-a introdus autorul mai târziu şi în *Momente* (1901), rupându-le astfel din grupa Reminiscenţelor. Gruparea şi titlul din *Calendarul Dacia* îmi par decizive, şi semnificaţia artistică a acestor amintiri justifică destul, cred, introducerea termenului *Reminiscenţe* în denumirea acestor volume ale ediţiei noastre. *Notiţe critice* a numit Caragiale o serie bogată de foiletoane din *Universul* (1899, 1900), cele mai adesea fără a le preciza subiectul prin subtitluri; însăşi bogăţia acestei serii ne-a îndemnat a completa cu aceste două cuvinte titlul grupei de scrieri a cărei publicare începe cu acest volum. Pentru înlesnirea cititorului. am crezut de folos să dăm un titlu bucăţilor pe care le-a lăsat Caragiale fără numire specifică. Aceste titluri, puse de noi, sunt închise în paranteze.

Contra unor superficiali apreciatori Vlahuţă spunea adâncul adevăr, că opera lui Caragiale e — mare. Poetul se gândea doar numai la varietatea şi la substanţa artistică a tipurilor. Acum se vede că acela care, prin excelenţă, a avut darul de a-şi concentra extrem bogăţia experienţei sale artistice, a şi scris — mult. De sigur mult peste marginile asprimii cu care-şi trata el însuşi scrisul.

Există fanatici ai lui Caragiale care ne repetă, că noi, editorii, suntem datori a adopta asprimea aceea a autorului. Repetăm şi noi, că scrisul întreg al unui scriitor ca acesta este un dar deplin dat naţiunii sale, eventual şi altor lumi cititoare. Este al nostru tot; şi nu-l putem stăpâni altfel decât cu cel mai strict respect către întregimea lui. Numai nesocotinţa sau nepriceperea s'ar putea încumeta să aleagă ce trebue să rămână limbii şi literaturii româneşti, şi ce nu, din o moştenire ca a lui Caragiale.

Producţia critică a lui Caragiale are de obiect întreaga viaţă culturală, literară, artistică şi politică. Criticii literare aparţin, fără îndoială, şi parodiile *(Noaptea Invierii; Smărăndiţa; Literatura şi arta română în prima jumătate a secolului XIX; O blana rară; Dă-dămult, mai dă-dămult)*. Am păstrat pentru această parte a ediţiei noastre bucata cu titlul *Cronica de Joi* (în *Schiţe Nouă*, 1910): cu tot elementul ei narativ, prin caracterul ei esenţial ea aparţine, cred, criticii culturale.

Această activitate critică a mers alături de cea pur artistică, fie narativă, fie dramatică, dela începuturile tinereşti din *Claponul* (1877—78) până la cele din urmă foiletoane din *Universul* (1910). Periodicele în care e risipit acest material sunt: *Voinţa Naţională, Convorbiri literare, Timpul, Constituţionalul, Vatra, Epoca, Epoca literară, Gazeta poporului, Moftul Român* (în două serii, 1893 şi 1901), *Foaia interesantă, Pagini literare, Literatura şi arta română* (sub direcţia d-lui N. Pătraşcu), *Universul, Die Zeit* (din Viena, 1907).

In 1885 Caragiale publică, fără semnătură, în *Voinţa Naţională*, o serie de lungi articole spre justificarea expulzării învăţatului M. Gaster.

Din vremea cât a lucrat Caragiale în redacţia *Timpului*, nu mi-a fost cu putinţă să identific nici un articol politic al său. O amintire despre Eminescu în ziarul numit, o alta la fel în *Constituţionalul* — : atât e tot ce am găsit din acea vreme: amândouă bucăţile retipărite de autor, în 1892, fără schimbări. Spre sfârşitul anului 1895 găsim pe Caragiale în redacţia unui ziar liberal, *Gazeta Poporului* [2]), scoasă de Gheorghe Pallade: notiţe polemice — una îndeosebi contra Junimii — contra conservatorilor, contra *Epocei* în special. Insă în Noembrie 1896 Caragiale publică în *Epoca* articole politice. Seria s'a continuat în 1897, şi a rezultat astfel cea mai compactă massă de ziaristică politică a scriitorului. In această serie se găsesc portretele politice ale lui Dimitrie Sturdza, Al. Lahovary, Lascar Catargi; apoi: *O lichea* (tot Dimitrie Sturdza), *Caradale şi Budalale, Cabinetul Hagi Tănase, Rărunchii Naţiunii, Liberalii şi Literatura, Tocsin şi Tocsine,* şi multe altele. Intre timp Caragiale publicase, în *Ziua*, de sub direcţia lui Gh. Panu, la al cărui proaspăt partid „radical" aderase prin o scrisoare entuziastă, reportajul despre *Culisele chestiei naţionale*, pomenit mai sus. In 1897 apare în *Opinia* din Iaşi un elogiu al lui Take Ionescu, care se arătase a fi preferatul lui Caragiale, încă dela primele articole din *Epoca*.

Totuşi un articol din *Epoca* (11 Iunie 1897), întreg consacrat lui Take Ionescu, reprodus de altfel din *La Roumanie illustrée* (8 Iunie 1897), nu pare scris de Caragiale. Elogiul din *Opinia* l-a reprodus d. Romulus Seişanu, în volumul său *Take Ionescu* (1930). In ziarul vienez *Die Zeit*, din 3 April 1907, pe prima pagină, apare un articol: *Rumänien wie es ist — Von einem rumänischen Patrioten*. Articolul se întinde pe patru coloane. Traducerea germană a textului lui Caragiale a fost făcută de un literat berlinez Hermann Kienzl, din cercul doamnei Mitte Kremnitz. Articolului german şi broşurii *1907* le urmează, cronologic foarte de aproape, dar nu prea de aproape în spirit, discursurile şi toasturile din campania conservator-democrată. Le tipărim după manuscrisele aflate în stăpânirea doamnei Alexandrina Caragiale, manuscrise ce par a fi stenograme (v. *Prefaţa* volumului I al acestei ediţii, pag. XIII).

Inedite aducem trei: un fragment care povesteşte originile Romei (în manuscrisul original, fără titlu), probabil începutul acelei istorii a Românilor cu care îl însărcinase pe Caragiale, prin 1899—1900, Ministerul Instrucţiunii Publice (vezi *Prefaţa* volumului I, l. c); *Dă dă-mult, mai dă-dămult*, parodie la basmul *Stăpânea odată...* al lui Delavrancea; însfârşit un proiect de lege a împământenirii, manuscris autograf, proprietate a d-lui Profesor D. Gusti, pe care îl rugăm să primească mulţumirile noastre cele mai vii pentru bunătatea ce a avut a ni semnala şi comunica acest text.

Bucăţile nesemnate (în afară de numele întreg, Caragiale iscălea: *Ion, i, C... L*, şi — în revista *Vatra* numai, de două ori, — *Stan)* le-am identificat mai întâi prin stil. Pentru unele din ele posed şi confirmarea unor prieteni buni ai săi — pentru articolele din *Voinţa Naţională*, de exemplu, am mărturia d-lui profesor I. Suchianu, — sau a lui Caragiale însuşi, care, uneori, mi-a precizat ce avea de gând să retipărească.

Stereotipări stilistice sunt, în scrisul lui Caragiale, puţine; cu atât mai mult ne pot ele servi pentru a-l identifica. Procedeul fix în dispunerea ideilor: definiri şi enunţări la început, apoi anunţarea expresă a desvoltărilor cu un *Iată*, aşezat de obiceiu în alineat deosebit; citarea de fapte istorice şi literare pe care dinadins le alege puţin familiare massei cetitorilor — ca, de exemplu, pomenirea proverbial blajinului rege Bomba în apropiere amuzantă cu un ziarist bucureştean numit Bomba, sau a Doctorului Renaudot, fundatorul primului ziar francez, „doctor" despre care se teme Caragiale că va întreba numaidecât cititorul: unde şade şi care-i sunt ceasurile de consultaţie — jocul de cuvinte în serie, cărui Caragiale i-a păstrat totdeauna aceeaşi juvenilă dragoste; o preferinţă pentru cuvinte populare vechi şi rare — sunt semnele principale revelatoare ale scrisului caragialian.

PAUL ZARIFOPOL

[1]) Prefaţă la volumul „Reminiscenţe şi notiţe critice", vol. III al ediţiei critice.

[2]) Despre această colaborare vezi acum notiţa d-lui I. Suchianu, în „Universul" din 17 Octombrie, 1932, pg. 4.

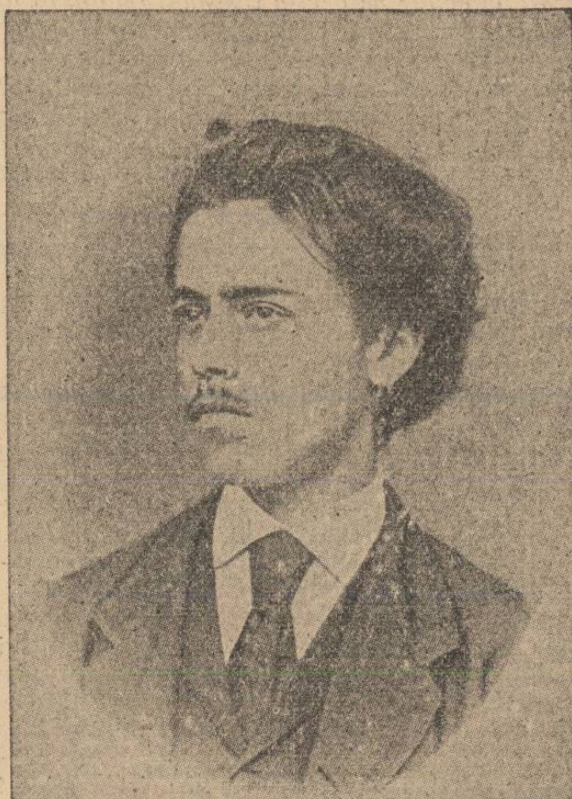
„Momentele" pe scenă

de AL. O. TEODOREANU

Teatrul Naţional din Iaşi şi-a deschis stagiunea cu realizarea dramatică a câtorva „Momente" ale lui Caragiale.

D. Al. O. Teodoreanu a ţinut, cu prilejul acesta, o conferinţă pe care o reproducem mai jos:

Dacă veselul Alecsandri e ctitorul teatrului românesc, sarcasticul Caragiale e cea dintâi şi suprema lui justificare. Alecsandri a înălţat un templu. Caragiale l-a sfinţit. Cuvine-se deci, cu adevărat, să ne cinstim cinstindu-l şi să luăm har din harul lui, de pe această scenă care de la el purcede şi dela duhul lui cel de o fiinţă cu dânsa, carele pentru noi şi pentru a noastră veselire, aici s'a pogorît.

I. L. Caragiale

Rog onoratul auditoriu să-mi ierte această involuntară alunecare către tonul apostolic, în care făgăduesc dealtfel să nu mă menţin. Dar trebue să mărturisesc, că pentru mine unul, apariţia lui Caragiale în literatura noastră ţine de minune şi minunile, ştiţi bine, au prostit şi oameni mai tari de înger.

Nu e în intenţiunea mea să pun la încercare răbdarea fumătorilor din această sală, întârziind metodic. savant şi plicticos asupra operei şi persoanei lui Caragiale. Mai întâi, nu se joacă decât *Momentele*, şi,

Mi-au dat persoane competente,
Un sfat, ce'n minte mi-a rămas:
Dacă vorbeşti despre *Momente*,
Nu-i cazul să vorbeşti un ceas.

De aceia, mă voi mărgini să fac câteva comentarii sumare, pe marginea acestui spectacol instructiv, distractiv şi actual. Dacă modestia nu m'ar opri, aş spune că rostul meu în această seară se reduce la acela al linguriţei de frişcă din ceaşca de şocolată. Dar modestia, după cum vedeţi, mă opreşte.

Prima lege a teatrelor, pe care a votat-o desigur şi Agamiţă Dandanache, poruncea teatrelor naţionale să-şi inaugureze activitatea anuală cu piese româneşti. Sentimentul care a dictat acel articol eminamente patriotic, se clasează dela sine, printre cele mai nobile. Legiuitorul însă, neglijase un amănunt: la acea epocă, literatura dramatică originală nu exista. Lucrurile s'au schimbat de atunci. In prematurul conţinător legal, s'a ivit un conţinut real. Forma, nu mai e astăzi, cum spuneau Junimiştii şi Caragiale cu ei, goală. De aceia, ne apare întrucâtva paradoxal faptul că tocmai acum, când articolul e aplicabil, a dispărut din lege. Dar dispariţia, ca şi apariţia lui, n'a modificat nimic din mersul firesc al evoluţiei noastre teatrale. Actualmente. toate teatrele naţionale îşi încep stagiunile cu piese româneşti şi nu-mi pot închipui un director care având la dispoziţie un repertoriu original utilizabil, să nu recurgă la el cu precădere, fără de nici o constrângere.

Deschizându-şi porţile cu un spectacol Caragiale, Teatrul Naţional din Iaşi nu-şi face decât datoria, aducând în acelaş timp un binemeritat omagiu publicului care îl frecventează. Căci,

succesul lui Caragiale e în raport invers proporţional cu descaragializarea şi insuccesul lui, în raport direct cu caragializarea publică.

Pentru a ilustra această afirmaţie cred de ajuns o pildă, pe care îmi permit s'o formulez în următoarea întrebare: vă închipuiţi, domniile-voastre, o sală de Caţavenci şi Brânzoveneşti, castrându-se pe comptul lui Caţavencu şi Brânzovenescu de pe scenă?

Eu cred că nu, cu toate că maliţioasa înţălepciune populară ne dovedeşte că e greu să observăm musca de pe căciula proprie. Eu, cel puţin, nu cunosc decât un caz:

Aveam un amic, care decâte ori intra în apă, la Strand, avea obicei să strige:

— Să iasă prostul din bae!

Toată lumea râdea, dar nimeni nu se grăbea să părăsească apa. Intr'o zi însă, un domn foarte corpolent, spre uimirea şi hazul întregii asistenţe, s'a supărat teribil, replicând răstit:

— Dar, ce, eu n'am plătit?

Fiţi siguri însă că dacă stimabilul Caţavencu se va fi strecurat cumva printre domniile-voastre, e drept că nu se va distra prea mult, dar nici nu va protesta. E foarte probabil că auzindu-mă, surâde ironic şi trage cu coada ochiului la vecin. Iar dacă cumva va fi înţeles că despre el narează fabula, aşi putea eu striga mult şi bine: să iasă Caţavencu! nici vorbă că nu va mişca: Prostul nu iese de două ori din bae.

In orice caz, întocmind afişul aşa cum l'a întocmit. direcţia Teatrului a dovedit că ştia bine că nu convoa-

(Continuare în pag. II-a)

că în astă seară nici pe Caţavencu, nici pe Trahanache, nici pe Mache, nici pe Lache. Aceşti doi din urmă au *rămaseră* în Piaţa Unirii, *mă'nţelegi, pentruca să mai ia o halbă,* la berărie *careva să zică.* I-am lăsat, comentând acest spectacol în fel şi chip.

— Mache, zice Lache, se deschide.
— Ce? zice Mache.
— Cum, ce?
— Zici că se deschide.
— Da, se deschide!
— Ce se deschide?
— Naţionalul, mă 'nţelegi, Teatrul care va să zică. Mache mai comandă un rând.
— Ştii cu ce se deschide? zice Lache.
— Ce să se deschidă ? zice Mache.
— Eşti teribil, mon cher, parol! Naţionalul, mă 'nţelegi, Teatrul care va să zică, ştii cu ce se deschide?
— Nu pot pentru ca să ştiu!
— Cu anecdote, domnule, de Caragiale, Mache!
— Ei, aşi!
— P'onoarea mea!
— C'eşti copil?
— Aşa să mor!
— Ce dobitocie!

Imi pare nespus de rău că n'am putut *pentruca să mai stau,* trebuind să vin la Teatru, *mă'nţelegi,* să vorbesc, *care va să zică.* Nu regret însă de loc că Mache şi Lache au rămas unde se aflau, deoarece, în absenţa lor, sarcina de-a lămuri sensul acestui spectacol îmi e cu mult uşurată.

Doamnelor şi domnilor,

Se vor fi întrebat mulţi dintre domniile voastre, de ce se deschide stagiunea de faţă cu *Momentele,* care au fost scrise pentru a fi cetite şi nu cu o lucrare destinată anume scenei? Vă răspund:

Mai întâi pentrucă *Momentele* sunt piese.

Apoi, pentrucă sunt piese nejucate încă.

In aceste mici capo-d'opere, ca în toată producţia literară a lui Caragiale, dramaturgul primează. Ele ne oferă un bun spectacol inedit. Reprezentarea lor marchează o târzie dar binevenită îndrăsneală şi ca ingeniozitate nu întrece cu nimic întâmplarea similară cu oul lui Columb, strivit pe masă, ca să şadă. Pentru a deveni teatru, scenetele acestea nu aşteptau decât să fie jucate. Iată, vor fi. Se ţin bine pe scenă, sunt vii, pline de haz şi, adevărate modele ale genului, sunt perfecte, sunt perfecţia însăşi. Nu veţi găsi în ele nici vorbă de prisos, nici detaliu nelalocul lui. Inşirate ca mărgăritarele pe firul de lumină al regisorului, ele alcătuesc un incomparabil *spéctacle coupé.* Fiece cuvânt scris, conţine doza lui de dinamită cu care era saturată intelectualitatea explosivă a autorului. Prostia, lichelismul, vulgaritatea şi semi-doctismul care mişunau, reprezentative, într'o epocă de prefaceri adânci, ca şi aceasta, sunt redate în acţiune şi dacă se poate spune, în toată splendoarea lor. In nici un autor român şi nicăiri mai mult ca în aceste creionări schematice, definiţia bergsoniană a comicului, *du mécanique plaqué sur du vivant,* nu-şi găseşte o mai vastă aplicaţie. Cu tot comicul din opera lui însă, Caragiale nu era deloc Domnul pe care defectele aproapelui îl distrează numai. A fost un veşnic nemulţumit, un mare protestatar, un moralist, cum ne afirmă d-l Zarifopol că îi plăcea să-şi zică, un acerb critic social, după cum demonstrează d-l Ibrăileanu şi mai pe scurt un geniu. In acest satiric fără pereche încăpea destul lirism ca să zăpăcească o întreagă facultate de litere, şi să-i dee de lucru multă vreme. Caragiale nu era impasibil la cele ce-l înconjoară, aşa cum ar cere-o canoanele categoriei literare în care a fost aşezat fără discernământ. Profesor-doctorul ar dori satira cam prin preajma catedrei, pe lângă el şi chiar deadreptul în genul didactic, dacă se poate. Dar noi suntem ţinuţi a lua în seamă aceste clasificări pripite, tot atât cât am lua, dacă am putea-o şti, opinia unei broaşte ţestoase asupra fabulelor lui La Fontaine. Deci, putem afirma fără sfială, că în lucidul Caragiale clocoteau mai vijelios pasiunile, decât în cutare sentimental pâclos şi decât într'o pleiadă întreagă de consumatori de azur, de trubaduri limfatici, de fabricanţi autumnali de ode în kilometru antic şi poeme amoroase cu sirop. Şi ne aflăm iarăşi în plin adevăr amintind că sentimentele lui faţă de personagiile pe care le redă oscilează între dispreţ şi ură: aceasta e claviatura lui. Pe cei mai mulţi dintre eroii săi, Caragiale îi detestă. Şi are dreptate. O repetiţie a *Momentelor* la care am asistat, m'a întărit în convingerea, că dacă ar fi fost chimist, Caragiale ar fi inventat o cerneală, care în contact cu prostia să facă explozie. Credeţi că n'ar fi făcut bine?

Spuneam la începutul cuvântării mele că spectacolul care va urma e actual. Actuale au redevenit, fireşte, şi piesele lui Caragiale. Dar piesele au *redevenit* pe când *Momentele* au *rămas* actuale. In 1916, *O scrisoare pierdută,* de pildă, era desigur mai puţin actuală decât cu doi ani mai târziu şi decât acum. Reactualizarea ei se datoreşte fenomenului de repeţire istorică, unei identităţi de împrejurări care mai curând sau mai târziu, vor dispare. Acestei piese, ca şi surorilor ei de altfel, îi va rămâne atunci o valoare mai mult documentară.

In *Momente* însă, Caragiale s'a ridicat până la ceeace am putea numi *actualitate eternă.*

Caţavencu n'a dispărut cu totul, dar astăzi e sociolog şi economist. Pristanda, are fără îndoială licenţa'n drept, iar coana Joiţica bea coktail şi conduce automobilul. E peinturlurată şi cu sprincenele smulse. S'a schimbat puţin. Toţi s'au cam schimbat. N'au rămas cum au fost, decât pe scenă. Tipurile din *Momente* însă au dezertat în massă din scoarţele volumului şi s'au băgat printre noi. Trăesc şi fac pui. Pe amicul X de pildă (eternul amic X!), îl veţi găsi negreşit la Corso, după spectacol, aşa cum am găsit şi eu pe Lache şi pe Mache, la berăria din Piaţa Unirii. Şi cum să nu-i găseşti, când stau acolo, la aceiaşi masă, neclintiţi, de cincizeci de ani? Ii întâlnim pe toţi zilnic şi ne lovim de ei la tot pasul, la bărbier, în tren, la aperitiv, (mai ales), în toate pieţele Unirii de pe tot cuprinsul României-Mari, pretutindeni. Aceste tipuri au dobândit, ceiace numeşte fratele şi confratele meu Ionel, *o circulaţie socială* şi prin asta nemurire. Caragiale i-a luat din viaţă şi i-a pus în cărţi. Ei au părăsit cărţile şi s'au întors înapoi în viaţă, continuând opera pe seama lor, ca şi cum creatorul le-ar fi spus blestemându-i:

— „Amintiţi-vă că sunteţi caraghioşi şi că în caraghioslâc vă veţi întoarce !"

Luaţi, numai de curiozitate, *Monitorul Oficial,* indiferent de an, şi vă veţi convinge uşor ce mai selecţionată şi cât de permanentă pepinieră de tipuri caragialeşti adăposteşte cupola din Dealul Mitropoliei.

Acel domn, fost deputat, fost ministru, care vorbea de la tribuna Camerei despre *tricolorul alb* al Regilor Franţei, nu vi se pare pornit deadreptul din „*Momente?*"

Dar celălalt care spunea că în principiu nu admite demagogia, dar dacă se face demagogie, *să se facă măcar metodic,* nu vă aminteşte întrunirea din *O scrisoare pierdută?* (Am spus că această piesă a redevenit actuală, dar nădăjduiesc că nu va mai fi mult).

Dar acel faimos domn deputat care şi-a adăugit numelui de familie pe acel al unui impunător curs de apă din Oltenia şi care susţinea morţiş că el admite repausul duminical, sub condiţia să fie cotidian, n'a câştigat el dreptul de a-i spune lui Caragiale, tată ?

Şi'n fine, acel domn, tot membru al parlamentului, care invitat de Tache Ionescu să nu mai întrerupă, fiindcă nu are spirit de à propos şi i-a răspuns: *Ba am, coane Tache, dar îmi vine mai târziu,* nu se află în cel mai autentic miticism caragealesc?

Toţi aceştia, au fost, sunt şi vor fi în eternitate copiii spirituali ai maestrului. Pe aceştia, Teatrul Naţional din Iaşi a găsit nimerit să vi-i prezinte în astă seară. Unii vă vor părea poate persecutaţi de autor, sau, cum se zice, şarjaţi. Să nu uităm însă, că satiricul are rol de oculist. El ne prezintă o lentilă, cu ajutorul căreia să putem urmări ceiace a văzut el cu ochiul liber. Bine înţeles că una şi aceiaşi lentilă nu poate servi la fel şi simultan miile de privitori care o întrebuinţează. Reglarea ei se face însă cu ajutorul unui dispozitiv personal şi nu depinde decât de noi să-l potrivim cum ne convine.

Caragiale scrie undeva, în *Notiţele* lui, că un teatru bun nu e numai decât un teatru în care se joacă piese bune, ci, mai ales, un teatru în care se joacă bine.

Aţi înţeles desigur că prin aceasta, Caragiale nu vroia, doamne fereşte, să îndrepte atenţia directorilor către piesele proaste. El nu le îngădue numai să joace piese pentru care nu au un personal artistic, la înălţimea textului. Cu actori croiţi pentru Baba Hârca, nu te poţi aventura să interpretezi Péleas et Mélisande şi nici cu tineri deabea ieşiţi din acele fabrici de Hamleţi care sunt îndeobşte Conservatoarele, nu e recomandabil să joci teatru de Cehov sau Jules Renard. Caragiale punea prin urmare repertoriul în funcţie, dacă nu exclusiv, dar în primul loc de interpreţi şi bine făcea, căci e la mintea omului că directorul care ştie să acorde un repertoriu cu distribuţia, ştie tot ce trebue să ştie. Să luăm un exemplu de-aici, dela noi: am aplaudat cu toţii din toată inima şi în atâtea rânduri pe excelentul nostru comic Ramadan. Am aplaudat de asemeni şi pe apreciatul tragedian Ghiţescu. Să ne închipuim acum că am găsi într'o bună seară pe Ramadan distribuit în Romeo, pe când rolul Juliettei ar fi ţinut de Aurel Ghiţescu sau chiar de maestrul Vernescu, în travesti. Bună e piesa, buni şi interpreţii, dar prost spectacol, nu-i aşa ? Rolul respectiv nu li se potriveşte, sau, cum spune Caragiale în aceleaşi *Notiţe, nu-i prinde.* Ei, domnilor, asta şi nu altceva vroia el să evite. Pentru respectarea acestui înţelept desiderat şi pentru mai deasă aducere aminte, eu aşi afişa caragealiceşte pe uşile tuturor cabinetelor directoriale: A nu se cânta la ocarină, mă'nţelegi, ceiace e scris pentru contrabas şi invers, care va să zică.

Pentru reuşita acestui spectacol, la strădania celor mai bune elemente ale trupei noastre s'a alăturat preţioasa colaborare a unor decoratori de calitatea lui Théodore Kiriakov şi Ion Sava. Dacă ţinem seamă că toţi au lucrat sub directa supraveghere a unui meşter ca Aurel Ion Maican, ne e îngăduit a spera că în limita posibilităţilor locale, voinţa Maestrului a fost împlinită.

Aceasta rămâne însă s'o hotărâţi domniile-voastre.

Făgăduisem să vorbesc puţin şi iată că, antrenat de un subiect despre care aşi putea vorbi la infinit, mi-am depăşit intenţiile.

De aceia şi ţinând seamă că printre primele schiţe ce se vor juca figurează şi faimoasele telegrame, îmi veţi permite să-mi închei şi eu cuvântarea telegrafic, trimiţând directorului de scenă următoarea telegramă urgentă, pe care o supun aprobării domniilor voastre:

Aurel Maican

In culise

Nu dispera (stop). Terminat cuvânt introductiv (să pun mulţumitor? Am pus). Public impacient vrea Caragiale (stop). Rog începeţi!

Ş'acum, nu-mi rămâne decât să vă urez petrecere bună, zicându-vă:

Mai poftiţi!

AL. O. TEODOREANU

Tiparul

Din sufletu-mi, cu'ncetul te-ai desprins...
Mi-a mai rămas în inimă tiparul,
In care trupul tău — ca piscul nins —
A stat perfect şi limpede cum e cleştarul.
Tiparul astăzi e aproape gol;
Deschide pumnul, — dar domol:
Simt doar o mână fină şi uşoară,
Ce s'a'mplântat în mine ca o ghiară.
Ca unghiile cu parfum de iasomie
Tiparul pur să nu-l sfâşie...

MAR.

A apărut Ediţia I-a
IN PREAJMA REVOLUŢIEI
LUTUL...
roman de C. STERE
Editura „Adeverul" S.A. Preţul Lei 80

Strângeţi bonurile marelui concurs
Columbia-Realitatea Ilustrată
care vă dă posibilitatea să concuraţi la premii în valoare
de lei 100.000

Caleidoscop intelectual

Dostoievschi şi Pobjedonoscev

La „Arhiva istorică centrală" din Petrograd s'a descoperit de curând, printre *hârtiile oficiale* ale fostului ministru de interne, un act din 29 Ianuarie 1881 în care e vorba de acordarea unei pensii văduvei şi copiilor lui Dostoievschi. Alăturat se afla şi o scrisoare originală a reprezentantului sfântului Sinod, K. Pobjedonoscev, adresată ministrului de interne Loris-Melicof, pe care o redăm mai jos:

Aseară a murit F. M. Dostoievschi. Mi-a fost bun prieten şi plecarea lui de veci m'a întristat adânc. Dar moartea lui nu e numai o mare pierdere pentru literatură şi pentru popor ci — mă încumet să spun — chiar şi pentru guvern.

In ultimii zece ani am urmărit din directă apropiere tot ce a produs, şi ştiu că, pentru tineretul nostru dezorientat ca şi o turmă fără păstor, era cel mai eficace şi cel mai influent propovăduitor al religiei, naţionalismului şi iubirii de patrie.

Oamenii rezervaţi îl iubeau şi i se spovedeau. Ştiu că foarte mulţi tineri i se adresau în scris sau verbal, cerându-i sfatul ca unui preot. Ii lumina şi-i instruia. A trăit în condiţii sărăcăcioase şi nu a lăsat soţiei şi copiilor nimic altceva decât cărţile sale.

Poate socotiţi şi dv., prea bunule Duce, ca un act de recunoştinţă şi înaltă consideraţiune pentru poet, să îndreptaţi atenţia Majestăţii sale Impăratului asupra acestui caz.

Mă încumeţ să spun că ar fi demn şi drept să i se acorde văduvei un ajutor pentru cheltuelile de înmormântare, iar familiei să i se aprobe o pensie, din fondurile împărăteşti alocate scopurilor de binefaceri.

Al dv. prea supus

K. POBJEDONOSCEV
29 Ianuarie 1881.

S'a mai găsit printre acte şi o scrisoare a ducelui Loris-Melicof adresată ministrului de finanţe *Abas,* în care ducele relevă meritele lui Dostoievschi pentru literatura rusă, rugând pe ministru să intervină la împărat şi să-l determine să-i acorde văduvei pensia.

Ministrul de finanţe îndeplineşte dorinţa lui Loris-Melicof şi în urma audienţei avută la ţar în ziua de 30 Ianuarie 1881, asigură văduvei lui Dostoievschi o pensie anuală de 2.000 ruble.

S'a mai găsit de asemenea o scrisoare cu următorul cuprins:

Romancierul F. M. Dostoievschi, care a murit la 28 Ianuarie, a lăsat în urma lui doi copii minori: Fedor, de nouă ani şi Liubov, de unsprezece ani. Grija de căpetenie a celui adormit pe veci a fost îndreptată, în ultimele zile ale vieţii sale, spre educaţia viitoare a copiilor lui. Băiatul ar urma să fie trimis la gimnaziul academicianului Bitşcof. Văduva celui decedat ar rămânea adânc recunoscătoare în cazul unui sprijin material pentru educaţia copiilor ei.

29 Ianuarie 1881.

Descoperiri la Herculanum

Profesorul Maiuri, care se ocupă de aproape de Antichităţile italiene, publică în „Times" un articol relativ la rezultatele foarte remarcabile ale ultimelor săpături întreprinse la Herculanum sub supravegherea sa.

„Infăţişarea specifică Herculanum-ului, aşa de diferită de acea a oraşului Pompei, o regăsim mai cu seamă în aspectul construcţiei vilelor luxoase din acel oraş.

Contrar aşteptărilor constatăm mai întâi faptul că stilul caselor particulare era la Herculanum mai liber, mai desvoltat, mai înclinat să adopte forme noui, decât arhitectura pompeiană. Aici s'a făcut o transformare mai raţională a elementelor casei italice sau helenistice, pe de o parte sub influenţa spiritului practic al Romanilor, pe de altă parte sub influenţa mai directă, exercitată inevitabil de un oraş mare ca Neapole cu case strâns lipite între zidurile vechii cetăţi greceşti.

Casele acestea erau luxoase şi aristocratice în adevăratul înţeles al cuvântului. Ele formau o serie de terase şi verande la marginea oraşului, spre mare. Acestea erau susţinute de postamente masive, construite pe panta solului vulcanic.

In tot lungul faţadelor se desfăşura un şir neîntrerupt de camere şi terase, grădini suspendate şi alte încăperi mai mici destinate odihnei (cubicula diurna), de unde te puteai bucura de o privelişte minunată spre mare şi unde puteai primi nestingherit briza răcoritoare a mării.

Pe axa acestor încăperi erau distribuite culoare interioare, în aşa fel, încât reflexele luminii cerului şi mării pătrundeau în colţurile cele mai ascunse ale casei.

Alături de casele aristocratice Herculanum ne-a păstrat un tip de casă unic în arhitectura domestică a antichităţii. Acestea sunt casele modeste, divizate în două încăperi separate şi care erau, fără îndoială, închiriate de către proprietarii lor oamenilor mai nevoiaşi. S'a găsit un specimen din aceste construcţii admirabil conservat. Inălţimea dela podea, până la primul etaj e aproximativ de şapte metri. Casa e zidită pe un plan lung şi foarte îngust, pe un teren mărginit de două case patriciene.

Tot scheletul, afară de zidurile exterioare, e format din stâlpi legaţi între ei prin drugi de lemn şi o zidărie văruită în alb. Prin structura şi împărţirea generală, casa aminteşte un tip de locuinţă foarte obişnuit în Anatolia şi pe coasta Mediterană, unde construcţiile rurale arată o întrebuinţare din abundenţă a lemnului.

Peştera Sibilei

O descoperire dintre cele mai importante a fost făcută de curând, nu departe de Neapole, de către neobositul profesor Amedeo Maiuri, unul dintre iluştrii arheologi ai epocii noastre. El a găsit nici mai mult nici mai puţin decât altarul sibilei cumeane descris de Virgil. Pe panta muntelui din Cuma se găseşte o vastă sală în patru colţuri, cu trei nişe.

Intrarea în sanctuarul propriu-zis şi spre locuinţa sibilei se face printr'un gang lung subteran.

Impărţirea încăperilor subterane şi resturile ornamentelor sculptate, care decorau zidul şi cele trei piscine din sala interioară, corespund perfect cu descrierea din Eneida şi anumite texte din sec. IV şi VI ale erei noastre.

Recunoaştem pretutindeni influenţa artei greceşti.

Descoperirea de faţă este una dintre cele mai strălucite descoperiri făcute în ultimii ani.

Femeile şi pacea

„Comitetul dezarmării", constituit la Geneva de organizaţiile internaţionale feminine, a primit din partea institutului Nobel o importantă subvenţie pentru continuarea binefăcătoarei lui activităţi. Planul de lucru al acestui comitet constitue cel mai grandios efort pe care l-a înregistrat istoria omenirii din partea femeilor. Comitetul reprezintă paisprezece uniuni feminine internaţionale; au aderat la el şi unele grupări naţionale, ca de pildă influentul „Comitet american pentru cercetarea cauzelor războaielor şi preîntâmpinarea lor" (Cause and Cure of War). Indărătul acestor organizaţii stau 40 de milioane de femei. Acordarea subvenţiei Nobel e o recunoaştere a activităţii pacifiste a organizaţiilor feminine şi totodată le soluţionează greutăţile materiale de până acum. „Pentru a duce războiul, e nevoe de trei lucruri: de bani, bani şi iarăşi bani", a spus Bismarck; graţie acestei subvenţii, vor putea şi femeile să învingă urgia crizei de azi şi să-şi ducă mai departe lupta pentru pacea universală.

Schalom Asch

Asch, nuvelist, romancier şi dramaturg, este desigur autorul cel mai citit, cel mai cunoscut, cel mai sărbătorit, după Schalom Alechem, în tânăra literatură idiş.

S'a născut la 1 Ianuarie 1880 în Cutno (Polonia). A locuit la Varşovia, la Paris, în America (dela 1914 la 1921), acum iarăşi la Paris.

A început a scrie în 1900 în reviste idiş şi ebraice. In 1903 tipăreşte un volum de povestiri: „Intr'o vreme nenorocită". Apoi „Satul", strălucită capodoperă descriind viaţa evree. Urmară dramele: „Intoarcerea", „Timpul Mesiei" şi „Dumnezeul răzbunării", jucată în 1907 cu mare succes la Berlin de Max Reinhardt şi apoi foarte adesea în Germania, Polonia, Rusia, Roma (la Teatrul Naţional), Paris şi la noi, „Sabetaï Ţvi", piesă istorică apărută în *Cahier mensuels de Littérature,* „Liga celor slabi", etc.

Romanele: „Mery", „Motke Hoţul" şi, de curând, măreaţa trilogie de romane: „Petersburg", „Varşovia", „Moscova".

Schalom Asch este un avântat romantic şi proza lui are toate graţiile şi ritmurile unui cânt. Posedă arta de a seduce şi de a exalta. Şi ce viu este ! Totul la el este vibrant, entuziast şi pitoresc. Şi cum se animă natura sub penelul lui ! Asch e un mare idealist. Dar în puternica lui trilogie, din care extragem sguduitorul episod de faţă, se dovedeşte a fi şi un profund şi emoţionant realist. A ieşit dintr'o casă modestă şi n'a văzut în copilărie decât strâmtorare şi suferinţă şi adesea grozăviile pogromurilor.

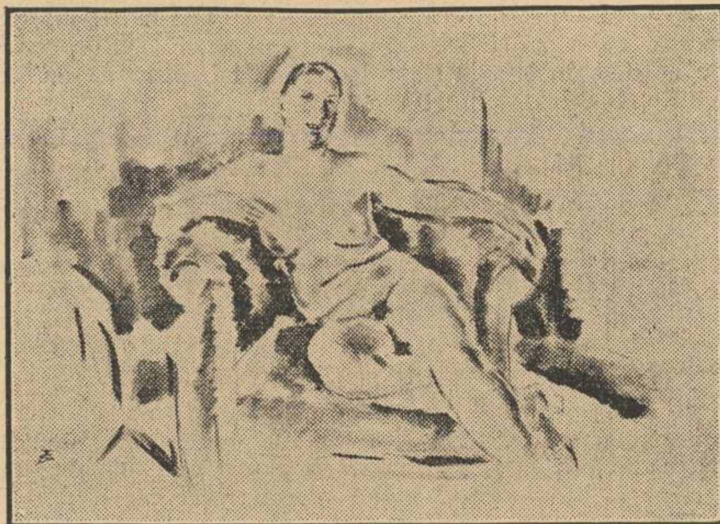
E în plină maturitate creatoare. In vara anului 1922 lumea intelectuală idişistă i-a serbat a 20-a aniversare a activităţii literare. Cu această ocazie un comitet a editat operele lui complecte în Statele-Unite, în 12 volume, afară de piese. Acum apare altă ediţie la Varşovia, ajunsă, deocamdată, la volumul al 20-lea. Anul acesta, la un banchet dat în onoarea lui de scriitorii vienezi, marele scriitor Franz Werfel numeşte trilogia lui din urmă „un monument literar care cinsteşte literatura mondială".

Un mare episod, cel mai puternic din această trilogie, a apărut în româneşte sub titlul „O execuţie la Varşovia" — formând în sine un sguduitor roman, — în „Lectura, floarea literaturilor străine".

PLASTICA

— Salonul Oficial —

O expoziţie bună. Tineretul şi meşterii consacraţi stau poate pentru întâia dată alături într'un ansamblu armonios prin calitate, ţinută şi stil.

T. Soroceanu — Fotoliul bleu

E un mare succes al organizatorilor şi nu socotim deloc inutil să menţionăm că juriul, prezidat de însuşi ministrul instrucţiunii, a fost alcătuit de data aceasta din artişti a căror obiectivitate e cel puţin tot atât de reputată ca şi personalitatea lor artistică: G. Petraşcu, Fr. Şirato, Jean Al. Steriadi, N. N. Tonitza şi I. Theodorescu-Sion.

C. Hübner — Răstignire

Expoziţia actuală e consacrată lucrărilor de alb şi negru. Totuşi, gravurile propriu zise sunt în număr destul de redus. Se expun mai ales desene colorate, schiţe şi profiluri.

Vom remarca, la gravură, sobrietatea lineară a realizărilor d-lui G. Petraşcu, tonalităţile mlădioase ale monotypurilor d-lui R. Iosif, vigoarea incisivă a linoleului şi xilografiilor d-lui Paul Konrad Hönich, tendinţa spre expresivitate a gravurilor prezentate de d-nii R. Canisius, Petrescu-Dragoe, Mircea Olarian, Marcel Olinescu şi I. Gheorghiţă.

Desenul colorat e cel mai abundent. In frunte stau viziunile pline de vibraţie şi sensibilitate delicată ale d-lor Th. Pallady şi G. Petraşcu, apoi: T. Soroceanu, Militza Petraşcu, Al. Phoebus, Lucreţia Mihail-Silion, Aurel Jiquidi, Lucia Demetriade-Bălăcescu, Nina Delavrancea-Dona şi Margareta Sterian.

D. Jean Al. Steriadi prezintă câteva schiţe spirituale în care anecdota se desprinde cu vioiciune din umorul expresiv al liniei.

D-nele Nina Arbore şi Riza Propst-Kraid modelează, cu o simplitate lineară surprinzătoare, profiluri sugestive.

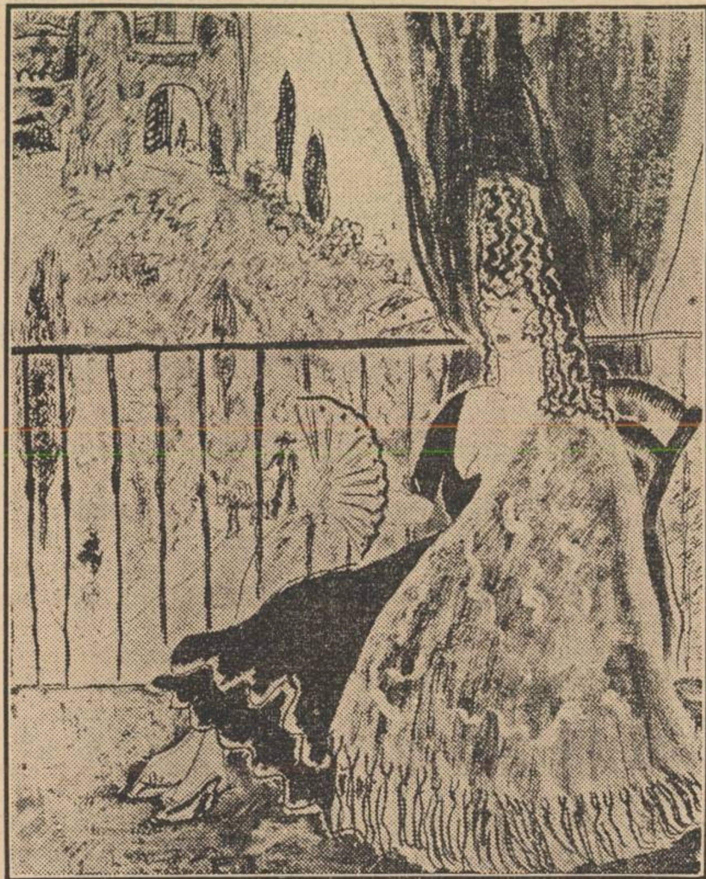
Grupul de nuduri înfăţişate de d. N. N. Tonitza oglindeşte seriozitatea pe care o pune artistul în studiul pasionat al formelor.

N. N. Tonitza — Studiu

Un artist cu proaspete şi mereu preţioase resurse emotive se dovedeşte d. Theodorescu-Sion în sanguinele pe care le expune.

Profilurile de animale ale d-lui Mac Constantinescu, desenele d-rei Nutzi Acontz şi ale d-lui Hrandt Avakian, compoziţiile d-nei Mina Byck-Wepper şi cele semnate de H. Daniel, D. Băjenaru, G. M. Cantacuzino, D. Ghiaţă, Viorel Herşcovici, Carol Hübner, Ionescu-Paşcanu, Ispas, G. Nichita, Ştefan Popescu, Irina Codreanu, Luki Galaction-Zambra, Rezeda Moga, Florenţa Pretorian, Merica Râmniceanu, Tania Şeptelici, Anna Tzigara-Samurcaş, Elena Vavilina, M. Ulea, Lily Verea şi Leon Viorescu se disting prin accente personale şi prin posibilităţi remarcabile de stil.

Lucia Demetriade — Subiect spaniol

In general, o colectivă dintre cele mai izbutite şi o bună iniţiere pentru vizitatori.

H. BLAZIAN

Nina Arbore — Desen

Moartea amanţilor

— după Charles Baudelaire —

Vom avea divanuri pline de tăcere,
Parfumate paturi largi ca un mormânt,
Şi vor fi ciudate flori pe etajere
Pentru noi crescute sub un cer mai sfânt.

Irosindu-şi focu'n veşnică veghere
Inimile torţe ne vor fi, arzând,
Şi-ale noastre două cugete 'n tăcere,
Drept oglinzi, lumina le-or resfrânge-o blând.

Intr'o sară sfântă, roză şi albastră,
Vom schimba un fulger din iubirea noastră,
Incărcat de doruri, ca un lung suspin;

Şi pe urm'un Inger, crainic de departe,
Va aprinde iarăş, vesel şi senin,
Ştersele resfrângeri, flăcările moarte.

AL. A. PHILIPPIDE

CORRADO ALVARO

Savoia, Savoia!

Fabio se întoarse la oamenii săi, strângându-şi centura dela revolver. Incepu să-şi facă toaleta, meticulos, dar mecanic, având tot timpul să se gândească. Iată că se reîntorcea la vremea copilăriei, la sufletul copilului muntean; ar fi fugit departe, sus, pe înălţimea de o sută de metri, în împărăţia solemnă şi liberă, acolo unde soldaţii stau întinşi, în aceiaşi poziţie în fiecare seară, aşteptând moartea. Nu mai ştia ce oră este; întrebă pe Attilio Bandi cât este ceasul. Stând alături de el, pe când se rădea, rosti încet: — La unsprezece şi jumătate... vom ataca noi întâi! Vorbea încet. Vedea cum tovarăşul lui se îndepărta, trecând între oamenii lui, cu un zâmbet vag. Ceilalţi doi ofiţeri dela plutoanele mai depărtate, se apropiaseră de căpitan, şi acum se înapoiau. Unul din ei avea mantaua bine ajustată şi purta jambiere de piele: mergea ţanţoş, cu capul sus; proectilele începeau să-l ajungă; dar el da din cap mereu, ca şi cum s'ar fi apărat de o muscă. Era nouă şi jumătate abia. Soarele părea că întârzie pe cer într'un drum lung, obositor.

Pe la zece sosi un om cu butoiaşul de cognac. Aceasta înseamnă că se apropie prânzul, spunea un soldat; şi nu se gândeau la altceva în clipa aceia, privind doar la omul care trecuse prin zona descoperită, în împuşcăturile duşmanului, aducând butoiaşul pe care un glonţ rătăcit ar fi fost deajuns să-l golească. Dar trecuse bine prin foc, acum, fiecare glumea pe socoteala lui. Era un tip cunoscut; se oferea totdeauna la serviciile de acest fel, aducând băuturi alcoolice, ţigări, ciocolată. Cărăuşul nu se gândea decât să poarte tefere alimentele, până la camarazii săi. Se apropie, însfârşit, cu vasul plin, dar mai puţin vesel decât altădată. Işi aminteau că alteori era voios şi împărţea hrana cu generozitate. Băutura fu distribuită, împreună cu pachetele de ciocolată.

Acum se porneau pe păcăleli, nemai suferind nemişcarea aceia: ar fi voit să doarmă şi să fie trezi în acelaş timp. Ciocolata era tare; mestecau greu bucăţile compacte şi sfărâmicioase; avea gust dulceag şi aducea cu piatra acră şi cu doctoriile pe care le respingeau în copilărie. Unul se gândea cât de mult o dorise şi acum o rumega cu bunăvoinţă, numai pentrucă o dorise, şi-i rămânea mereu în mână o bucată. Pe urmă iarăş liniştea. Fiecare sta în faţa adăpostului, cu puşca între genunchi sau alături, ca un obiect inutil. Fiecare se gândea doar la sine, nelămurit, însă, şi era curios cum se înfăţişa gândul lor: era asemenea chipurilor de-o clipă, amăgitoare, ce se văd în nouri sau în petele de pe stânci, potrivite lucrurilor văzute sau suferite; fiecare era nemulţumit de gândurile de prisos care-l stăpâneau. Aerul părea mai rece. Uitându-se la ceas, vedeau cum grăbea timpul şi se iuţea mersul soarelui, iar inima alerga mai iute, pe aripi înţepenite. Dar aşteptarea era tot chinuitoare, şi ceasurile tot lungi. Câte unul se încurca în amintirile din trecut, deacasă, dar toate lucrurile acestea se aflau pe un ţărm îndepărtat, lumea părăsită era într'o lumină slabă, palidă, ca în casa de unde a plecat pentru întâia oară tatăl şi soţul, iar femeia, rămasă singură, nu mai lucrează ca de obiceiu, şi mănâncă singură, în bucătărie, pe un scăunaş.

Incepu tunul să bată liniile inamice; li se părea slab, obosit; loviturile urmau la intervale mari, era obişnuita baterie de munte, cu glasul ei sacadat. Avea înfăţişarea unei sărbători, redusă însă din lipsa de mijloace; mai târziu începu să urle cu adevărat, îndesind bătăile. Pe linia ţintită era o tăcere adâncă, nici un foc de armă, nici o urmă de artilerie; o linişte, care făcea să se bănuisacă o cursă. Soldaţii ascultau ritmul tunurilor, ca pe un discurs lipsit de căldură, opera unui orator plictisit. Ofiţerii vedeau cum oamenii se preocupau de lucruri mărunte: îşi coseau un nasture, se pieptănau, îşi aşezau sdrenţele în raniţe, aruncând ceiace nu le mai trebuia, ca şi cum s'ar fi pregătit de o călătorie. Raniţele nu mai conţineau decât resturi mizerabile, dar alături de acestea găseai un binoclu dăruit de un prizonier, un obiect de podoabă dela inamic, o coroană făcută din grenade, lucrată pentru iubită, rod al zilelor de plictiseală din războiu, când făceau incursiuni primejdioase spre a-şi procura câte un lucru rar. Numai lucrurile acestea aveau valoare, iar despre rest arătau un dispreţ adânc, ca pentru tot ce le era oferit de guvern; o ură nemărginită, încât armele şi cartuşele umpleau câmpul. Unul avea un pachet de scrisori în nemţeşte, ale unei femei către un duşman mort; şi le păstra ca şi cum într'o zi ar fi trebuit să-i vorbească într'o limbă înţeleasă şi lămurită pentru el. La sfârşitul fiecărei scrisori, era acelaş nume, Lisel, care pentru cel ce le avea, părea amintirea unor bucurii necunoscute îndeajuns sau văzute în vis şi numai dorite; se mângâia cu dragostea altuia, pe care moartea îl răpise.

Un soldat, surd pe jumătate, vorbea cu glasul lui dogit: „Ce urâţi suntem!" Şi se uita împrejur. Acum, când se pregăteau de plecare, erau ca nişte călători pe banca unei gări. Erau ca nişte saci roşii, din care oamenii apăreau strâmbi şi deşelaţi; hainele se confundau cu pământul roşu, şi păreau tari, îmbibate cu noroi şi putreziciune, cum erau.

— Ce urâtă este infanteria!

In ultima clipă, câte unul se tânguia de arma lui, şi sta la îndoială, dacă trebue sau nu să se apropie de sentinela moartă, din apropiere, şi să-i ia puşca plină de noroi, pe care o ţinea încă strâns. Era tot grija de a se găti frumos, înainte de plecare. Insemna aceasta că se gândeau la lucruri inutile? Căpitanul se ridicase în picioare şi se uita în dreapta şi'n stânga. Faptul că amintea mereu de Africa şi de femeile lui, făcea să nu fie bine privit. Dar acum, când se ridicase atât de hotărît, cu pumnii strânşi, fără a pleca capul când treceau proectilele, era privit cu simpatie de toţi. Fabio îl vedea de departe pe Bandi, cu oamenii lui, stând gata, ca atunci când ofiţerul înnumără şi face apelul soldaţilor. Cu braţele încrucişate, îl vedea cum aşteaptă, ca într'o anticameră. Iată deci ziua la care se gândise deatâtea ori, ziua spre care milioane de oameni îndreptau imaginaţia lor, ziua asaltului; dar totul se săvârşea ca şi altădată, ca în ajunul tuturor plecărilor. Iată lupta, iată războiul!....

Ii făcu un semn vag. el zâmbi. Nu mai auzea artileria decât ca un murmur îndepărtat al unei mări invizibile, în timpul nopţii. Ca să se simtă într'un echilibru obişnuit, îşi aprinseră ţigările.

O clipă nu se gândiră decât la fumul ce ieşea delicat din hârtia albă. Insuşi Bandi, care nu era fumător, aprinsese o ţigare. Inainte de atac, în aşteptarea nesfârşită, aventuroasă şi adâncă, asemenea unei grote, sosi curierul cu corespondenţa şi rapoartele.

De acolo, de departe, veneau veştile din fiecare zi, despre prieteni şi copii. Câte o scrisoare era o mustrare pentru o faptă de care cel care o primise nu-şi aducea aminte; în scrisoarea lui Fabio, tatăl îl ruga să facă economie şi să nu-şi risipească solda, îi vorbea apoi blând şi sfârşia printr'un salut. O mamă scria despre viaţa ei de femeie: lumea era stupidă! Un soldat se prezentă lui Fabio şi-i arătă bocancii rupţi cu talpa de carton, ca o sdreanţă.

„Ni se spune să mergem înainte şi cu astfel de bocanci!"... Artileria amuţi; nici un foc de armă, de nicăeri. O păsărică, trecând pe câmp, într'un sbor ondulat, de fluture, se aşezase pe scheletul unui arbore şi ciripea, tânguindu-se mereu. Pământul, liniştit, într'un repaos supărător, părea cuprins, cu acel cântec de dorul unei fecundări imense. Poziţia pe care o păstraseră până atunci părea acum, în ochii tuturor, o casă pe care o părăseau.

Recunoşteau locurile unde răbdaseră şi suferiseră, colţurile unde trăia amintirea morţilor scumpi care, întinşi pe geana dealului, în luncă, şi în şanţuri, nu mai gândeau la nimic.

Insfârşit, artileria încetă. Ofiţerii îşi recunoşteau soldaţii, le vorbeau încet, păstrând totuşi aceiaşi distanţă dintre comandanţi şi soldaţi. Fabio, întorcându-se spre căpitan, rosti: — Plutonul al treilea, douăzeci şi unu prezenţi.

In jur nu era altceva decât vântul puternic, ca şi cum armonia cerului şi a pământului devenise materială şi sensibilă. Bandi şi Fabio făceau aceleaşi mişcări mecanice din toate zilele, dar lipsite de sens, fără nici o raţiune. Şi totuşi, trebuiau să le facă, întrebând, răspunzând, dând recomandaţii. Nu fusese niciodată atâta lumină în jur, şi nici atâta linişte. Fabio auzi un glas în spatele lui; era maiorul, care vorbea gros, cu pumnii strânşi: — Ieşiţi cu toţii afară, nu-i nevoie să ieşiţi în două rânduri... N'au sosit rezervele şi trebue să facem ceiace se poate... Şi iată că Fabio se afla lângă căpitan, cu revolverul în mână, cu cureaua trasă sub bărbie, în poziţie rigidă de drepţi. O hotărîre rece şi nestrămutată se citea în înfăţişarea căpitanului. Omul acesta, care vorbea cu regulamentul în mână, urît de soldaţi, aspru cu ofiţerii, care nu admitea incidente sau responsabilitate personală, sta acum drept, înnalt, pe marginea întăriturii. Işi scoase ceasul şi spuse:

— E unsprezece şi jumătate, locotenente Fabio!

Oamenii se mişcară mecanic şi se ridicară în picioare. Fabio, într'un salt, trecu peste zidul tranşeei. Cu glasul înnăbuşit ca o amintire din vremea paradei, dar cu tonul unei urări într'o dimineaţă solemnă, murmurau cu toţii: — *Savoia, Savoia!...* In clipa aceia, păru că se scufundă pământul; căpitanul, care aştepta în picioare ieşirea soldaţilor, în atitudinea obişnuită, ca în instrucţia din vremea păcii, ca şi cum n'ar fi fost nici o primejdie, păru lovit ca de un trăsnet; lovitura îl făcu pe Fabio să sară în lături; uitându-se la mâni, le văzu pline de sânge. Crezu că este rănit. Dar încercând puşca, trăgând de câteva ori, văzu că mergea bine; n'avea nimic, şi puşca funcţiona, ca şi cum ar fi făcut parte din organismul lui. Zări trupul căpitanului căzut înaintea lui risipindu-se în vâjâitul acela... Fabio o luă la goană, cu capul în jos; o clipă îşi văzu oamenii puţini lângă el, fiecare izolat într'o atmosferă rarefiată, fiecare cu ochii aţintiţi la armă, ca şi cum văzând-o, se încredinţau că trăiesc. Din marginea tranşeei zări cei o sută de metri de pământ din faţă, pietrele, morţii, miriştea arsă, o pată verde... glasurile şi sgomotele se risipeau şi deveneau muzicale, ca'n marginea unui lac; cu mult înaintea sa îi alerga inima; era numai un trup care căuta să se lege de pâlpâirea unei vieţi ce rămânea în urma lui, ca de o apărare şi de un adăpost; sufletul îi era în afară de el, aşezat la loc sigur, unde nu poate pieri şi nu poate fi atacat; pe pământ se agitau numai membrele trupului său material. Era aşa, poate fiindcă murea... poate că şi murise. Dar în depărtare se aflau munţii verzi şi casele izolate; părea că sboară spre ele, spre eliberare şi uşurare. Mai aproape decât şi-ar fi închipuit, băteau armele inamice, batjocoritoare şi ironice. Prăpastia deschisă în faţa lui, şi'n care se cufunda, era un concert de sunete, al unei armonii spăimântătoare. I se părea că a mers mult timp şi în realitate abia făcuse câţiva paşi dincolo de parapet. Focul era un vânt năvalnic, care bara calea; vedea, sau i se părea, oameni în picioare, cu mustăţile ţepoase, cu obrajii raşi, care trăgeau din linia inamică, stând rezemaţi, cu jumătate din trup în afară.

Văzu că oamenii din jurul lui căzuseră în genunchi şi deschideau focul spre tranşeea inamică, ca la ţintă, în poligonul de tragere. Se trânti şi el în genunchi; uitându-se la cel de lângă el, recunoscu pe Di Paolo, care sta cu obrazul lipit de armă, cu părul sbârlit, cu faţa mică şi crispată; în acelaş timp, din creştetul capului lui şerpuia o şuviţă de sânge. Se ridică repede, şi ceilalţi îl urmară. Intorcându-se puţin, ca să-şi dea seama unde se află şi cât mersese, îl zări pe Bandi, care din depărtare striga către oamenii săi cu tonul acela pe care Fabio îşi amintea că-l auzise în cazarmă: „Innainte, înnainte!" Dar el nu mai făcea un pas, părea legat, şi făcea o sforţare violentă, ca'n vis. Se îndreptă spre el, pe când oamenii mergeau tot înnainte, şi-i ţipă: — Eşti rănit, Attilio?

Celălalt dădu din cap, că nu; dar în zadar încerca să se mişte; două şiroae de lacrimi i se prelingeau pe obraji; părea lovit de paralizie, şi poate că era. Curaj, Attilio, curaj! In acea clipă observă că cineva trăgea spre el mereu; i se părea că vede unul, călare pe tranşeea inamică, un soldat blond, cu două mustăţi galbene şi groase. Sau poate că era o amăgire. Bandi răspunse, dând din cap: — „Nu mai mă pot mişca!" — Incerca dealfel să se urnească din loc, cu o sforţare uriaşă. Ajută-mă, Fabio! Dar Fabio era departe şi întorcându-se spre el, îşi văzu tovarăşul cum mânuia puşca. Mişcările lui Bandi erau rigide, ca ale unui automat. Pe fruntea descoperită răsărise o floare de sânge, care-l orbea acum; dar urma să înnainteze, legănându-se ca o maşină căreia i s'a rupt un resort. Murise: moartea îl eliberase şi înainta mort, târît de o voinţă ocultă, ultima gândire a creerului lovit. Soldaţii alergară spre el, spunându-i vorbe neînţelese; dar el căzu în mijlocul lor, cu faţa la pământ.

(Continuare în pag. IV-a)

Gândul datoriei din urmă lucra în amintirea încă nestinsă; încercă să se libereze, să se ridice, rămase în genunchi, cu fața spre inamic; nu se mai mişcă. O mitralieră îi bătea în plin, înfigea glonț după glonț în pieptul acela şi-l făcea să tremure, ca o mlădiță în vânt.

Din italieneşte de C. N. NEGOIȚA

Tablete

Petre Cioräneanu

Toată generația lor şovăie când oamenii cad câte unul, ca stâlpii aceluiaş gard. Mai vârstnici sau mai tineri, într'un fel şi oamenii şi bulumacii figurează într'o împrejmuire.

De câțiva ani, Petre Cioräneanu fusese împuținat de ramura lui, retezată de un fierăstrău, care curmase şi ființa lui Hajdeu în două. Băiatul nefericitului confrate, un flăcău frumos şi ager la minte, aflase drumul desgustului vremelnic, fără să se destăinuiască unui părinte, care l-ar fi înțeles ca un camarad şi i-ar fi documentat controversa. Pregătindu-se pentru examenul de inginer, fiul lui Petre s'a îmbolnăvit de dragoste, la vârsta când entuziasmul crede, iubeşte şi se suprimă cu intensități egale.

Din ziua dispariției copilului şi a sensului unei vieți. Cioräneanu s'a purtat în aer ca o fantomă a ceeace fusese pân'atunci şi un scrum de piatră se aşternu pe chipul lui distant, de sceptic, şi sticla monoclului adaose culorii de humă şi pergament a obrazului fin o licărire de halucinare. Pentru mine, el a murit şi a fost înmormântat odată cu fiul lui. Toți câți l-au cunoscut mai mult decât pe trotuarul cu o bară de metal din fața cafenelei ştiu că viața, cu toate nivelurile ei, îi ajunsese lui Petre Cioräneanu indiferentă şi din fizicul lui gotic, ca o inițială ştearsă de manuscris medieval, ardea numai țigarea, ca o anluminură.

Moralul lui fusese turburat pe o întindere mai vastă decât simțirea tatălui obicinuit în fața cadavrului material. El nu a priceput consimțirea lucidă a dispariției, căreia trebuia să i se opuie puterea unei educații aprovizionată cu idei juste şi cu optimism, şi mai ales a suferit de rezerva în care s'a fortificat în armura rece, agresivă a morții, copilul lui de toate orele şi prietenul lui mai tânăr de toate secundele, fără să-i-se împărtăşească. Pentru devotamentul sacru al unui părinte, înlăturarea dela rezoluțiile mari ale copilului, ofensa priveşte şi sufletul şi intelectul, sângerate şi trădate fără părere de rău.

Petre Cioräneanu a murit singur în toată lumea prezentă şi viitoare, şi dacă figura lui întâlnită pe Calea Victoriei, semăna cu masca mată a poetului Henri de Régnier, plecarea lui dintre locuitorii pământului, vătămați prin sensibilitate şi alungați de aspecte, aduce aminte fuga de noapte a lui Tolstoi, absent din sine şi martor solitar în univers. El a murit între călimară şi pană, ducându-şi până la întreruperea fără voie rândul început al articolului cotidian. Gazetar eminent, el a ştiut să fie exclusiv gazetar, fără să provoace beneficiile alături de profesiune, obținute din urletul principiilor puse să latre şi prin abilitatea dozajului într'o injurie sau într'un elogiu. El n'a luat bani pentru laudă şi insultă. Când a făcut una sau alta, cu o ironie stilizată şi slujindu-se de cuvintele încovoiate cu eleganță, sinceritatea singură şi cu prețul excesiv al sacrificiului, l-a mânat. Zarafii numesc asemenea ținută a ziaristului naivitate...

Cioräneanu scotea înaintea războiului ziarul cel mai bine făcut şi profesionalmente mai corect, din câte au apărut la Bucureşti în franțuzeşte, *La Politique*, şi până acum câteva ore, era directorul ziarului *Dreptatea*, care în fiece coloană purta colaborarea în orientarea şi în linia ideilor, a semitonului şi a nuanței. Drept vorbind, Petre Cioräneanu aproape nu a murit: el a scăpat.

Premiul Nobel

Undeva, în Nordul Europei, funcționează un conclav care şi-a luat sarcina testamentară să distingă oamenii de litere, de ştiință şi de pace, după un criteriu fără greş. Repetarea actelor lui exactă a dat forului scandinav o autoritate, pe care treptat şi-au pierdut-o şi Academiile şi Bisericile şi Universitățile, oportuniste şi în acord cu idolatria zilei. Din toată lumea, consiliul Premiului Nobel, informat peste fruntarii şi contingențe, alege pe unul, un artist, un savant sau un om de acțiune, şi-l consacră, independent de critica rivalității şi de influențele puse în mişcare, uneori pe calea diplomației, ca doctoratele din Oxford.

Anul acesta Premiul Nobel trebuia acordat unui făcător de fapte de pace. Diplomația strânsă la Geneva, unde şi-au trimis reprezintanți şi Japonejii şi Chinejii, care în Asia sunt în război, şi Ruşii, autorii pactelor de ne-agresiune, ai unei armate roşii şi-ai unui militarism, a putut aştepta pentru fiecare membru al Societății Națiunilor şi al congresului de pace, acordarea marelui premiu. Totuş, premiul în anul păcii verbale nu se mai dă.

Comisia Nobel a văzut mai înlăuntrul lucrurilor decât ziarele, care pornesc carul îngerilor însetoşați de pace, oridecâteori un orator îşi exprimă într'o franțuzească aproximativă marile lui sentimente împotriva războiului. Dar ea trebuie să aibe mai cu seamă ştiri precise despre ceeace stă dedesubtul frazelor şi relațiilor dintre cabinete. Absența premiului se tâlcueşte, fără texte şi braşoave, cu pregătirea constantă a războiului viitor. Pe față unii şi pe subt mână alții, se înzestrează pentru o luptă şi o scoatere a ochilor, arborând steagul alb şi făcând declarații. Niciodată n'a urât mai mult Europa războiul şi niciodată n'a fost — sugerează rezoluția Nobel — mai aproape de război. Ca o demonstrație la ceeace pot aştepta oamenii păcii — femeile şi copiii, adversarii adevărați ai asasinatelor pentru judecăți şi prejudecăți — s'a petrecut acea satiră în carne şi oase şi în sânge, dela Geneva, capitala păcii, unde nişte soldați care nu trag cu puşca decât odată pe săptămână în dopuri de sticlă şi în oale atârnate în localuri de dare la semn, cetățeni blajini, republicani liberi, protestanți şi neatârnați, au omorît într'un minut şi jumătate mai multă lume nearmată decât oastea de poliție din țările dictatoriale şi burgheze în douăzeci de întruniri cu tărăboi de stradă. Când oamenii flămânzi de libertăți şi dreptate, vor să asuprească pe alții, sunt bieții de ei neîntrecuți.

La Geneva îi doboară ca pe muşte iar în imperiul cel mai revoluționar de pe glob, îi suprimă cu miile şi cu milioanele pentru pacea şi fericirea internă.

T. ARGHEZI

JOHN GALSWORTHY

O căsnicie

Fragment din „The Forsyte Saga"

Ca foarte mulți londoneji, reprezentanți luminați ai clasei şi ai generației lui, care nu mai cred în fotoliile de catifea roşie şi-şi dau seama că statuetele de marmoră italiană sunt *vieux jeu*, Soames Forsyte avea o locuință în care se afirma o pretenție de artă.

Un ciocănaş de bronz, de o formă originală, împodobea uşa dela intrare; ferestrele fuseseră modificate şi se deschideau în afară, iar de-a lungul lor atârnau jardiniere cu flori; în dosul casei — amănunt important — se întindea o curte pavată cu piatră verde şi mărginită de lădițe albastre cu hortensii roze. In fundul curții, sub un umbrar japonez de culoarea pergamentului, familia şi musafirii puteau lua ceaiul la adăpostul privirilor curioase sau să examineze în voie ultimele casete de argint colecționate de Soames.

Decorația interioară era un amestec de stil *empire* şi William Morris. In ceiace priveşte dimensiunile, casa era destul de comodă. In colțuri ascunse erau aşezate bibelouri de argint ca nişte ouă în cuiburi.

In această perfecțiune de ansamblu, erau în luptă două categorii de rafinamente. Era aci o stăpână care ar fi putut trăi delicat şi pe o insulă pustie; şi mai era un stăpân, pentru care delicatețea era un capital de care se folosea, în vederea ascensiunii lui sociale, după legile concurenței. O exagerată preocupare a eleganței a dovedit Soames încă din copilărie. Pe când învăța la Malborough, purta vara o vestă albă, şi iarna o vestă de catifea. Niciodată nu l-ai fi văzut cu cravata peste guler. Odată, la împărțirea premiilor, înainte de a începe să recite ceva din Molière, şi-a scos batista ca să-şi scuture de praf ghetele frumos lustruite.

Ca foarte mulți londoneji, Soames părea totdeauna scos din cutie. Nimeni nu şi l-ar fi putut închipui cu un fir de păr ne la locul lui, cu cravata deplasată fie şi cu un milimetru dela perpendiculară, cu gulerul nescrobit. Pentru nimica în lume nu ar fi neglijat să-şi facă baia zilnică — pe atunci băile erau la modă, şi cu ce dispreț se uita el la cei care nu se scăldau!

Dar pe Irene ți-o puteai imagina scăldându-se ca o nimfă în pârâul dela marginea drumului, ca să se bucure de răcoarea apei şi să-şi oglindească într'însa corpul.

Conflictul ce izbucnise în această casă dusese la înfrângerea femeii. Ca şi în lupta dintre Saxon şi Celt, care mai continuă în sânul națiunii, temperamentul cel mai impresionabil, cel mai sensibil, a trebuit să îndure asuprirea convenționalului.

In chipul acesta, casa ajunsese să semene cu alte câteva sute de case în care domnesc aceleaşi aspirații superioare şi devenise: „Căsuța delicioasă a lui Soames Forsyte, foarte originală, draga mea, şi foarte elegantă!"

In loc de Soames Forsyte, cetiți James Peabody, Thomas Atkins sau Emmanuel Spagnoletti, într'un cuvânt numele oricărui englez din înalta burghezie a Londrei, cu oarecare pretenție de gust, şi — oricât s'ar deosebi stilul mobilierului — i se poate aplica această frază.

In seara de 8 August, la o săptămână după expediția dela Robin Hill, Soames şi Irene stăteau la cină în sufrageria acestei case „foarte originală, draga mea. şi foarte elegantă". O cină caldă dumineca era un semn de eleganță distinctivă, în casa asta ca şi în multe altele. Curând după căsătorie, Soames stabilise regula: „Servitorii trebue să gătească şi dumineca; altceva n'au de făcut decât să cânte din harmonică!"

Obiceiul se impusese fără revoluție, pentrucă — lucru care nu-i convenea lui Soames — servitorii țineau la Irene care, în ciuda oricărei tradiții, le recunoştea dreptul de a avea şi ei o parte din slăbiciunile omeneşti.

Soții şedeau la masa din lemn de trandafir, nu unul lângă altul, ci în unghiu drept. Mâncau fără față de masă — alt semn distinctiv — şi nu scoseseră încă nici o vorbă.

Lui Soames îi plăcea să vorbească în timpul mesei despre afacerile sau despre cumpărăturile lui; şi, cât timp vorbea, tăcerea Irenei nu-l supăra deloc. In seara aceia însă, nu putea să scoată o vorbă. Hotărârea de a clădi o casă îl preocupase toată săptămâna şi se hotărîse s'o comunice şi Irenei.

Nervozitatea provocată de gândul că va trebui să facă această destăinuire îl irita. Pentru ce îl făcea ea să aibă un asemenea sentiment de jenă, câtă vreme bărbatul şi nevasta sunt o singură persoană? De când s'au aşezat la masă, ea nu l-a privit măcar o dată, şi el se întreba la ce s'o fi gândind ea. E trist pentru un bărbat care munceşte ca el, ca să-i câştige bani — da. şi încă cu o durere în suflet — să-şi vadă nevasta că tace şi că se uită la pereți de parcă ar amenința-o să se strângă şi să o strivească.

De sub abajurul roz lumina îi cădea pe gât şi pe brațe. Soames ținea ca nevastă-sa să cineze în rochie decoltată, fapt care îi dădea o impresie de superioritate față de prietenii ale căror neveste, când cinau acasă, purtau fie o rochie de stradă, fie o rochie de după-masă. In lumina roză, părul galben al Irenei şi pielea ei albă contrastau în chip straniu cu ochii ei bruni întunecați. Ce ar fi putut dori el mai încântător decât această masă cu nenumărate nuanțe de culori, cu trandafiri catifelați, cu pahare de cristal rubiniu, cu tacâmuri fine de argint? Ce ar fi putut dori mai fermecător decât femeia care stătea lângă el? Gratitudinea nu era o virtute a membrilor familiei Forsyte care, pretențioşi şi pozitivi, n'aveau niciodată ocazia să o exercite. Soames suferea, până la exasperare, că nu-şi posedă nevasta în toată puterea dreptului său şi că nu poate ca, asemenea trandafirului de pe masă, să întindă doar mâna, s'o ia şi să-i respire cele mai ascunse mirezme ale inimii.

Toate celelalte proprietăți, toate obiectele pe care le colecționase, bibelourile de argint, tablourile, casele, acțiunile, toate îi ofereau o voluptate intimă şi secretă: numai ea nu-i dădea nimic.

De-asupra acestei case parcă plutea o grea amenințare.

Temperamentul lui de om de afaceri nu se împăca cu un sentiment nedesluşit că această femeie nu-i făcută pentru el. Se căsătorise cu ea, o cucerise, pusese stăpânire pe ea; şi i se părea împotriva celei mai fundamentale dintre toate legile, legea proprietății, să nu-i stăpânească decât trupul — presupunând că i-l stăpânea, pentrucă începuse să se îndoiască şi de asta. Să-l fi întrebat cineva dacă vrea să-i aibă şi sufletul, întrebarea i-ar fi părut ridiculă şi sentimentală. Dar tocmai sufletul i-l dorea şi presimțea că nu-l va avea niciodată.

Tăcută, pasivă şi — cu toată atitudinea ei plină de grație — ostilă, Irene parcă se temea ca nu cumva cu o vorbă, cu o mişcare, cu un semn să-l facă să creadă că-l iubeşte. Şi el se întreba: aşa o s'o ducem mereu?

Ca cei mai mulți amatori de romane ai generației lui (şi Soames era un mare amator de romane), el privea viața prin prisma cărților şi nu vedea în cazul său decât o chestiune de timp. La sfârşit, soțul câştigă întotdeauna iubirea nevestei. Chiar în cărțile care au un sfârşit tragic — şi astea nu-i plăceau deloc — femeia moare cu regretul pe buze, iar dacă moare bărbatul — penibilă situație! — ea se aruncă peste corpul lui într'o agonie de remuşcări.

De multe ori, el o ducea pe Irene la teatru, alegând instinctiv piesele în care se desbate problema conjugală, din fericire cu totul altfel decât orice problemă conjugală din viața reală. Aceste piese se terminau totdeauna la fel, chiar atunci când intervenea un amant. La teatru, Soames simpatiza adeseori cu amantul; dar în drum spre casă, stând în trăsură alături de Irene, îşi schimba părerea şi se bucura de felul cum s'a terminat piesa. Pe atunci eşise la modă soțul sever, aproape brutal, dar bărbat dintr'o bucată, de partea căruia era succesul final. Pentru acest gen de personaje, Soames n'avea nici o urmă de simpatie şi şi-ar fi exprimat chiar desgustul, dacă nu ar fi ținut seama de propria lui situație. Dar era atât de conştient de necesitatea vitală de a eşi învingător şi de a fi bărbatul „sever", încât nu vorbea niciodată despre acest dispreț născut poate, printr'un proces pervers al naturii, tocmai dintr'un fond ascuns de brutalitate.

Dar tăcerea Irenei în seara aceia avea ceva deosebit. El nu mai văzuse niciodată o asemenea expresie pe figura ei. Şi pentrucă necunoscutul te alarmează întotdeauna, Soames se alarmă. Işi mâncă prăjitura şi-i spuse fetei, care strângea fărâmiturile cu măturica de argint, să se grăbească.

După ce plecă servitoarea, Soames îşi umplu un pahar de vin şi întrebă:

— A fost cineva azi după-masă?

— June.

— Pentru ce a venit? — In familia Forsyte era o axiomă că nu te duci nicăeri fără un scop precis. — Probabil, ca să-ți vorbească de iubitul ei.

Irene nu răspunse.

— Am impresia, — continuă Soames, — că ea îl iubeşte mai mult decât o iubeşte el. Toată vremea se ține după dânsul.

Privirea Irenei îl încurcă.

— Nu te priveşte pe tine şi n'ar trebui s'o spui! — exclamă ea.

— Şi de ce nu? O vede oricine.

— Ba n'o vede şi, chiar de-ar vedea-o, nu-i frumos s'o spui.

Soames nu se mai putu stăpâni.

— Nostimă nevastă eşti tu! — zis el. — In fond însă era surprins de energia răspunsului ei; n'o mai recunoştea. — Te-ai necăjit pentru June! Pot să-ți spun un lucru: de când îl are pe brigandul ei, nici nu-i mai pasă de tine; ai să-ți dai şi tu seama de asta. De altfel nici n'ai s'o mai vezi atât de des; ne mutăm la țară.

I-ar fi părut bine ca această veste să stârnească o nouă explozie; se aştepta la un strigăt de protest. Liniştea cu care a fost însă ascultată îl alarmă din nou.

— S'ar părea că nu te interesează asta, — adăogă

— O ştiam mai de mult.

El se uită țintă la ea.

— Cine ți-a spus-o?

— June.

— De unde o ştie?

Irene nu răspunse. Pus într'o situație neplăcută, Soames zise:

— E o afacere bună pentru Bosinney. O să-l lanseze. Imi închipui că June ți-a spus totul.

— Da.

După un răstimp de tăcere, Soames continuă:

— Am impresia că nu ții să pleci.

Irene nu răspunse.

— In definitiv, nu ştiu ce vrei. Niciodată n'ai fost mulțumită aici.

— Parcă dorințele mele au vre-o valoare?

Ea luă vasul cu trandafiri şi ieşi din odaie.

Soames rămase locului. Pentru asta semnase el contractul? Pentru asta avea el să cheltuiască zece mii de lire? Ii veni în minte vorba lui Bosinney: „Femeia e dracul".

Pe urmă se linişti. S'ar fi putut întâmpla şi mai rău. Dacă Irene s'ar fi revoltat? Şi cine mai ştie ce! In definitiv, tot e mai bine că June a spart ghiața în locul lui. Ea o fi smuls secretul dela Bosinney; era şi de aşteptat.

Işi aprinse țigara. La urma urmei, Irene nici nu-i făcuse o scenă. Asta-i place la ea: e rece, dar nu stă îmbufnată. Şi, suflând fumul de țigară peste un gândăcel care se plimba pe luciul mesei, începu să se gândească la casa nouă. Pentru ce să se necăjească! O să se ducă la Irene s'o împace. O s'o găsească în curte, croşetând subt umbrar.

Era o noapte minunată şi caldă...

June venise la ei, după-masă, exclamând de bucurie: „Soames e un om admirabil! Pentru Phil e o afacere strălucită — e tocmai ce-i trebuia!"

Şi pentrucă fața Irenei exprima o adâncă surprindere, June continuă să explice: „Iți vorbesc de casa pe care o clădiți la Robin Hill. Cum! Nu ştii nimic?"

Irene n'avea habar.

— Atunci... poate că nici nu trebuia să ți-o spun.

Şi privindu-şi nerăbdătoare prietena, June strigă:

— Pe tine nu te interesează asta? Cât am dorit aşa ceva! De când aşteaptă el un noroc ca ăsta! O să vedeți voi acum de ce e capabil!

După aceia a spus tot ce ştia.

De când se logodise, ea încetase de a se mai interesa de situația prietenei, iar vremea pe care o petrecea cu Irene o consacra exclusiv confidențelor proprii. Din când în când, deşi avea pentru ea o afecțiune sinceră, ea nu putea ascunde un surâs cu o nuanță de dispreț pentru femeia care comisese în viața ei o atât de mare greşală, o greşală ridiculă.

— O să se ocupe şi de decorația interioară; i-a dat mână liberă. Vai, ce bine-mi pare!

Pe June o cuprinse un râs nebun; toată făptura ei tremura de bucurie.

— Ştii că am vorbit şi cu unchiul James să...

Dar îndată îşi dete seama că-i neplăcut să pomenească acel incident şi se opri. Apoi, văzând că Irene îi dă prea puțină atenție, plecă. Pe stradă ea îşi întoarse capul şi văzu că Irene mai e în prag. Ii făcu un semn de adio şi, în loc de răspuns, Irene îşi duse mâna la frunte, închizând încet uşa.

Arta şi Religia
în cadrul societății viitoare

Conferința d-lui G. M. Cantacuzino

D. arhitect G. M. Cantacuzino este unul dintre puținii cunoscători ai trecutului nostru în manifestările lui arhitecturale. Prin conferințele pe care le ține de peste doi ani la Radio, conferințe din care o parte au apărut şi în volum *, d-sa a popularizat cel dintâi la noi cunoştințele fundamentale ale acestei discipline istorice şi, pornind dela fapte izolate, a izbutit să schițeze fazele cele mai importante ale evoluției arhitecturii româneşti.

Continuând parcă un capitol din prelegerile amintite („Arhitectura şi religia"), d. Cantacuzino a desvoltat, în conferința dela „Cercul Analelor Române", problema raporturilor dintre artă şi biserică la noi. D-sa a arătat caracterele artei noastre bisericeşti, a amintit epocile ei de înflorire şi a subliniat brusca ei decădere spre a ajunge la concluzia că nu ne putem aştepta la o renaştere a tradiționalei arte româneşti decât atunci când se va produce o puternică mişcare morală pe baze religioase.

E surprinzător cum, după câteva secole de afirmare strălucită şi după ce ajunge la apogeul din epoca lui Constantin Brâncoveanu, arta bisericească decade dintr'o dată, către sfârşitul veacului al XVIII-lea; şi e cu atât mai surprinzător, cu cât în această vreme nu s'a produs nici o catastrofă istorică, iar veacul imediat următor înseamnă o epocă de renaştere a spiritului național, culminând cu unirea principatelor.

Acestui proces ciudat la prima vedere, d. Cantacuzino i-a dat o explicare cât se poate de justă.

Se ştie că voevozii noştri, când au vrut să pună temeiul unor state, s'au adresat Bisericii, fără a cărei împuternicire nu se putea înjgheba pe vremea aceia un stat. Legați de biserica ortodoxă a Constantinopolului, ei au adoptat civilizația şi arta metropolei bizantine şi, chiar după căderea acesteia, au continuat să cultive aceste bunuri, aproape ca o justificare a existenței lor politice. Când, după invazia otomană, mânăstirile Muntelui Athos şi din Epir au rămas ca o insulă de credință şi ca un far de nădejde pentru lumea ortodoxă — care credea că împărăția bizantină va ajunge să redobândească prestigiul şi hotarele ei fireşti — voevozii noştri au înzestrat aceste mânăstiri cu donațiuni bogate şi au convenit ca mânăstirile ridicate pe pământ românesc să plătească dări către cele din Orient. In chipul acesta, clerul grecesc pune stăpânire pe toate mânăstirile româneşti, cu toate averile şi moşiile lor. Această situație ar mai fi durat multă vreme, dacă simțul național trezit în secolul al XIX-lea nu ar fi reacționat ducând la actul săvârşit de Alexandru Ioan Cuza, care a redat statului averile mânăstireşti.

Ca o consecință a actului lui Cuza, s'a produs izolarea bisericii româneşti de mânăstirile din Grecia; preoții şi monahii greci au fost izgoniți, în locul lor n'a mai venit nimeni, iar clerul românesc nu şi-a mai putut regăsi elementele care să-i înlesnească reluarea puterii de altădată.

Dar toată istoria artei noastre vechi este istoria unei arte monahale, şi din moment ce mânăstirile greceşti au dispărut, a dispărut şi arta bisericească.

Primul rezultat al dispariției acestei arte a fost izolarea artei țărăneşti, care — după ce a fost multă vreme marele inspirator al artiştilor români — n'a mai putut să creeze opere de artă superioară şi a rămas ca o artă casnică, o artă de țesături, de crestături în lemn, o artă a cărei arhitectură se limita la facerea căsuțelor țărăneşti şi nu era capabilă să înalțe mânăstiri, biserici sau palate. Iar, ca o consecință a izolării artei țărăneşti, s'a creat un gol imens care a fost umplut, pe de o parte, prin importații străine şi, pe de alta, prin improvizații naționale.

Astăzi suntem puşi în situația de a nu avea o artă bisericească monumentală, — toate încercările care s'au făcut au fost încercări personale, ele n'au fost încadrate într'o mişcare generală, — şi de a avea o artă țărănească care vegetează şi care se stinge în bună parte, aşteptând ca tăvălugul civilizației moderne s'o strivească odată pentru totdeauna.

Singurul lucru care se poate face pentru a salva arta noastră țărănească este de a se da posibilitatea țăranului să-şi pună intuiția frumuseții, pe care o posedă, la dispoziția unei industrii artistice bine organizate. Dar chiar aşa, rezultatele nu pot fi decât fragmentare, fiindcă marea problemă se pune altfel, iar istoria probează că nu există estetică fără etică.

Atâta timp cât am avut etica bisericii ortodoxe, care a fost un normalizator al vieții noastre sociale şi al vieții noastre de stat, noi am avut o artă bogată, cu creații mereu înnoite. Mânăstirile erau marile ateliere în care se desfăşurau arta tapiseriei, a săpatului pietrii, a arhitecturii şi a imprimeriei. Acolo, oameni veniți din rândurile poporului trăiau în armonie cu sufletul lor şi creau, potrivit geniului lor particular, opere de adevărată artă românească.

Dacă biserica ortodoxă continuă a se disocia de desvoltarea noastră artistică, cu siguranță că arta nu va mai putea fi în linia vechii tradiții.

Faptele pe care se întemeiază d. Cantacuzino în desăvârşita d-sale conferință sunt convingătoare. Ar fi bine ca acei, care se interesează de desvoltarea artei noastre, să ia în consideratie justele d-sale observațiuni şi să salveze din timp însuşirile ce zac ascunse şi neutilizate în sufletul românesc, încadrându-le în normele civilizației moderne.

J. BYCK

* G. M. Cantacuzino, *Arcade, firide şi lespezi*. Bucureşti, Ed. „Cartea Românească", 1932.

Problemelele filosofiei actuale

Cu prilejul congresului al VII-lea ţinut la Oxford, 1931

Ocupaţiile şi mai ales preocupaţiile, din această tragică şi totuşi banală epocă a crizei, au îndepărtat cu totul gustul cititorilor dela noi pentru cugetarea filosofică.

Şi dacă literatura şi poezia mai deţin încă o clipă atenţia nerăbdătoare şi superficială a unui public săturat de „muzica din cutii de conserve" a *radio*-ului şi de viziunile paradoxale ale *cine*-ului, a vorbi de filosofie într'o revistă săptămânală va părea desigur un anachronism.

Totuşi, putem noi oare renunţa să aruncăm măcar din când în când câte o chemare în această îmbulzeală haotică pentru cei ce deţin „mistica" de care ne vorbeşte Bergson în cartea sa recentă? Aceasta este doar puterea creatoare prin care unele suflete privilegiate regăsind „elanul vital" ridică măcar pentru o clipă „rasa" la înălţimi, la care noi, cei mereu încătuşaţi la necesităţile mai mult sau mai puţin imediate, am pierdut puterea de a ne ridica prin noi înşine. Vârsta de aur a metafizicii a fost, fără îndoială, prin secolul al XIII-lea şi ea s'a menţinut în favoare până acum două secole, când psihologia a început a-i lua înainte. Există însă vre-un om de adevărată cultură care să nu fi avut de luptă, în timpul formării sale, cu fascinaţia acestei mistici a cugetării ? Suntem noi oare atât de „mecanizaţi" în vremurile de azi încât să nu mai fie loc pentru clipe de durere metafizică? Să fim cu totul nesimţitori la chinul întrebărilor pe care ni le pun problemele, mereu nerezolvate, ale veşnicului mister al universului ?

Imi cade sub ochi, din întâmplare, căci librăriile noastre nici nu s'au riscat să-o aducă, voluminoasa dare de seamă a ultimului congres de filosofie, cel de al VII-lea, ţinut la Oxford în 1930.

Sunt, în această dare de seamă, multe probleme veşnice, reluate ca nişte variaţii infinite pe aceleaşi teme bine cunoscute şi care constituesc pentru cei mai mulţi tot bagajul cugetării filosofice. De pildă *Gomperz*, a cărui istorie a filosofiei ne-a fost cândva carte de căpătâiu în preajma examenelor universitare şi care vorbeşte, cum era de aşteptat, despre sistemul filosofic al lui Platon. După cum sorbonistul Léon Robin ne întreţine despre al cincilea gen al fiinţii în Philèbe, iar Charles Werner, profesorul meu de filosofie dela Universitatea din Geneva, discută cu gravitatea şi competenţa sa cunoscută, alături de Frau Julius Bertha Stenzel, din Kiel, *„ceiace e viu şi ceiace e mort"* în filosofia clasică a antichităţii.

Alţii ca Anderson, dela Universitatea din Toronto, caută să readucă la lumina vremurilor noastre polemica dintre Locke şi filosofia carteziană pe tema cauzalităţii şi a cogniţiunii, pe când profesorul Stocks, dela Manchester, caută a explica empirismul lui Stuart Mill, iar profesorul R. B. Perry, din Harvard, încearcă a stabili locul lui James în istoria empirismului. — Pe când Sheabare, conferenţiar la universitatea din Oxford, se întreabă dacă mai avem ceva de învăţat dela scholastici!? — Iar Constantin Michaelis, din Cracovia, vrea să reînvie sub ochii noştri ceeace a fost *lupta pentru spirit* în secolul al XIV-lea la Paris şi la Oxford!... Chestiuni de erudiţie foarte interesante, în felul lor, dar care par a face parte din patrimoniul altor generaţii şi au un vag parfum de vetustate. Ne revedem cu ani înapoi, la seminariile pedagogice, şi resimţim fiorul examenelor de Universitate.

Dar iată şi probleme noui, turburătoare, care au fost o reviziune severă a bagajului cu care am plecat din universitate, o teribilă scuturătură în dulapul cu vechituri, o atitudine semeaţă a cugetării ca de pildă *„Phenomenologia"* lui Husserl, cu multiplele ei semnificări. Cine a urmărit mişcarea filosofică din vremurile mai noi, îşi aminteşte bătălii iuţi, reîmprospătări neaşteptate, reîntineriri bruşte, o *anulare* a filosofiei clasice dela Descartes trecând pe la Hume, Locke, Berkeley, Leibnitz până la Kant. — Dar Hans Driesch, de la Leipzig ca şi Boris Jakowenko, dela Marienbad, fac, la congresul al VII-lea de filosofie, deja o critică obiectivă, calmă, ponderată concepţiei revoluţionare a lui Husserl, care, aşa cum este orientată astăzi, este, cred ei, o primejdie pentru filosofia severă şi mersul unei cugetări sănătoase, pentru că se întemeiază numai pe *„dorinţă"*, fără controlul cunoştinţelor dobândite prin moştenire, în căile noui pe care le deschide.

Incercări de lichidare foarte ingenioase apar în vastele domenii de controversă de tot felul, cum sunt de pildă acelea asupra raporturilor dintre o reprezentare şi obiectul perceput. Kotorbinski din Warşovia propune, ceeace numeşte el realismul radical, pentru soluţionarea acestei controverse, care împarte cugetarea filosofică în două tabere ireductibile şi ireconciliabile, idealişti şi realişti. Deci, zice el, atunci când, de exemplu, vorbim de rotunjimea lumii numai denumirile aparente ale elementelor conţinutului ne fac să concepem existenţa rotunjimii ca o realitate.

In fapt când vorbim de rotunjime nu vrem să exprimăm altă ceva decât că „luna este rotundă". Realismul radical, conştient de caracterul reprezentativ şi abreviativ al formulelor pe care le-am citat, ajunge la o formulă şi mai concisă: „Nici o enunţare a adevăratei existenţe nu se poate exprima sub forma unei propoziţiuni subiective-atributive în care atributul ar fi un element sau un sistem de elemente dintr'un conţinut, căci orice cuvânt care denumeşte elementele conţinutului nu poate fi decât *o denumire aparentă şi nu una veritabilă*. De ex. când zicem că există o pată, obiectul astfel desemnat, nu este o enunţare tot atât de adevărată ca aceia prin care afirmăm, de pildă, că Petre sau Ion este un om. Realismul radical reprezintă deci o poziţie extremă, în seria de posibilităţi pe terenul controversei între idealişti şi realişti.

Este însă şi o argumentare filosofică pe bază de analiza limbajului.

In această direcţie compatriotul nostru D-l G. Scrabe, membru nelipsit de la toate congresele de filosofie, are o comunicare foarte interesantă. Format la Universitatea din Geneva, înzestrat cu o dialectică pe cât de subtilă pe atât de ingenioasă, după cum se dovedeşte şi din alte scrieri ale sale, se întreabă „dacă este posibilă o filosofie a limbajului?"

Intrebarea aceasta şi-au mai pus-o şi alţi gânditori, dar au renunţat la soluţionarea ei. Mai întâi pentrucă munca pe care o cere clasificarea cuvintelor după înţelesul lor li s'a părut atât de formidabilă încât au declarat-o imposibilă. Apoi trebuia ca mai întâi să se formeze în mentalitatea omenirii unele noţiuni ştiinţifice noui, sau să se modifice conţinutul altora vechi ca *evoluţie, valoare*, pentru ca o coordonare a limbagiului să fie posibilă.

Şi în sfârşit dificultăţile ce izvorăsc din natura însăşi a limbajului fac din această coordonare o lucrare delicată, care cere o extremă băgare de seamă şi mare senzibilitate în mânuirea cercetărilor. Limbajul, afirmă d-l G. Scraba, nu are la baza sa o hipoteză ca ştiinţă. Cuvintele primitive şi fundamentale sunt afirmaţiuni precise asupra datelor lumii în diversele lor modalităţi de manifestare. De aceea coordonarea limbajului îşi impune mai imperios decât orice altă ramură de cunoştinţe cerinţele ei.

Nu se îngăduie aci nici teorii ştiinţifice sau concepţii filosofice, cu atât mai puţin vederi personale. Cercetătorul trebue să urmeze drumul ce i se indică, adeseaori de un cuvânt izolat. Apoi odată ce coordonarea s'a stabilit şi cuvintele au fost puse fiecare la locul său, nu se mai găseşte o altă combinaţie posibilă, un alt mod de a proceda.

Constatările pe care le scoate d. Scraba din stabilirea coordonării limbajului sunt foarte ingenioase şi extrem de interesante, atât în ceeace priveşte procesele ideaţiunii, operaţiile intelectului, viaţa emotivă, viaţa utilitară sub cele două aspecte ale ei: intelectualul şi materialul, cu toate modalităţile şi toate nuanţele trecerii dela o modalitate la alta, cât şi în ceeace priveşte raporturile şi relaţiile individului cu societatea şi diferitele moduri ale organizării sociale şi ale vieţii economice.

Toată filosofia limbajului e scoasă şi stabilită prin una şi aceeaşi metodă: clasificarea cuvintelor după semnificarea lor, clasificare cerută de natura însăşi a limbajului în care vrem să o stabilim, pentru că, încheie d. Scraba comunicarea sa: „Limbagiul este expresiunea cea mai înaltă a efortului acumulat în viaţa umană, în timp şi în spaţiu. Cuvintele se nasc şi mor, variază dela un popor la altul şi de la o regiune la alta la acelaş popor, dar *substanţa* lor rămâne veşnic aceiaşi pentru inteligenţa noastră".

Aceleaşi idei exprimate sub altă formă şi din alt punct de vedere le găsim într'un interview al marelui gânditor francez Ferdinand Brunot, publicat în „Nouvelles Litteraires" din 16 Iulie 1932, deci doi ani după ce D-l Scraba şi-a făcut comunicarea.

„Prin metoda pe care am aplicat-o în studiile mele am încercat să arăt cum s'au născut cuvintele din *obligaţia* de a exprima lucrurile şi ideile de tot felul, pe măsură ce ele intră în legi, în obiceiuri şi în spirite".

Raportul dintre limbă şi gândire se schimbă, însă numai în aceeaşi măsură şi în senzul în care evoluiază cugetarea, zice Brunot. Unde putem noi deci cunoaşte mai bine cugetarea umană, de unde-i putem prinde mai bine *substanţa* veşnică decât din viaţa în care se reflectează ca într'o oglindă fidelă, din limbagiu ?

Brunot vrea să explice naşterea şi evoluţia limbajului în raportul său necesar cu viaţa intelectuală şi socială. D-l G. Scraba vrea dimpotrivă să studieze cugetarea în conţinutul şi diversele sale modalităţi aşa cum s'a cristalizat în cugetare constituindu-i substanţa vecinică sub aparenţa schimbătoare şi accidentată. Cât de just a văzut d. G. Scraba problema se vede din afirmarea sa că pentru a creia o filosofie a limbajului trebue să te supui necondiţionat exigenţelor sale în clasificarea şi coordonarea cuvintelor. „Limbagiul, zice Brunot, nu este o construcţiune a raţiunii, ci o producţie a vieţii". Deci, cum foarte bine indică d-l Scraba, nu se poate proceda prin deducţiune, ci numai printr'o strictă observaţiune.

Lucrarea d-lui G. Scraba care va fi cea dintâi „Filosofie a Limbagiului" în cugetarea omenească, este în curs de realizare. Ea se creiază, după cum se vede, cu metoda cea mai justă şi reprezintă un efort de muncă, o migăleală de benedictin, ce tinde a restabili pe alte baze concluziile la care a ajuns omenirea în determinarea realului. Compatriotul nostru a făcut dovadă de o perseverenţă surprinzătoare la un popor ca al nostru, strălucitor şi schimbător. El s'a ţinut mereu în contact cu mersul cugetării filosofice moderne, luând parte la toate congresele filozofice, cel puţin timp de 20 de ani şi a înţeles că pentru a lucra la degajarea „faptului" sub aparenţele trecătoare ale „fenomenului" trebue să cercetezi lumea în domeniul infinit al spaţiului şi în perspectiva veşniciei timpului. Pentru aceasta trebue pasiunea unui om de cugetare, dezbrăcat de orice vanitate şi spirit de reclamă şi d. G. Scraba, care a adunat un material imens, cu sacrificii materiale şi morale de o viaţă, lucrând în tăcere, neştiut de nimeni, nu-şi poate avea răsplata de cât în satisfacţia că şi-a realizat scopul în opera sa care dorim să iasă la lumină cât de curând.

Fără îndoială problema limbajului este o problemă care preocupă foarte mult încă opinia cugetătorilor din Apus. Dovadă discuţia pasionată ce s'a ridicat în jurul nouii gramatici a Academiei franceze şi toată atenţiunea cu care e observată polemica lui Ferdinand Brunot, asupra problemei raportului dintre cugetare — care înseamnă raporturile dintre lumea materială şi imaterială, aşa cum le concepe omul (Brunot) — şi între limbagiu, care nu e decât expresiunea ei şi prin aceasta comunicarea d-lui G. Scraba a fost în plină actualitate.

Nu putem însă tăgădui că toată pasiunea şi solicitudinea generaţiilor tinere ale cugetătorilor actuali, este pentru problemele fundamentale ale politicii şi filosofiei istoriei, asupra cărora vom arunca o ochire în viitoarele numere ale „Adevĕrului Literar".

IZABELA SADOVEANU

CITIŢI AZI:
LECTURA No. 408
FLOAREA LITERATURILOR STRAINE
JACK LONDON
ACUM, — O REGELE MEU !
Lei 5. Scrierea complectă la chioşcari şi librari.

Un om exact

— Inţelegerea e făcută. Dumneata îmi dai lucrarea gata până la douăzeci ale lunii şi-ţi ai suma. Ai optsprezece zile de lucru. Din nemţeşte traduci uşor ?

— Mă joc!

— Ei bine, asta însemnează că iei banii pe nimica. Dar să bagi de seamă că în text sunt subtilităţi.

— Puteţi fi sigur. Sunt om încercat.

— Inainte de toate să fi gata la termen. Eu sunt foarte exact. Dacă până la douăzeci nu-mi aduci traducerea, ai lucrat în zadar.

— Răspund. Dar, v'aş ruga, un mic acont...

— A, nu, asta nu! Eu plătesc la termen, integral.

Niculae Creţu eşind, cu manuscrisul nemţesc în geantă, se simţi puţin abătut. Nădăjduise într'un avans. Dar, repede îşi întări inima. In contul celor zece mii, dela o firmă aşa de mare, va avea credit la brutar, la măcelar, la frizer, peste tot. Va fi deajuns să arate angajamentul scris.

Şi se puse pe lucru. Erau peste o sută de pagini bătute la maşină. Un proect de nouă organizare a unei uzine, făcut de un inginer neamţ.

Cu introducerea şi expunerea de motive merse uşor. Dar dela pagina a zecea începură să plouă numirile tehnice. Se oprea la mijlocul frazei şi căuta cu înfrigurare în dicţionar. Avea unul vechiu, şi multe cuvinte nu le afla. Incerca să înţeleagă din text, dar rareori reuşia. Fu nevoit să împrumute dela un librar cunoscut cel mai nou dicţionar.

Dar ce muncă! Lucra numai în cămaşe, deşi afară era toamnă târzie, şi în casă nu avea foc. Il treceau năduşelile, şi slăbea din zi în zi, ca şi când ar fi tras la jug. Făcu exces de tutun şi nu-l mai părăsea durerea de cap.

— Trebuia să fi privit întâi textul să văd ce cuprinde în blestematele pagini. Ori nu m'aş fi angajat, ori ceream un onorar dublu!

Gândul acesta-i trecea mereu prin cap, repede alungat de altul:

— Cum n'ai fi primit când nu mai aveai credit de-un leu? Şi cine ştie câtă vreme ai fi rămas fără de lucru? Ba ai fi primit şi preţul jumătate!

Cu două zile înainte de termen isprăvi traducerea. Nu avu nici o satisfacţie. Se sculă dela maşina de scris, înjurând. Se simţea vlăguit şi în suflet i se grămădi o ură grea împotriva tuturor inginerilor din lume.

Se îmbrăcă în fugă, dădu cu un pieptăn ştirb prin părul încâlcit, şi eşi cu traducerea în geantă.

Il ardea şi lipsa paralelor, — mâncase trei sferturi din ce avea de încasat — dar voia să scape şi de manuscris. Intr'o furie ar fi putut să-l sfârtice. Avea asemenea accese.

Secretarul intreprinderii îl primi îndată, luă traducerea şi o citi din doască în doască. Nicolae Creţu nu mai avea răbdare. Se răsucea pe scaun şi schimba feţe. Se temea că va fi făcut vre-o greşală, şi urmărea cu îngrijorare pe secretar. Acesta, de trei ori, controlă originalul. Dar păru mulţumit şi ceti mai departe. In sfârşit isprăvi. Nicolae Creţu oftă din adânc.

— E bine. Sunt mulţumit cu dumneata. Traduci exact. Mulţumesc. Şi acum te salut şi la revedere: sunt foarte grăbit.

Işi îmbrăca pardesiul.

— Dar onorarul meu, domnule secretar.

— Ce? Onorarul? Azi avem numai în optsprezece. La douăzeci ale lunii am să-ţi plătesc. Eu sunt un om exact.

— Dar ce vă împiedică având lucrarea? Pentru dumneata e tot atât: azi ori peste două zile.

— Nu. Te înşeli. Noi facem plăţile la termene fixe. In lipsa de numerar, nu putem altfel.

Traducătorul văzu că orice insistenţă ar fi zadarnică.

Insfârşit, două zile sunt numai două zile! Va mai împrumuta în contul onorarului.

La douăzeci ale lunii se prezintă la ceasurile opt dimineaţa.

Secretarul nu venise încă.

Aşteptă până la zece. Nimic. La unsprezece un contabil îl lămuri că secretarul lucrase de dimineaţă cu directorul şi că plecase din oraş într'o afacere urgentă.

— Nu se poate! izbucni Creţu.

— Cum să nu se poată! Eu i-am comandat automobilul. Nu l-am văzut plecând?

— Atunci trebue să-l văd pe directorul.

— Dar ce aveţi cu secretarul?

— Am făcut, domnule, o traducere din nemţeşte. I-am predat-o la optsprezece. Azi e ziua când trebue să-mi dea onorarul. Mi-a spus că-i un om foarte exact.

— Cine?

— Domnul secretar.

Contabilul izbucni în râs.

— Exact dumnealui? Domnule, e omul cel mai zăpăcit din lume. Dracu' ştie cum se poate folosi directorul de el.

Traducătorul se învineţi.

— Iţi baţi joc de mine?

— De dumneata? Dar n'am nici un motiv. Intreabă şi pe cel din urmă servitor.

— Atunci, te rog, du-mă la domnul director. Eu n'am timp de aşteptare. Lucrarea am dat-o înainte de termen. Eu sunt om sărac, domnule. Nime nu-şi poate permite să-şi bată joc de mine.

— Insistenţa ar fi zadarnică. Directorul nu se amestecă în treburile secretarului. Asta o ştie toată lumea.

Niculae Creţu scoase din buzunar convenţia şi i-o puse sub nas.

— Dumneata crezi că eu glumesc? Poftim.

— Inţelege, domnule. Vei fi plătit, dar numai de secretar. E iscălitura lui şi directorul nu se amestecă.

După ce contabilul dispăru pe uşe, traducătorul porni furios pe coridoare să afle biroul directorului.

După vr'un ceas, fu primit.

— Da, mi-a vorbit secretarul de dumneata. Spune că ai făcut o traducere bună. Dar trebue să-l aştepţi. El face plăţile de felul acesta. Eu nu mă amestec.

— Domnule director.

— Te rog nu insista. E zadarnic.

— Dar când vine domnul secretar?

— Mâne, poimâne. Atârnă de împrejurări.

Niculae Creţu se învenină.

— Şi d-voastră credeţi că eu pot aştepta? Eu dintr'asta trăesc, domnule director.

— Se poate, dar n'am ce-ţi face.

Era gata să-l apuce accesul de furie. Il simţea răscolindu-i-se în adâncuri şi se grăbi să ese.

Ce să facă? Să aştepte! Dar cum să aştepte? Imbecilii ăştia nu ştiu că sunt în lume oameni care nu pot aştepta? Da! A fost nebun că a lăsat traducerea. Trebuia să nu o dea din mână până nu-şi avea paralele. Dar nu mai păţise niciodată să nu fie plătit la termen. Şi lucrase pentru particulari de tot felul: bogaţi şi săraci. Dar o instituţie ca asta?

Două zile trecu de o sută de ori pe la întreprindere. Secretarul nu venise. A treia zi sosise, dar plecase cu treburi în oraş. Alergă la un telefon public şi trei ceasuri îl căută în tot oraşul unde îi spuseră funcţionarii că poate avea de lucru. Nu-l aflǎ.

Dela douăsprezece la două îl aşteptă în poarta întreprinderii. Nu se arătă!

— A uitat desigur că are ceva de aranjat cu dumneata, îi spuse portarul plin de milă.

— Dar se poate uita aşa ceva? Mi-a cerut să fiu exact, că D-sa e omul cel mai exact din lume.

Portarul râse.

— Da, dumnealui vrea, însă e uituc. Are multe în cap.

— Unde? întrebă cu disperare Creţu.

— In cap, domnule.

Două săptămâni traducătorul îi căută urma. De trei ori îi reuşi să-l afle. De trei ori îl lăsă să aştepte în biroul lui: se ducea să-i aducă banii. Dar nu mai revenea.

A treia oară Creţu năvăli în cabinetul directorului, fără să se mai anunţe.

— Domnule, vă bateţi joc de mine? Nu vrea să-mi plătească?

— E cam zăpăcit domnul secretar. Desigur că a uitat ce v'a promis.

Directorul era galben: se sperie de omul acela turbat care-i izbucni în birou.

— O să-i dau ordin să nu mai uite, zise el, simţind că spune o prostie.

Alte patru zile de goană, de urmărire. Băgase în sperieţi pe telefoniste, pe funcţionarii întreprinderii.

— Bine, frate, cine te-a pus să faci o înţelegere cu secretarul ? îi zise un funcţionar mai bătrân. Toată lumea ştie că-i un zăpăcit. Numai directorul ştie pentru ce-l ţine.

Traducătorul îi scrise acum recomandate, îi telegrafie, fixând ziua şi ora când va veni după parale. Secretarul îi lăsa vorbă unde să-l caute, la ce ceas.

Zadarnic. Nu-l mai putu afla.

— Nu e om rău. Dimpotrivă e foarte bun la inimă. Dar e grozav de uituc. Toată lumea se miră cum se poate folosi directorul de el, îi spuse o dactilografă.

De două zile Niculae Creţu se plimba pe strada în care locuia secretarul. Din zori până în noapte. Noroc că-l cunoştea poliţistul. Altfel ar fi speriat pe ori cine şi ar fi dat de bănuit, aşa ajunse de pierit: o umbră. Ii crescuse barba, şi ochii i se adânciseră în cap.

In sfârşit ! Iată-l ! Eşia încet pe poartă.

Traducătorul scoase repede revolverul din buzunar şi trase. Detunătura umplu uliţa pustie. Secretarul duse mâna la ureche şi o luă plină de sânge. Năvăli poliţistul. Geamuri se deschiseră.

Secretarul se întoarse, zări pe Creţu, şi-i făcu semn să se apropie. Dar ce să se apropie? Poliţistul îl şi umflase.

Secretarul, cu mâna din nou la ureche, veni lângă cei doi.

— Ce vrei, domnule poliţai? zise el. Lasă-l în pace pe omul acesta. N'ai văzut că a tras după o cioară? Bine că te întâlnii, domnule Creţu. De două săptămâni port banii în buzunar şi am uitat complect că-s la mine. Ia, poftim! Dar îţi dau cu două mii mai mult, pentru aşteptare. Te rog să mă ierţi. Eu sunt un om foarte exact, dar cam uituc.

Poliţaiul încă nu-l slăbea pe traducător.

— Dă-i pace omului, îi porunci. In grădina mea are dreptul să tragă după ciori. Eu l-am pus anume să mi le stârpească.

Poliţaiul îl eliberă mirat. El cunoştea pe amândoi, de secretar se şi cam temea.

— Adică de-aceea tot umbla dumnealui în jurul casei dumitale. L-ai pus să stârpească ciorile din grădină. Dar cum de v'a sfârticat urechea?

Secretarul îi numără banii, cu două mii mai mult, îi strânse mâna, şi cu batista la urechea care sângera, se urcă într'o trăsură, şi strigă:

— Domnule Creţu, intră te rog în grădină. O să nimereşti de-acolo mai bine.

Şi, — aşezându-i-se furia şi dându-şi seama de ce era să se întâmple, traducătorul îşi cheltui până la amiază toate gloanţele împuşcând la ciori. Iar după masă căzu la pat şi trei zile nu-l părăsiră frigurile.

I. AGARBICEANU

Cronica teatrală

TEATRUL NAŢIONAL: „Titanic-Vals" comedie în 3 acte de d. Tudor Muşatescu

Cu „Sosesc deseară", d. Tudor Muşatescu a dovedit în stagiunea trecută că e un abil autor de comedii. Acele comedii uşoare şi spumoase, care produc râsul spectatorului pe seama personajelor fie ridicule, fie grave în slăbiciunile lor omeneşti.

Pe acelaş drum, cu „Titanic-Vals", d. Muşatescu a făcut un pas înainte.

Dacă din „Sosesc deseară" amintirea noastră nu mai reţine azi decât o atmosferă plăcută, adică nu ne mai amintim decât că ne-a plăcut mult comedia d-sale. — din „Titanic-Vals" vom reţine pentru multă vreme. desigur spre onoarea autorului nostru, cel puţin figura funcţionarului Spirache. Ceiace înseamnă că d. Muşatescu a creionat de data asta cu măestrită precizie o figură de legendă, substanţială şi etern omenească, cu atât mai mult cu cât are de partea ei aşa numita „culoare locală".

Dornic de pace, bun „jusqu'à la pâmoison", umil şi tăcut, Spirache a silit să se războească cu toţi din jurul său ca să-i înţeleagă temperamentul de om modest. Soţia lui — este a doua, la ridicarea cortinei — are ambiţia să-l vadă deputat, dupăce au moştenit averea considerabilă a fratelui lui Spirache. Până şi copiii lui — cu excepţia infirmei Gena, fiica din prima căsătorie — nu-i dau pace până ce nu-l fac deputat.

Dar paralel cu mica tragedie intimă a lui Spirache, în „Titanic-Vals" are loc un eveniment, care ţine într'adevăr de tragedie şi care, fără îndoială, ar fi sunat fals în mijlocul scenelor autentic humoristice, dacă această comedie n'ar fi fost scrisă cu mult tact de d. Muşatescu. Fiica lui Spirache, Sarmisegetuza sau pe scurt Miza, cade în braţele unui locotenent de cavalerie şi se află în preajma naşterii unui copil. Nici bunica, nici mama, nici părintele nu ştiu nimic despre această neplăcută întâmplare. Singură Gena află. Şi înţelegând că sora ei vitregă, tânără, frumuşică, sănătoasă, va avea să sufere din pricina acestei vinovate slăbiciuni, iar ea, infirmă cum e şi neiubită de nimeni, afară de Spirache, nu are nimic de pierdut, ia asupră-şi păcatul şi copilul.

Pe mâna d-lui Muşatescu, trista întâmplare a dat loc la scene pline de haz între celelalte personaje ale comediei, păstrând-o totuşi neatinsă de ridicul pe această oropsită Gena, care-i înfăţişată cu toată discreţia şi cu o uşoară duioşie, ce nu cade nici în sentimental, nici în melodramatic.

La sfârşitul comediei, dupăce fiecare a avut ce-a voit: Dacia, soţia lui Spirache, bani şi casă mare; Traian, cai de curse; Decebal, o bicicletă; fetele, câte un mire, — singur Spirache e silit să accepte deputăţia, dar are şi el o mulţumire: în casă e pace şi toţi sunt laolaltă.

Dar, deşi acest sfârşit pare a fi foarte *happy*, trebue să subliniem că simţul teatral al autorului a intervenit ca să nu strice cu sfârşitul, buna desfăşurare a întregei acţiuni. N'avem în ultima scenă, ca la operete, grupuri de personaje plantate în câte un colţ al scenei, fiecare cu fericirea lui. Toţi sunt strânşi în jurul unei canapele, ca fotograful oraşului să-i „împozeze" — dă, familia d-lui deputat Spirescu!

Comedie excelentă ca text, „Titanic-Vals" a prilejit un spectacol amuzant cu un ansamblu pe care d. V. Enescu l-a pus admirabil la punct.

D. Calboreanu, care a fost silit până mai deunăzi să interpreteze roluri de oameni haini, vicleni ori satanici, s'a regăsit pe sine în rolul lui Spirache. Deşi interpretările recente ale d-lui Calboreanu n'au suferit de niciun accent fals, de niciun gest ridicul, putem spune că abia acum d-sa a făcut o mare creaţie, ce se alătură celorlalte de mai demult.

Spirache al d-sale a fost sfâşietor de umil, plin de demnitate la ceasul izbucnirii răzvrătite şi emoţionant de fericit la sfârşitul comediei.

Alături de d-sa, d-na Gaby Danielopol, cam stângace în primul act, şi-a revenit puţin în celelalte două. Dar surprinzătoare a fost d-na Puia Ionescu: în afară de câteva atitudini şi câteva accente strident şarjate, cu rolul Sarmisegetuzei ne-a făcut să uităm într'o măsură slabele d-sale interpretări de altădată.

D-na Victoria Mierlescu a adăogat seriei de „puşti" cu care ne-a obişnuit, încă unul, parcă mai savuros, mai irezistibil, mai inimitabil. Bătut şi răzgâiat de toţi. Decebal al d-sale a hohotit sincer şi gălăgios.

In roluri episodice, totuşi precis prinse psihologiceşte, şi-au făcut apariţia, cu discreţie şi talent, d-nii V. Valentineanu, N. Atanasiu, C. Stăncescu, G. Demetru, G. Baldovin şi A. Marius.

Din întreg ansamblul comediei, trebue să desprindem două creaţiuni, care fără să fie neobicinuite la aceşti actori, au fost pline de farmec şi de pitoresc. Soacra d-nei Sonia Cluceru, — credem, singura soacră neîntrecută din teatrul nostru — şi avocatul provincial al d-lui Finţeşteanu — cu gesturile admirabil studiate, dar foarte fireşti şi potrivite personajului — au adăogat culori vii scenelor închipuite de d. Muşatescu.

Impresia generală în urma acestui spectacol este cu totul reconfortantă, întrucât nu desminte speranţele puse în d. Muşatescu şi redă prestigiu primei noastre scene.

L. SEBASTIAN

Nou! A apărut

3 ŞI CU REZEDA 4

de I. MINULESCU

Editura „Adeverul" S. A.

A apărut în Biblioteca Dimineaţa No. 156 emoţionanlul roman

SPOVEDANIA MARIEI WENCEVZEVA

de VLADIMIR LIDIN

„Aş vrea să ştiu"

M. GRIGORIU — *Tg.-Neamţ*

a) *Cum cunosc aviatoriiîn sbor înălţimea lor deasupra solului?*

Se ştie că pe măsură ce ne înălţăm în văzduh, presiunea, atmosferică scade necontenit şi în mod continuu. Pe baza acestei legi fizice s'au construit aşa numitele „altimetre", care nu sunt în realitate decât nişte barometre aneroide, gradate în înălţimi. Gradaţiile sunt indicate la acest instrument pe o coroană mobilă, al cărei punct de zero (origina gradaţiei) este adusă în dreptul acului înregistrator, în momentul când aviatorul porneşte de pe pământ. Când aviatorul se ridică, presiunea atmosferică se micşorează şi acul traduce în metri această scădere, deplasându-se în faţa diviziunilor.

b) *Cine şi când a construit marele zid chinezesc?*

Acest zid a fost ridicat cam prin anul 250 înaintea erei creştine, sub domnia împăratului chinez Tsin-Şi-Hoang Ti. Zidul, înalt pe alocurea de 20 m., avea o lungime de 2400 km. Câteva milioane de lucrători au fost ocupaţi cu zidirea lui, timp de 10 ani. Scopul acestei construcţii uriaşe era să apere China împotriva invaziilor Mongolilor şi Manciurienilor. Astăzi n'au mai rămas din „zidul chinezesc" decât câteva vestigii.

CONST. MIHAILESCU. — *Loco.*

a) *O biografie a lui Karl Marx în limba română?*

Citiţi broşura *„Karl Marx" (schiţă biografică)* de Dr. *Ottoi*, editura „Casa poporului".

b) *In ce editură se găseşte romanul social. „Ce este de făcut?" de Cernişevski?*

Traducerea românească a acestui roman a apărut înainte de război în editura „Revistei Ideei". Acum se pare că lucrarea este epuizată. In orice caz, adresaţi-vă directorului acestei edituri: d. Panait Moşoi.

M. HOLAENDER — *Iaşi*

De unde derivă denumirile de monedă: „fiorin", „marcă", „franc", „dolar" şi „liră"?

Fiorinul — la origină *„florinul"* — derivă de la numele oraşului Florenţa, unde avea curs la început această monedă. *„Marca"* germană e traducerea cuvântului francez *„marc"*, care desemna odinioară o monedă de aur sau de argint.

In ceeace priveşte *„francul"*, el îşi datoreşte numele legendei latine *„Francorum rex"*, care figura pe piesele de aur însemnate cu efigia primilor regi franci. Monedele franceze luară cu timpul numele acestei piese de blazon.

Dolarul este o deformaţiune a cuvântului german, *„thaler"* care, la rândul lui, derivă din *„Joachimsthaler"* (monedele utilizau argint din minele de Joachimsthal).

Insfârşit, *lira* este traducerea italiană a cuvântului *livră*, aceasta fiind la început greutatea de argint echivalentă.

I. POP — *Galaţi*

Care este rostul şi mecanismul inchiziţiei medievale?

Inchiziţia reprezinta o instituţie de judecată, înfiinţată în 1232 de către Papa Grigore IX. Acest tribunal, supus numai autorităţii Sfântului Scaun, avea dreptul să urmărească şi să judece pe eretici şi aderenţii lor. Sentinţele inchiziţiei erau date fără drept de apel, iar pedeapsa consta în închisoare sau condamnare la moarte. Sentinţa pronunţată public era denumită *„autodafe"*, adică act de credinţă.

Deşi funcţiona în toate ţările catolice, inchiziţia s'a exercitat cu cea mai înaltă rigoare în special în Spania, în timpul marelui inchizitor Toreguemada şi în Olanda, sub Filip II.

M. ARGĂŢEANU — *Roman*

De unde vine expresia „Deprofundis"?

„De profundis clamavi"... (din adâncimea prăpastiei am strigat) este începutul unui psalm biblic. Cuvintele au fost apoi folosite pentru a desemna rugăciunile pentru sufletul morţilor şi — prin extensiune — o destăinuire din adâncul sufletului. Acesta e sensul pe care trebue să-l dăm de ex. operei *„De profundis"* a lui Oscar Wilde (confesiunea, pe care acesta a scris-o în închisoare).

Librăria UNIVERSALA Alcalay & Co.

Bucureşti I Calea Victoriei 27.

lui *D. H. Lawrence: Amantul Doamnei Chatterley*, următoarele de acelaş autor: în traducere franceză: *L'Amant de Lady Chatterley* Lei 98.—; *Défense de Lady Chatterley* Lei 58.—; *La Femme et la Bête* Lei 98.—; *Le Serpent à Plumes* Lei 105.—; *Amant et Fils* Lei 124.—; *Fantaisie de L'Inconscient* Lei 98.—; în original: *England my England, The Man Who Died, St. Mawr, Sons and hovers, The Woman who Rode Away*, volumul Lei 65.— *Apocalypse, The White Peacock*, volumul Lei 70.—.

I. Româneşti ultimele noutăţi apărute.

II. Franceze: *Chaliapine: Ma vie* (autobiografia celebrului cântăreţ rus) Lei 98.—, *Nicolas Ségur: L'Impure* (roman) de acelaş autor: *Le rideau rouge, Le mariage charnel, L'Anneau sensuel, Marie-Madeleine, etc.*, volumul Lei 98.— Sinclair Lewis: Grand-Rue (roman) Lei 130.— *J. Kessel: Nuits de Montmartre* Lei 98.—; *Gh. Lucieta: Le Mystère de Monte Carlo*, Lei 65.—; *Marcel Prevost: Marie-des-Angoisses* (roman, Lei 98.—; *F. Ossendowsky: Lenine*, Lei 130.—; *Joffre: Memoires* 2 vols. Lei 468.—; *S. Maugham: Amours Singulières* roman, Lei 98.—;

III. germane: *Max Hodann: Geschlecht und Liebe*, Lei 170.—, *Bruno Brehm: Das war das Ende* (von Brest-Litowsk bis Versailles), Lei 232.—; *Weiskops: Zukunft im Rohbau* (durch die Sowyet-Union), Lei 115.— *Julius Haydn: Russland 1932* (mit 41 bildern), Lei 220.—; *Felix Salten: Novellen*, Lei 160.—; *Upton Sinclair: Alkohol*, (roman), Lei 115.— *Iosef Bretibach: Die Wandlung der Susanne Dasseldorf*, (roman), Lei 300.— *Konrad Heiden: Geschichte des Nation Sozialismus* (Die Karriere einer Idee), Lei 240.—

Se primesc abonamente la toate ziarele şi revistele române şi străine cu preţuri originale. Comenzile pentru provincie se expediază şi contra-ramburs.

Româneşti: *Al. Bilciurescu-Toneghin: Doamna Casanova*, roman, Lei 45.—; *Damian Stănoiu: Alegere de Stareţă*, roman, Lei 60.—; *M. Sadoveanu; Uvar*, roman, Lei 66.—; *Trattini: Amanta la 1000 kilometri*, roman Lei 50.—; *I. G. Duca: Portrete şi Amintiri*, Lei 45.—; *Rebreanu: Iţic Strul Dezertor*, Lei 75.—; *Ing. Sfinţescu: Estetica Bucureştiului*, Lei 150.—; *Badea Mangâru: România sub Vodă Cuza, Carol I şi Ferdinand I*, Lei 300. — *T. Muşetescu: Ale vieţii valuri*, Lei 60.—; *R. Cioflec: sub soarele Polar*, Lei 40.—.

A apărut ediţia a II-a din:

ŢĂRANI ŞI TÂRGOVEŢI

ROMAN de I. ŞT. Ioachimescu

280 pagini — 40 lei Editura „Adeverul" S. A.

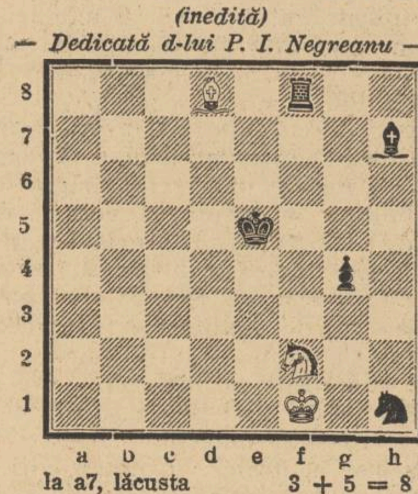
Cronica Şahului

PROBLEMA No. 531

de **P. Leibovici**, Iaşi.

(inedită)

— Dedicată d-lui P. I. Negreanu —

la a7, lăcusta 3 + 5 = 8

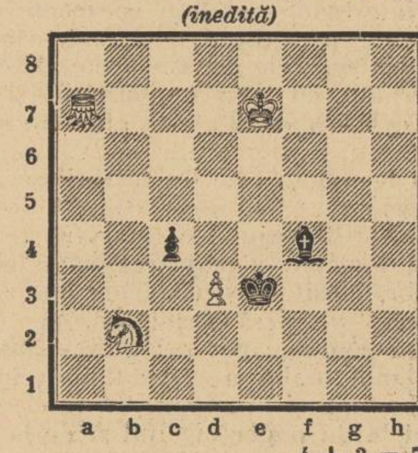
a) Mat ajutor în 3 mutări.

b) gemen: cu R alb din f1 la d7.

PROBLEMA No. 532

de **S. Barber**, Bucureşti.

(inedită)

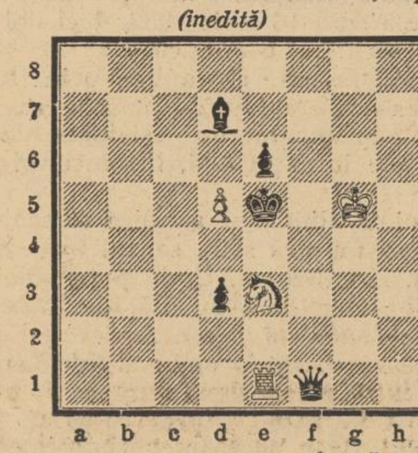
4 + 3 = 7

Mat ajutor în 3 mutări.

PROBLEMA No. 533

de **F. Seidemann**, Teplitz-Schönau.

(inedită)

4 + 5 = 9

Mat ajutor în 2 mutări.

Tabloul deslegătorilor

No. curent	Numele	492	493	494	495	496	497	498	499	501	502	503	504	505	506	Studiu	507	508	509	510	511	512	513	514	515	Total
1.	G. Fuhlendorf - Altona	4	3	2	7	1	1	3	8	5	3	3	4	4	4	-	8	3	3	3	3	4	1	2	1	80
2	V. Osiţiu - Sibiu	4	2	2	4	1	5	3	1	5	2	3	4	4	4	4	8	6	3	3	2	4	4	2	4	84
3.	Dr. L. Lazarus - Cernăuţi	4	2	2	5	4	4	3	5	5	3	3	3	4	4	4	1	4	3	3	2	5	4	1	4	82
4.	Dr. G. Erdös & F. Meissl - Viena	4	3	2	-	-	-	-	8	5	2	3	4	4	4	4	8	5	3	3	2	5	4	1	3	77
5.	P. Iordan - Freital	4	3	2	2	3	5	3	6	-	2	3	-	4	-	-	7	3	3	3	3	1	1	2	1	61
6.	Pentti Sola - Helsinki	4	2	2	4	4	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-	1	3	3	3	2	1	3	2	3	44
7.	E. v. d. Berg - Apeldoorn	4	2	2	6	3	4	3	8	5	3	3	4	4	4	-	8	3	3	3	2	4	1	2	3	84
8.	W. Karsch - Kiel	4	3	2	4	1	4	3	4	1	3	3	3	4	4	-	8	3	3	3	2	1	1	2	1	67
9.	Al. Nagy - Bucureşti	4	3	2	6	4	5	3	6	6	3	3	4	4	4	4	9	4	3	3	3	5	4	2	4	98
10.	Peter Kniest - Bott.	4	2	2	1	3	4	3	5	5	3	3	3	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	42
11	Sady Barber - Bucureşti	4	2	2	4	3	4	3	5	5	3	3	3	4	4	4	1	4	3	3	3	4	4	2	4	81
12	Pastor Francisc - Buc.	4	2	2	-	-	-	-	-	-	-	3	4	4	4	4	8	4	3	3	3	5	4	3	4	64
13.	C. G. Gavrilov. - Ismail	4	4	2	4	3	4	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	3	1	1	2	3	40
14.	P. Leibovici - Iaşi	4	3	2	1	3	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	3	3	1	3	2	1	35
15.	C. A. Ionescu - Bucureşti	4	2	2	1	3	4	3	-	-	1	3	3	4	1	-	1	1	3	3	3	1	1	1	3	48
16.	A. F. Ianovcic - Soroca	4	2	2	4	-	4	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	18
17.	A. Kniest - Bottrop	4	2	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
18.	Traian Ichim - Iaşi	-	-	2	-	3	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9
19.	Elena Ianovcic - Soroca	4	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
20.	E. G. Popovici - Haiod	4	2	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
21.	Aurel Florea	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	1	-	-	-	-	-	4
22.	P. Moldoveanu - Moreni	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2

Reclamaţii numai în termen de 10 zile pe adresa redacţiei.

Reklamation nur innerhalb 10 Tagen an die Redaktion.

O apariţie senzaţională

Ultimul număr al „Magazinului" este o adevărată minune artistică atât ca bogăţie şi variaţie de material cât şi ca execuţie tehnică.

In cele 100 de pagini ale volumului găseşti cronici şi documente, schiţe şi poezii, satire şi nuvele, desenuri şi fotografii, ilustraţii şi motive decorative de toată frumuseţea.

Publicul de toate gusturile şi de toate vârstele citeşte cu cel mai mare interes minunata publicaţie, unică în genul ei la noi.

Dela bucata melancolică-duioasă a d-lui Philipide: „Poezia gărilor" până la amuzanta schiţă libertină: „Alecu mă înşeală", „Magazinul" îmbracă pe rând toate formele sensibilităţii omeneşti.

Toate paginile sunt splendid ilustrate cu fotografii de o admirabilă execuţie tehnică.

Intre ilustraţii este de remarcat: Sbor prin nouri, un aeroplan într'un vârtej de nouri, tipuri stranii dela Balcic sau din Africa şi, mai presus de toate, o splendidă pictură a lui B'Arg: Pe un drum de ţară.

Ultimul număr al „Magazinului" închide între paginele lui o comoară nepreţuită care place, amuză şi instrueşte în acelaş timp.

Curiozităţi

Războiul ca fenomen psiho-patologic

Intr'o interesantă carte, apărută cu titlul „Krieger als Krankheit" şi cu o prefaţă de Einstein, medicul Emil Flusser face un studiu original al războiului, ca fenomen psiho-patologic. „Războiul e consecinţa unei modificări patologice a raţiunii omului", zice autorul, şi el izbuteşte să-şi justifice pe deplin afirmaţia. Richard Wagner ar fi un exemplu clasic despre felul în care mişcarea psiho-patologică a masselor poate să întunece judecata şi să paralizeze voinţa. In timpul revoluţiei dela Leipzig, tânărul Wagner e luat de vârtejul unei cete de devastatori. A doua zi, se uită la un fragment de mobilă, luat ca trofeu, şi se miră că a putut face asemenea fapte. In război, soldatul nu face decât să-şi imite semenii; luptătorii prezintă diferite simptome, care au ca trăsătură comună lipsa independenţei de gândire şi de hotărîre. In literatură găsim figuri veridice de războinici atinşi de această psihoză. Literatul n'are însă în vedere numai zugrăvirea obiectivă a personajului; el caută şi efectul artistic. Medicului i se poate cere obiectivitatea ştiinţifică, dar azi, el nu mai poate face din memorie ce n'a făcut la faţa locului, când putea nota pas cu pas simptomele observate dacă n'ar fi fost el însuşi atins de psihoza războiului. Primejdia morţii transpune majoritatea bărbaţilor (mai ales pe cei de tipul astenico-atletic) într'un fel de beţie. Mulţi mărturisesc, după ce se desmeticesc, că se simţeau irezistibil îndemnaţi să se întoarcă pe front; că în focul obuzelor îi cuprindea o adevărată voluptate. Ei uitau realitatea şi, chiar când călcau pe cadavre şi ruine şi auzeau strigătele de groază ale muribunzilor, nu se gândeau la primejdie, ci simţeau numai plăcere şi un sentiment de siguranţă inconştientă. Toate acestea dovedesc, după părerea autorului, că oamenii cuprinşi de această psihoză necesită neapărat un tratament anume organizat.

Un scandal literar la Stockholm

Lumea literară din Stockholm înregistrează un scandal original. E vorba de romanul „Omul pe care l-ai ucis" de Gustav Ericson, apărut de curând în editura Tiden din Stockholm şi lăudat de toată presa suedeză. Unii critici l-au numit „un document scris cu sânge, nu cu cerneală"; chiar presa conservatoare îl numeşte „cea mai convingătoare şi mai emoţionantă acuzare, scrisă vre-odată în limba suedeză împotriva societăţii moderne". Editura a cumpărat romanul dela „văduva" romancierului şi de la un ziarist, prieten cu „decedatul". Ziaristul afirma că scriitorul, revoltat de ingratitudinea contemporanilor, s'a sinucis la Paris. Văduva (fiica unei cunoscute feministe din Londra) a încasat onorarii grase, a primit propuneri de filmare, etc. S'a descoperit însă în urmă că Ericson trăeşte, ba chiar s'a recăsătorit la Paris şi că toată afacerea a înscenat-o în scop de reclamă amicul ziarist. Acesta mai are la răboj şi alte fapte „originale"; angajat acum câţiva ani de un ziar suedez să facă ocolul lumii, el s'a stabilit la Colonia, de unde trimitea descrieri de ţinuturi exotice fabricate pe malul Rinului. De curând el a publicat un interview „luat la Paris" scriitorului american Marc Conelly, care a telegrafiat apoi din New-York că n'are habar de nimic. Până una alta, romanul lui Ericson a fost recunoscut ca o operă de talent, lucru care fără acest truc nu s'ar fi întâmplat poate.

Descoperirea unei vechi civilizaţii

Insula Paştilor, un petec de pământ de 100 de km. pătraţi din Oceanul Indian, e unul din punctele misterioase ale globului. Acolo se găsesc alei întregi de statui gigantice, rudimentare şi în craterul vulcanului mort de pe insulă, s'au găsit sute de asemenea figuri şi uneltele cu care ele au fost cioplite cu mii de ani în urmă. Nu se ştie precis cine le-a făcut şi în faţa cărei primejdii şi-au părăsit acei maeştri opera înainte de-a o isprăvi. După unii arheologi, Insula Paştilor ar fi mausoleul comun al căpeteniilor de pe toate insulele Oceanului Indian; statuile acelea înfiorătoare de piatră ar fi văzut defilând convoiurile funerare ale acelor căpetenii spre locaşul de veci. Pe Insula Paştilor nu se cunoştea pe atunci o scriere durabilă. Polinezienii scriau înodând grupuri variate de noduri pe sfori. In 1864, un misionar francez a trimis episcopului din Tahiti — un mare amator de curiozităţi — şuviţe de păr de-ale indigenilor de pe Insula Paştilor, înfăşurate pe nişte tăbliţe putrede. Episcopul a descoperit pe tăbliţe, semnele unui scris în imagini, necunoscut până atunci. Locuitorii insulei susţin că înaintaşii lor, când s'au stabilit acolo, au adus 67 de tăbliţe. Savanţii le pun în legătură cu cultul strămoşilor, un fel de Iari, aduşi de imigranţi din ţara lor de baştină. Indigenii nu ştiu să citească tăbliţele, iar învăţaţii s'au străduit în zadar să le descifreze.

De curând, *Wilhelm de Hevesy* a stabilit o înrudire strânsă între ierogliefele din valea Indului (la 25000 km. departe de Insula Paştilor) şi scrierea din Insula Paştilor, dovedind că aceasta din urmă e mai veche decât toată cultura preistorică cunoscută până acum, deoarece scrierea din valea Indului are o vechime de peste 5000 de ani. După manualele didactice cea mai veche cultură indiană ar fi situată la 1500-2000 de ani a. Chr. Abia acum un an, cercetările lui Marshall au stabilit cert că, cu mii de ani înaintea culturii din valea Indului, exista altă civilizaţie, indo-arică, şi că un neam a cărui limbă şi ţară de baştină n'o cunoaştem, clădea aci cu 3500 ani a. Chr. case de cărămidă, făurea vase de bronz şi de alamă, mobile şi jucării de-o uimitoare perfecţie artistică. Acest neam avea şi el o scriere în imagini, pe care Marshall n'a putut-o descifra, fiindcă nu seamănă cu nici una din scrierile cunoscute. Hevesy a stabilit acuma legătura dintre această scriere şi aceea de pe Insula Paştilor. In faţa Academiei Franceze, profesorul Pelliot a făcut o dare de seamă despre senzaţionala descoperire a lui Hevesy, pe care oamenii competenţi din Occident şi revistele de specialitate o consideră „o adevărată revoluţie în domeniul arheologic şi istoric".

A APARUT

CIOCOLATA

ROMAN de Tarassoff Rodionoff

EDITURA ADEVERUL PREŢUL LEI 40.—

Cărţi şi Reviste

DOUGLAS JERROLD: Nopţile unui bărbat însurat
Biblioteca „Dimineaţa", Preţul 10 lei

In toate timpurile, filozofii s'au tot certat şi nu s'au putut înţelege asupra timpului celui mai prielnic pentru întipărirea în suflet a principiilor morale; unii preferă seara, alţii dimineaţa. Un înţelept grec spunea despre scrierile lui că „miros a opaiţ". Dacă e aşa, atunci şi înţelepciunea d-nei Caudle mirosea a candelă. Ea îşi dădea seama că peste zi bărbatul ei era prea covârşit de muncă în prăvălia de păpuşi şi jucării şi că nu-i putea asculta cu destulă luare aminte învăţăturile pătrunse de înţelepciune. Şi nici nu putea fi sigură de el: în toată clipa îl putea chema vre-un muşteriu în prăvălie. Intre ceasurile unsprezece seara şi şapte dimineaţa, orice retragere îi era însă tăiată şi, cu excepţia câtorva svârcoliri desnădăjduite, trebuia sărmanul să stea nemişcat şi s'o asculte în linişte.

Cu această spirituală introducere, Douglas Jerrold vrea să dea o justificare maniei d-nei Caudle care, timp de treizeci de ani, i-a ţinut predici bărbatului ei, răpindu-i cele mai preţioase clipe de odihnă.

D-na Caudle a murit într'o bună zi, dar obsedat de amintirea chinurilor îndurate atâtea nopţi, Baltazar Caudle n'a mai putut închide ochii. Parcă îşi auzea nevasta, o înţelegea lămurit şi ajunsese să se îndoiască de văduvia lui. Ca din gura unui strigoi nevăzut se revărsau mereu mustrările ei şi-l treceau fiorii, până se încredinţa că totuş e singur. Baltazar Caudle nu s'a vindeecat de această obsesie decât în clipa când a început să aştearnă pe hârtie toate predicile auzit din gura nevestei.

La moartea lui Caudle, Douglas Jerrold a găsit, printre lucrurile rămase, un pachet de hârtii purtând eticheta: „Predici de alcov ţinute de Margareta Caudle şi ascultate cu răbdare de Baltazar Caudle, bărbatul ei cu cununie", — şi le-a publicat.

Sub această formă de „mistificare", Douglas Jerrold creează cel mai desăvârşit portret al femeii cicălitoare şi ne dă o operă umoristică de o viabilitate pe care o poate dovedi un singur fapt: scrisă în prima jumătate a veacului trecut, ea se bucură şi astăzi de o popularitate puţin obişnuită, iar traducerea românească apărută în Biblioteca „Dimineaţa" s'a epuizat în mai puţin de-o lună. — *Bc.*

Teatrul rus contemporan

Intr'un studiu informativ şi de pledoarie, publicat în ultimul număr al excelentei reviste franceze „Mercure de France", publicistul Eugène Zamiatine face câteva interesante consideraţii asupra teatrului rusesc contimporan, revoluţionar în sensul autentic al cuvântului, pentru arta scenică modernă.

„In competiţia universală a teatrelor, victoria aparţine actual teatrului rus". Aceiaşi opinie entusiastă o împărtăşeşte şi marele regisor american Cecil B. de Mill care defineşte teatrul rus ca „cel mai interesant care poate fi, atât în Europa cât şi în America". Actorii şi regisorii ruşi sunt fără discuţie cei dintâi în lume, ca valoare, concepţie şi înfăptuire.

In Europa se cunosc puţine asupra înoirilor capitale şi fructuoaselor metamorfoze prin care a trecut şi trece teatrul rusesc.

Zamiatine explică, într'un mod ingenios, raţiunea intrinsecă a nivelului aşa de ridicat al teatrului ţării sale.

Există în Rusia o şcoală nouă a artei scenice, ale cărei progrese şi inovaţii întunecă cu desăvârşire concepţiile şcoalei clasice.

In genere, teatrul se deosebeşte de creaţiunea literară pură. Pe câtă vreme romanul e un fenomen din categoria androgynă, „teatrul rămâne... rezultatul unei munci colective, aliaj creator, compus din trei elemente fundamentale: dramaturgul, regisorul şi actorul".

Aceste principii colective, valabile totdeauna pentru teatru au fost înţelese şi puse în practică de militanţii-pioneri ai scenei ruse. Aci stă secretul succesului lor.

Viciul de care suferă teatrul european e acesta: orientarea către forţa talentului şi arta actorului izolat. Această concepţie individualistă e incompatibilă cu natura teatrului, indiferent de regim social, aşa cum a fost fixată mai sus: caracter şi spirit colectiv. Or, teatrul rus modern, a cărui cronologie revoluţionară nu se suprapune celei a revoluţiei politice (tendinţele noui s'au manifestat din 1890) tinde către un ansamblu permanent, compus din elemente solid sudate de către una şi aceiaşi şcoală. Actorii nu sunt schimbaţi la fiecare nouă schimbare de piesă, rupând orice continuitate. Vigoarea colectivităţii organizate vine în sprijinul artei, augmentându-i intensitatea, calitatea şi prestigiul. Institutele de artă scenică din Petersburg, Moscova şi Kharkov cultivă şi desvoltă spiritul colectiv în teatru.

Zamiatine se ocupă, pe rând, de actor, regisor şi dramaturg, stabilind diferenţele dintre ideile şcoalei noi, şi doctrina clasică.

In teatrul nou rus, vechea „autocraţie" artistică a actorului izolat a fost înlocuită printr'o „republică" a actorilor. Rezultatele sunt strălucite. Scena actuală a Rusiei noui, contează cu actori geniali, produs fericit al şcoalei noui.

Felul în care lucrează interpreţii teatrului rusesc este dintre cele mai interesante laturi. Piese clasice, tipuri din repertoriul vechiu, apar în lumini şi culori inedite.

Aci contează desigur şi prezenţa din culise a regisorului. Colectivităţile artistice, perfect sudate între ele, sunt dirijate de o unică voinţă: regisorul, factor principal şi decisiv. Două nume au săpat dâră adâncă în istoria teatrului rus contimporan, dominânnd curentele novatoare: Stanislavsky şi Meyerhold. Două nume, două piscuri, două concepţii şi viziuni diametral opuse despre felul în care se reprezintă o operă.

Stanislavsky: teatru de idei, de predicaţie; spectatorul nu trebue să simtă nici o clipă jocul actorilor; ce se desfăşoară înaintea lui e reconstrucţia unui fragment de viaţă autentică; „spiritul" e totul pe scenă.

Meyerhold: principiul jocului pur; spectatorul nu trebue să uite nici un moment că are înaintea sa actori care nu fac decât să joace.

O acerbă concurenţă, o luptă dramatică de supremaţie s'a dat între aceste două curente de pol contrar. In fervoarea de futurism, suprematism şi constructivism a timpului, linia lui Meyerhold, fost actor în ansamblul lui Stanislavsky, a triumfat. Prozeliţii apar, şcoala este formată. Iar maestrul rămâne figură izolată, dar de magnifică splendoare. După furtuna curentului de modă, Stanislavsky apare iar pe primul plan al teatrului rusesc, cu toată strălucirea de odinioară.

B. de Mill a făcut remarca, cu aparenţe de adevăr, că producţia dramaturgiei noi a Rusiei este extrem de redusă. Zamiatine insistă asupra creaţiilor noi, pentru a dovedi că se lucrează, — şi bine. Sunt piese absolut reuşite. Iar cele clasice găsesc înţelegere nouă, aprofundată. (Se citează cazul lui Gogol: „Revizorul").

Zamiatine mai aminteşte şi de teatrul de masse, incipient, embrionar, în fază de experimentare. S'au dat câteva spectacole pur şi simplu grandioase. Eseuri de spectacol „în piaţă" s'au bucurat de incontestabile succese. Prefaţă pentru teatrul de mâne, teatrul viitorului, sunt toate aceste încercări de revoluţionare a artei scenice.

— n. t. —

CRONICA LITERARA

OVID DENSUŞIANU: Treizecişicinci de ani de învăţământ.

Sunt treizeci şi cinci de ani de când d. Ovid Densuşianu deschidea la facultatea de litere din Bucureşti (29 Octombrie 1897), cursul de literatură română şi filologie. Intr'o ţară în care profesorul universitar în genere nu munceşte prea mult şi visează situaţiuni din afara sferei intelectuale, socotind catedra ca o carieră ci nu ca o misiune, îmi iau îngăduinţa să scriu cu acest prilej câteva modeste cuvinte, despre un om, care fiind unul dintre cei mai de seamă romanişti contemporani, n'a supărat totuşi pe nimeni cu renumele său. Deşi, ca fost student al său, am urmărit cursurile sale de filologie, în marginile obligativităţii şcolare, aş vădi o gravă prezumţie dacă m'aş ocupa aci de opera sa ştiinţifică. Elevii săi direcţi vor şti fără îndoială să explice de ce opera d-lui Densuşianu este atât de însemnată în istoria studiilor asupra limbii române şi pentru ce importanţa ei depăşeşte graniţele ţării.

D. Ovid Densuşianu a avut însă o participare activă în domeniul literaturii propriu zise şi cu aceasta intră în înţelegerea mai restrânsă a acestei cronici. Deşi făcuse în Franţa studii romanice, publicând chiar un text vechiu în colecţiunea lui Gaston Paris şi venise cu o pregătire mult mai realistă decât a cabalisticului Hajdeu, d. Densuşianu a început prin a preda Istoria literaturii române până ce mai apoi i s'a încredinţat catedra de filologie romanică. Volumele de *Literatură română modernă*, publicate acum câţiva ani nu sunt decât cursurile din 1899—1901, puţin revizuite.

D. Densuşianu este aşa dar un profesor bătrân. Ei bine cine ar crede asta, văzându-l la catedră sau la Academie? Cu părul negru, lins neted, cu faţa uscată, ascuţită şi tânără, cu un aer inspirat şi ascetic de trubadur, aşa îl vedeam mai acum câţiva ani, circulând legănat îndărătul catedrei, cu braţele încrucişate, vorbind ascuţit şi feminin şi încheind din când în când cu un râs sarcastic, plin de ace, dar fără violenţă.

Iluzia tinereţii provine nu numai din fizic ci şi din activitatea publicistică. Până mai acum câţiva ani d. Densuşianu era avantgardist şi preconiza în artă şi în existenţă o *viaţă nouă*.

Vita nuova a lui Dante, care înseamnă *tinereţe*, iată emblema acestui intelectual care nu poate să îmbătrânească!

Dacă d. Densuşianu nu a putut să-şi dea în literatură toate măsurile sale, aceasta se datoreşte — cred eu — juvenilităţii sale congenitale, sentimentalismului său absolut, căruia îi repugnă orice compromis cu realitatea. In simbolism poetul căuta un aer mai liber în care aripile interne să nu se frângă de gratiile unor legi poetice prea strâmte, căuta adică tocmai ce repudiau simboliştii, integritatea conţinutului afectiv.

Doi ani după începerea cursului, tânărul profesor universitar publica o piesă de teatru în versuri *Intre două lumi* (1899). Este vorba, bine înţeles de o lucrare juvenilă, dar cu datele ei sufleteşti, nu lipsită de semnificaţie. Elena, fată de boier, iubeşte pe un tânăr poet sărac, dar părinţii, oameni de modă veche (1840), o silesc să se căsătorească cu un tânăr viţios dar bogat, Sandu. Acesta însă, pierzându-şi averea la joc de cărţi se sinucide, iar Costin, călugărit, moare de durere. Autorul face aici nu numai procesul vechii societăţi, întemeiate pe socoteli materiale, dar totdeodată al celei noui, reprezentate prin Sandu, şi insensibile la frumos. Tânărul filolog osândea spiritul societăţii vechi, dar admira literatura veche. In 1898, lucru rar pe atunci, d. Densuşianu tipărea prima culegere de *Studii de filologie română*, drept anuar al Seminarului de istoria limbii şi literaturii române. Volumul era scris aproape în întregime de Director, exceptând colaborarea unui probabil student F. Drugescu, de al cărui nume nu s'a mai auzit nimic apoi. Intre altele, d-sa publica acolo o variantă a *Vieţii Sfântului Vasile cel nou*, după un manuscris din Paris (p. 58 sgg).

In piesa de mai sus bătrânul boier Iorgu încearcă să citească lui Sandu din *Viaţa Sfântului Vasile.*

Iorgu,
Iţi dau aici o carte, e bine s'o citeşti
Sandu, (ironic)
De sigur că cuprinde tot lucruri bătrâneşti
Iorgu,
Citeşte... e *Viaţa prea sfântului Vasile*
Şi ce frumos e scrisă...
Sandu, (uitându-se la carte)
Dar sânt atâtea file...
Şi n'am de loc eu gustul să răsfoesc prin ele;
Imi plac cărţi mai uşoare... (arătând cărţile de joc)
aşa ca ale mele,
Căci îmi aduc parale...

Venind prea de tânăr la universitate, înainte de a-şi consuma aspiraţiile juvenile, d. Densuşianu a debutat în literatură, după ce îşi făcuse o carieră în ştiinţă şi şi-a început opera literară în şi prin universitate.

Cea mai însemnată acţiune literară care se leagă de numele ilustrului filolog, este apariţia revistei „Viaţa nouă" şi este tot o manifestare universitară. D. M. Cruceanu a scris, rugat de mine, un foarte interesant istoric al Cercului, dar întâmplarea a făcut să nu poată fi încă publicat. Cred că nu-mi va lua în nume de rău dacă mă voi folosi aci de însemnările sale.

„Incă din anul 1904 era vorba ca d. Rădulescu-Motru să reînceapă apariţia „Nouei Reviste române" la care urma să colaboreze şi d. Densuşianu. Acesta din urmă îşi pregătise chiar articolul „Rătăciri literare". Dar d. Motru renunţând pentru moment la reapariţia revistei sale, d. Densuşianu s'a hotărît singur să scoată o revistă. Cei cu care s'a consultat au fost Petre Haneş şi Moroianu, cu care era în familie şi care publicase ceva în „Sămănătorul". Au hotărît titlul de „Viaţa Nouă" — chiar în biroul directorului şi în fruntea primului număr a apărut articolul de mai sus. Toţi ceilalţi colaboratori au venit în urmă. Revista profesa arta pentru artă, spiritul latin, eugenia sufletească formală şi combătea tendinţa (etnică şi socială), lovind aşadar în primul rând în sămănătorism şi în post-eminescianism. Profesând o altitudine de conştiinţă, d. Densuşianu era pentru sincronizarea cu cultura europeană contimporană, în deosebi franceză şi promova simbolismul precum şi toate formele noui ale celorlalte arte. Sub niciun cuvânt nu se poate tăgădui „Vieţii noui" meritul de a fi celălalt taler al unei balanţe în menţinerea echilibrului între cultural şi estetic şi dacă „tendinţa" nu s'a dovedit atât de primejdioasă în evoluţia literaturii noastre, estetismul a putut feri pe unii de exagerări. Căci în vreme ce curentul ieşean împăca aceste două elemente, d. Iorga susţinea „reintroducerea braşovencelor" şi isgonirea automobilelor, în care acelaş d. Iorga de mai târziu avea să se plimbe regeşte salutând în dreapta şi în stânga. In polemicele sale d. Densuşianu a fost adus să atace şi „Viaţa Romînească", dar cred că e un semn de lealitate să-i arătăm că nu avea dreptate. Mai curios şi onorabil pentru un ardelean este să vedem că d. Densuşianu, ataca *Junimea* pentru tendinţele ei germanice şi pe scriitorii ardeleni. Aceasta explică de ce primii colaboratori se desprind din jurul lui Macedonski, filo-francez şi anti-junimist (M. Cruceanu, Eug. Sperantia, Al. Gherghel şi Al. Stamatiad). Este de notat că G. Galaction şi-a publicat aci *Bisericuţa din Răzoare.*

„Colaboratorii erau în genere studenţi: I. M. Raşcu, D. Caracostea, S. Bascovici, N. Budurescu, Titu Dinu, V. Haneş, P. Păltânea, I. Nisipeanu, Emil Isac, Mircea Florian, Dragoş Protopopescu, Matei Elian, V. Roth, Matei Russu, Leon Feraru, B. Nemţeanu, Gh. Bacovia, N. Solacolu, Const. Stoica, Papacostea, Papahagi, Mia Frollo, V. Paraschivescu, Al. Rosetti. Din cauza aceasta atmosfera cercului a rămas oarecum sumbră.

„Oricât se reînoia cercul el rămânea alimentat tot de elementele venite din universitate. La început Hétrat, cel mai în vârstă dintre colaboratori, era socotit un poet de reală valoare de profesorii din cerc. Nu tot aşa îl socoteau şi tinerii, care nici nu-l citeau. Ce credea d. Densuşianu nu se putea şti. Niciodată nu se lăsa cercetat de colaboratori".

Tot d. Cruceanu ne înfăţişează o şedinţă a cercului:

„Cercul se strângea Sâmbătă seara. La început în Pasagiul român, la „Socolu", apoi la „Gustar", în Edgar Quinet, într'o odăiţă îngustă, în jurul unei mese unde comenzile erau foarte reduse, în raport cu pungile noastre. Erau seri când discuţii aprinse ne ţineau până la ziuă. Se schimba atunci localul şi d. Densuşianu plătea consumaţiile. Dar de multe ori şedeau toţi cei de faţă ca'n strană. In zadar se căznea d. Densuşianu să mai animeze discuţiile cu câteo glumă, o picanterie sau vreo înţepătură la adresa literaturii în iţari şi cu opinci. Cei tineri erau sfioşi. Cei mai vechi vorbeau cu fostul lor profesor în ton minor şi potolit. Mai îndrăzneţ era Georgescu-Ştefăneşti care-şi învârtea vorba, tare, ca o sabie, printre cei adunaţi. De multe ori însă suna a tinichea. Totuşi reuşia să mai dezmorţească asistenţa şi nimeni nu se supăra de glumele lui. Barba îi dădea un prestigiu, pe care ceilalţi nu-l puteau avea. Prezenta o barbă roşie, frumoasă, pe care o purta bine. De altfel o are şi acum. Vorba lui spornică, gluma lui uşoară, cucerea oricât de îngheţată era atmosfera. Numai cu Minulescu era s'o pată într'o seară la Kübler, în grădină, unde se strânsese cercul, când acela îl ameninţă cu pumnul dacă nu mai tace".

E prea multă vreme de atunci şi multe lucruri s'au clarificat îndeajuns pentru ca să mai poată dăinui resentimente. „Viaţa Nouă" ataca pe d. Sadoveanu, şi promova pe părintele Galaction şi astăzi aceşti scriitori stau laolaltă pe aceiaşi treaptă de învingere a antinomiilor, într'un moment strict artistic. „Viaţa Nouă" ataca „Junimea" şi „Viaţa Românească" făcea acelaş lucru, din repulsia pentru lipsa de conţinut a junimismului şi atitudinea sa negativă. Azi însă toată lumea e critică socotind cel mult „tendinţa" ca punct de plecare şi arta ca punct de sosire. In istoria curentelor româneşti, „Viaţa nouă" îşi are aşa dar locul ei şi dacă n'a fost un fluviu, a fost un râu care a umflat un fluviu.

Părând aşa de abstract în aspiraţii în domeniul artistic, d. Densuşianu era în fond un poet *naţionalist*. In *Heroica* se bucura la trecerea trupelor române pe drumurile de munte pe unde străbunii luptătorilor de azi

rătăciau în mândre şiruri
Şi despicau cu boata ciobănească
Intunecimile de brazi

şi cânta „viaţa nouă" naţională;

Şi dacă azi ne despărţiţi viea,ă n două
Al vremei fulger va topi hotarul,
Şi peste culmi — ca peste — un nou Thabor —
Vor coborî lumini să ne vestească
Sosirea ceasului izbăvitor
Şi zorii aşteptaţi de-o viaţă nouă.

Ritmul de „verso sciolto" italian şi „Viaţa nouă" ne duc la latinitatea italică. D. Densuşianu este dintre primii italienişti dela noi şi cu prilejul comemorării lui Dante de pildă a scris lucruri foarte frumoase. (Dante şi latinitatea). In sensul unei graniţi mai largi, d-sa este un tradiţionalist, care îşi caută o tradiţie mai veche în lumea romanică, în felul etimologiei unui cuvânt neo-latin şi cum sub acest aspect nu este nimeni care să aibă vreo obiecţie de făcut, omagiul nostru capătă aci certificatul celei mai curate sincerităţi.

G. CALINESCU

INSEMNĂRI

Ediţia critică I. L. Caragiale

Zilele acestea se va pune în vânzare al treilea volum din ediţia critică a operelor lui I. L. Caragiale, îngrijită de d. Paul Zarifopol.

Volumul al treilea e intitulat „Reminiscenţe şi notiţe critice" şi cuprinde următoarele articole:

In Nirvana, Ironie, Două note, Un artist, Nroocul culegătorului, Temă şi variaţiuni, A zecea muză, Congresul cooperativ român, Statistică, O invenţie mare, Reformă, Bene-Merenti, Câteva păreri, Literatura şi artele române în a doua jumătate a sec. XIX, Politică şi cultură, notiţe risipite, Karkaleki, Baioneta inteligentă, C. A. Rosetti, Istoria se repetă, Răsplata jertfei patriotice, Şah şi mat, Politică şi delicateţe, Boborul, Garda civică, O vizită la castelul „Iulia Haşedu", Noaptea Invierii, Ion Brezeanu.

In fruntea numărului de faţă publicăm prefaţa d-lui Paul Zarifopol la acest al treilea volum al ediţiei critice.

O convorbire cu principesa Bibescu

Cu prilejul unei recente vizite la Viena, principesa Bibescu — „una dintre cele mai interesante figuri europene", — cum o numeşte o colaboratoare a lui „Neues Wiener Journal" — a acordat un interview, din care spicuim cele de mai jos:

„...Operele mele au fost traduse mai cu seamă de ţările nordice: Suedia, Olanda, Anglia şi Germania. Tocmai acele ţări ale căror literaturi sunt dintre cele mai bogate, m'au primit şi m'au adoptat.

Succesul cel mai popular, succesul internaţional, l-am obţinut cu romanul meu „Catherine-Paris". Incerc să zugrăvesc aci psihologia unei fete străine care trăeşte la Paris. Şi însemn viaţa intelectuală în cartierul latin, malurile Senei, această inimitabilă atmosferă a Parisului, care n'are nimic de-aface cu Parisul monden şi care e minunată şi singulară.

„Catherine-Paris" e hărăzită poate să devină pentru Franţa o carte de propagandă. In America a şi fost considerată astfel. Am fost gratificată acolo cu o distincţiune rară. „Litterary Guild of America", unde se tipăresc numai douăsprezece dintre cele mai bune cărţi ale anului, a editat şi „Catherine-Paris". E singura carte scrisă de un autor străin. De curând am dat autorizaţia să se filmeze „Catherine-Paris" de către o casă americană.

...„Izvor, le pays des Saules" este o culegere de vechi legende româneşti. Am împletit în jurul unei povestiri moderne legendele populare ale unui popor, al cărui creştinism îşi avea rădăcini adânci în păgânism. Nici nu bănueşti ce rol puternic joacă aci tradiţiile eline, latine şi caldeene. Această carte, pe care o iubesc foarte mult, a luat fiinţă într'o vreme când stăteam foarte aproape de natură: în timpul unei şederi singuratice de cinci ani la ţară, la castelul meu.

...Acum doresc să scriu pe îndelete un fel de carte a vieţii. Dar această cristalizare nu se poate produce decât încet. Astfel că între timp voiu publica alte romane. La Viena am venit numai din pricina acestei cărţi, care va cuprinde epoca dinainte, din timpul şi de după războiu. La baza acestei cărţi va sta ideia unei Europe unite. Vreau să arăt anume cum în anumite familii a dăinuit această idee secole în şir şi că mai dăinueşte încă. Da! Familiile au purtat acest ideal în decursul vremurilor. Aci la Viena au trăit străbunii mei, Mauro-Cordato, care au fost, cu multe secole în urmă, eclerorii unei Europe paşnice şi unite. Ei au propovăduit pacea dela Carlowitz. Apoi pacea dela Passarowitz. Speranţa mea cea mai scumpă e realizarea Statelor Unite ale Europei! Şi acum vreau să cercetez rădăcinile acestei speranţe în rădăcinile obârşiei mele. Din pricina asta voiu începe acum să răscolesc arhivele Vienei. Voiu face de asemenea cercetări şi la Mânăstirea Sft. Augustin. Nu e admirabilă conştiinţa de a reconstitui pe această cale şirul ideilor străbunilor, care îşi întind unul celuilalt făclia ?"

In altă ordine de idei, principesa Bibescu spune:

„Creerul nu este decât o răscruce, un punct de concentrare. Personalitatea e compusă din călători care se adună din toate direcţiile pământului. Totul se reduce numai la alcătuirea unei unităţi organice. Henri Poincaré, marele cugetător şi matematician, mi-a spus odată: „Capul meu nu e altceva decât cartierul unde îşi dau întâlnire ideile mele".

Un scriitor român în literatura Americană

„Nouvelles Littéraires", 27 August, 1932, vorbeşte astfel, despre un autor, *Peter Neagoe*, al cărui ultim volum *„Storm"* apăruse de curând în *„The New Review Editions, Paris"*:

„Arta de a povesti a lui *Peter Neagoe* este de o robustă simplicitate, şi cu toate că povestirile sale sunt când pline de porniri destul de primitive, când o artă rafinată, sunt înclinat a crede că el e mai mult o „forţă" liberă, spontanee, victorioasă în lupta directă cu realul. Aceste aventuri, care alcătuesc diversele povestri din „Storm" se petrec de cele mai multe ori în sate româneşti, printre făpturi rustice, cu patimi viforoase; e tocmai decorul care se potriveşte la descrierea unor suflete încă foarte aproape de pământ, încărcate de dorinţi, de lăcomii şi de pofte. D. Neagoe prezintă în acest volum o operă omogenă, atât prin subiectul ei cât şi prin accent: principalul său merit este, totuşi, acela de a ne descrie pasiunea sub forma ei pură, ca o putere năvalnică, căreia nu i se poate pune împotrivire, şi aceasta o face cu un simţ al directului şi imediatului pe care nu-l poţi decât admira. Toată cartea este de o obiectivitate francă şi absolută, iar savoarea paginilor nu se poate compara decât cu aroma viguroasă şi simplă a ierburilor, a pădurilor...

Acest simţ al obiectului îngăduie de altfel povestitorului a-şi lega scrierile, fără artificiu, de marele lirism primordial al tuturor operelor în care domină percepţia subtilă şi totală a vieţii.

Tot ce este elementar în povestirile d-lui Neagoe le măreşte frumuseţea şi semnificaţia, Cartea este, fără îndoială, acea a unui povestitor înăscut care ne ţine în rezervă, cu siguranţă, alte surprize şi alte bucurii".

Articolul este semnat Marcel Brion, iar caracterizarea d-lui Neagoe este impresionant de potrivită scrisului povestitorilor noştri de talent autentic.

Despre Pace!

Nici odată nu se vorbeşte mai mult despre pace decât atunci când războiul e în aer. Societăţi, conferinţe, activitate la Liga Naţiunilor, campanie prin presă, iată mijloace obişnuite de care se servesc cei însufleţiţi pentru pace.

In Franţa, însă *„Le Foyer de la Paix"* a inaugurat un nou mijloc de propagandă, aşa numitele *„Jours d'Espérance"*. Apostoli ai păcii au colindat, de la 11 la 28 August, diferite localităţi, pomenind pe înaintaşii luptători şi făcând manifestaţii mişcătoare pentru înfrăţirea oamenilor. Astfel au vorbit: Léon Brunswig despre Pascal, Anatole de Monzie despre Ferdinand Buisson, etc.

Literatura şi-a avut şi ea ziua de prăznuire, în aceste „zile de nădejde", iar poetul ales a fost Alphonse de Lamartine. Comemorarea s'a făcut pe malul lacului Bouget, cum şi trebuia, printr'un ceremonial foarte potrivit: o primblare înceată pe malurile splendide ale lacului, puţină muzică, recitări şi un prea frumos discurs al lui Jacques Chabonne, autorul *„Mitropei"*, care a cules din opera lui Lamartine cele mai expresive şi mai frumoase fragmente pentru pacea şi înfrăţirea popoarelor, citind în întregime manifestul său, „către Europa", pe când era ministru al afacerilor străine sub Republica a II-a: „Nu patria, zice el, înfruntă primejdia cea mai mare în războaie, ci libertatea. Războiul înseamnă mai întotdeauna dictatură.

Republica doreşte gloria, fără îndoială, dar pentru ea însăşi, nu pentru vreun Cezar sau Napoleon, ci numai pentru ea".

Marcel Proust cronicar

Puţini ştiu că Marcel Proust a fost cronicar la Figaro sub pseudonimul Dominique. Se pare că Dominique nu era gustat de loc de Calmette şi că nici Proust nu avea prea multe iluzii despre el.

Fapt e că ţine morţiş să nu cumva să se divulge cine este Dominique, căci reproşează amar lui Calmette de a-l fi denunţat d-nei Lemaire, Madeleine Lemaire, buna sa prietenă cu care a întreţinut relaţiuni afectuoase o viaţă şi care i-a ilustrat prima sa carte *„Les Plaisirs et les Jours"*. Totuşi se constată că simte cu o ascuţime aproape fizică cea mai mică „coupure" chiar în cronicile lui Dominique. Aceasta se vede din scrisoarea plină de erudiţie şi cu mult mai interesantă de cât cronica însăşi, pe care o scrie lui Calmette, ca protest în potriva unei mutilări ce a avut de suferit:

„Sunt sigur, scrie el, că dacă articolul meu ar fi ajuns la *„Figaro"*, ceva mai puţin târziu, la o oră când oamenii au mai mult răgaz să-şi amintească de tragicii greci, d. Chardane ar fi judecat diametral opus „sfârşitul" meu"... Căci acesta crezuse că Proust face elogiul paricizilor Oedipe şi Oreste şi îl tăiase din motive de morală severă.

Vârsta lui D'Annunzio

Fiecare şi-l aminteşte svelt, tânăr, părând încă şi mai tânăr sub chelia-i precoce, seducător cu figura-i diabolic prelungită cu bărbiţa-i scurtă şi ascuţită, cum l'a văzut în ultimele fotografii de după războiu.

Cu indiscretele aniversări ale oamenilor mari în viaţă însă nici o iluzie nu se mai poate păstra! In curând Italia va sărbători al 70-lea an al marelui său poet, căci el e născut în 1863.

Dar dacă vremea a săpat figura lui Hauptmann în chipul unui zeu măreţ germanic, cine se poate gândi fără oarecare jenă la d'Annunzio sau la Piere Loti bătrâni?

Ei înşişi par a simţi că ar fi un fel de necuviinţă a se arăta admiratorilor în ruina tristă a bătrâneţii şi se închid în templele lor măreţe, trăind acolo ca nişte zei ascunşi. Doar spiritul lor rămas încă viguros şi strălucitor mai trimite din când în când câte un mesaj publicului, care nu trebuie să-i vadă decât sub chipul unei tinereţe veşnice.

Se zice că d'Annunzio şi-ar scrie memoriile care vor apărea în 60 de volume! Să nu ne mirăm de această miraculoasă abundenţă de pagini imprimate. Cu prilejul ediţiei somptuoase „Omnia" se reeditează întreaga operă a lui d'Annunzio între care şi *„Pisanelle"* scrisă direct în limba franceză şi jucată la Paris cu Ida Rubinstein. Aceiaşi piesă reeditată de Calman Lévy e precedată, ca de un fel de prefaţă, de un poem filosofic al cărui manuscris are 600 de foi, dintre care una este cea mai lungă pagină din lume având 1 m. 50. Poemul se intitulează „Endosmé ou le banquet de Phologastres".

Stilul acestui poem este un adevărat „tour de force", căci poetul care posedă stilul cel mai bogat în italieneşte şi are un vocabular de două ori mai numeros decât al limbei franceze de azi, impus de vechea tradiţie clasică a scris într'o franţuzească unică, ce îi dă dreptul să zică: „Nimeni n'a mai scris până în prezent franţuzeşte ca mine".

Să vedem ce va zice critica!

Personalitatea lui Spinoza

Dr. Carl Gebhardt, cunoscutul cercetător spinozist a publicat cu prilejul tricentenarului naşterii lui Spinoza un volum asupra vieţii şi operei acestui filosof, din care desprindem câteva fragmente:

Spinoza ocupă în filosofie locul pe care nu-l deţin decât Platon şi Kant. Ceiace îl situiază la un nivel atât de ridicat e faptul că el nu s'a mulţumit să profeseze numai ideile sale filosofice, ci le-a şi experimentat în viaţă. Viaţa lui Spinoza e demonstrarea învăţăturilor lui.

Biografiile lui au fost scrise aproape toate numai de adversari; cu toate astea, toţi se închină înaintea marei sale umanităţi.

Spinoza a crezut în *adevărul absolut*, parte integrantă din nesfârşita înţelepciune a lui Dumnezeu. El a interzis ca opera lui capitală, „Etica", să apară cu numele său, adevărul fiind anonim. El a dat învăţăturii sale o demonstrare matematică, pentru că în felul acesta adevărul impersonal reiese mai desăvârşit. Că a fost un mare scriitor, dotat cu o năvalnică putere dialectică pusă în slujba susţinerii ideilor sale, ne-o dovedesc comentariile şi adnotările „Eticei" sale, scrisorile şi în special „Tratatul teologico-politic". El nu vroia să influenţeze prin formă, ci numai prin adevăr.

Obiectul care imprimă sensul vieţii sale se manifestă în necondiţionata lui *iubire de adevăr*. Principial nu cunoaşte nici un compromis şi-şi apără punctul său de vedere cu toată hotărîrea. Principiul lui sună totuşi: Să vorbeşti după puterea de concepţie a mulţimii şi să faci totul ce nu înseamnă o piedică realizării scopului nostru". Deşi trebue să fi fost conştient de puterea revoluţionară a scrierilor lui, recuză orice formă a demagogiei şi se adresează numai păturii intelectuale, dela care trebue să pornească elanul reformator. „Urăsc profund polemicele", — mărturiseşte el dintr'un positivism care îndeamnă să iei în seamă numai „ceiace e bun în fiecare lucru".

Pe de altă parte, obiectul vieţii sale se manifestă în *dezinteresarea* lui nelimitată. Orice dorinţă de a avea şi orice cupiditate îi sunt străine. Regulile vieţii sale se rezumă în „a face uz de plăceri în măsura în care sunt necesare întreţinerii sănătăţii tale. Să tinzi a avea atâţia bani sau alte bunuri, cât îţi sunt suficiente pentru întreţinerea vieţii şi sănătăţii, şi pentru adaptarea la o viaţă socială care să nu fie în contradicţie cu scopul nostru".

Câând caută singurătatea, Spinoza o face din pricina operei sale. Dar e totdeauna dispus să stea la dispoziţia acelora care apelează la dânsul, şi nimeni nu e prea neînsemnat când îşi iroseşte vremea cu corespondenţa ca să-i arate calea raţiunii. „La fericirea mea contribue şi faptul că sunt mulţi care înţeleg lucrurile la fel ca şi mine".

Pentru noi, el nu e mai mult decât era pentru epoca romantică sfântul izolat de lume — oglindă amabilă, în care universul se oglindeşte pe sine însuşi — poate chiar mai sfânt, dar unul dintre acei sfinţi înarmaţi pentru toate luptele lumii şi care se odihnesc sprijinindu-se pe sabia lor.

Pe pecetea lui a gravat cuvântul „Caute": atenţiune! E deviza care corespunde blazonului său, trandafirul cu spini. „Caute quia spinosa" — Fiţi cu băgare de seamă, înţep. Curajul şi bărbăţia sunt trăsăturile caracteristice ale caracterului său, şi nu degeaba ţine ca virtutea să preţuiască atât cât şi averea.

Spinoza e departe de orice ascetism. Mila, căinţa şi umilinţa nu sunt pentru el virtuţi cardinale, ci semnele servilităţii. El afirmă plăcerea ca un bun în sine şi recuză tristeţa pentru că ne ţine în loc. Iubeşte plantele şi florile, iar podoabele, muzica, sportul, teatrul, mâncarea şi băutura îi produc plăcere.

Puterea lui de atracţie e relevată de toţi aceia care l-au cunoscut. Era simplu cu cei simpli şi iubea copiii.

Spinoza n'a fost în nici un sens idealist. Virtutea nu e pentru el un ideal în vânt, ci stilul vieţii, în conformitate cu firea noastră. Omul liber e de-asupra legii, pentrucă poartă legea în el.

Resemnarea pe care au propovăduit-o Goethe şi Spinoza, e resemnarea izvorâtă din simţimântul în restricţiunea naturii omeneşti. „Vom suporta toate cu resemnare, conştienţi că suntem o parte din întreaga natură, al cărei curs îl urmăm". Nimeni nu l-a auzit văitându-se de boala trupului său, nimeni nu l-a auzit plângându-se când îl părăsea vre-un prieten pentrucă nu-l putea urma pe cărarea lui abruptă şi plină de primejdii. In lupta dintre muşte şi păianjeni, el vedea simbolul lucrurilor omeneşti.

Ţinta lui Spinoza era fixată dela primele începuturi ale cugetării sale filosofice: „Cunoaşterea *unităţii* dintre spirit şi natură". A studiat limbile cu o sârguinţă uimitoare, însuşindu-şi cunoştinţele din domeniul pe care avea să-l ilustreze. Omul despre care se crezuse înainte că a gândit mult, dar că a cetit puţin, n'a fost numai cel mai profund cugetător, ci şi unul dintre cei mai vaşti erudiţi ai epocei sale.

El a opus fanatismului şi superstiţiei imaginea umanităţii sincere şi a toleranţei creatoare.

Cine venerează viaţa în ce are mai presus, o iubeşte şi în lucrurile mici. „Etica", inebranlabila carte a legii lucrurilor vecinice pe care se întemeiază existenţa, nu se sfieşte să vorbească despre mireazma şi gingăşia florilor. Şi acela care a măsurat drumul stelelor cu ochianul şlefuit de el însuşi, a săpat pe blazonul lui imaginea trandafirului.

Mărunte

— Colaboratorul nostru d. *C. Săteanu* va conferenţia la Iaşi în primele zile ale lunii Decembrie despre: ANECDOTE VESELE ŞI TRISTE DIN „JUNIMEA", proectând în atmosfera epocei pe *Alecsandri, Maiorescu, P. P. Carp, Iacob Negruzzi, Eminescu* şi *Creangă*.

Cuvântul introductiv despre *„Junimea"* va fi rostit de către d. *C. Meissner*, fost ministru.

Numai să vrei !!! GRATUIT!

şi poţi pleca într'o extraordinară

Excursie de 21 de zile la Paris, Lyon, Bruxelles, Ardennes, Madrid, San Sebastian

In condiţiuni strălucite şi aceasta numai cu singura obligaţie de a consulta paginile 4 şi 5 din ultimul număr al excelentei reviste săptămânale

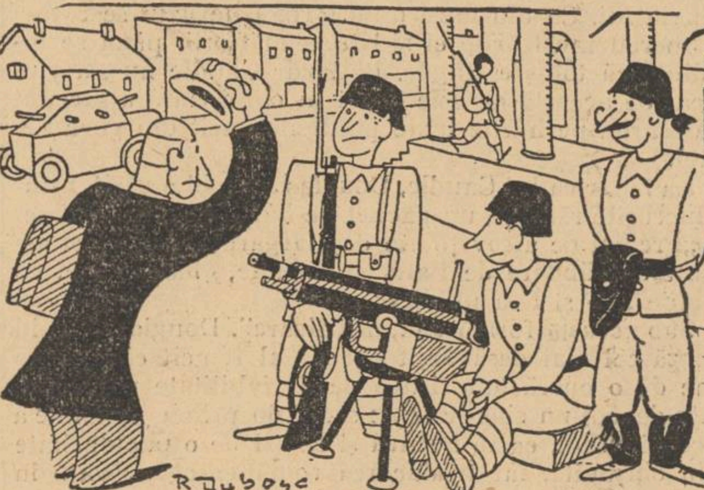
„REALITATEA ILUSTRATĂ"

La teatru

— E o piesă decentă? Pot s'o aduc pe maman?

Starea de asediu la Geneva

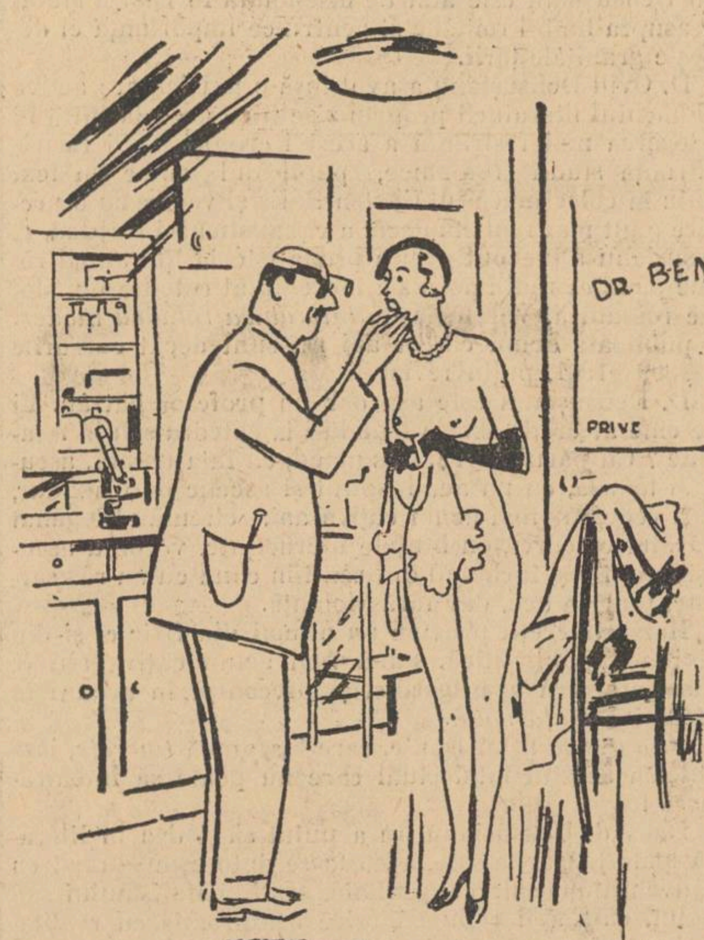
— Dacă sunteţi buni, domnilor, aici e sediul conferinţei pentru dezarmare?

La bal

— Am impresia c'am mai dansat cu d-ta, d-ră.
— Şi eu. Te recunosc după felul cum mă calci.

Auscultaţie

— Asta era... nu m'am înşelat... un dinte cariat.

TIP. „ADEVERUL" S. A., STR. CONST. MILLE (SĂRINDAR) No. 7—11

ANUL XI.-SERIA II-a.-No. 627

7 LEI EXEMPLARUL IN ȚARĂ
14 LEI EXEMPLARUL IN STRAINĂTATE

Duminică 11 Decembrie 1932

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: AL. V. BELDIMAN 1888—1897, CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT IN 1893

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIU

O călătorie în Cythera

(După Charles Baudelaire)

Inaripatu-mi suflet sbura neturburat
Şi s'agăţa sburdalnic de funii şi catarguri;
Corabia sub cerul senin plutea în larguri,
Asemeni unui înger, de soare îmbătat.

—Ce-i insula aceasta aşa posomorâtă?
—Cythera, ţară veche cântată 'n poezii,
Eden banal pe placul holteilor târzii...
De fapt, cum vezi, e-o stâncă mâhnită şi urâtă

— Tărâm de blânde taine, domol şi visător!
A Venerii antice puternică fantomă
Pe ţărmurile tale planând ca o aromă
Fiori revarsă 'n inimi de dragoste şi dor.

Tărâm de flori şi visuri, slăvit de-apoteoze,
Pe veci de lumea 'ntreagă iubit şi venerat,
In care-un molcom murmur pluteşte ne 'ncetat
Ca fumul de tămâie pe-o pajişte de roze,

Sau uguitul unui hulub înamorat,
— Cythera, năpădită de strigăte haine
Era acum o stearpă câmpie de ruine...
Zăream departe, totuş, un vag obiect ciudat!

Dar nu era un templu de umbră şi răcoare
Spre care preoteasa lui Venus, printre flori,
Se furişa cu trupul ars de fierbinţi fiori,
Cu rochia desfăcută de adieri uşoare;

Ci, iată, lângă ţărmuri ajunşi, nepăsători
Dând iureş printre păsări cu pânza navei noastre,
Văzurăm, ca un straniu copac în zări albastre,
Scheletul unei negre şi mari spânzurători.

Sălbătăcite păsări pe prada lor urcate
Rupeau cu 'nverşunare un puhav spânzurat
Băgându-şi fiecare murdarul plisc turbat
— In cărnurile acestei putreziciuni spurcate;

Largi găuri erau ochii; din pântecul scobit
Pe coapse maţe grele i-alunecau cleioase;
Calăii lui, cu pliscul, plini de plăceri hidoase,
Făcuseră dintr'însul un straniu hoit scopit.

Jos, cu priviri geloase, flămânde bestii hâde
Dădeau mereu târcoale rânjite guri căscând;
O fiară mai voinică, în mijlocul lor stând,
Părea, printre-ajutorii lui, un sălbatec gâde.

Fiu al Cytherei sfinte, tăcut şi torturat,
Tu sufereai aceste jigniri drept ispăşire
A riturilor care ţi-au stors întreaga fire
Şi care-acum nici dreptul la groapă nu ţi-au dat.

Biet spânzurat ridicul, eu îţi cunosc durerea!
Văzându-ţi trupul putred simţii din nou — venin —
Cum urcă 'n mine vechiul şi nesfârșitu-mi chin
Ca un sughiţ de scârbă greu şi amar ca fierea.

In faţa ta, sărmane ins, de-amintire plin,
Simţii, cu mii de pliscuri şi crâncene măsele,
Toţi corbii răi şi hulpavi şi negrele căţele
Ce-odinioară carnea mi-o sfâşiau din plin.

— De vrajă era cerul şi marea potolită;
Dar pentru mine totul era venin şi scrum
Ştiind că într'această alegorie — acum
Mi-i inima ca într'un linţoliu învelită.

In insula ta, Venus, găsit-am — stîrv iubit
Rânjind pe-un stâlp simbolic—întreagamea fiinţă...
— O, Doamne! Dă-mi curajul şi apriga voinţă
Ca să-mi contemplu gândul şi trupul, nescârbit.

AL. A. PHILIPPIDE

Centenarul lui Björnstjerne Björnson

Björnstjerne Björnson s'a născut la 8 Decembrie 1832, la Kvikne în Oesterdalen (Norvegia). Crescut pe piscurile munţilor, el a avut o copilărie care i-a desvoltat spiritul de observaţie şi imaginaţia şi pe care a povestit-o mai târziu atât de sugestiv în „Piersicul", „Cuibul de vultur", „O amintire sinistră", „Vânătorul de urşi".

Intre 1844 şi 1849 Björnson învaţă la şcoala din Molde, unde întemeiază o asociaţie împotriva îngâmfatelor fiice ale notabililor orăşelului: Membrii asociaţiei erau juraţi să nu mai salute nici o fată!

Björnson nu era un elev prea sârguitor; de obicei se clasa al treilea din coadă. Sclipitor ca stil şi imaginaţie la compunere, el nu izbutea niciodată să obţină la ortografie decât „insuficient". Asta însă nu-l împiedică să citească în scurt timp toată „biblioteca" orăşelului şi să deschidă un teatru în care să fie şi director şi actor.

Dar nu numai atât. Atmosfera încărcată dela 1848 nu-i dădea pace. Şi iată-l în ipostaza de răzvrătit, scoţând ziarul „Libertatea", în care publică articole fulminante, ridicând glasul libertăţii naţionale şi cerând instituirea republicii.

La vârsta de 16 ani e la Chistiania, la şcoala lui Heltberg, în aceiaşi clasă cu Ibsen, Vinje şi Ionas Lie. Dar nici aci nu se simte în largul lui. Işi trece bacalaureatul şi se înscrie la Universitate. Insfârşit, de ce a fost mai greu a scăpat. Omul care abia izbutise să se strecoare la examen, putea acum să se erijeze în critic: „Oamenii se bârfesc prea puţin între ei, din pricina asta Christiania e atât de plicticoasă".

La 21 de ani, Björnson scrie cu convingere: „Vreau să mă fac poet. Nu mai vreau să dau examene. Se va naşte o nouă generaţie de poeţi. Izbânda va fi a noastră!"

La sfârşitul anilor de studiu şi începutul carierei sale poetice, de ziua studenţilor din Upsala (1856) s'a petrecut un eveniment care trebuia să devină simbolic. Pe când grupul de studenţi înainta pe stradă, o fată necunoscută se rupse din mulţime, aşezând pe capul necunoscutului Björnson o cunună de lauri. Geniul poporului l-a simţit şi l-a încoronat.

In 1857 i se încredinţează conducerea artistică a teatrului din Bergen. Activitatea lui se intensifică. După scurt timp ia şi conducerea unui ziar local în care luptă pentru împrospătarea limbii. Tot atunci compune imnul naţional norvegian şi reîncepe acţiunea naţională pentru independenţa Norvegiei.

Björnson era însufleţit de un înalt simţ umanitar, chiar şi în raporturile cu protivnicii săi. Deşi Ibsen îl jignise în „Liga Tinerimii", totuşi Björnson i-a obţinut acestuia o bursă din partea „Societăţii ştiinţifice norvegiene" şi l-a introdus la cea mai importantă editură din Copenhaga, la Gyldendal.

Nu mai puţin surprinzătoare e confesiunea pe care Björnson a făcut-o prietenului său, juristul Christian Hoüd, în anul 1861: „Vei râde când îţi voi spune că tot ce am scris până acum, inclusiv dramele mele, nu constitue altceva decât o introducere la drama burgheză, în care fiinţa mea va trebui să-şi afle întreaga ei expresie. Aş scrie chiar acum drame burgheze, dacă aş putea, dar nu pot. N'am destulă experienţă a vieţii şi nici destulă abilitate. Şi chiar dacă le-aş avea, tot mi-ar lipsi liniştea necesară atâta vreme cât materialul documentar nu-mi va absorbi toată nelinîştea, visele şi nălucirile. Mai înainte nu aş putea să scriu nici măcar trei scene. Le-aş nimici cu patosul meu sau cu consideraţiuni de ordin filosofic. Dar când şi după câte frământări voi ajunge acolo? Când oare voi deveni destul de copt pentru realizarea a ceeace — după convingerea mea — sunt hărăzit să înfăptuesc? Pricepi acum înfrigurarea, insomnia, sbuciumul lăuntric, care mă stăpânesc şi care, după cât simt, mă vor stăpâni încă ani mulţi de aci înainte, spre a mă chinui?"

* * *

In 1859 Björnson părăseşte direcţia teatrului din Bergen şi se duce din nou la Christiania, ca redactor al ziarului „Aftenbladet". Dar din pricina conflictelor literare pleacă la Copenhaga, iar de aci la Roma. Incă de la primele sale nuvele: „Arne" şi „Synnöve Solbakken", Björnson manifestă o manieră literară proprie. Tragedia „Halte Hulde", piesa într'un act „Mellem Slagene" ca şi dramele „Kong Sverre" şi „Sigurd Slembe" scrise în Italia, îl fac cunoscut pretutindeni.

In 1863 Björnson se înapoiază în Norvegia, trecând prin Franţa şi Germania, şi obţine, ca o recunoaştere a activităţii sale poetice, o bursă anuală din partea lui Storthing. El ia apoi conducerea teatrului din Christiania, şi scrie în acelaş timp la „Norsk Folkebladet". In 1873, scriitorul porneşte din nou în străinătate, iar la înapoiere se stabileşte pe moşia sa Aulestad. Evenimentele îl alungă însă din nou în capitala Franţei, unde mai petrece încă şase ani.

Din numeroasele lui opere dramatice semnalăm tragedia istorică „Maria Stuart în Scoţia", apoi „Tinerii căsătoriţi", „Falimentul", „Redactorul", „Leonarda", „Noul sistem" şi „Mănuşa". Toate aceste piese tratează probleme sociale.

Paralel cu această activitate dramatică, Björnson scrie un mare număr de nuvele ca „Fata pescarului", „Marşul nupţial". „Magnhild" şi ciclul de romane „Araljot Gelline".

In ultima epocă de desvoltare poetică Björnson scrie monumentala dramă „Peste puterile noastre", „Thora Parsberg" şi romanul „Pe căile Domnului".

In 1890 publică sub titlul „Digte og Sanga", o culegere de poezii. A mai scris, deasemeni un imens număr de broşuri şi foiletoane în legătură cu problemele politice şi religioase.

Privită din punct de vedere cantitativ, opera lui Björnson e uimitoare. Ea cuprinde 20 de drame, 2 romane, o epopee, numeroase poezii, 25 de nuvele, aproximativ 25.000 de foiletoane. La acestea trebue să mai adăugăm o bogată corespondenţă, alcătuită din aproape 30.000 de scrisori.

Pe tărâmul politic naţional îl putem considera ca promotorul independenţei patriei sale, cu dorul căreia Björnson a murit la 26 Aprilie 1910, la Paris.

Iser — Compoziţie

Consideraţii despre poezie

de DEMOSTENE BOTEZ

UN SUBIECT ANACRONIC

Nu aş voi nici un moment să-mi atribuiţi intenţiunea de a face o conferinţă. Monologul meu din astă sară are oroare de pretenţia cuprinsă în noţiunea de spaimă care se cheamă „Conferinţă" Nu va cuprinde nimic din presumţia afirmaţiilor şi adevărurilor absolute, ci foarte mult din acea îndoială timidă care şade aşa de bine unei cercetări de substraturi sufleteşti.

Va fi mai puţin ca o conferinţă. Şi aş vroi să fie mai mult ca o conferinţă. Aceasta se va realiza numai dacă voi isbuti să stabilesc între d-vs şi mine acea comuniune sufletească dela om la om, care singură va putea înlesni şi face posibilă sesizarea unor anumite constatări din domeniul subiectului ce voi desvolta. Aş dori ca în forul dvs. interior, să am aprobări şi desaprobări, să am, oricum acea strânsă participare la ceiace voi spune, care, va putea face să ne descoperim reciproc, atenuând prin aceasta răceala cam monotonă a unui monolog.

Această atmosferă sufletească este mai ales impusă de natura subiectului meu, sfădit cu ştiinţa, cu raţiunea, cu logica şi cu toate noţiunile normale şi curente. In explorările ce vom face în domeniul poeziei trebuie să lucrez şi eu care vorbesc şi dv. care ascultaţi, cu sensaţii ascunse în noi, în subconştient, şi pe care evocări hazardate le pun în lumină.

Consideraţiunile asupra poeziei în zilele de astăzi au ceva anacronic. Privirile noastre asupra acestei chestiuni au un caracter retrospectiv, de cercetare a trecutului, de cercetare istorică.

Cum însă trecutul ne apare din ce în ce mai agreabil, iar viitorul din ce în ce mai sperios, consideraţiunile care se raportă la defuncta poezie, pot avea încă un farmec liric şi liniştitor în sine. Cine va auzi că am sacrificat o seară pentru a sta de vorbă despre poezie, ne va considera şi ne va crede eliberaţi de toate grijile şi nevoile epocii.

Considerând poezia, din punct de vedere istoric, vom putea să simţim în noi fără să vrem şi fără să ne-o spunem, melancolia vremurilor care au fost, şi care poate nu vor mai fi, şi prin generaţii, să evocăm fiecare poezia epocii sale echivalentă în deobşte cu reminiscenţe de tinereţe şi adolescenţă.

Există la unii oameni, — la foarte mulţi, — o seriozitate gravă, care poate privi cu mefienţă şi cu o oarecare binevoitoare compătimire ocupaţiunea noastră inutilă din astăseară, precum priveşte însăşi poezia.

POEZIA ŞI EVOLUŢIA SOCIALĂ

Poezia a fost şi este un produs al contemplării, iar contemplarea este luxul pe care şi-l permite intelectualitatea. Poezia a fost pe vremuri ca lenea şi cavalerismul un atribut al nobleţii şi al bunului traiu. Numai aristocraţii din toate timpurile, adevăraţii aristocraţi, au ştiut să preţuiască întotdeauna poezia, şi în genere toate artele. Ei au ştiut să preţuiască gestul şi munca fără rendement economic imediat şi să inobileze chinul inutil, fără scop, nelucrativ. Toate celelalte clase sociale mai groase, deprinse cu vânzarea muncii lor, nu pot înţelege de cele mai multe ori chinul desinteresat şi munca pentru o himeră.

După revoluţia franceză, când burghezia a luat frânele activităţilor omeneşti, poezia şi-a pierdut prestigiul, la un loc cu peruca pudrată şi mânecuţele cu dantelă. Cu cât balanţa valorilor intelectuale este ţinută de mâini mai aspre şi de braţe mai trudite, pentru imponderabil nu vor fi greutăţi destul de fine.

Trupul trudit cu imaginaţia şi cugetarea intoxicate de toxinele muncii istovitoare, are cel mai suveran dispreţ pentru preocuparea inutilă a poeziei în special.

Burghezia s'a uitat totdeauna urât la poezie şi poeţi. Dar şi poeţii s'au uitat mai furios la burghezi. Au supraevaluat neînţelegerea. Imi vine în minte părerea onestului burghez Margonne despre Balzac. — Balzac era prietenul casei în sensul cel mai bun. Intr'o seară, după plecarea lui, soţul Margonne către nevastă, desigur trăgând

*) Conferinţă rostită la cercul *„Libertatea"* din Bucureşti în seara de 24 Noembrie 1932.

(Continuare în pag. II-a)

din pipă: (Acest singur element poetic al burghezului visător) „Săracul Balzac, bine a făcut să-şi aleagă o meserie inutilă, că nu se pricepe la nimic”.

Margonne nu ştia că numele lui nu va mai ajunge până la noi decât prin această meserie inutilă!

Prozatorii totuşi, prin masivitatea operei lor, lungimea rândurilor de tipar, grosimea volumelor, subiectul, etc. ajung să se claseze oarecum cu seriozitate. Acela care poartă însă fără putinţă de reabilitare, o tară rizibilă faţă de burghezie şi mai ales faţă de mentalitatea burgheză, este poetul. Trebuie să recunosc că, uneori, burghezul luat individual, mai face mici concesii şi are accese de admiraţie lirică cu profuziune de gesturi; dar mentalitatea burgheză, adică opiniunea colectivă a burgheziei pentru poezie este feroce.

Suntem astăzi în o perioadă de prefacere socială, când se trece balanţa valorilor activităţii omeneşti, spre o mulţime mai mare, mai trudită şi deci mai înclinată spre realităţi. In această balanţă versul înaripat va cădea fără ca să se mişte ceva.

Vom încerca să spunem atunci şi să lăsăm judecăţii mai ample de mai târziu, că aprecierea poeziei şi a prestigiului ei, este inversă cu evoluţia socială spre stânga. Iată în Rusia, valorile sufleteşti sunt martirizate; tot ce a fost misticism şi pasiune pentru necunoscut; negurile acelea de unde s'a născut Dumnezeu cu toate legendele tuturor religiilor, începe să fie torturat şi ucis.

Se anunţă doar că cel de al doilea plan quinquenal va cuprinde numai lupta pentru desfiinţarea religiei şi a lui Dumnezeu. Se putea un destin mai grandios pentru un popor ca cel rusesc?! Şi doar religiile şi zeii, şi semizeii, şi raiul şi iadul, sunt primul material poetic al omenirei, sunt primele poeme anonime, ca şi poeziile populare de mai târziu.

Frământările sociale, crizele economice; luptele acestea de masse, creiază mentalităţi şi preocupări colective dela care nimeni nu se poate sustrage, — şi care asimilează uniformizând toate capetele. Nevoia de pâne este un imperativ în faţa căruia nu poţi pronunţa cuvântul „poezie”. Cercetată astfel, agonia poeziei, în ciuda sufletului nostru care nu vrea să renunţe la ea, burghezul parcă are dreptate. Nici mintea rafinată, poate cea mai rafinată minte a epocei, — acea a lui Andre Gide nu a putut scăpa din această congestie a materiei. Nici spiritul lui Gide nu mai poate degusta recitirea Andromacăi lui Racine, într'o ediţie de buzunar. fără să fie tulburat de clocotul surd al vremei. In ultimul lui Jurnal publicat luna trecută Gide caută să-şi explice tăcerea din ultimul timp, inactivitatea lui literară. Şi printre alte explicaţii o dă şi pe aceasta: „Interesul prea viu pe care îl dau evenimentelor care se prepară şi în special situaţiei din Rusia, îmi abat spiritul dela preocupările literare. Desigur, recitesc Andromaca, cu un farmec ce nu se poate spune, dar, în starea aceasta nouă pe care o locuieşte gândirea mea, *aceste jocuri minunate nu-şi mai găsesc raţiunea de a fi.*

Ceiace îmi repet necontenit, este că evul în care au putut să înflorească literatura şi artele a trecut”.

André Gide, încălzit cerebral, de o concepţie socială, — amorez june al Sovietelor, face o singură concesie: „Sau cel puţin întrevăd o literatură şi o poezie diferite, cu alte permisiuni, cu chemări spre alt entuziasm, cu drumuri noi...”.

Iată arta pură şi simplă a lui Gide în marea îndoială a ceasului din urmă, cu viziunea neantului poeziei sau viziunea altor drumuri.

Notez numai, că nici scepticismul acesta raţional nu a putut să renunţe la nădejdea unei supravieţuiri a poeziei, măcar pe alte drumuri.

Ar fi numai să constatăm, împreună, că poezia urmează evoluţia socială, ceiace este firesc, pentru că altfel selectarea elimină tot ceiace nu corespunde acestei evoluţii.

Ca o ilustrare, mă mărginesc numai să relevez în treacăt ce anodine şi de neînţeles ni se par azi conflictele din aristocraţia literaturei lui d'Annunzio. Pe acele teme nici un scriitor nou de azi nu ar mai fi selecţionat de public şi impus. Evoluţia dela individualism la colectivism, ucide iarăş atmosfera poeziei; poetul fiind prin excelenţă un individualist, un divinizator al propriului „eu”.

POEZIA, CIVILIZAŢIA, ŞTIINŢA

Dar poezia a avut în decursul istoriei omenirii şi un alt inamic; civilizaţia şi ştiinţa, care au restrâns şi explicat o parte a misterului din univers. Tot ce nu era explicat, constituia un simbol universal, o putere supraomenească, şi simbolul este doar sâmburele poeziei, este cupa cu mister, care face misterul mai puţin înfricoşător, care-l apropie de înţeles, şi de concretizare.

Toţi munţii şi toate insulele greceşti au fost pline de zei şi semizei, cu familii cu copii, cu accidente, cu adultere, cu răpiri...

Boul, bietul şi blândul bou de astăzi, compromis în toate comparaţiile în care vroim să insultăm pe cineva, a fost şi el odată zeu, şi a avut şi el statuie, precum zeii cei adevăraţi.

Tot ce a înspăimântat pe om, tot ceiace nu a înţeles, i-a aprins imaginaţia, şi dela aceasta până la poezie, nu mai este nimic, pentrucă toate sunt în câmpul iraţionalului.

Civilizaţia a creiat din ce în ce mai mult tipul omului standardizat, tipul omului aşa zis normal: raţional şi logic.

Viaţa de fiecare zi, toate actele, toate vorbele sunt înlănţuire raţional şi logic. Pentru ori ce se face şi se spune este inconceptibil să nu fie o cauză şi un efect. Toată judecata omenească este înlănţuită cu „fiindcă”, „pentrucă”. Gândiţi-vă ce strâns e cercul noţiunilor curente cu care lucrăm în viaţă, cotidian. Poetul, care lucrează ilogic, iraţional, cu elemente care nu se succed dela cauză la efect, ci survin fără să se ştie de unde şi pentruce, era menit să fie socotit „nebun” şi privit cu îngrijorătoare suspiciune.

Silogismul, fără nici o omisiune, pueril şi primar a construit capetele omenirii la fel, pierzându-i poate pentru totdeauna libertatea fanteziei şi ameţitoarea nebunie a ilogicului, desprins de realităţi, dar strâns legat de ceva veşnic şi de toţi presimţit dar încă de nimeni definit.

Iar ştiinţa încercueşte tot mai strâns câmpul inexplicabilului şi al misterului, pentru a ucide fantezia. Ce frumoasă imaginaţie şi fantezie au însemnat aripele din legenda lui Icar înainte de invenţia aeroplanului şi trecerea Atlanticului. Cine mai poate înţelege acum fără efort, măreţia acelor jertfe simbolice, şi cine le mai poate pomeni fără un sentiment de pauperism...! ?

Şi naivele epopei ale trecutului, şi viteazul Achile, şi luptele grozave, şi bătaia mării cu bicele... cât suflet, şi câtă comprehenziune ne trebuie pentru a le simţi astăzi frumuseţea şi măreţia!

Şi totuşi...

Totuşi cine nu presimte că domeniul logicului, totdeauna finit şi explicat, nu este decât numai o părticică infimă din acel, mare neînţeles care ne domină, din care vin uneori chemări, fără de explicaţie, acele înşirări de cuvinte misterioase şi ciudate, care constituesc poezia cea adevărată.

POEZIA DE OCAZIE

Am spus poezia cea adevărată pentru a distinge de contrafaceri, această eliberare curată a sufletului omenesc, maltratat cotidian de realităţi acaparante.

Contrafacerea poetică cea mai de jos este poezia de ocazie, adică acea caricaturizare rimată a unui eveniment comun, care poate fi o zi onomastică sau o căsătorie adorabilă. Aşa după cum la asemenea ocazii omul îmbracă rece şi convenţional o jachetă sau un frac, trage şi deasupra sufletului o hlamidă de împrumut, ca fracurile de împrumut, cu care convenţionalul să poată deveni grotesc, şi, pentru un om subţire, sinistru.

In asemenea păcat pueril au căzut şi poeţi veritabili pe care, din veneraţie, îi cruţ şi nu-i mai denunţ. Pentru unii, a le recita versurile aici, le-ar roşi memoria ca un obraz viu.

Contrafacere poetică a fost şi epopeia prelungă şi încărcată de fapte, şi în genere poezia dramatică, narativă, istorică, — toate acestea putând fi sintetizate subt titulatura: poezia cu subiect.

Contrafacere, tot acest meşteşug, mai mult sau mai puţin reuşit, care poate amuza, care poate chiar delecta prin rima neaşteptată sau senzul viu, dar care nu va putea niciodată însemna ceia ce este poezie.

STAREA DE POEZIE

Am o mare oroare de *definiţie*, şi poate mai ales de încercarea rizibilă de a defini *poezia*. Şi totuşi trebuie să stabilim un punct fix pentru a ne înţelege. Nu voi face decât să cred că starea de poezie este o stare de suflet, o dispoziţie a sufletului, iar poezia ar fi realizarea şi transpunerea acestei stări.

Cine dintre noi toţi n-a avut în viaţă ceasuri întregi de asemenea stări de suflet în care uitarea de sine se amestecă laolaltă cu irealităţi, — cu aspecte necunoscute ca dintr'un cadru de vis în care viaţa de toate zilele apare meschină şi neînsemnată, şi în care, fără să ştim de unde, se trezesc în noi chemări spre o altă viaţă, spre o altă viziune de viaţă, mai liberă, mai largă, mai descătuşată de toată logica lucrurilor.

In clipe de acelea avem intuiţia unor elemente necunoscute încă nouă, şi ne dăm seamă că *necunoscutul este inifinit mai vast decât această biată realitate pe care o stăpânim*, ale cărei legi le cunoaştem şi prin care în deobşte credem că ştim totul până la plictiseală.

CUVANTUL

In asemenea clipe cuvântul poate spune foarte puţin din ceiace simţim. Sentimentul nostru dominant atunci este că trăim, aşa şters, ceva care nu se poate spune, care nu s'ar putea cel mult exprima decât prin muzică. Vorbele sunt prea tari, prea uzate de viaţă şi de întrebuinţarea lor zilnică, pentru a putea exprima acel mare „inefabil” care nu se poate spune.

Deaceea, desigur muzicanţii sunt mai pregătiţi pentru a înţelege această neputinţă vulgară a cuvântului: Muzicanţii au doar instrumentul de exprimare cel mai apropiat din acest mare necunoscut, în care bucuria ritmului, cu nuanţele lui, poate spune tot.

Deaceea Wagner care nu era poet, dar care a simţit poezia, a putut să-i scrie liricului Liszt: „Mie mi se pare că vorbele nu există decât pentru a violenta sentimentele”.

Din acest punct de vedere să nu ni se pară numai o butadă de spirit sau paradoxală vorba care spune că cea mai frumoasă poezie este aceia care nu se scrie. Acesta nu poate fi numai un sfat demoralizant pentru poeţi, — acesta e mai cu seamă un adevăr pe care l'au simţit poeţii, şi unii din ei l'au mărturisit.

Poezia poartă în substanţa ei marea tragedie de a nu se putea realiza niciodată complect, de a suferi din cauza cuvântului şi totuşi de a-l suporta ca pe un element vital fără care nu poate să existe.

Paul Valéry, cel mai strălucit reprezentant al poeziei contemporane, acceptă tăcerea căci cuvântul nu atinge lumina definitivă. Intr'un volum din Variété, Valery spune: „Poetul tace sau înclină spre tăcere căci muritoarele preciziuni ale cuvântului omenesc, reduc, deformează, limitează, degradează realităţile misterioase care nu se pot defini, pe care inspiraţia i-a permis să le întrevadă, să le simtă, aproape să le atingă.

Pentru cugetătorul multiplu, Carlyle, poezia este o acţiune simultană a tăcerii şi a cuvântului, iar Barrès în „Misterele în plină lumină” a afirmat aproape o banalitate când spunea că ceiace este mai bun rămâne întotdeauna în noi înşine.

Marele maestru al poeziei, Malarmé, ar fi vroit ca fiecare cuvânt să nască nu dintr'o limbă în care mii de întrebuinţări îl uzase, dar, reluat cu un sens nou, din însăşi ideia poemei.

Care dintre noi dealtfel, chiar fără să încerce de a face poezie nu a simţit neputinţa de exprimare a cuvântului care parcă goleşte ideile tocmai de ceiace conţin profund şi adevărat. Cine a fost vreodată mulţumit de propria scrisoare de dragoste pe care a scris-o. Şi dragostea e o stare de suflet din aceiaşi regiune, din acelaş climat cu poezia.

ESTETICA CUVANTULUI

Şi cu toate acestea *cuvântul poate fi valorificat în poezie*, prin altceva decât prin înţelesul lui evident şi prin exprimarea exactă a unei senzaţii. El poate căpăta un sens nou prin felul cum este întrebuinţat, împerechiat, grupat. *El poate avea o valoare nebănuită de sunet*, să samene în vers cu o scânteie sau o fulgerare. Poate apărea nebănuit de nou, parcă abea descoperit, şi poate trezi deodată sonorităţi interioare noi.

Oricât de necrezut s'ar părea, în poezie nici nu e nevoie ca un cuvânt să aibă un înţeles precis pentru ca să emoţioneze, ci, din contra.

In poezie, pentru exprimarea acelui fond de simţire cu mari dimensiuni care nu se poate exprima, cuvântul intră în domeniul muzicei şi capătă o valoare prin sonoritate.

Dacă ne-am gândi cu atenţie şi sinceritate nu s'ar putea să nu constatăm că unele cuvinte au în ele însăşi, şi în afară de senzul pe care-l exprimă, o frumuseţe şi o valoare proprie.

Cuvintele pot fi iubite pentru estetica lor personală. Aşa, depildă este în limba noastră, cuvântul „*dor*” care-i frumos în sine, indiferent de semnificaţia lui, care şi ea are o valoare estetică prin nuanţele de preciziune a ceiace exprimă.

Au o putere de exprimare mai mare, în poezie, tocmai cuvintele al căror sens nu-i închis, nu au orizont îngust; cuvintele imprecise, anume consoane care deschid şi luminează parcă versul.

Poetul trebuie să fie un mare iubitor de cuvinte şi să le iubească pe unele tocmai pentru altceva decât pentru ceiace exprimă: pentru clarităţi de vocale, pentru impreciziuni...

Dar mai cu seamă, în poezie, cuvântul valorează prin muzicalitatea lui, independentă de orice înţeles.

(Urmează).

DEMOSTENE BOTEZ

Caleidoscop intelectual

Condamnarea oraşelor

Va veni un timp în care oamenii nu vor înţelege cum ar fi posibil de trăit o zi chiar în aceste labirinte de piatră numite azi „marile oraşe”. Se vor admira ruinele lor, aşa cum ne extaziem noi în faţa locuinţelor omului din caverne.

Doctorii vor inventa tot felul de teorii pentru ca să rezolve chestiunea de a şti în ce fel suportau higiena publică milioane de oameni care trăiau şi procreiau în aceste celule de ciment, lipsiţi de libertate, lumină, aer şi soare, departe de natură, într'o atmosferă de boală, fum, praf şi murdării.

Distrugerea imediată a oraşului mare prin ajutorul tehnicei, e o premisă necesară a civilizaţiei adevărate.

Atmosfera neconformă naturii, restrânsă şi nesănătoasă a citadelei de azi, otrăveşte corpul şi sufletul, nervii şi spiritul oamenilor.

Civilizaţia noastră e aceea a marilor oraşe. S'ar părea că e o plantă de mlaştină, cultivată de oameni degeneraţi, de infirmi, care de bună voie sau nu au alunecat pe panta vieţii. (Coudenhove-Kalergi în Neue-Freie-Presse).

Noua Romă

Luigi Bottazzi ne explică în „Corriere della Sera” transformarea ce-a suferit Roma în ultimii ani:

„Transformările şi inovaţiile ce se observă la Roma n'ar avea decât o valoare relativă, n'ar fi decât un semn al caracterului său modern, dacă n'ar fi paralele cu formarea unui spirit nou. Până înainte de războiu, Roma nu era decât un conglomerat de tipuri regionale, cuibărite la umbra turnurilor lor şi considerate cu indiferenţă de Romanii, care vorbeau încă minunatul dialect al lui Joachim Belli şi aveau aerul să le trateze ca pe musafiri veniţi pentru puţină vreme şi care nu vor întârzia să se reîntoarcă în oraşele sau satele lor.

Coloniile acestea n'aveau nimic comun cu mica dar foarte puternica Roma, care forma, între piaţa Colonna şi Montecivio, ceeace se numeşte lumea politică.

Acolo era o scenă în care toţi îşi spuneau pe nume şi plină de personagii de primul, al doilea sau al treilea plan, la care nu te poţi gândi astăzi fără să-ţi imaginezi statui de ceară.

Erau laolaltă Piemontezi, Veneţieni, Napolitani şi Toscani, despărţiţi unii de alţii prin regionalismul lor ireductibil, incapabili să formeze un tot omogen, populaţia unei capitale.

A fost nevoie de două generaţii ca să se realizeze această fuziune, care a fost în urmă accelerată de războiu şi de fascism. Cercurile regionale s'au format; şi aşa zişii „Romani din Roma”, — care dealtfel, nu erau aşa de numeroşi pe cât ar fi dorit să pară şi care ar fi fost foarte stingheriţi dacă ar fi fost întrebaţi în ce loc s'au născut strămoşii lor, — au observat că se scurseseră mai bine de şasezeci de ani dela cucerirea Romei.

Astfel, în această cetate de peste un milion de locuitori, a reînceput noua istorie a Romei”.

Din viaţa lui Stanley

Noua carte a ilustrului romancier german Wasserman e întitulată „Bula Matari” care înseamnă „cel ce face să sară stâncile” şi care în acelaş timp e porecla dată marelui călător Henry Morton Stanley, de către un trib african.

Wasserman povesteşte cu multă artă şi simpatie viaţa acestui om straniu, care a avut o copilărie mizerabilă şi obscură şi care, într'o bună zi, e trimis de jurnalul la care lucrează în căutarea lui Livingston în Africa. Acesta reuşeşte în adevăr să-l găsească, după o epopee fără pereche în istoria călătoriilor.

Indată ce vede Africa, Stanley se pasionează pentru acest continent necunoscut, care-i va ocupa restul vieţii. Pe patul de moarte, el se gândeşte încă să revadă locurile părăsite.

Wassermann a ştiut să desprindă cu mult talent eroismul paradoxal, aproape neuman, al unei existenţe sbuciumate.

UN FENOMEN FĂRĂ EXPLICAŢIE

Este un fenomen pe care nici o explicaţie nu-l poate lămuri pe deantregul: fenomenul succesului unei cărţi, unei reviste sau unei piese de teatru. Dece o piesă care, în manuscris a fost apreciată de oameni cunoscători ca o operă bună, cade la reprezentaţie cu toată strădania actorilor, a regisorului şi a criticei? Şi de ce o piesă pe care critica a primit-o rece, comitetul de lectură al teatrului a socotit-o mediocră, găseşte dela prima reprezentaţie un public entuziasmat şi gata să răspândească lauda în dreapta şi în stânga?

Explicaţiile se pot da, fireşte, în toate chipurile. Oricari ar fi ele, un singur punct de vedere trebue să rămână la baza lor. O operă nu este bună decât dacă place spectatorilor. O revistă nu poate fi bună decât dacă e cerută de cititori. E singura bursă demnă de luat în seamă, e singurul criteriu de justă apreciere: cuvântul cititorului.

E un lucru pe care îl putem afirma pe socoteala revistei MAGAZIN. Ultimul număr al acestei publicaţiuni a fost cerut de public mai mult decât oricare dintre numerele precedente. Complect renovat atât din punct de vedere al materialului redacţional cât şi fotografic, MAGAZINUL reprezintă, începând cu numărul care este acum în vânzare, cea mai incontestabilă mărturie a constatării adevărului exprimat mai sus.

E cerut de cititori fiindcă e o revistă bună, şi e bună pentrucă place.

Cronica cinematografică

Stagiunea, începută numai de două luni, numără de pe-acum mai multe filme bune, şi cu acelea ce abia se anunţă, se va putea înregistra la sfârşitul ei un plural satisfăcător. Era timpul. Producţiile ultimilor ani, dela părăsirea filmului mut se concurau par'că să obţie cel mai deplin eşec. Dar, după toate criticile, regretele şi anatemele pe care filmul sonor le-a văzut îndreptate asupră-i, un lucru e sigur azi: filmul va rămâne sonor.

Incă odată, legea progresului se dovedeşte neînduplecată. A reveni la lucrul vechi, fie şi bun, nu-i cu putinţă. Lucrul nou trebue reluat, descusut, ciocănit, până se va scoate din el, măcar în tranşe, secretul viitoarei perfecţiuni.

Filmul sonor a urmat acest drum, trecând prin deficitul moral şi material al câtorva ani de jerftă. Punctul negru fusese totuşi găsit şi strigat dela început: dialogul nu trebue să ocupe scene ca în teatru, adaptările pe mai multe limbi, cu acelaş filmaj, sunt ridicule, sistemul subiectului desfăşurat prin vorbe, la timpul trecut, şi între pereţii unei camere nu-i de admis în cinematograf, dispreţuind elementul cel mai preţios al său de succes şi pe care teatrul nu-l poate oferi: natura, viziunea veritabilă, acţiunea urmărită în tot cursul ei. Francezii, cu deosebire, au abuzat transpunând pe film, cât mai fidel, piese de teatru, şi exagerarea, evidenţiind mai mult defectul, a grăbit reacţiunea.

Cine a pus întâi în practică alarma ? Cine a afirmat printr'o cârmire puternică datoria cinematografului de a fi o artă vizuală în primul rând şi acustică numai ca adaus ?

Poate Sternberg cu al său epocal „Inger Albastru” film de artă mare, cu o ştiinţă nouă de fotografie, ameţitoare de neprevăzut, filmul care nu dispreţuind, ci utilizând prudent dialogul, a influenţat mai mult directiva nouă a filmului sonor, decât celalt produs epocal, „Luminile Oraşului” al lui Charlie Chaplin, neînduplecat menţinător al jocului fără vorbe.

S'a prezentat la noi ultimul film al lui Sternberg, „Blonda Venus”, devenită din fără-sensul negustoresc bucureştean „Viciul blond”, film deziluzionant oarecum, atestând stagnarea inventivităţii regisorului. Inceputul promitea mai mult: scena din pădure cu efectele de umbră pe care le aruncau sălciile şi titlurile filmului asupra lacului unde se îmbăiau departe de lume cele şase actriţe nudiste. Dar a devenit obositoare aceeaşi Marlene Dietrich în acelaş rol de femee uşoară şi negreşit artistă de cabaret pentru a i se putea plasa cupletul piparat, în care ea îşi joacă pupilele şi şoldurile.

La rândul său, artista, mult lăudată în ipostasa aceasta, procedează ca o fată foarte tânără şi răsfăţată, care, sigură pe ea, nu-şi mai dă osteneala să placă, şi nu place.

In scenele de mimică obligatorie, în transformarea totală din actriţă sărbătorită în femee căzută pe ultima treaptă, — cu aceeaşi rochie şi pălărie ! — recunoşti însă darul autentic şi că, inerţia cu care exagerează sobrietatea jocului vorbit, ar putea-o scutura în clipa când... va fi poate prea târziu.

Căci publicul vrea vedete noui, mereu altele. Din pricina aceasta, Greta Garbo, divina, hiperbolica, nemărginita Garbo, al cărei talent nu-i nicidecum în scădere, a rămas în iarna aceasta fără angajament. Ultima oară a jucat, unduitoare şi misterioasă în „Mata-Hari” alături de... Ramon Novarro. Incepând cu uitatul John Gilbert, Gretei Garbo nu i s'au putut găsi niciodată parteneri pe măsură egală.

Din aceeaşi cauză, a publicului doritor de nou, câteva aspirante de studio s'au văzut lansate brusc mari vedete. Tallulah Bankhead n'a justificat decât în parte marea reclamă ce i s'a făcut. E supărător să descoperi la o artistă nouă reminiscenţe din jocul unor artiste vechi, cu atât mai mult când şi fizicul contribue la aceste rememorări. Dar filmul în care noua vedetă a apărut, merită menţionat: drama geloziei, interpretată magistral de un mare actor englez al cărui nume îmi scapă, „sbuciumul patimei” iscoditoare, înebunită, şi mereu sperând să se'nşele, — iar regisorul, stăpân pe formula nouă a filmului sonor, nu s'a mărginit la subiectul, destul de fertil în sine, ci l-a transpus într'un mare cadru cinematografic, culminând în scenele pasionante ale unui naufragiu de submarin.

Joan Crawford e un nume cunoscut, înălţat recent de prea-reuşitul film „Fascinaţie”. In „Biletul Galben” alt film bun, a apărut ca vedetă Elissa Landi „cea mai frumoasă, cea mai magnetică, cea mai femee...”, cum se cred obligaţi directorii sălilor să recomande fiece vedetă feminină,—Elissa Landi, cu ochii tăiaţi sub pleoape cărnoase, cu năsucul rotund căruia puţin îi lipseşte ca să nu devie comic este totuş o mare artistă, căci talentul are atâta putere ca să răspândească farmecul şi graţia şi asupra unei figuri obişnuite.

A rămas să fie amintită la urmă Elisabeth Bergner al cărei „*Mélo*” va continua desigur succesele începute cu neuitata „D-ra Elsa”.

Elisabeth Bergner este o mare actriţă de teatru şi o mare actriţă de cinematograf, întâlnite printr'o fericită şi rară coincidenţă. Numai ea a fost scutită la noi de superlativele publicitare de care vorbeam adineaori : cea mai frumoasă, cea mai eţetera, deşi ar fi fost mai mult ca alte dăţi la locul lor.

Li s'a simţit însă puţina greutate, inutila adăogire la triumful unui talent care covârşeşte totul: partenerii, pe regisor, filmul, şi pe femee însăşi.

A. G.

Iser Odaliscă

PLASTICA

Marii artişti se recunosc mai ales după vitalitatea creatoare şi după diversitatea creaţiei.

In această privinţă, pictorul Iser e un exemplu unic în istoria artei române.

Niciodată principiul continuităţii în evoluţie şi cel al unităţii în varietate n'au fost mai strălucit ilustrate.

Iser e în adevăr o apariţie singulară pe orizontul plasticei noastre.

Innoind expresia artistică, diversificându-se necontenit, el a rămas totuşi neschimbat în stilul său unitar şi caracteristic.

Il descoperi pe Iser dintre o mie de expozanţi, îi identifici linia şi tuşa cu uşurinţă, chiar dacă tabloul nu-i poartă semnătura, dar nu după identitatea procedeului, nu după *manieră,* ci numai prin legătura interioară, profundă, imponderabilă, care uneşte şi închează realizările cele mai deosebite în acelaş mare şi generos avânt.

Gustul rafinat şi poezia adesea misterioasă care se desprind din operele acestui artist au un puternic substrat emoţional.

Iser e un sensitiv, dar un sensitiv care ştie să şi gândească. Pe el nu-l interesează fixarea anecdotică a subiectului în pânză, ci turnarea impresiei primite într'o echivalenţă cromatică expresivă.

S'ar părea astfel că rezultatul ar trebui să fie haotic şi întâmplător. Nicidecum. Iser îşi organizează tabloul cu o artă desăvârşită. Vibraţia cromatică circulă intens dela formă la formă, iar construcţia lineară e urmărită ritmic înlăuntrul masselor colorate ca şi în ansamblul de sine stătător.

Exemplul cel mai edificator îl constitue — în actuala expoziţie dela Fundaţia Dalles — marea compoziţie (No. 1) reprodusă de noi în pagina întâia. E una din cele mai finite opere ale lui Iser. Figurile se susţin admirabil în pânză, sprijinite pe valori coloristice calde, pe un desen armonios, fără să fie stăruitor şi calculat.

Iser Autoportret

Se vede imediat că pictorul e deplin stăpân pe materialul său plastic şi că nu are nevoe nici să deformeze inutil, căutând tragicul ori sensaţionalul expresiei, — nici să-şi migălească formele pentru copiarea lor anostă.

Lucrările în guaşă sunt pictate de Iser întocmai ca tablourile în ulei, şi aproape nu se pot diferenţia de acestea.

In aquarelă, în desen şi mai ales în gravură, artistul realizează maximum de expresivitate cu putinţă în aceste genuri atât de dificile şi de capricioase.

Nefăcând parte dintre artiştii care expun în fiecare an, Iser apare totdeauna cu paleta împrospătată şi pânzele sale sunt o permanentă surpriză.

Expoziţia actuală este cea mai importantă manifestare plastică din acest an şi constitue, credem, un eveniment şi în activitatea de până acum a pictorului.

Iser Nud

Materialul de odinioară, cu tătari şi tătăroaice, alcătueşte, cum era şi firesc, un moment în opera sa, dar nu un caracter esenţial şi exclusiv al ei. Expoziţia de astăzi o arată mai bine decât oricând.

Penelul mereu tânăr al lui Iser reia uneori şi vechile teme, el le adaugă însă necontenit surse nouă de inspiraţie, subliniind efecte cu adevărat impresionante, ca în peisajele bucureştene, ca în ţăranii, ţigăncile şi odaliscele de astăzi.

Suntem încredinţaţi că expoziţia lui Iser — care rezumă căutările şi izbânzile a peste douăzeci de ani de muncă, va fi pentru artiştii noştri tineri un rar şi preţuit izvor de învăţăminte.

H. BLAZIAN

GOETHE

Nemesis

Când molima pătrunde în mulţime,
Să laşi societatea la o parte.
Adesea am cercat stând mai departe,
Să scap de-a influenţelor asprime.

Chiar Amor de m'a smuls în adâncime,
N'aşi vrea să am de dînsul iarăşi parte;
Aşa-s şi-acele plăsmuiri deşarte
Ce le-am clocit cu trei şi patru rime.

Acuma însă răsbunarea vine,
De parcă furiile eurine
M'ar alunga pe drum de ispăşire.

Aud al geniilor hohot rece...
Dar orice îndoială grabnic trece
In friguri de sonete şi iubire.

Trad. de ION SAN-GIORGIU

Biörnstjerne Björnson

O amintire sinistră

Să fi avut şapte ani, când într'o după-amiază de Duminică se împrăştie din curtea pastorului svonul, că doi luntraşi care vâsleau spre Eridfjord au găsit, aproape de suprafaţa mării, o femee prăbuşită de pe o stâncă. Nu s'au atins de ea decât după ce au aflat cine poartă vina accidentului.

Cinci mile pe mare până la doctor şi drumul până la tatăl meu ca să i se ceară autorizaţia de intrare în spital însemnau douăzeci şi patru de ore fără nici un ajutor! Aşa că puţin timp după intervenţia medicului femeia îşi dădu sufletul. Inainte de a muri, ea mărturisi însă că vinovatul e Per Hagbö; „dar — se rugă ea, — să nu-i faceţi nici un un rău"!

Toată lumea ştia că între ea, care slujea la Hagbö, şi fiul acestuia existau legături de dragoste; şi nu era prea greu de bănuit din ce pricină vroise să scape de dânsa.

Imi aduc foarte bine aminte cum a pătruns vestea până la noi. Cum spuneam, era într'o după amiază de Duminecă, în mijlocul verii, într'o zi plină de soare şi de veselie. Imi mai aduc aminte că se făcea ca şi când ar fi coborît amurgul; feţele tuturor se împietriră, fiordul devenise palid, pădurea şi împrejurimile se furişau în umbră. Imi aduc aminte că şi a doua zi ne mai simţeam stingheriţi în treburile noastre de toate zilele, ca în urma unei lovituri de măciucă. Eu nu mai aveam nici o poftă de dus la şcoală. Lucrătorii se aşezau şi se ridicau dela lucru când le dădea prin minte. Femeile păreau paralizate, urmărite de o ameninţare invizibilă. Pe feţele şi în mişcările străinilor care se perindau prin sat ghiceai povara crimei. Ne întindeam mânile ca din depărtare. Crima luase loc între noi; orice am fi vorbit, în glasul şi în cuvintele noastre simţeam emoţia nelegiuirii.

Dar încet-încet, crima îşi luă şi ea un loc definit printre preocupările celelalte; de acest lucru se îngrijise curiozitatea şi palavrageala oamenilor. Curând am aflat până în amănunt de legăturile dintre victimă şi ucigaş; ştiam cine era aceia cu care vroia să se însoare Per, şi pe care i-o alesese mamă-sa; cunoşteam pe cei din familia Hagbö şi pe dinafară şi pe dinăuntru până la ultima spiţă a neamului lor...

Discuţiile în jurul crimei şi interogatoriile judecătorului îşi urmau cursul lor firesc. Abia a doua zi, când sosi prefectul judeţului urmat de câţiva inşi şi de asasin, mă simţii cuprins de un sentiment nou, necunoscut încă până atunci: un adânc sentiment de milă. Per era un băiat simpatic, bine legat, cu părul bogat, cu ochi vioi, glas limpede şi cu o ţinută corectă; în toată înfăţişarea lui se oglindea dragostea de viaţă şi voia bună... Simţeam în sufletul meu o milă nespus de mare. Atât prefectul cât şi ceilalţi domni trebue să fi avut acelaş simţimânt, deoarece vorbeau blând cu el. Ştiam că are să fie decapitat şi mă cutremuram la gândul că-şi va zice în curând: voiu muri peste o lună, apoi... peste o săptămână, pe urmă... peste o zi, peste un ceas....

Per şi garda fură chemaţi în casă, la masă. Eram curios să văd dacă mănâncă într'adevăr. Da, mânca şi vorbea la fel cu ceilalţi. Imi trecuse teama. Dar revenit afară, gândurile mele îşi urmară şirul; mă durea că vorbele moartei „dar să nu-i faceţi nici un rău!" nu erau de loc luate în seamă. M'am dus atunci la tata să-i spun acest lucru; dar atât el cât şi scribul porniră în sus şi'n jos prin odaie vorbind tare despre frica mea. Când să ies din nou afară, m'am apropiat de pulpana hainei lui şi am început s'o mângâi...

Interogatoriul a avut loc sus, în localul şcoalei. Profesorul meu era secretar, astfel că am putut să iau şi eu parte şi să ascult. Scribul vorbea însă, vorbea atât de tare încât cei din curte auzeau prin fereastra deschisă tot ce spunea. Sărmanul Per trebuia să dea socoteală unde a fost ceas cu ceas toată ziua de Duminecă, ziua în care se săvârşise crima. El tăgăduia cu toată hotărîrea orice amestec: „N'am omorât-o eu !" In străduinţele judecătorului se putea vedea de altfel atât agerimea spiritului cât şi gândurile lui bune. Il impresionă pe Per până la lacrimi, dar nu reuşi să scoată vre-o mărturile de la dânsul.

„O să rămânem cam mult pe aci", se adresă mamei mele judecătorul, după terminarea interogatoriului din prima zi. Dar spre seară, veni sora lui Per şi rămase cu el toată noaptea. O auzeam vorbind în şoapte şi plângând necontenit. Dimineaţa, Per era palid şi tăcut; când veni judecătorul îşi luă toată vina asupra lui.

Lucrurile s'au petrecut astfel: el era în legături de dragoste cu fata dar mama lui se împotrivea pe fiece zi tot mai mult acestei legături. In Dumineca aceia s'au întâlnit în pădure şi s'au aşezat pe iarbă. La întrebarea lui, dacă ea se gândeşte să spună că el e tatăl copilului pe care avea să-l nască în curând, ea i-a răspuns că nu poate altfel. Atunci el a încercat să o lămurească ce ruşine îl pândeşte şi cât de furioasă e mama lui încă de pe acum. Da, ea le ştia toate astea prea bine, dar se arătă totuşi mirată că el nu-i ia apărarea, el care ştia bine cine poartă vina celor întâmplate. Dar Per susţinea că ea s'a dat şi altora; aşa că nu-i convenea să fie dat el drept tată al copilului. Ar fi vrut s'o întărîte, dar nu izbutea, căci era prea blajină din fire. Totuşi trebuia să sfârşească cu dânsa. A scos atunci securea ascunsă într'un tufiş şi i-a dat o lovitură în cap, pe la spate. Ea n'a căzut imediat în nesimţire, ci a încercat să se apere, rugându-se să-i lase viaţa. Ce s'a întâmplat după aceea, nu mai ştia să spună ; el însuşi părea să-şi fi pierdut cunoştinţa...

Sora lui l-a aşteptat până s'a terminat interogatoriul, şi Per a coborît în curte obosit şi cu ochii plânşi. Amândoi au stat apoi din nou de vorbă, în şoapte. Nu-mi amintesc despre ea decât că a plecat încovoiată, plângând.

* * *

Era iarnă când Per trebuia să fie executat. Acest lucru i-a fost comunicat lui Per foarte târziu. La noi în casă lucra fiecare de zor. Tata trebuia să vorbească la locul de execuţie, iar abatele, care avea să dea condamnatului ultima împărtăşanie, ca şi prefectul districtului, urmau să sosească la noi cu o zi înainte de execuţie.

Per, escorta, un prieten şi profesorul lui Iakobsen trebuiau să doarmă jos, la şcoală; mâncarea trebuia să i-o trimitem noi şi Iakobsen.

Imi amintesc că într'o dimineaţă au venit dela Molde două bărci, în care se aflau abatele, prefectul districtului şi condamnatul la moarte. Dar eu a trebuit să rămân la şcoală, neavând voie să mă duc să-i văd.

Această interzicere avu darul să învăluiască totul într'o atmosferă mistică.

In localul şcoalei se aflau profesorul Iakobsen cu un prieten al lui şi se rugau. Familia lui Per a venit într'o barcă, pe'nserat, s'a dus sus la el şi şi-a luat adio. Unii spuneau că ar fi zărit-o şi pe mamă-sa în barcă, dar că nu vroise să-şi revadă copilul. Lucrul acesta era tot atâât de puţin adevărat ca şi spusele altora că a doua zi, la execuţie, ar fi fost de faţă câţiva dintre membrii familiei.

In dimineaţa următoare m'am sculat cu inima strânsă de durere şi de teamă. Cerul, deşi senin ne apăsa sufletele. Nimeni nu vorbea tare; toţi erau avari în vorbă.

Mi s'a dat voie să iau şi eu parte la execuţie; de aceia m'am dus să-l caut pe profesorul meu, pe care nu trebuia să-l părăsesc cu nici un chip; aşa mi se poruncise. Am pornit-o deci spre locul unde se afla eşafodul. Execuţia trebuia să aibă loc la o încrucişare de drumuri şi nu exista decât una singură, anume la Ejdsvaag, la o milă de locul unde se săvârşise crima. Prefectul districtului deschise procesiunea; în urma lui veneau soldaţii, apoi condamnatul cu abatele de-o parte şi cu tatăl meu de cealaltă parte; în urma lor veneau Iakobsen şi profesorul meu, iar eu între ei; apoi mulţimea şi soldaţii. Preoţii vorbeau necontenit cu Per, care era grozav de palid; ochii lui deveniseră blânzi şi obosiţi; vorbea puţin.

De-alungul drumului se aflau o mulţime de oameni care vroiau să-l vadă pe Per şi care porniră apoi în urma convoiului. Printre ei erau şi câţiva camarazi cărora Per le făcea semn cu mâna. De câteva ori îşi ridică chiar boneta, aceiaş bonetă cu care îl văzusem prima dată. Am zărit şi femei care plângeau fără să-şi ascundă durerea...

Locul de execuţie era încadrat de soldaţi. După trecerea prefectului, a preoţilor, a condamnatului, şi încă a câtorva inşi, printre care eram şi eu, careul se închise din nou; apoi prefectul citi verdictul de condamnare la moarte.

Per strânse mâna tatălui meu şi a altora, apoi trecu lângă prietenul lui, Iakobsen, care legă ochii lui Per cu o batistă. Cineva se apropie să-i lege braţele la spate ; dar Per se rugă să i se dea voie să meargă liber. I se îngădui. Iakobsen îl luă de mână şi-l conduse.

Per îngenunchie pe locul unde se oprise Iakobsen şi se încovoie până ce capul său atinse blocul de execuţie. Apoi îşi împreună mânile în semn de rugăciune. De odată apăru un om înalt care cuprinse umerii lui Per, în timp ce un altul, mai mic scoase dintre două ştergare o secure albă şi foarte ascuţită. Atunci am întors capul. Am auzit groaznicul „pentru onor !" comandat de căpitan apoi un „Tatăl Nostru" spus poate chiar de Per, şi la urmă o izbitură, la fel ca şi când ar fi fost retezată o gulie.

Imediat am ridicat privirea. In aceiaş clipă am văzut ridicându-se un picior şi puţin mai departe de trup am zărit capul care hăpăia, hăpăia de parcă simţea nevoia să aspire aier.

Ajutorul călăului apucă repede capetele batistei şi aruncă capul alături de trup, într'un cosciug, care fu băgat în groapă.

Tatăl meu ţinu o cuvântare. Sprijinit pe elocvenţa acelei pedepse fulgerătoare, el prevenea tineretul de viciile care bântuiau acele locuri, de patima beţiei, a bătăilor, a desfrâului şi multe altele. Predica trebue să le fi plăcut foarte mult, căci în drum spre casă i-a fost furată din buzuarul şubei.

Şi acum, cine îşi poate imagina spaima mea când veniţi acasă am auzit — stând ghemuit într'un ungher— cum abatele le povestea părinţilor mei că Per i-a mărturisit, înainte de primirea sfintelor taine, că nu el a târît fata şi nu el a aruncat-o de pe stânci; şi că dacă abatele vrea să afle cine e acela, el îi poate spune.

Abatele i-a răspuns însă că „a venit numai pentru a asculta ce are el pe suflet!"

Mai târziu am aflat din gura lumii că Per a fost îndemnat de mamă-sa s'o ucidă pe fată dacă nu va izbuti s'o convingă să spună că un altul e tatăl copilului. Şi am mai auzit spunându-se că Per i-ar fi dat o lovitură uşoară cu securea, dar că apoi a fugit, iar mamă-sa a săvârşit nelegiuirea până la capăt.

S'a dus deci la moarte din pricina mamei şi din îndemnul surorii lui. Aceasta era taina pentru care Iakobsen şi abatele ţineau atât de mult la el...

Acei care reprezentau talionul şi răzbunarea statului în numele regelui, vreau — nu să-i numesc — ci să le descriu caracterul. Căpitanul era un om voinic, luase parte la ambele noastre războaie, dar era atât de nesimţitor în ceeace priveşte morala încât a fost acuzat de un delict pe care nici nu mă încumet să-l amintesc. E drept că a scăpat de pedeapsă, dar nu exista nimeni care să nu fi ştiut de vinovăţia lui.

Guvernatorul a căpătat zece ani de închisoare pentru nişte fraude săvârşite. Prefectul districtului s'a înecat într'un naufragiu, iar din hârtiile găsite la el s'a descoperit că abuzase de bună-credinţa mai tuturor locuitorilor din Kirchenspiel.

Astea s'au întâmplat acum cincizeci de ani. De atunci, Norvegia a devenit în toate privinţele o altă ţară.

In rom. de AD. BYCK

Strângeţi bonurile marelui concurs
Columbia-Realitatea Ilustrată
care vă dă posibilitatea să concuraţi la premii în valoare de lei 100.000

A apărut în Biblioteca Dimineaţa No. 156 emoţionantul roman
SPOVEDANIA MARIEI WENEWZEWA
de VLADIMIR LIDIN

JOHN GALSWORTHY
(Premiul Nobel 1932)

Din „The Forsyte Saga"*

Fleur şi Jon

... Sosind la galeria din strada Cork, Soames Forsyte plăti intrarea, luă un catalog şi intră. Vre-o zece persoane se învârteau încoace şi încolo prin sălile expoziţiei. Soames făcu vre-o câţi-va paşi şi dădu peste ceva ce i se păru un soiu de felinar frânt în două de un omnibus. Era aşezat la mică depărtare de perete şi purta în catalog indicaţia de „Jupiter". Il cercetă plin de curiozitate, deoarece nu de mult începuse să se intereseze de sculptură. „Dacă acesta e Jupiter", gândi el, „îmi cam închipui cum poate fi Junona". Şi deodată o văzu, drept în partea cealaltă.

Ii făcu impresia unei pompe de apă cu două mânere, acoperită cu un strat uşor de zăpadă. Pe când o admira, doi dintre privitori se opriră la stânga lui. „Epatant!" auzi pe unul zicând.

— „Jargon!" mormăi Soames.

Cealaltă voce bărbătească răspunse:

— „N'ai nimerit-o, amice. Când a creat pe Jupiter şi pe Junona, bănuesc că autorul lor şi-a zis: „Sunt curios să văd cât pot înghiţi nebunii ăştia. Şi ei au înghiţit tot".

— „Măi bobocule! Vospovieh e un inovator. Nu vezi că aduce satira în sculptură? Viitorul artelor plastice, al muzicii şi chiar al arhitecturii e satira. Lumea e obosită de atâta sentiment. Vechile temelii se prăbuşesc".

— „Aşa o fi, dar mie tot frumuseţea îmi place. Am făcut Războiul. — V'a căzut batista, domnule".

Soames văzu o batistă întinsă spre el. O luă cu oarecare neîncredere şi-o duse la nas. Adevărat — avea parfumul acela vag de apă de Colonia şi iniţialele lui în colţ. Oarecum uşurat, ridică ochii spre faţa tânărului. Văzu nişte urechi ca de ciută, o gură râzătoare cu câte o periuţă de dinţi de fiecarte parte a buzei de sus şi nişte ochi mici şi vioi, în vârful unei siluete destul de normal îmbrăcate.

— „Mulţumesc", zise el; şi necăjit puţin, adăogă : „Sunt încântat că vă place frumuseţea; aşa ceva e lucru rar în ziua de azi".

— „Sunt nebun după ea, domnule", zise tânărul, „dar dvs. şi cu mine suntem ultimii din vechea gardă".

Soames zâmbi.

— Dacă într'adevăr vă interesează pictura, iată cartea mea de vizită. Pot să vă arăt câte-va pânze cu adevărat bune, în fiecare Duminică — dacă vă trage inima spre aşa ceva".

— „Sunteţi într'adevăr prea bun. Am să fiu în al nouălea cer. Mă numesc Mont-Michael". Şi-şi scoase pălăria.

Căindu-se de pornirea sa, Soames şi-o ridică în silă pe-a lui, drept răspuns, măsurând din cap până 'n picioare pe tovarăşul tânărului, care avea o cravată purpurie, nişte mustăţi îngrozitoare, ca nişte melci şi-o privire dispreţuitoare, de poet genial.

Era prima indiscreţie pe care-o săvârşia de atâta amar de vreme, încât, furios, Soames merse şi se aşeză într'un ungher ferit. Ce-l apucase pe el să-şi dea cartea de vizită unui ştrengar gălăgios, care avea drept tovarăş pe un asemenea tip! Şi-atunci Fleur, ca totdeauna îndărătul gândurilor sale, răsări ca una din acele figurine lucrate în filigran, care apar la toate bătăile ceasului. Pe paravanul din faţa lui era o pânză mare, cu nişte cuburi uriaşe de culoarea pătlăgelelor roşii — şi nimic altceva. Privi în catalog: „No. 32 — Oraşul viitor — Paul Post". — „Imi închipui că şi asta e satirică", îşi zise el. „Ce comèdie!"

Dar deveni deodată conştient de prezenţa unei femei şi-a unui tânăr între el şi „Oraşul viitor". Erau întorşi cu spatele; dar Soames îşi ridică repede catalogul la înălţimea feţei şi trăgându-şi pălăria pe ochi, privi prin crăpătura rămasă. Nu încăpea nici o îndoială asupra acelei siluete, elegante ca întotdeauna, cu tot părul cărunt de sub pălărie! Irene! Soţia lui divorţată — Irene! Şi acesta, desigur, era fiul ei — şi-al tipului aceluia, Jolyon Forsyte, vărul lui — băiatul lor, cu şase luni mai mare decât fata lui! Şi rumegând în sine zilele amare ale divorţului său, se ridică spre a se face nevăzut, dar repede se aşeză iar. Ea-şi întoarse capul ca să spună ceva băiatului ei; profilul îi era tot aşa de tineresc ca pe vremuri, încât părul cărunt părea pudrat, ca pentru bal mascat; şi buzele ei zâmbeau aşa cum Soames, primul lor stăpân, nu le văzuse niciodată zâmbind. Recunoscu fără voe că tot mai era frumoasă, iar la chip aproape tot atât de tânără ca înainte.

Şi cum îi zâmbea la rându-i băiatul! Emoţia strânse inima lui Soames. Priveliştea îi jicnea simţul de dreptate. O pizmui pentru zâmbetul băiatului — întrecea cu mult ceiace îi dăruia Fleur lui; şi era nemeritat. Fiul ei ar fi putut să fie şi-al lui; Fleur ar fi putut să fie fiica ei, dacă femeia aceasta s'ar fi purtat altfel. Lăsă în jos catalogul. Cu atât mai bine dacă-l vede! Să-şi amintească de fapta ei în clipa aceia, în faţa băiatului care desigur nu ştia nimic din trecut, ar fi fost o nimerită atingere a degetului acelei Nemesis, care neapărat, mai curând sau târziu, tot trebuia s'o ajungă! Apoi, dându-şi pe jumătate seama că astfel de gânduri erau extravagante pentru un Forsyte de vârsta lui, Soames se uită la ceas. Patru trecute! Fleur întârzia. Era dusă la o nepoată a lui şi acolo, fără doar şi poate, se apucaseră să fumeze, să pălăvrăgească şi aşa mai departe. Auzi pe băiat spunând ceva şi râzând. Glasul ei răspunse:

— „Paul Post — cred că da, scumpul meu". Cuvântul pricinui o lovitură lui Soames; n'o auzise niciodată întrebuinţându-l. Şi deodată ea îl văzu. Ochii lui trebue să fi avut în ei ceva din privirea sardonică a familiei Forsyte, căci mâna ei înmănuşată se încleştă pe cutele rochiei, sprâncenele i se ridicară, faţa i se împietri. Se depărtară.

Soames privi în urma lor. Băiatul era frumos, cu bărbia neamului Forsyte, cu ochii cenuşii-adânci, adânc cufundaţi în orbite, dar cu ceva însorit, ca un pahar de xeres revărsat asupră-i, în toată făptura lui; zâmbetul lui poate, părul lui. Mai bine decât meritau, cei doi soţi! Ii pierdu din vedere, când trecură în sala de alături şi-şi îndreptă iar ochii spre „Oraşul viitor", dar fără să-l vadă. Un surâs uşor plutea pe buzele lui. Işi dispreţuia violenţa simţămintelor, după atâţia amar de ani. Năluci! Şi totuşi, dacă îmbătrâneşti, îţi mai rămâne altceva, afară de nălucile acestea? Da, Fleur! Işi îndreptă privirea spre intrare. Trebuia să vie — dar avea să-l mai facă să aştepte, nici vorbă. Dece nu venia odată, ca să poată pleca şi el de acolo! Văzu pe cei doi întorcându-se din camera de alături şi trecând dealungul paravanului din fund. Băiatul se opri în faţa Junonei. Şi deodată, în partea cealaltă a statuei, Soames văzu — pe fata lui, cu sprâncenele ridicate, atât cât puteau fi de ridicate. Văzu ochii ei aruncând sclipiri pieziţe spre băiat şi pe băiat privind-o la rândul lui. Apoi pe Irene strecurând mâna ei sub braţul lui şi ducându-l de acolo. Soames văzu pe băiat aruncând o ochire în jur şi pe Fleur privind cum se depărtau cei doi.

O voce zise veselă: „Niţel cam îndesată, Junona aceasta, nu, domnule?"

Tânărul care-i dăduse batista trecea iar.

Soames dădu din cap:

— „Nu ştiu unde-o să ajungem".

— „Exact, domnule", răspunse vesel tânărul, „nici eu nu ştiu".

Vocea lui Fleur zise: „Ei, papa! Aici erai!" întocmai ca şi când el ar fi făcut-o pe ea să aştepte.

Tânărul, salutând, se depărtă.

— „Ce-i drept", zise Soames, „eşti o persoană foarte punctuală".

Nepreţuitul odor al vieţii sale era de statură şi culoare mijlocie, cu părul scurt, castaniu închis; ochii ei căprui, depărtaţi unul de altul erau încrustaţi într'un alb aşa de limpede încât sclipeau când se mişcau, iar apoi, în odihnă, erau aproape visători sub pleoapele foarte albe, împodobite de gene negre, ce păreau că atârnă, grele, când se plecau. Avea un profil fermecător şi nimic din faţa tatălui ei, afară de bărbia hotărâtă. Ştiind că privirea i se îndulcea când se oprea asupra ei, Soames se încruntă ca să păstreze răceala potrivită unui Forsyte. Ştia bine cât era ea de înclinată să se folosească de slăbiciunea lui.

Strecurându-şi mâna sub braţul lui, fata zise:

— „Cine era domnul?"

— „Mi-a ridicat batista de jos. Am vorbit apoi despre pictură.

— „N'ai să cumperi *asta*, cred, papa?

— „Nu", zise Soames mohorât, şi nici pe Junona la care vă uitaţi atâta".

Fleur se atârnă de braţul lui:

— „Uf, hai să mergem! E o privelişte îngrozitoare!"

La uşe trecură pe lângă tânărul cu batista şi tovarăşul lui. Dar pe faţa lui Soames părea scris „Intrarea oprită" — şi dădu abia din cap la salutul tânărului.

Un sunet scos de Fleur îi atrase luarea aminte:

— „Uite! Persoanele din galerie"!

— „Care persoane?" mormăi Soames, care ştia prea bine de cine era vorba.

— „Doamna aceia frumoasă".

— „Hai să intrăm aci", zise Soames fără veste, şi apucând-o mai strâns de braţ, intră într'o cofetărie. Era — pentru el — un lucru uimitor şi zise aproape speriat:

— „Ce luăm?"

— „O, eu nu vreau nimic. Am luat un coktail şi am mâncat straşnic la prânz".

— „*Trebue* să luăm ceva, odată ce suntem aci", murmură Soames, ţinând-o mereu de braţ.

— „Două ceaiuri", ceru el, şi două din afacerile astea cu nuga".

Dar abia îşi aşezase liniştit trupul că inima-i sări din loc. Cei doi — cei doi intrau! Auzi pe Irene spunând ceva băiatului şi răspunsul lui:

— „A, nu, măicuţă; locul acesta e foarte bun. E locul meu preferat". Şi cei doi se aşezară.

In clipa aceasta, poate cea mai grea din viaţa lui, faţă în faţă cu stafiile trecutului său, alături de singurele femei pe care le iubise în viaţa lui — soţia care-l părăsise şi fiica succesoarei ei — lui Soames nu-i era atât teamă de ele, cât îi era de apariţia vre-unei rude sau cunoştinţe care să prezinte unul altuia pe cei doi copii. Muşcă prea repede din nuga şi aceasta i se lipi de dinţii falşi. Căutând s'o desprindă cu degetul, aruncă o privire spre Fleur. Mesteca visătoare, dar ochii ei erau aţintiţi asupra băiatului. Firea lui de Forsyte cugetă: „E destul să gândeşti sau să simţi şi eşti pierdut!" Şi zgârie cu degetul la disperare. Dinţi falşi? Purta oare Jolyon, soţul ei, dinţi falşi? Purta femeia aceasta dinţi falşi? Fusese o vreme când o văzuse nepurtând nimic! Asta era, oricum, ceva ce nu i se putea răpi! Şi ea ştia lucrul acesta, deşi stătea acolo liniştită şi stăpână pe sine, de par'că n'ar fi fost nicicând soţia lui. Un fel de fierbinţeală îi aţâţa sângele de Forsyte; o durere nelămurită, despărţită abia cu un fir de păr de plăcere. Atinse braţul fetei lui şi zise:

— „Ei, ai mâncat destul ?"

— „Incă una, papa, te rog!"

Voia să se îmbolnăvească! Se sculă şi merse să plătească la casă. Când se întoarse, văzu pe Fleur stând lângă uşe, ţinând în mână o batistă pe care băiatul tocmai i-o ridicase de jos, desigur.

— „F.F." o auzi spunând. „Fleur Forsyte — e chiar numele meu. Foarte mulţumesc".

Doamne sfinte. Se folosise de întâmplarea din galerie, povestită de el — maimuţa!

— „Forsyte? Cum — dar acesta e şi numele meu. Poate suntem veri".

— „Adevărat! Trebue să fim. Doar nu mai sunt alţi Forsyte. Eu locuesc la Mapledurham; dar dvs?"

„La Robin Hill".

Intrebare şi răspuns fură aşa de repezi, încât totul fu gata înainte de-a putea Soames mişca un deget. Văzu faţa Irenei însufleţită de îngrijorare, dădu din cap cu obicinuitul lui gest de plictiseală şi luă pe Fleur de braţ.

— „Haide", zise el.

Ea nu se mişcă.

— „N'ai auzit, papa? Nu-i ciudat? Numele nostru e acelaş. Suntem veri?"

— „Cum?" făcu el, „Forsyte? De departe, poate".

— „Numele meu e Jolyon, domnule. Jon, pe scurt".

— „A! Aşa!" zise Soames. „Da. De departe. Ce mai faci? Foarte frumos din partea d-tale. La revedere!"

Şi porni.

— „Foarte mulţumesc", spunea Fleur. „*Au revoir!*"

— „*Au revoir!*" auzi pe băiat răspunzând.

Din englezeşte de NELA DUMITRESCU

*) „The Forsyte Saga". „Epopeea familiei Forsyte", opera de căpitenie a romancierului englez John Gulswerthy, deţinătorul premiului Nobel 1932.

Primii paşi

Clopote

Dece în dimineaţa de florii
e cântul nostru svon de bucurii?

Dece înspre apus de soare
acelaş cânt în suflet doare ?

SANDU ARIANU

Prima impresie

„....De eri mi-am inaugurat viaţa de studentă. Cred că prima impresie atârnă greu în mai toate împrejurările de mai târziu. Deci ţi-o voi spune, Ritz dragă, pe a mea.

„Ştiu bine că ai o fantezie straşnică care pe simple sugestii clădeşte edificii întregi. Dar, vezi, de data asta nu am încredere în ea, nu cred că ar fi în stare să te facă să vezi, numai din câteva vagi indicii, cum arată sala de curs.

Inchipue-ţi un amfiteatru enorm, într'adevăr enorm, în care vre-o 600 de studenţi (şase sute!) dintre care, poate 50 de fete vorbesc, ţipă, zbiară, merg, râd, fumează, fumează, fumează, se bombardează cu gogoloaşe de hârtie, aruncă aeroplane din acelaş material, joacă yo-yo, „pătrăţele", ţintar, fripta, îşi suflă mai tare sau mai încet nasul, îşi roşesc buzele, obrajii, se ghiontesc, fac declaraţii de dragoste pe cutii de ţigări, se oglindesc.... Vreau să termin astă seară scrisoarea, altfel n'aşi încheia aşa de repede enumerarea.

„Cam asta-i sala; ca s'o vezi mai bine, închipue-ţi şi un balcon din care răsar capete îndesate unele într'altele, în aşa fel, de nu-ţi vine să crezi că mai încap acolo şi trupurile. Pe marginea balconului atârnă, negre şi ridicole, hainele, cu atitudini rigide de infirmi sau spânzuraţi: o mânecă ici, o pulpană dincolo. Intregeşte-ţi tabloul sălii cu amalgamul roş-gălbuiu al luminii filtrată zgârcit prin ferestre şi al electricei. Printr'o perdea albastră-cenuşie, rău-mirositoare, formată din fum, respiraţie, transpiraţie, parfum eftin şi exalări de membre neobişnuite cu apă şi săpun (e un buchet sui-generis, nu se poate spune!) se vede apărând o fantomă de domn cu ochelari, care-şi mişcă placid buzele.

Sunetele — pe care probabil le emite — se pierd în pâclă, nu se aude literalmente nimic. Am impresia curioasă că privesc un film şi că aparatura sonoră s'a defectat. Se văd mişcările gurii, dar sunete ioc. Arare pare că aparatul de sonorizare se porneşte — prin ce minune? — şi vocea pierdută a fantomei răzbate ca de pe alte tărâmuri: „... şi totuşi, domnilor" „..jus publicae, adică dreptul" „.....femeea la Romani" „.....desigur că"....

In timpul acesta, circulând prin vecini, se aude un nume şi o materie: pare-se că e vorba de fantomă. Mă simt pătrunsă de fiori ca de tot ce e misterios. Privesc în jur: un vecin din dreapta îi miorlăe languros unei dudui care e foarte, foarte roşie. Cutioara cu rouge sau emoţia? Mai curând prima. In faţă o fetişcană sprintenă cu două cozi ca de şoarece şi-a înfipt vârtos mânile în ciuful unui coleg şi chiuie de bucurie. In spate, o voce face incursii până într'a şaptea generaţie a unui coleg, se înţelege în cel mai pur stil autohton. Pare-se că studiosul genealog se ocupă mai mult de legăturile directe, de preferinţă cele materne. Prin pâcla care s'a învineţit şi mai mult se zăreşte fantoma ridicându-se, îndreptându-se spre uşe. Pentru o clipă toate ocupaţiile sunt întrerupte şi un puhoi de aplauze răpăe din toate colţurile sălii.

„Je n'y tiens plus!" Zbughi în goană pe uşă, pe trepte în jos, afară în stradă. Mă întâmpină aerul pur şi rece al primei zile de iarnă. Un minunat soare cu dinţi, cerul nou şi albastru ca un clopoţel de primăvară, mersul ritmat pe pavajul bulevardului mă curăţă încet, încet de toată murdăria pe care o simţeam îngreuindu-mi hainele. Coşul roşu-auriu al ţigăncii din colţ mă îmbie. Iau un braţ de tufănele ruginite şi-mi îngrop obrazul în ele. Un miros amărui de pământ ud de toamnă, aromă de ceaiu cald, de viaţă, de abia simţită melancolic, de aer rece şi bun mă pătrunde. Ce minunat lucru!... şi sala de curs e departe, departe, parcă nici n'ar fi fost.

. . . .

Te las, mă duc să mă culc: emoţiile primei zile de curs!

Bună-seara".

LELIA KREBS

Conflict

(Instantaneu)

E în Martie. Ora opt jumătate seara.

Un grup de prieteni, venind dela aperitive, se'ntâlnesc, pe drum, cu două fete care duceau o scară.

— Da' unde alergaţi cu scara-aia?...

— A luat foc coşu' lu' dom' Popescu... şi... arde casa....

Tot grupul se îndreaptă spre locuinţa „lu' dom' Popescu", să vadă cum îi arde casa.

Vre-o douăzeci de indivizi, de ambele sexe, stăteau „gură-cască", în drum, în faţa micii căsuţe, deasupra căreia, dintr'un coş, coş de casă, bine-înţeles, ieşia un fum gros, pistruit de scântei, care se alergau grăbite unele pe altele, răspândind în atmosferă, un miros acru, de funingine.

Pe o scară rezemată de streaşina casei, se urca şi scobora, cu câte o găleată de apă, o fată — servitoarea— şi un băiat — băiatul „lu' dom' Popescu".

— Nu daţi cu apă, strigă unul din mulţimea „gură-cască"... turnaţi oţet!...

—Oţet Vultur?...

— Ba nu,... Cocoş!....

— De care-o fi, dom'le! nu încap spirite!...

— Ba, mai bine să arunce pucioasă, în sobă şi pe coş... zise un altul.

— Floare de pucioasă?...

— Apă de pucioasă?...

— Pă dracu! pucioasă de care-o fi!...

— Ce vorbiţi, dom'le! să puie mai bine, un sac, sau o pătură udă, de-asupra coşului şi focul se înăbuşe numaidecât!..

— Să puie-o plapumă udă...

— Mai bine-un pled, îmbibat în oţet amestecat cu pucioasă...

— Faceţi glume şi iacă acum, o limbă de flacără a ieşit pe coş...

Nimeni nu lua în seamă nici glumele ce făceau „gură-cască", nici sfaturile ce dădeau ei, şi cei doi pompieri improvizaţi, cărau şi turnau pe coş, neîntrerupt, găleată după găleată, cu... apă-sadea.

— Ar trebui să cheme pompierii...

— Nu e cazul...

— Dar poate să isbucnească focul, mai târziu, în pod...

— Nu se poate, — se amestecă, imediat, căpitanul în rezervă Foloştină, proprietarul caselor „lu' dom' Popescu —, nu poate isbucni focul în pod...

— Dece nu? casele sunt vechi, o dărăpănătură, şi coşurile nu pot să fie solid lucrate...

— Ei, aşi!... Dumneata nu ai văzut coşari care dau foc coşurilor, când le curăţă?...

— O fi, nu zic ba, dar operaţia asta se face la construcţii solide, cu coşuri făcute din zidărie bună...

— Vorbeşti copilării...

— Şi dumneata ce vorbeşti?...

— Domnule, nu ştiu cine eşti, însă îţi spun că este imposibil ca focul să iasă, în pod, prin coş...

— Fugi de-acolo, dom'le! la o asemenea maghernită, veche decând lumea, e imposibil să fie coşul de o construcţie solidă...

— Aşa magherniţă, ce n'ai da s'o ai...

— Mulţumesc, n'am nevoe. Fapt este că această casă e tare veche şi e problematic dacă va putea fi salvată...

—Dom'le, poat' să fie şi de o mie de ani, dacă e coşul solid lucrat, nu arde decât funinginea şi apoi se stinge...

— Acum o mie de ani nu se lucrau astfel de case şi coşurile nu erau atât de nenorocit construite ca la casa asta...

— Da' de unde ştii dumneata, cum e construit acest coş?....

— Mă uit la magherniţă, şi-mi dau seama...

—Nu vezi, dom'le, că n'ai nici o cunoştinţă de construcţia coşurilor...

— Nu, că nu sunt zidar, însă văd cocioaba şi-i plâng de milă.

— Plânge-ţi mai bine, de milă, dumitale, nu casei mele...

— Aaa... e casa dumneatale?... îmi pare bine!...

—Eşti obraznic de spui că-ţi pare bine că-mi arde casa!....

— Obraznic eşti dumneata, care n'ai înţeles ce-am zis....

— Eşti o vită'ncălţată...

— Eşti o vită descălţată şi desbrăcată de caracter...

— O să-ţi arăt eu ţie...

— O s'arăţi!...

Coşul se stinsese de mult, în schimb se aprinsese discuţia şi conflictul, care nu ştiu dacă s'a sfârşit cu păruială, căci m'am retras fiind... grăbit.

MIHAILESCU-CONEMY

CITIŢI AZI :
LECTURA No. 409
FLOAREA LITERATURILOR STRAINE
PIERRE VEBER
FAMILIA SACROSANCTĂ!
Lei 5. Scrierea completă la chioşcari şi librari.

Nou! A apărut
3 ŞI CU REZEDA 4
de I. MINULESCU
Editura „Adeverul" S. A.

O carte de imagini românești

Când — înainte de război — ni se întâmpla să citim „România pitorească” a lui Vlăhuță” ne minunam de câtă frumusețe necunoscută și necercetată cuprindea mica noastră Românie de pe atunci. Și ce conținea această pitorească Românie a lui Vlăhuță! Lucruri, fără îndoială frumoase dar lipsite de un argument foarte obișnuit și totuși foarte susceptibil de infinite rafinamente și de perfecționări continue. Vreau să vorbesc de auxiliarul absolut necesar astăzi al unei bune antologii fotografice.

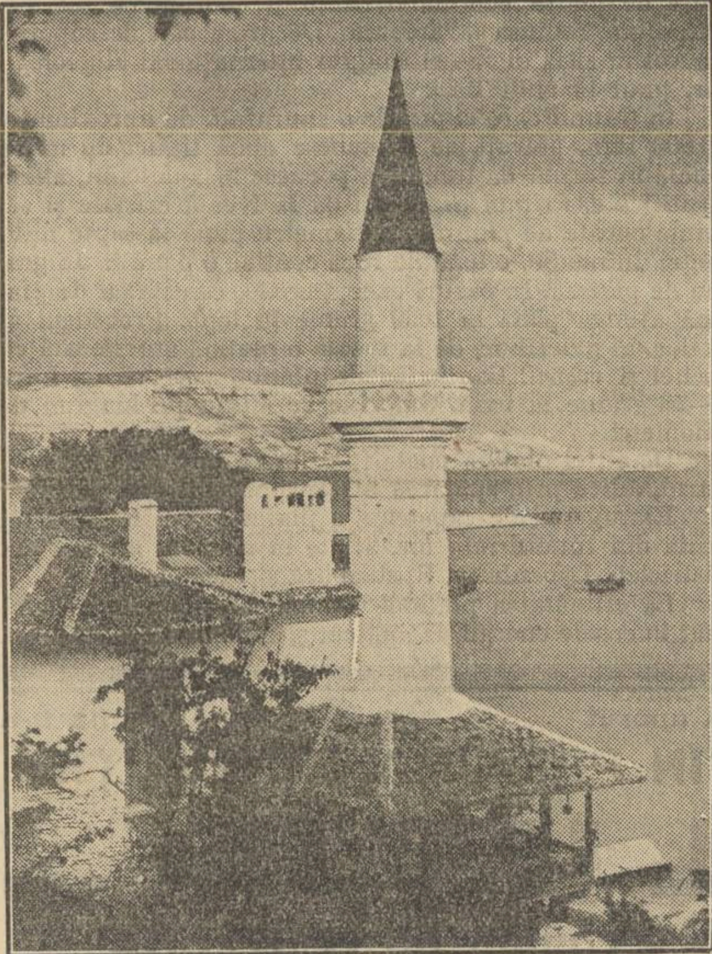
Acest lucru îl înfățișează, la superlativ, aceste „Priveliști Românești” pe care, sub auspiciile secretariatului de Stat al Presei, îl editează d. Al. Bădăuță în atelierele „Adevărului”.

Aici, accentul principal este pus tocmai pe înfățișarea plastic-exactă, tehnic-exactă, a lucrurilor. Puțin text: un cuvânt introductiv spus de organizatorul albumului— cuvânt plin de bun simț și de multă judecată. In colo: numai fotografii — aproape două sute — luate din cele mai frumoase colțuri ale României....

O paranteză, — poate, chiar, esențială — pentru a explica puțin sensul pe care această expresie de „cele mai frumoase” o capătă atunci când răsfoești aceste „Priveliști românești”.

Până acum — la noi ca și aiurea — era obiceiul de a se alege drept colțurile „cele mai frumoase” ale unei țări priveliștile care, văzute cu ochiul cel de toate zilele, prezentau suficiente caractere de pitoresc, romanesc, sentimental sau ciudat, pentru a putea fi clasate printre operele de artă ale Naturii.

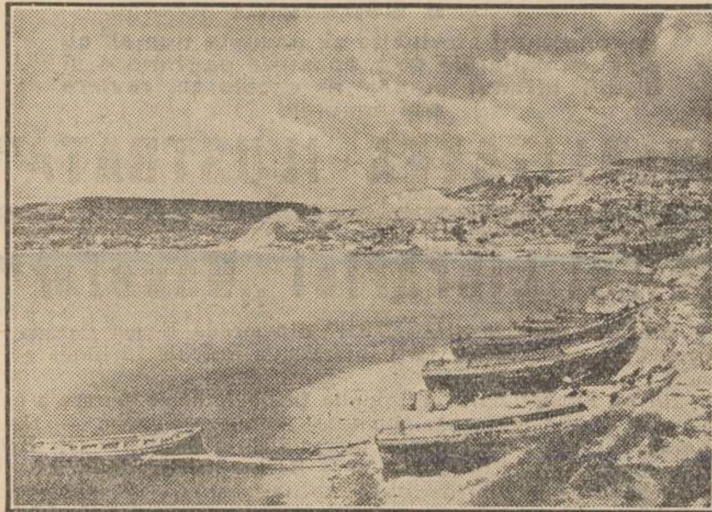
Dar adevărul este că Natura nu face opere de artă. O veche și cam naivă concepție (de origină romantică) afirmă că ceeace este frumos în Natură este *tocmai* ceea ce imaginația noastră plăsmuește drept frumos. Este o concepție care a durat până în preajma ultimilor ani. Este o îngâmfată prezumție etern omenească datând din antichitate, potrivit căreia omul este centrul universului.

Minaret la Balcic

Fără îndoială că pentru această tendință comună oricărui muritor, dela cel mai cultivaț până la cel mai primitiv, este nevoie, mai ales astăzi, de o puternică contra-otravă...

Mi se pare că una din aceste contra-otrave o formează acest album de fotografii al d-lui Al. Bădăuță. Ntaura, aici, este luată prin surprindere. Ochii noștri actuali, — blazați de atâta cinematograf fardat — o surprind ca odinioară bătrânii pe Suzana biblică, în baie. Ce spectacol viguros, vesel și tonic! Ceiace vedem în acest album nu este o Natură făcută după chipul și asemănarea noastră. Este, dimpotrivă, de multe ori o Natură „redată sie-însăși”, dacă ar fi să replăsmuim pentru alte prilejuri un vechi și veșnic nou final de vers dintr'un sublim poem al lui Eminescu.

Golful Balcic

Este o Natură românească, despuiată de orice livresc, de orice poezie adăugită într'adins de poeți, o Natură frumoasă prin simplul fapt că există așa, și nu altfel.

Și îți poți da seama, foiletând aceste „Priveliști românești” cât de frumoasă și de „artistică” poate fi câteodată — dacă nu cumva întotdeauna! — realitatea, când este privită direct, fără preconcepută poezie, prin ochiul infailibil al unui obiectiv fotografic — mânuit, însă, de un ager și priceput operator!

AL. A. PHILIPPIDE

Mânăstirea Sucevița

Priveliștile din România ale d-lui Bădăuță se vizitează, planșă cu planșă, ca o expoziție de tablouri, asupra cărora natura prezintă adaosul satisfăcător al autonticității. De când aparatul fotografic a ieșit din atelierul aranjat bărbierește și artiștii cristalelor, din laboratoriile dela Iena, au obținut dioptriile lentilelor sensibile, ca ochiul pisicii, până la întuneric, și obiective echilibrate și pentru fulgerul și scăpărarea arșiței împărechiat cu intelectul și gustul, el a colaborat ca autor egal cu fantazia priveliștii și cu exigențele turistului rafinat. Fiece peisagiu, obiect sau însuși personagiul prezintă portretistic expresia lui la maximum de individualitate și de înțeles dintr'un punct de vedere, de preferință. Calitatea artistică a fotografistului consistă în a-l găsi și interpreta comparativ și subiectiv. Liberat de dichisul și de recuzita vechiului meșteșug în cameră cu oblon și la lumina subită a unui arc voltaic aruncat în căutătura speriată a clientului, invitat să surâdă cu gurița întredeschisă, călătorul pleacă la drum cu o mașină cât o tabacheră și se întoarce câteodată cu o avuție în traistă, ca d. Bădăuță, proprietarul câtorva comori.

Fotografia care banalizează la fix intens și urcat, personagiile proeminente ale vieții publice, reprezintându-le identice cu sine, ca niște boabe de mazăre sau de chihlimbar, nu suferă în mâna unui amator perspicace de această tristă monotonie și interesul ei variat se iscă din varietatea individuală a locului de poză ales. Cu zece metri mai la dreapta priveliștea își rostește în întregime simbolul ascuns privirii neanalitice a unui amator oarecare, deprins să calce cu picioarele și cu lentila lui în interiorul aceluiași metru pătrat consacrat de câteva generații de fotografi profesionali.

Intr'un timp gestul și portul indica numaidecât calitatea clientului, scoborît din trăsură dinaintea vitrinei cu logodnici însurăței și deputați. Intelectualii se cunoșteau cale de-o poștă după mâna dusă la cap, care-i cutia creerului: abia dacă degetele se mutau dela fruntea vinovată de profunzime la bărbie, un sediu al scrutării cu ironie, iar bunii noștri furnizori din piață sau din colț repetau modelul labelor puse pe genunchi cu degetele deschise înfrumusețate cu inele, ca niște răspunsuri ale medalionului atârnat pe nasturii eului digestiv, de lanțul gros dela ceasornic. In bună parte și fotografii statici au fost siliți să renunțe la clasicile tipare și fără să lepede coarnele de metal pe glisieră, destinate să ție ceafa pe loc și să încremenească atitudinea, ei dau fotografiile acceptabile din ziare, unde un bărbat politic face figură publică lângă un asasin.

Relizările d-lui Bădăuță fac și dovada că tot natura dă înainte și elucubrațiilor grotești, oferite cu titlul de lucruri rare și cugetate cu genialitate, cu diferența că natura le trece printre capricii și le uită, deviată și întrecută la o distanță de un pas. Giganticele ciuperci ale Babelor din Bucegi (Clișeu P. Juster), cuprind în poezia lor pe statuarul anonim plus Rodin, Brâncuș și Han, laolaltă, iar casa țărănească din Vâlcea (Clișeu W. Weiss) are catifeaua și sensualitatea unei compoziții, care cu trei înfățișări contrare, un pridvor, o vegetație păroasă și o femee cu carnea sprintenă farmecă și reține. Munții Oltului (Clișeu A. Petit, planșa 42), e un miracol de varietate, de ordine și exuberanță, dinaintea căruia stă ca un vitrou, corespondența lui din planșa No. 133 (Clișeu Acelaș). Intre peisagiul oltean și scoarțele cu singurele motive ondulate și în mișcare din urzeala românească oltenești e numai o deosebire de sinteză.

Dar selecțiunea d-lui Bădăuță se complace în singurătățile vecinice ale munților, în tăcerile grave ale piscurilor de cremene și ale văilor animate de râuri. Vre-o sută de planșe din album povestesc numai viața pietrei apropiată de ceruri și a râpilor, care repetă vârful în adânc. La fotografiile sale, autorul pune colaborarea câtorva alpiniști, artiști de mare gust, d-nii A. Maidlinger, P. Teodorescu, P. Fischer, A. Petit, W. Weiss și P. Juster, citați mai sus. Jumătate din volum servește imensitatea tăcerilor de sus și în majoritatea planșelor spectatorii care le-au strămutat din stâncă pe sticlă și pe hârtie au avut inspirația filosofică să nu le turbure cu prezența niciunuia din acele personagii de carnaval estival, refugiate în vacanță din birouri în cuiburile aspre ale vulturilor taciturni. Un fotograf drăguț și uman își pune nevasta să surâdă în peisaj și cumnatul să facă bezele ofensatului Caraiman. Ba într'o planșă, un alpinist bine clădit de natură, ca și elementul din prejur, stă cu spatele la cititor: intenția vine dela un meșter. O aflați în Valea Argeșului, planșa 45 (clișeu P. Fischer). La pagina 38 se ridică „Sfinxul românesc” și clișeul aparține d-lui P. Juster.

Toate ținuturile mari ale țării, șesul și crestele, apele, marea, sunt de față, dela pământul holdelor și codrii poveștilor până la Iudeea Dobrogei, colindată de vânturi, de colb și de pelerini... Pe un cotor și sub o scoarță s'a realizat unirea artistică a unirii politice.

Incercările făcute mai de mult și mai de curând de a se publica albume climaterice cu simple vederi din țară, au pornit din preocupări industriale și au fost duse până la un capăt, unde înceta și industria, de către autori în cel mai bun caz nepricepuți. D. Bădăuță care-i un literat și unul de cel mai original condei, și-a comandat sarcina să puie subt nasul cititorului ignorant de frumusețile țării lui și permanent evadaț în străinătățile depărtate, două sute din splendorile fără număr ale tărâmului românesc. Inițiativa d-sale face dintr'o întreprindere de cărți poștale o operă serioasă și-i dă prestigiul, pe care îl aștepta arta transformată de-a face să circule avuțiile aspectelor naționale printre nevinovații orbi de odinioară.

Cum s'a mai spus, d. Bădăuță era un intelectual confinat în bibliotecă și un drămuitor atent și înzestrat de câte arome și subtilități încap într'o celulă verbală și într'o idee. O dispariție voită de câtăva vreme, în care scriitorul și-a rectificat orientările, și o reapariție într'altă stihie ne-au făcut să cunoaștem în capacitățile lui variate aplicarea inteligenței cu temperament la o estetică a căreia realitate nu mai era demonstrabilă prin doctrină și preferință. Călătoriile sale neîncetate i-au revelat o frumusețe existentă dincolo de literatură și cărți și în paguba lor, și pe acest drum parcurs cu iuțeală, d. Bădăuță a lăsat în urmă o sumedenie de colecționari de fotografii moarte, adunate pentru îmbogățirea pură și simplă a rafturilor personale și inutile unei mișcări de propagandă și cultură. Actualmente, autorul e șeful din proprie voință și pasiune a școlii de învăț prin imagini— și cine ar putea tăgădui că munca lui e mai concludentă și mai sigură decât o treabă infertilă de literat de manuscrise.

Ceeace s'a armonizat cu achizițiile d-sale sufletești a fost și absența din serviciile Ministerului de Externe, până la d-sa, a unui inițiator cu merite și râvnă. In acest loc gol d. Bădăuță a călcat ager și sigur de sine. De-aci înainte tot ce se va încerca în placă, film, reproducere și publicitate gravată va trebui să ție seamă de autoritatea specialității d-sale verificată, confirmată și recunoscută.

T. ARGHEZI

Priveliști românești

Album? Atlas? Frescă? Antologie? Geografie pitorească? Arhiva naturii românești? Nu știu cum s'ar numi mai potrivit această admirabilă operă, realizată prin îmbinarea artistică a celor trei factori: ochiul d-lui Bădăuță, obiectivul fotografic și tehnica atelierului grafic al *Adevărului*.

Rar mi-a fost dat să am în mână o lucrare atât de desăvârșită.

Cu o adevărată desfătare a spiritului admiri imaginile evocatoare până la urmă, când nu te poți opri s'o iei dela capăt.

Munții prăpăstioși, încununați de nouri, regiunea bogată a dealurilor cu podgorii, câmpia cu nesfârșite holde, clasica Dunăre, eterna mare, peisagii, tipuri, cetăți și biserici, într'o vastă varietate plastică, redau toate frumusețile și comorile acestui blagoslovit petec de pe scoarța pământului unde mâna Domnului ne-a așezat.

Câte țări de pe glob au o asemenea diversitate în pitoresc și în producția solului?

Printre diversele mijloace de propagandă, de sigur, sistemul acesta al albumului fotografic artistic executat, este cel mai util și mai practic pentru a atrage atenția străinătății asupra țării noastre așa de puțin cunoscută.

In câte tomuri de hârtie înegrită de slove — pentru care prea puțini cititori se găsesc — s'ar fi putut descrie și reda tot materialul coprins în aceste imagini, care încântă și vorbesc de la sine pe înțelesul tuturor?

Citirea descripției cere sforțări și scrisul idealizând, fatal diformează. Fotografia vorbește dintr'o dată, ochiului, dând copia fidelă a realității, întregul tablou autentic.

Cartea aceasta nu-i numai o fotografie a României-Mari; ea este un bogat jurnal de călătorie într'o țară necunoscută. Cu ea trebue să inundăm toate centrele din Europa și America pentru ca să ne cunoască lumea.

La noi în țară nu trebue să lipsească din nici o casă. Căci pentru noi, cetățeni necăjiți de mizeriile cotidiene — săraci în țară bogată, — cartea asta este o mângâiere, o mândrie și o nădejde. Ea ne aduce un nou suflu de încredere în noi și în urmașii noștri; ne aduce o adiere de vânt prielnic în pânzele viitorului...

Cu adâncă admirație trebue să felicităm Direcția Presei, pe d. Bădăuță, fotografii colaboratori și Editura „Adevărului”, care au realizat împreună o operă patriotica dând la lumină „Priveliștile Românești”.

JEAN BART

Artist fotograf sau vagabond sentimental?

de Ion Minulescu

Dintre toți vagabonzii noștri sentimentali, d. Al. Bădăuță este singurul om de treabă, care nu se întoarce nici odată acasă cu traista goală. Este un incorigibil „vântură țară”, cel mai mare îndrăgostit de frumusețile feciorelnice ale Naturii, care și-a dat seama că oricât de bine am cunoaște pitorescul specific al țării noastre, ne rămân totuș foarte multe colțuri necunoscute. Iată pentru ce d. Bădăuță se grăbește să sosească totdeauna la timp, fie că vine de la munte, fie că vine de la mare. Sosește sprinten și cu voe bună și aduce cu el din belșug, tot felul de merinde plastice, pentru potolirea foamei de frumos a sedentarilor.

Femee din Maramureș

După ce a născocit primele expoziții de imagini fotografice, cu care a reușit să răscolească în sufletul celor sătui de monotonia urbană, curiozități noui și voluptăți nebănuite, pe care până atunci nu ți le dădeau decât cel mult vitrinele atelierelor de fotografie, d. Bădăuță s'a încumetat să facă un pas mai departe. Un pas îndrăzneț... Un pas periculos... A călcat însă și de data asta tot cu „dreptul”, cum se spune, și a reușit.

Și-a dat seama că expozițiile lui, oricât de frumoase ar fi, într'o bună zi se vor închide și odată cu închiderea lor, imaginile care îți încântaseră ochii, vor începe să ți se împăinjenească sub pleoape, pentruca mai târziu să ți se șteargă cu totul din memorie. Pentru perpetuarea lor, d. Bădăuță a recurs la publicarea unui album în care și-a adunat cu pietate toate roadele muncii lui de până azi.

„Priveliștile românești” marchează un început de fericite realizări în activitatea celor preocupați de soarta și prestigiul artei noastre grafice.

Primul album, fiindcă îmi place să cred că vor mai urma și altele, este o adevărată sărbătoare a ochilor. Editura „Adevĕrul” poate fi mândră de concursul pe care l-a dat d-lui Bădăuță, care s'a dovedit a fi — ierte-mi-se comparația — un adevărat poet-pictor, îndrăgit de frumusețea Naturii, singura femee care nu te înșeală niciodată.

Seria lui de imagini fotografice, te încântă ca un nesfârșit șir de strofe scurte, cu care o poezie populară, dacă ai memorie să o înveți pe dinafară, îți obsedează urechea toată viața.

Acest minunat album cu imagini adunate numai de pe pământul românesc, poate fi considerat, ca și poezia populară, opera unui autor necunoscut. Vreau să spun că și unul și alta, sunt plămădite din materialul etern al frumosului specific românesc, opera lui Dumnezeu. Dar d. Bădăuță cu șiretenia unui simplu aparat fotografic, a reușit s'o fure de acolo unde este menită să rămână vecinic și să ne-o pună la dispoziția ochilor, ori de câte ori, ar fi să ne apuce dorul evadării din țarcul preocupărilor noastre meschine, pentru a ne împrospăta sufletul cu mângâerile părintești ale frumosului presărat din mila Celui de sus, pe toată întinderea pământului nostru strămoșesc.

Răsfoindu-l cu emoția unor surprize anticipate, îl sorbi cu ochii și îl descifrezi cu sufletul, ca și cum ai parcurge într'un vehicul imaginar toată țara românea-

(Continuare în pag. VI-a)

scă dela un capăt la altul. Acest album de imagini fotografice este el însuși o imagină plastică a vagabondajului fără program și fără nici una din neplăcerile impuse de oboseala drumului. Este cea mai nebună și mai înțeleaptă goană după frumos, în cursul căreia nu te întârzie decât popasurile în mijlocul peisagelor al căror pitoresc te întâmpină cu un „stop" imperativ, dar după care, pornești la drum din nou și cu aceiași grabă nervoasă, ca și cum pentru înconjurul țării noastre, ți-ar trebui mai mult de cât o viață de om. Este așa cum trebue să fie, fiindcă, așa cum se prezintă realizat albumul d-lui Bădăuță, nici n'ar fi putut fi altfel.

ION MINULESCU

AL. BĂDĂUŢĂ: Privelişti romănesti

Câtă vreme d. Bădăuţă rătăcea, fără credinţa trebuitoare, într'un domeniu de preocupări, nu fireşte străin de mijloacele sale, dar mai prejos de elanul său vital, a putut da impresiunea greşită a unui cronicar, preocupat să aducă folos moral autorilor pentru care era invitat să facă aceasta. Şi cum o asemenea lucrare nu convine nimănui şi nu putea conveni desigur nici d-lui Bădăuţă, s'a întâmplat ca multă vreme adevăratele sale însușiri să rămână nerevelate.

Cu *Priveliştile româneşti* adevăratele merite ale d-lui Alex. Bădăuţă ies dintr'odată, şi într'o direcţie neaşteptată, la iveală. Căci oricât s'ar mira cititorul, aflând că d-sa n'a făcut decât o colecţie de fotografii, pentru acest lucru, făcut aşa cum s'a făcut, se cer însușiri ce nu sunt, sub niciun cuvânt, inferioare celor literare.

Autorul pretinde în prefaţă că „aparatul fotografic înregistrează, fără să adaoge sau falsifice. Este — zice, — dacă se poate spune, glasul direct pentru ochi al realităţii".

Părerea mea este dimpotrivă că *în genere* fotografia falsifică. Ea nu dă decât umbra, fiziceşte exactă, a priveliştei, dar sufletul ei, culoarea, aerul, vibraţia, adevăratul punct de vedere al locului dispar. Fotografia este în genere o mortăciune. Priviţi un portret fotografic. El nu este niciodată asemănător în adevăratul sens al cuvântului. Aerul moral, adică tocmai substanţa feţei, e absent. De aceea un bun fotograf este sau un retoucheur abil sau un prinzător acut de instantanee, adică de momente vii ale lumii spaţiale. Intenţia de a încălzi ochiul cu privelişteа românească prin fotografii este principial ingrată, tot aşa de ingrată ca aceea de a executa pe Berlioz din fluier.

Aci stă marele merit al d-lui Bădăuţă. Fie că a împrumutat materialul, alegând, fie că şi l-a procurat singur, d-sa a strâns fotografii cât mai puţin mecanice, cât mai aproape de gravură şi de aqua-forte. Prin origina lor, clişeele sunt evident fotografii, prin alegere ele sunt însă opere de artă, fiindcă aparatul potrivit de om poate uneori să simuleze în chip miraculos viziunea şi prospeţimea ochiului uman. Priviţi bunăoară la tipurile de bătrâne şi de ţărani (culese direct de autorul cărţii la acele figuri pergamentoase şi fabuloase, trăind parcă pe un alt tărâm şi afară din veacuri şi veţi constata că fotografia a devenit o pictură viguroasă şi amănunţită, care are o concepţie vizuală şi o filozofie morală.

In procurarea şi alegerea materialului, d-lui Bădăuţă i-a trebuit aşadar talent. Talent de portretist, de peisagist, de regisor şi de pictor decorator şi peste toate acestea acea intuiţie sigură a locului şi a momentului. Fără aceste însuşiri am fi avut nişte cărţi poştale ilustrate, produse mecanice ale unui aparat orb.

Dacă acum adăogăm intrepiditatea şi optimismul ce au trebuit autorului pentru a dibui scenele acestea de vis, precum şi consideraţia că pentru prima oară se face la noi acest lucru, atunci marea preţuire pe care o dăm acestei cărţi nu are de ce să pară exagerată.

Pentru cunoaşterea noastră în străinătate, acest album şi altele pe care d. Bădăuţă este îndatorat să le facă, sunt instrumente mai preţioase şi mai sigure decât un ministru plenipotenţiar.

G. CALINESCU

„Aş vrea să ştiu"

MICU SCHWARTZ. — *Piatra Neamţ.*

Care e durata medie a vieţii omeneşti după ultimele statistici?

Durata medie a vieţii umane manifestă o continuă tendinţă de urcare. Astfel, înainte de Marea Revoluţie franceză ea era de 28—29 ani. Acum o jumătate de veac ajunsese la 36 jum. ani. Astăzi ea a atins 38 de ani.

Această ascensiune perpetuă se explică prin introducerea şi popularizarea vaccinurilor preventive, prin progresele realizate în tratamentul maladiilor, graţie antisepsiei în medicină şi chirurgie, precum şi prin generalizarea cunoştinţelor de higienă chiar şi în clasele mai sărace ale societăţii.

L. DICEANU. — *Loco.*

Care este trecutul lui Zamora, preşedintele actualei republici spaniole?

Zamora Y. Torrès, preşedintele republicei spaniole, originar din Cordova, s'a manifestat în ţara sa ca ziarist, avocat şi om politic. In această ultimă calitate a ajuns să fie ministru într'un guvern spaniol, înainte de instalarea dictaturii lui Primo de Rivera.

Organizând o crâncenă opoziţie împotriva acestei dictaturi, Zamora este condamnat şi închis.

In închisoare, el pregăteşte o mişcare împotriva regimului, pe care o declanşează în Aprilie 1931. Reuşita acestei revoluţii a provocat, după cum se ştie, proclamarea republicei, exilul regelui Alfons XIII şi instaurarea lui Zamora, în Decembrie 1931, ca preşedinte al nouei republici.

A. BORANEANU. — *Predeal.*

Un studiu asupra vieţii lui Voltaire?

Revista franceză săptămânală *„Marianne"*, publică actualmente în foileton o biografie romanţată a lui Voltaire, scrisă de *André Maurois*, autorul faimoaselor „Vie de Disraëli" şi „Vie de Shelley".

UN CITITOR ASIDUU. — *Loco.*

O lucrare în limba română asupra teoriei întineririi a lui Voronoff şi Steinach?

Citiţi cartea *„Cucerirea vieţii"* de *Sergiu Voronoff*, a cărei traducere în limba română a apărut în „Biblioteca Dimineaţa".

Cronica teatrală

TEATRUL MARIA VENTURA: „Habakuk & Co", comedie în 3 acte de F. Cammerlohr

Fără îndoială că legenda, într'o măsură cu substrat real, a „crizei teatrului", a hotărît Teatrul Ventura să reprezinte această piesă care prin „elementul ei senzaţional" se presupune că adună lumea în sala de spectacol.

Dar n'a adunat-o. Dimpotrivă. In momentul acesta, comedia lui Cammerlohr e scoasă de pe afiş.

Credem că, în această împrejurare, publicul nostru a ţinut să răstoarne concepţia greşită a unui teatru care are intenţia să meargă în gustul publicului, când de fapt merge alături de acest gust, iar direcţia teatrului Ventura a câştigat de data asta în mod peremptoriu o experienţă.

Până mai eri s'a reprezentat la acelaş teatru, cu un succes îmbucurător şi reconfortant pentru cassă, comedia „Pygmalion" a lui Shaw. Seria de spectacole cu această comedie ingenioasă, încă neepuizată, a fost întreruptă ca să se reprezinte acest „Habakuk". Astăzi, teatrul Ventura e silit să renunţe la „Habakuk" şi să revină la „Pygmalion".

Evident, există o criză în teatru, cum există şi la ministerul de finanţe. Dar nu lamentarea până la istovire în faţa zidurilor crizei va rezolva această criză. Nici încercările disperate de-a tatona fără succes ceeace „place publicului", când o experienţă şi o competinţă nu ne pot spune cu precizie care sunt cerinţele spectatorului de azi. Un fapt, în orice caz, rămâne nezdruncinat: câtă vreme se vor reprezenta comedii ca „Habakuk", criza va fi în toiu.

Nu putem tăgădui într'o măsură şi până la un punct ingeniozitatea lui Cammerlohr, nici posibilităţile sale de om de teatru. Dar se simte şi se vede că spectatorul de azi pretinde altceva decât problema transformării unor escroci în conţi.

Oricâtă ingeniozitate a dovedit autorul în desfăşurarea acţiunii sale, oricât talent au cheltuit interpreţii români — printre care trebue să menţionăm pe d-nii C. Toneanu şi G. Timică, pe d-nele Marietta Deculescu, Marietta Rareş şi Silvia Fulda, — oricâtă pricepere a arătat d. Haig Acterian în punerea d-sale în scenă, spectacolul n'a interesat şi a trebuit să moară.

TEATRUL REGINA MARIA: „Trei şi una" comedie în 3 acte de Denys Amiel

D. Denys Amiel are slăbiciune pentru temele ciudate sau cum se spune: care ies din comun. Le conduce cu abilitate şi spirit franţuzesc, şi ştie să-şi cucerească spectatorii, dar sunt atât de ciudate temele d-sale încât întreaga comedie apare cam ciudată.

Acest priceput om de teatru care e Denys Amiel pune totdeauna în încurcătură cronicarul teatral. Niciodată nu poţi spune lucruri rele despre comediile d-sale: când pleci dela un spectacol oferit de d-sa, eşti bine, foarte bine dispus. Cu alte cuvinte, uiţi stridenţele şi scenele lipsite de logică şi realitate, care te-au izbit în timpul spectacolului.

Dacă am mai putea ţine minte ce ne-a supărat dealungul comediei „Trei şi una", am spune fără îndoială că putem admite ca o celebră dansatoare să se fi dat pe rând mai multor amanţi, dar nu şi faptul că fiii ei vor avea fiecare în parte meseria tatălui respectiv — asta prin instinct, nu din ambiţie.

Apoi, un lucru rămâne nelămurit: atitudinea autorului. Trei bărbaţi tineri, un bancher, un boxeur, un compozitor, se îndrăgostesc de o femee extraordinar de frumoasă. Deşi femeia cochetează cu toţi pe rând, nu se dă decât sportivului. Ce să însemne această preferinţă feminină? Cum boxerul este şi raisonneur-ul comediei, s'ar părea că în chip fatal femeia nu trebuie să iubească decât bărbaţii sportivi, în dauna poeţilor şi a bancherilor. Sau d. Denys Amiel a ţinut să ironizeze preferinţa femeii pentru bărbatul cu muşchi? Lucrul acesta nu e cu putinţă, căci Charles sportivul nu numai că nu-i prezentat ca imbecil şi ridicul, dar este cel mai sclipitor în inteligenţă şi graţie dintre cei trei îndrăgostiţi.

Nu întotdeauna este necesară atitudinea autorului, dar din desfăşurarea acţiunii comediei d-lui Denys Amiel această atitudine se simte necesară şi pentru frumuseţea şi pentru logica textului.

Pe alocuri îndrăzneaţă, picantă, dar destul de spirituală, comedia „Trei şi una" e un spectacol agreabil.

La „Regina Maria", comedia aceasta a dat prilej d-lui Tony Bulandra să facă o admirabilă creaţie în Charles. In legătură cu această admirabilă interpretare, mărturisim că în ultima vreme, ni s'a părut că d. Bulandra a intrat în faza interpretărilor, desigur fără greşală, dar fără anvergură. Şi mărturisim lucrul acesta, ca să ne facem plăcerea de a sublinia faptul că d-sa a desminţit cu rolul de azi impresia noastră nemărturisită. A fost atât de tânăr, de plin de vervă, de spiritual în atitudini şi gesturi, încât ni s'a părut că rolul acesta a fost conceput exclusiv pentru d-sa.

D-na Puica Pauly a interpretat rolul acelei femei extraordinar de frumoasă. Şi d-na Pauly are într'adevăr ispititoare graţii feminine. Totuşi, ni s'a părut exagerată în tendinţe alegerea toaletelor d-sale: două pijamale cu spatele gol şi o rochie idem, mai ales că a ţinut să stea mai mult cu spatele la spectator. In interpretarea d-sale s'a văzut un efort apreciabil şi o sârguincioasă studiere. Cum avem în faţă o actriţă tânără, cu atâtea ispite de partea sa, mai aşteptăm cu răbdare pentru fixarea proporţiilor talentului său.

In rolul mamei celor trei bărbaţi atât de deosebiţi, d-na Lucia Sturdza Bulandra a avut accente admirabile şi o prestanţă potrivită personajului.

D. Finţi şi-a nimerit de data asta rolul în tipul de sentimental al compozitorului. Mai puţin însă d. Talianu în tânărul bancher.

Dacă n'ar fi decât pentru interpretarea d-lui Tony Bulandra atât de nouă şi de vie, — şi acest spectacol trebue văzut.

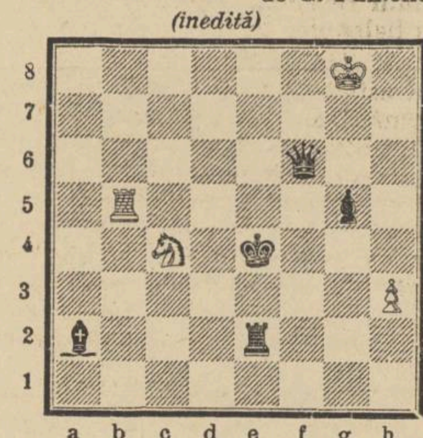
L. SEBASTIAN

A APĂRUT
CIOCOLATA
Roman de Tarassoff Rodionoff
Editura Adeverul S. A. Preţul Lei 40.

Cronica Şahului

PROBLEMA No. 534

de G. Fuhlendorf, Altona.
(inedită)

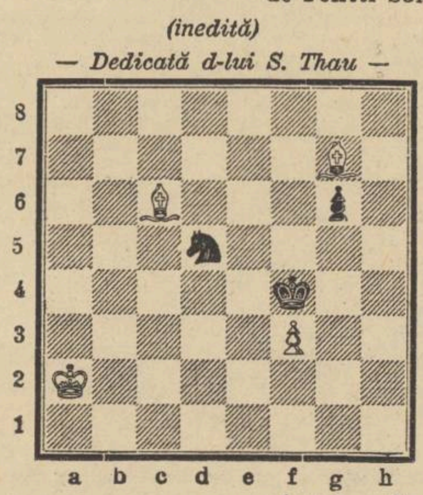

4 + 5 = 9

Mat ajutor în 3 mutări.

PROBLEMA No. 535

de Pentti Sola, Helsinki.
(inedită)
— Dedicată d-lui S. Thau —

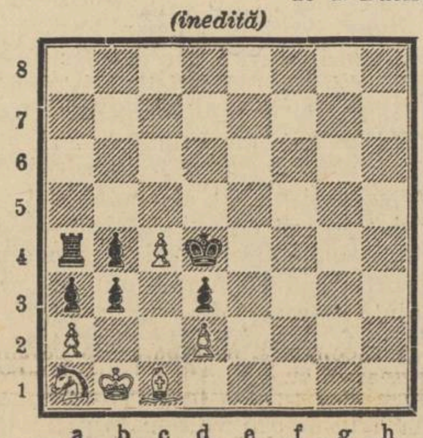

4 + 3 = 7

Mat ajutor în 3 mutări.

PROBLEMA No. 536

de I. Buchwald, Viena.
(inedită)

6 + 6 = 12

Mat ajutor în 3 mutări.

Rectificare. — Indicaţia la a7 lăcusta din numărul nostru trecut nu se referă la problema 351 (Leibovici) ci la No. 352 (Barber), după cum se poate vedea şi din diagramele respective.

PARTIDA No. 127

Jucată în Septembrie 1932, la Linz, într'un match care a fost câştigat de tânărul maestru austriac Eliskazes (în vârstă numai de 19 ani!).

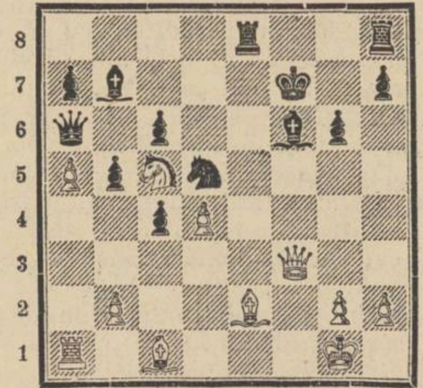
Alb: R. spielmann. **Negru: E. Eliskazes.**

Gambitul damei

1. d2—d4, d7—d5; 2. Cg1—f3, é7—é6; 3. c2—c4 c7—c6; 4. Cb1—c3, d5×c4; 5. é2—é4, mai bine ar fi fost a4. 5...., b7—b5; 6. é4—é5, Nc8—b7; 7. Nf1—é2, Cg8—é7; 8. Cc3—é4, Cé7—d5; 9. 0—0, Cb8—d7; 10. Cf3—g5, Nf8—é7; 11. f2—f4, g7—g6; 12. f4—f5, é6×f5; la g×f? ar fi urmat: C×é6!, f×é; Nh5+, Rf8; Nh6+, Rg8; Dg4+!, f×g; Nf7. 13‡. é5—é6, f7×é6; 14. Cg5×é6, Dd8—b6; 15. a2—a4, i5×é4!; 16. a4—a5, Db6—a6; 17. Dd1—c2, Cd7—f6!; 18. Tf1×f6, Né7×f6; 19. Dc2×é4, poanta combinaţiei; alb câştigă dama. 19...., Ré8—f7; 20. Cé6—é5, Ta8—é8; 21. Dé4—f3, până aci a calculat Spielmann, dar n'a calculat destul de departe.

Situaţia partidei după a 21-a mutare a albului.

NEGRU: Eliskazes.

ALB: Spielmann.

Urmează o penibilă surpriză. 21...., Té8×é2!; 22. Cc5×a6, la D×é2 negru ar fi răspuns cu N×d4+ urmat de N×c5, iar la Ng5 cu Thé8 şi negru rămâne cu T şi 2 figuri contra damei. 22...., Té2—é1+; 23. Rg1—f2, Th8—é8!; 24. Ca6—c5, Nb7—c8; 25. b2—b4, Rf7—g8; 26. Nc1—b2, Té1—é3!; 27. Df3—d1, c4—c3; 28. Nb2—c1, c3—c2!; 29. Dd1×c2, Té3—é2+; 30. Dc2×é2, Nf6×d4+; 31. Nc1—é3 sau Rf1, T×é2 cu o figură în plus. 31...., Té8×é3!; 32. Dé2—f1? mai bine ar fi fost D×é3, dar şi în acest caz turnul alb nu poate rezista contra celor 2 mai nebuni şi un pion. 32...., Tc3—a3+ şi alb abandonează, căci la Ré2 aa urma Ng4+; Rd2, T×a1 şi negru recâştigă dama şi rămâne cu 2 figuri în plus.

P. I. NEGREANU.
S. THAU.

Cronica ştiinţifică

Metalul cel mai preţios: platina

Platina este un metal asemănător argintului şi a fost introdusă pentru prima dată în Europa în anul 1735. In America de Sud ea era cunoscută de foarte multă vreme.

Platina e un diminutiv din *plata*, adică argint. La început, preţiosul metal a fost considerat ca un argint deosebit de dur. Dar din pricina durităţii nu putea fi prelucrat, aşa încât bulgări întregi de platină erau aruncaţi în mare.

Valoarea platinei a fost recunoscută abea pe la mijlocul secolului trecut, când a devenit una dintre cele mai căutate materii, din cauza rarităţii şi a calităţilor ei unice. Platina e mult mai rară decât aurul, regele metalelor, iar preţul ei întrece aproape de trei ori preţul aurului. Acum câţiva ani raportul de preţ între aur şi platină era 1 : 5.

Nici un alt metal nu are punct de topire atât de ridicat ca platina: 1755 de grade. Ea e extraordinar de rezistenţă la acizi şi poate fi sudată în aparate de sticlă, becuri electrice, etc., deoarece posedă aceiaşi elasticitate ca şi sticla.

Instrumentele de platină fac azi parte din inventarul indispensabil chimistului, fizicianului şi medicului.

Până în anul 1923, cea mai mare cantitate de platină se extrăgea din guvernământul Perm, aflat în partea de Est a munţilor Urali. La această dată nu se cunoştea nici o mină de platină. Acest metal preţios se câştiga prin spălarea depozitelor de piatră ale râurilor, din aşa numitele „aluvii". Aci se puteau strânge bulgări până la 3—4 kilograme, masse cu aspectul ferului, alcătuite din platină şi alte elemente înrudite, dar mai cu seamă iridium.

Consumul anual, care, înainte de războiu, se ridica la aproximativ 7000 kgr., n'a mai fost atins, deoarece extragerile din munţii Urali au încetat. Acestei cauze i s'a datorit şi urcarea preţului mondial al platinei în epoca de după război.

Dar la un moment dat a existat teama epuizării platinei. Datorită însă inginerului de mine H. Merensky, originar din Transvaal şi bun cunoscător al geologiei sudafricane, această teamă a dispărut. In urma unor cercetări sistematice şi ştiinţifice, Merensky a descoperit cariere de piatră conţinând cantităţi enorme de platină, paladium, rodium şi rutenium. Despre aceste descoperiri s'a vorbit şi la al 15-lea congres internaţional al geologilor, ţinut în anul 1929.

In ţinutul care cuprinde o suprafaţă de aproximativ 80.000 klm. pătraţi, se deosebesc două tipuri de mine. Unele în formă de tub, care pornesc în adâncimi, altele stratificate. Primul procedeu dă la iveală cristale şi seminţe curate de platină cu diametru până la şapte milimetri. In medie, o tonă de rocă conţine 6 până la 18 grame de platină. In cazuri excepţionale, cantitatea de platină ajunge până la 1650 grame la tonă. Procedeul al doilea, al galeriilor, dă la iveală o platină amestecată cu nichel şi cupru. Cantitatea de platină variază aci între 5—20 grame la tonă. Galeriile se întind pe lungimi de kilometri.

De altfel platina poate fi obţinută în acelaş fel ca şi aurul, adică prin spălarea nisipurilor acelui ţinut.

Extragerea de căpetenie a platinei rămâne însă tot aceia din fundul minelor, aflate în masivul african din districtele Lydenburg, Rustenburg şi Potgietersrust.

La eftinătatea platinei contribue în mare măsură atât imensele energii de apă cât şi cărbunele sudafrican.

A apărut Ediţia II-a
IN PREAJMA REVOLUŢIEI
LUTUL...
roman de C. STERE
Editura „Adeverul" S.A. Preţul Lei 80

A apărut ediţia a II-a din:
ŢĂRANI ŞI TÂRGOVEŢI
ROMAN de I. ŞT. Ioachimescu
280 pagini — 40 lei Editura „Adeverul" S. A.

Numai să vrei !!! GRATUIT!
şi poţi pleca într'o extraordinară
Excursie de 21 de zile la Paris, Lyon, Bruxelles, Ardennes, Madrid, San Sebastian
în condiţiuni strălucite şi aceasta numai cu singura obligaţie de a consulta paginile 4 şi 5 din ultimul număr al excelentei reviste săptămânale
„REALITATEA ILUSTRATĂ"

Colţul Librăriei „Hasefer"

Librăria de artă „HASEFER" din strada Eugen Carada 7 recomandă următoarele cărţi interesante apărute în limba germană:

Stefan Zweig: Marie Antoinette (o nouă, mare lucrare a celebrului esseist german). Dinainte amintim: Fouché — Drei Dichter ihres Lebens (Casanova-Stendhal—Tolstoi). — Die Heilung durch den Geist (Freud-Mary Becker-Mesmer). — Kampf mit dem Daemon (Hoelderlin-Kleist-Nietzsche) — precum şi minunatele volume de nuvele: Amok-Verwirrung der Gefuchle şi Erstes Erlebnis.

Jakob Wassermann: Bula Matari (das Leben Stanleys). Dinainte: Etzel Andergast şi Fall Maurizius. — Christhoph Columbus.

Ernst Lothar: Kleine Freundin-Kinder. — *Emil Ludwig:* Gespraeche mit Mussolini; Schliemann-Kunst und Schicksal. — Goethe (billige Volksausgabe) Napoleon.

Recomandăm mai cu seamă cele mai importante cărţi apărute în ultimele luni în limba germană: *Axel Munthe:* Das Buch von San Michele (cea mai frumoasă carte apărută în ultimii ani). *Hanns Fallada:* Kleiner Mann, was nun? *Feuchtwanger:* Der juedische Krieg. — *Irmgard Keun:* Das kunstseidene Maedchen. *Fannina Hall:* Die Frau in Sowyet Russland (cu numeroase ilustraţiuni). — *Grete von Urbanitzki:* Durch Himmel und Hoehle. Eine Frau erlebt die Welt.

In provincie se expediază contra ramburs numai în urma unui acont anticipat prin mandat poştal.

Cărţi şi Reviste

OVID DENSUSIANU: Histoire de la langue roumaine

Linguistica românească începe o dată cu cele dintâi manifestări ale şcolii latiniste. Concepţiile acestei şcoli, cu un caracter exagerat naţionalist, au stăpânit timp de un secol, nu numai studiul limbii, ci întreaga noastră cultură şi ar fi continuat să o domine dacă, la un moment dat, ele nu ar fi întâmpinat o serioasă reacţiune. Titu Maiorescu, care a îmbrăţişat întreaga problemă a primejdiei latinismului, a dus o intensă campanie împotriva acestui curent şi a izbutit să înlăture erorile care se înrădăcinase atât de adânc în viaţa noastră culturală. In domeniul linguisticei, tendinţele latiniste au fost criticate cu toată autoritatea de d. Ovid Densusianu, a cărui lucrare „Histoire de la langue roumaine", excluzând orice consideraţiuni sentimentale, aşează studiul limbii româneşti pe baze pur ştiinţifice.

Volumul întâi al acestei lucrări, apărut în 1901, pune în adevărata lor lumină originile limbii noastre.

Un patriotism rău înţeles îi îndemna pe învăţaţii români să limiteze la nordul Dunării teritoriul de alcătuire a limbii româneşti. Printr'o profundă analiză a evenimentelor istorice şi a faptelor linguistice, d. Densusianu dovedeşte, pe de o parte, că existenţa limbii noastre e o consecinţă a transplantării limbii latine atât la nordul cât şi la sudul Dunării, şi pe de alta, că între elementul românesc septentrional şi cel meridional a existat în cursul evului mediu un strâns contact, favorizat atât de poziţiunea geografică a teritoriului, cât şi de condiţiunile de viaţă ale populaţiunii româneşti. In chipul acesta se explică şi expansiunea limbii române pe un teritoriu atât de vast, şi izbitoarea asemănare dintre dialecte, a căror izolare se produce abia între secolul al X-lea şi al XIII-lea, şi existenţa unor particularităţi comune limbii române, dialectelor italiene dela nord, vegliotei şi retoromanei.

Impotriva unor concepţii de un caracter tot atât de puţin ştiinţific şi a căror origine o aflăm de asemenea în dogmele şcoalei latiniste, d. Densusianu mai arată rolul elementului slav în alcătuirea limbii româneşti. Invaziunea slavă nu a provocat numai izolarea elementului romanic oriental de cel occidental. Convieţuirea cu Slavii, care a avut consecinţe în desfăşurarea întregii noastre vieţi sociale, a imprimat şi limbii un aspect deosebit de al celorlalte limbi romanice. Cu toate că în structura ei internă limba română continuă să-şi păstreze caracterul romanic, multe particularităţi gramaticale şi mai cu seamă multe elemente lexicale de origină slavă trădează o realitate pe care n'o putem tăgădui fără a falsifica istoria.

Cu aceeaşi obiectivitate, d. Densusianu expune şi celelalte influenţe străine care s'au exercitat asupra limbii române până în secolul al XVI-lea (albaneză, bizantină, bulgară, sârbă, ungară, cumană şi polonă) şi subliniază importanţa studiului acestor influenţe pentru precizarea raporturilor dintre Români şi populaţiunile vecine. „Filologii şi gramaticii români de şcoală veche, — scrie d-sa, — voind să ignoreze elementele străine ale limbii române sau chiar să le scoată din circulaţie, comiteau o greşală gravă şi răpeau investigaţiilor istorice unul dintre cele mai precise mijloace pentru cunoaşterea istoriei primitive a Românilor; astăzi, savanţii trebue, dimpotrivă, să-şi impună ca o datorie să descopere aceste elemente şi să le studieze din toate punctele de vedere; am putea chiar spune că progresele filologiei române depind în mare parte de interesul ce se va acorda studiului relaţiunilor dintre limba română şi celelalte limbi balcanice".

Concepţiile d-lui Densusianu despre originile limbii române sunt astăzi general admise, iar relaţiunile dintre limba română şi limbile popoarelor cu care am venit în contact preocupă tot mai mult pe linguiştii noştri, dar, când a apărut întâiul volum din „Histoire de la langue roumaine" şi multă vreme după aceea, s'au găsit învăţaţi români care să critice cu asprime chipul „antipatriotic" în care s'au soluţionat aceste probleme [1]). Având de luptat cu o asemenea mentalitate, d. Densusianu a dat nu numai o lucrare fundamentală pentru studiul limbii române, ci şi o lecţie de curaj şi de probitate ştiinţifică.

Cercetările d-lui Densusianu nu s'au oprit însă la faza primitivă a limbii române. Cu volumul al doilea [2]), consacrat secolului al XVI-lea, d-sa a început studiul evoluţiei limbii noastre dela apariţia celor dintâi texte până astăzi.

După ce expune împrejurările care au înlesnit traducerea, imprimarea şi răspândirea textelor religioase, precum şi condiţiunile istorice care explică înlocuirea limbii slave în scrisorile particulare şi oficiale ale epocii, d. Densusianu se ocupă de fizionomia limbii secolului al XVI-lea, In primele două fascicule d-sa face o minuţioasă analiză a particularităţilor fonetice şi morfologice, înlăturând cu o severă critică toate dificultăţile ce i le-au pus în cale fie inconsecvenţele grafice, fie stângăcia formei textelor, în majoritate traduceri din vechea-slavă. Intreprinderea d-sale a fost cu atât mai dificilă cu cât studiile preliminare şi ediţiile de texte sunt foarte reduse la număr, şi de cele mai multe ori cercetătorul trebue să se adresează direct izvoarelor.

Publicând rezultatele unei munci considerabile, d. Densusianu a înzestrat literatura noastră ştiinţifică cu o operă de cea mai mare importanţă. Filologii români, ca şi romaniştii de peste hotare, aşteaptă ca marele nostru savant să întregească istoria limbii româneşti, pentru o mai profundă cunoaştere a vieţii noastre intelectuale şi morale.

J. BYCK

1) Iată ce scria, de exemplu, A. D. Xenopol: „Pare că nu ar fi destui protivnici ai drepturilor neamului românesc între străinii care ne înconjoară. A trebuit, sub cuvânt de ştiinţă obiectivă, să se unească cu ei şi câţiva Români. Intre aceştia trebue să citām cu părere de rău pe d. Ovid Densusianu care, într'o teorie mijlocie, primeşte alcătuirea naţionalităţii române la sudul Dunării, dar admite totodată şi resturi din poporaţia daco-romană în munţii Daciei. Atâta putea d-sa, după dovezile istorice, să susţină că Dacia Traiană a primit adaosuri de poporaţie dela sudul Dunării; dar aceasta nu-l îndreptăţeşte de a conceda protivnicilor neamului românesc alcătuirea naţionalităţii române la sudul Dunării, pe baza mai ales a unei pretinse identităţi între limbile macedo şi daco-romane — identitate care nu există..." (*Istoria Românilor din Dacia-Traiană*, ed. II, vol. II, p. 149).

2) Fascicula a doua a acestui volum, apărută de curând, cuprinde studiul morfologiei.

SHERWOOD ANDERSON: Dincolo de dorinţă

Nu e cel mai bun roman al celebrului autor american, volumul acesta incoherent, fără compoziţie, deşi înzestrat cu oarecare forţă şi de multe ori cu grandoare, pe care l-a intitulat „Beyond desire".

Desigur autorul a încercat ceva nou, îndepărtându-se de temele sale obişnuite. In esenţă romanul cuprinde povestea lui Red Oliver, a unui declasat care capătă de lucru într'o moară ca simplu lucrător şi care încet-încet începe să împărtăşească vederile tovarăşilor săi.

El are şi o dragoste nenorocită pentru o fată, care făcea parte dintr'o clasă socială superioară. Decepţia încercată îl duce la comunism.

In cele din urmă e omorât în mijlocul unei încăerări.

In cartea aceasta sunt două tendinţe contrarii, una politică, cealaltă pur omenească.

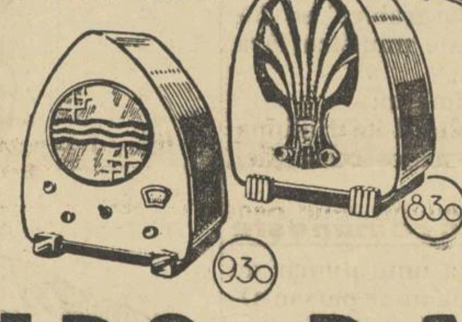
Sherwood Andersen rămâne romancierul puternic pe care-l ştim, numai când rămâne credincios preocupărilor profund omeneşti.

„Ştiinţa" No. 3-4

A apărut No. 3-4 al revistei „*Ştiinţa*", Decembrie 1932 cuprinzând articole interesante şi numeroase ilustraţiuni.

Menţionăm între altele: 20 ani dela moartea lui Haret — Astronomia şi meteorologia în opera lui Eminescu — Un jubileu al presei române: „Adevărul" No. 15.000 — Cronologia anului 1933 — Data Sf. Paşti calculată pentru anii viitori — Ridicarea unui balon la 37.000 metri — Când mor oamenii — Boala ziariştilor, scriitorilor şi a telegrafiştilor — In ce alimente găsim elementele chimice necesare vieţii.

PHILIPS RADIO

CRONICA LITERARA

I. G. DUCA: Portrete şi amintiri

Este rar cazul la noi când un om politic dovedeşte interes pentru contemplaţie şi îndemânare în expresie. Când totuş acest lucru se întâmplă, explicaţia este nu un echilibru între gândire şi acţiune, ci împrejurarea că respectivul om politic a fost înainte un om de cultură. Din cazul lui Maiorescu, al d-lor Stere, Octavian Goga, I. Petrovici nu se poate trage o concluzie asupra nivelului intelectual al clasei parlamentare, persoanele citate fiind în primul rând intelectuali şi scriitori. Când însă ni se întâmplă să surprindem nu mai departe decât la un şef de mare partid, mut aproape întotdeauna asupra vieţii ca existenţă spirituală, anume însuşiri de ordin literar, susţinute de cultură şi de fineţe intelectuală, mirarea noastră este mare şi legitimă.

Fără îndoială că d. Duca a fost întotdeauna un orator abil şi un causeur agreabil, fără de care cariera sa politică, aşa de timpuriu începută, nu s'ar explica, dar oratoria parlamentară nu este în genere un gen aparţinător literaturii şi, trebue să spunem, foarte adesea nici gândirii. Ea este un fel de fluer cu care fakirul îşi ameţeşte şarpele naja, adică un fenomen de natură strict vocală. De aceea poreclele oratorilor sunt din domeniul facultăţilor vocale: *gură-de-aur, sirenă.*

Oratorului i se cer multe şi nimic: să aibă competenţă în chestiunea atacată, dar mai ales curajul de a interveni fără competenţă, să emane efluvii de simpatie, dar mai ales să aibă prestigiu personal, căpătat pe orice altă cale, să aibă organ vocal bun, facilitate şi abundenţă şi mai ales siguranţa... acea siguranţă de sine, care face pe orator să debiteze cele mai groaznice locuri comune, cu aerul de a emite melodii de Grieg. Iar când oratorul este într'adevăr un om mare, succesul vorbirii lui nu stă în forma literară a ceeace spune ci, fie în aprinderea messianică cu care-şi susţine punctul de vedere, fie în *substanţa* declaraţiunilor sale. Căci este hotărît că ori cât de rău ar vorbi cineva care susţine un punct de vedere controversat cu violenţă, interesul massei va fi în raport direct cu importanţa socială a oratorului. Că oratoria este o colaborare între vorbitor şi ascultător ne-o poate exemplifica o vorbă de mare succes pronunţată împotriva d-lui Iorga de d. Titulescu şi anume: „E mai uşor să scrii istorie decât să faci istorie". Nici prin gând nu ne trece să aprobăm pe unul şi să desaprobăm pe altul pentru atitudini ce depăşesc competinţa acestei cronici. Putem însă explica psihologiceşte succesul aforismului. Intâiul element este ura parlamentarului şi a omului aşa zis „de acţiune" împotriva intelectualului. Ea este universală de altfel şi se exprimă de obiceiu aşa: „Nu e de ajuns să stai cu nasul în cărţi; să te vedem la fapte". La oamenii „de acţiune" această opinie defavorabilă, are şi un substrat practic şi anume tendinţa de a împuţina concurenţa prin eliminarea „cărturarilor". D. Titulescu izbea deci în plin. Căci în loc să constate incompetinţa politică a d-lui Iorga, insinua că ea provine din cauză că d. Iorga e istoric. Şi e mai uşor să fii istoric, etc. Al doilea element de succes îl formează convingerea că acţiunea de a asista la şedinţele parlamentare sau de a-ţi face datoria de ministru e de natură „istorică".

Dar ce popă de provincie, ales deputat nu va fi măgulit să se simtă o clipă personagiu istoric şi ca atare superior d-lui Iorga care scrie, numai, istorie? Iată dar cum dintr'o exaltare a instinctelor massei, o vorbă provoacă delir, deşi ea cuprinde o groaznică fanfaronadă, pentrucă istoria nu se face ci devine ca atare numai în măsura în care se scrie, ea fiind mai mult sau mai puţin creaţie epică. Nu e mai puţin adevărat însă că d. Titulescu este un orator abil.

De caracterul accidental şi actoricesc (adică depinzând de actul efemer, nu de conţinutul şi ritmica vorbelor) îşi dă seama şi d. Duca.

„Dacă nu l-ai auzit, — scrie d-sa despre Titu Maiorescu, — sau mai bine zis dacă nu l-ai văzut, nu poţi pricepe puterea, marea putere de seducţiune a acestor stranii procedee. Căci, încolo, dacă îi analizezi discursurile, nu observi nimic deosebit. N'avea plan şi n'avea o formă literară aleasă. De cele mai multe ori se mărginea la prezentarea banală a unei situaţii, la interpretarea unui eveniment, de obicei neînsemnat, cu un lux inutil de amănunte secundare. Adesea confuzie, multă confuzie — voită fireşte — rare ori formule care să izbească şi să rămâie. O lipsă cumplită de idei generale, de concepţii mai înalte. Nici un vestigiu de idealism, retorică, iar retorică, şi încă retorică.

„Totuş, când îl ascultai, îţi impunea; şi nici azi după atâţia ani nu-l poţi uita".

Dacă am insistat atâta asupra naturii oratoriei este pentru a arăta în ce chip preţuim noi scrierile d-lui Duca. Mare parte din ele sunt conferinţe şi cuvântări şi prin urmare de natură a fi privite din punctul de vedere al efectului lor imediat asupra auditoriului. Ei bine nu! In ciuda unor banalităţi osequioase ca aceasta

„Mi s'a făcut deosebita cinste să vorbesc despre Ion C. Brătianu. Preţuesc onoarea, dar totdeodată măsor greutatea sarcinei"

care duce gândul la sarcina uterină, cuvântările d-lui Duca au un substrat care le scoate cu totul din domeniul oratoriei şi le duce în acela al literaturii. Acest substrat este *contemplaţia*. Deşi caracterizarea oamenilor e superficială şi exagerată, până la eliminarea oricărui element impur, (lucru dealtfel cerut de nevoia inteligibităţii în public), deşi autorul nu posedă sau nu trădează, nici o însuşire plastică excepţională, aceste compuneri produc cititorului o încântare, nu inexplicabilă, dar disproporţionată faţă de mijloacele puse în mişcare, dar care, spre deosebire de oratorie, este şi va rămâne durabilă.

Este evident că la o lectură mai atentă descoperim marea însuşire de a se exprima simplu şi de a ascunde fineţele în locuri comune modeste, şi mai ales aceea a unei ritmice, a unei volubilităţi comprimate numeric şi cu virtuozitate. Şi cum materia expusă de d. Duca prezintă un interes documentar în sine, atracţia scrisului d-sale nu miră. Calitatea fundamentală a scrisului său este însă de natură interioară şi anume puterea de veneraţie, sentimentul de a fi trăit momente mari, simţul devenirii şi al eternităţii şi mai mult încă fiorul destinelor necunoscute. Toate acestea la un loc se numesc contemplaţie. Stilul d-lui Duca e ca apa de puţ: îl iei în mână şi ţi se pare incolor şi insipid, dar în adâncime el este verzuiu şi răsfrângător ca oglinda de argint. Paginile acestea te fac să te gândeşti ca, *mutatis mutandis,* acelea ale lui Plutarh, la soarta oamenilor, la cauzele înălţării şi decăderii, la ciudăţeniile destinului şi te umplu totdeodată de vanitatea Eclesiastului, dar şi de voinţa de putere ce se desprinde din *Vieţile ilustre.* La drept vorbind fragmentele d-lui Duca nu sunt decât destăinuiri improvizate dintr'un grrup de memorii, şi dacă dizertaţiile sunt astfel, ce impresionante trebue să fie amintirile încă tăinuite.

Pentru a se vedea puterea de emoţionalitate sub unghiul contemplativ al predestinării, al paginilor d-lui Duca, citām aceasta despre N. Filipescu:

„România Mare s'a înfăptuit totuşi; dar lui Filipescu, tocmai lui nu i-a mai fost dat s'o vază".

Şi atunci întreb: de ce această strigătoare nedreptate?

De ce toţi nepăsătorii, toţi cei ce n'au crezut şi cei ce n'au sperat, de ce toţi cei ce au batjocorit acest sfânt ideal..., de ce toţi aceştia au cunoscut mândria ceasurilor dela Oituz, Mărăşti şi Mărăşeşti, de ce toţi aceştia au trăit clipele de vis ale întregirii neamului, de ce toţi aceştia au văzut tricolorul român fâlfâind deasupra Budapestei învinse şi bolşevizate?

Şi de ce Filipescu nu?

Ciuntită de această fericire supremă întreb: ce rost mai are viaţa lui Nicolae Filipescu? Toată fericirea lui trecută apare ca o ironie — ca o ironie de nesuferit!

Te cuprinde mirarea să constaţi că un fost ministru şi actual şef de partid, în conciliabulele pe care le are cu partizanii, se uită, pe furiş, la mâni. Căci d. Duca priveşte într'adevăr mânile oamenilor şi face prin ele portretul moral al individului (Mâinile). Această chiromancie este desigur tot un efect al pornirii către contemplaţie şi caracterizare, doveditor al puterii de solitudine şi de observaţie, şi care întrucât îl priveşte pe autor revelă multă fineţe psihologică.

Iată bunăoară pe Filipescu văzut prin mâna sa:

„Cât despre boerul Filipescu, el avea cea mai proletară mână ce-şi poate închipui cineva: o mână pătrată, cu degete groase, cu palma cărnoasă, o mână vulgară şi brutală de lucrător manual, nu de intelectual şi de aristocrat.

„Bine înţeles, această mână nu se mulţumea să atingă obiectele, ea lovea, sfărâma, afirmând necontenit neastâmpărul exuberant şi energia violentă a unui temperament cunoscut pentru excepţionala şi nestăpânita sa vitalitate".

Pentru valoarea intrinsecă a scrierii sale autorul merită fireşte elogiile noastre, dar pentrucă a trădat o clipă ferocea indiferenţă a oamenilor politici, pentru gândire şi scris, merită recunoştinţa tuturor oamenilor de condeiu.

Sunt aproape douăzeci de ani de când am văzut pentru întâia şi ultima oară, de aproape, pe d. Duca. Era proaspăt ministru de Instrucţie (în 1914) şi venise să viziteze după Crăciun, printre altele şi Gimnaziul Cantemir unde fusese, pare-mi-se elev, şi în clasa ultimă a căruia se afla şi subsemnatul. Era ora de chimie şi profesorul Florescu, acum universitar la Cernăuţi, era preocupat şi înfrigurat. Om cu deosebire simpatic şi volubil, făcea întotdeauna apel la simţul de onoare al elevilor şi fabula şcolară, atribuia supărarea tot unei indiferenţe de ordin afectiv. I se mai zicea şi *Iată vedeţi* fiindcă avea obiceiul să repete această expresie şi pentru că ratând o experienţă, spre hazul clasei, ar fi rămas atins de ingratitudine

Iată vedeţi, iată vedeţi
Eu mă frig şi voi râdeţi.

Uşa se deschise şi în răpăitul clasei ridicate în picioare intră un tânăr slab, distins, cu ochi alburii sub ochelari şi cu o perie de mustaţă englezească. D. Florescu se învârtea în jurul lui cu *Iată vedeţi, Domnule Ministru, Iată vedeţi....* Tânărul ministru se aşeză simplu şi afabil în bancă, lângă mine, zâmbind prieteneşte către toată clasa. Se produse „o destindere". D. Florescu întreba ca din întâmplare pe cei în care avea încredere între care şi pe subsemnatul. Mi-aduc aminte că d. Duca, personal, m'a întrebat despre toxine şi că mă îmbia, pedagogic, să răspund fără teamă. D. Florescu era încântat: Iată vedeţi, Domnule Ministru, acesta un băiat bun! Mi se pare că bunul meu profesor era şi liberal. Când după o oră, d. Duca a ieşit, toată lumea era încântată de miniştrii de instrucţie. Şi eu am rămas multă vreme satisfăcut chiar şi după aceea, deoarece mi-am dat seama că d. Duca începuse cum nu se poate mai bine ca ministru de instrucţie: cu gestul de a sta câteva minute într'o şcoală vie. De atunci am fost şcolar şi apoi profesor, dar miniştri în clasă n'am mai văzut. Dacă atunci aş fi ştiut să citesc şi eu în mâna d-lui Duca, aş fi prevestit în d-sa, ceeace constat azi: un filozof de oameni şi un om politic, care trăeşte şi contemplă ce trăeşte, totdeodată.

G. CĂLINESCU

INSEMNĂRI

Ajutor!

In revista „Viaţa Basarabiei", d. Pan Halippa publică o poezie — cu titlul pe italieneşte: *Il mondo va da se.*

O reproduc aidoma:

Lumea merge singură:
Daţi-i bună pace!
Propăşirea-i sigură,
Totul se preface.

Din porunca Domnului,
S'a mişcat zefirul
Şi din bezna somnului
Viaţa-şi toarce firul.

Că vor fi şi jertfe'n mers, —
Lucru nu vă sperie,
Căci în vechiul univers
Toate merg în serie!

După legile divine,
Ce-i haos, să năruie;
Intre rău şi între bine
Lupta veşnic stăruie.

Cine suie scările,
Trebue să coboare!
Ş'apoi înălţările
Nu's chiar pân'la soare.

Azi se 'nalţă răul sus,
Cerul se cutremură;
Mâine învie Iisus
Şi Satana tremură.

Iar, în schimb, căderile
Au hotar pământul:
Alinând durerile,
El ne dă mormântul.

De o mână aprigă
Lumea se conduce.
Viaţa-i ca o fabrică,
Mistuind, produce.

Nu e nici o pierdere:
Ce e bun, rămâne;
Iar ce-i rău, prin fierbere,
Va fi bun ca mâine.

„Poezia" aceasta cu atât se remarcă mai mult, cu cât revista din Chişinău publică următoarea traducere reuşită din Lenau:

„Din cântecele stufului"

Negri, în amurg,
Norii prind să'noate;
O, ce triste curg,
Vânturile toate.

Fulgerele 'n goană
Cerul sur desfac;
Alba ta icoană
Trece peste lac.

Imi apare, blând,
Faţa ta cea bună
Şi-ţi văd fluturând
Părul în furtună.

Trad. AL. TERZIMAN

Nenorocirea literară din „Viaţa Basarabiei" se datoreşte faptului, că d. Pan. Halippa este ministru fără portofoliu.

Singura salvare ar fi deci un portofoliu.

Domnule Maniu, dă un minister plin d-lui Halippa — că altfel poetul fără portofoliu ne nenoroceşte literatura!

Omar Khayyam în româneşte

In legătură cu recenta traducere a unui număr de rubaiyate (catrene) din poetul şi astronomul persan Omar Khayyam, datorită d-lui Al. Th. Stamatiad, credem că este interesant să relevăm faptul că Omar Khayyam a mai fost tradus în româneşte în 1923 de d. *Alex. Viţianu (Rubaiyatele lui Omar Khayyam*, Constanţa, 1923). Acestuia îi revine aşa dar meritul întâietăţii. Este adevărat că traducerea a fost făcută după interpretarea celebră a lui Edward Fitz-Gerald (ed. 1859), lăudată pentru valoarea ei poetică, dar acuzată de prea multă libertate. Cum însă pe noi ne interesează mai mult atmosfera poetică decât conţinutul naţional, mărturisim că în traducerea d-lui Viţianu după Fitz-Gerald, am găsit mai multă sugestie poetică, poate şi pentru aceeace că rubaiyatele sunt înserate într'o succesiune ce le dă un sens. Unele din catrenele d-lui Viţianu coincid cu acele ale d-lui Stamatiad. Bunăoară (Stamatiad) 12. Iată zilele minunate, zilele speranţei în care sufletele nerăbdătoare să se'nveselească, caută singurătăţile îmbălsămate. Fiecare floare, e oare mâna albă a lui Moise? Fiecare adiere e oare respirarea lui Isus? (Viţianu) IV.

Acuma anul nou reînviind vechi doruri,
Spre sihăstrie sufletul îngândurat îl mână,
Acolo unde *Mâna albă a lui Moisi* pe crengi
E'n floare, iar *Iisus* suspină din ţărână.

(St.) 65. Palatul sultanului Bahram, astăzi e-adăpostul gazelelor. Leii dau târcoale prin grădinile lui în care odinioară răsunau cântecele cântăreţelor. Bahram, care prindea măgari sălbatici, acum doarme sub o movilă pe care pasc măgarii.
(Viţianu) XVII.

Se spune apoi că leul şi şopârla curtea-şi ţin
Acolo unde gloria-şi avu Jamshyd mult blând
Şi de Bahram c'asupră-i tropăe măgarul
Sălbatec şi el doarme foarte adânc.

Traducerea d-lui Viţianu a fost făcută din englezeşte. Tot d-sa traducea într'un număr din *Adevĕrul Literar* din Decembrie 1921, *Corbul* de Edgar Poë. — *G. C.*

Cum lucrează d. Mihail Sadoveanu

Intr'un interview acordat de curând unei publicaţiuni bucureştene, d. Mihail Sadoveanu face o serie de interesante destăinuiri asupra felului său de a crea.

Desprindem câteva pasaje:

Scriu, de obiceiu, dimineaţa, în linişte. După amiază primesc vizita câtorva prieteni, cu care stau îndelung de vorbă şi seara mă bucur de cele săvârşite peste zi. Cunosc dela începutul carierei mele literare, ceeace îmi place să numesc „perioada de incubaţie" adică epoca de frământare, de mestecare a unui subiect. Scrisul merge, apoi, destul de lin. In 15—20 zile gătesc cel mai dificil manuscris. Imi trebue însă 10-15 ani până ce mă liberez de un subiect. „Zodia Cancerului", de pildă, mi-a luat vreo 15 ani de chibzuinţă. Consultarea cronicilor, în speţă.

Elementele istorice erau cât se poate de disparate. Am trebuit să studiez întreaga viaţă politică şi socială din timpul lui Vasile Lupu.

In opera mea toate numele sunt adevărate şi corespund unei stări sufleteşti. Să vă dau o pildă: Costea Morocâne, personajul din *vremurile de bejenie* este un tip care a existat acum vreo două sute de ani, într'un târg din Moldova şi care era un vlăjgan de proporţii comforme caracterului pe care îl atribui eroului în cartea mea. Fiind comandantul multor compănii de soldaţi în timpul războiului, am putut strânge sute de nume. Toate listele ostaşilor se transcriau anume pentru mine. Nume pe care mi le amintesc oricând — şi acum — iar oridecâte ori am nevoe de vre-unul, pentru o situaţiune anumită, le iau în şir şi le cântăresc... Vă place Anton Zbranca, Niculae Ţăpuc? Dar Haralambie Leondaru? Sunt nume de-ale soldaţilor mei.

Copila mea Profiriţa, preocupată de aceiaşi corespondenţă psihologică între numele şi firea personajului. se sileşte, în tramway, să dea nume vecinilor săi de drum. Şi de cele mai multe ori, se potriveşte. Oridecâte ori botează pe cutare om necăjit, cu siguranţă slujbaş la Stat, Popescu, se brodeşte... E o experienţă pe care am verificat-o, personal, în repetate rânduri.

Literatura noastră îşi urmează evoluţia firească. Ea a trecut, destul de normal, dela lirism la roman şi la piesa de teatru. Fiecare popor are partea lui proprie de sensibilizare şi gândire, formula lui sufletească. Aceasta trebue să ţină necurmat în seamă tinerii noştri scriitori. Uitaţi-vă la Creangă, prodigios rod al pământului moldovenesc.

Ceeace găsesc că lipseşte nouei generaţii de scriitori români este preocuparea de probleme morale, care constituie tocmai forţa romanului englez şi rusesc. Din acest punct de vedere suntem mult înapoi.

Bjoernson şi poligamia

S'ar părea că în vremurile noastre de libertate sexuală părerile lui Björnson asupra căsătoriei, monogamiei, poligamiei şi vieţii sexuale în general, ar fi anacronice, perimate, lipsite de interes.

Bjoernstjerne Bjoernson

Björnstjerne Björnson a publicat prin 1883 o broşură intitulată *Monogamia şi Poligamia.* Nu ştiu precis dacă această broşură este un comentar teoretic al piesei sale *Mănuşa* în care tratează aceiaşi problemă, sau dacă această broşură a precedat piesa. Un lucru e hotărît: Björnson a fost preocupat de problema căsătoriei, aşa cum este alcătuită azi această instituţie socială.

Spunem „azi", căci felul de a vedea şi părerile scriitorului norvegian sunt valabile şi pentru vremea noastră.

După Björnson, căsătoria modernă nu este decât o poligamie mascată. Educaţia pe care o primeşte tineretul, azi, ca şi acum cincizeci de ani când a scris Björnson broşura lui, îngădue băeţilor la vârsta nubilităţii să schimbe femeile după gust şi împrejurare. Dar mai mult după împrejurare decât după gust. In acelaş timp, fata e silită să aştepte perfect curată, să se păstreze pură, mai multă sau mai puţină vreme, pentru viitorul ei mire.

Această contradicţie o subliniază Björnson în termeni de o nobilă vehemenţă. Nu ca să ceară aceiaşi libertate şi pentru femee, ci ca să arate că tinerii trebuiesc astfel educaţi încât să aştepte ca şi fetele ceasul căsătoriei, care însă nu poate întârzia.

Când în sprijinul poligamiei bărbaţilor se aduce argumentul că însăşi natura impune această situaţie, întrucât se nasc mai multe femei decât bărbaţi, Björnson spune: „Mărturisesc că argumentul îmi pare foarte specios. Dar mai mult, problema astfel pusă e falsă. Se nasc tot atâţia, dacă nu chiar mai mulţi bărbaţi decât femei. Numai că tinerimea masculină, imediat ce a intrat, în *vârsta fundamentală* (aşa numeşte Björnson vârsta nubilă) duce o viaţă neregulată şi practică pe faţă o poligamie precoce, astfel că moartea, nebunia şi sinuciderea fac mai multe ravagii printre bărbaţi decât în rândurile femeilor. Aceasta e adevărata explicaţie a problemei".

Björnson pretinde că remediul acestei vieţi neregulate este căsătoria la *vârsta fundamentală,* pe la douăzeci şi cinci de ani. Nu o căsătorie din interes, întemeiată pe zestre, ci pe dragostea fetei şi a bărbatului.

Evident Björnson în mod fatal ajunge să critice căsătoria aşa cum este constituită. El este chiar de părere că, — deşi „singura uniune care merită numele de căsătorie este aceia care e de acord cu ideia că te legi pe viaţă", — divorţul e binefăcător în cazurile de nepotriviri şi neînţelegeri iremediabile.

Dar nu numai stabilirea vârstei pentru căsătorie, nu numai punerea la stâlp a poligamiei făţişe sau mascate au un interes deosebit în broşura lui Björnson. Ceea ce este în mod special interesant aici, este punctul de plecare către problema pusă, aşa cum este pusă, de marele scriitor norvegian.

După Björnson, cauza slăbirii morale a umanităţii, cauza lipsei de caractere în actuala societate stă tocmai în viaţa sexuală atât de puţin reglementată, atât de arbitrară şi de minată de slăbiciunile bărbatului.

Pentru autorul „Falimentului", reînvierea caracterelor şi reîmprospătarea forţelor morale ale omenirii nu pot veni decât odată cu abolirea poligamiei şi reglementarea după legi naturale a căsătoriei. Mai mult: faptul acesta va aduce cu sine şi întărirea sufletească a femeii, care trebue să fie şi mamă şi iubită, dar care până acum a fost „o marfă, un trup ce se vinde la cutare sau cutare preţ".

E interesant de reţinut aceste opinii atât de actuale, dar mai ales atât de înalt morale, care au fost desvăluite acum cincizeci de ani de către un nuvelist şi un autor de teatru.

Gustav Meyrink

Din München aflăm ştirea morţii lui Gustav Meyrink, unul din cei mai impresionanţi autori de romane fantastice.

Născut în 1868 la Viena, Meyrink a debutat relativ târziu, în 1902.

Primele sale nuvele au apărut în „Simplicissimus". In 1903 apar volumele: „Der heisse Soldat und andere Geschichten" apoi „Orchideen".

Ca şi Hans Heinz Ewers, Karl Hans Strobl şi Oskar H. Schmitz, — Meyrink a fost reprezentantul unui curent nou, pe care cu greu l-am putea închide într'o formulă. Am putea vorbi despre „misticism" dacă n'am lega de acest cuvânt numai noţiunea interiorizării, a unei stări psihice. Tot atât de puţin i s'ar potrivi noţiunea de „ocultism" sau de „satanism", deşi aceste trei elemente erau cu deosebire folosite de dânsul.

In linie generală, Meyrink se străduia să cuprindă în mrejele voinţei lu lucruri şi stări nouă, necunoscute, inconştiente şi misterioase, dându-le un conţinut ideologic şi o formă artistică.

Dintre lucrările lui, amintim: „Wachsfigurenkabinets", „Jörn Uhl und Hilligenlei", „Golem" şi „Das gruene Gesicht."

Jurnalul lui André Gide

„Nouvelle Revue française" termină în ultimul număr publicarea „Paginilor de jurnal" ale lui André Gide.

Se găsesc acolo, alături de profesiunea de credinţă comunistă a cărei ardoare nu e lipsită de naivitate, reflexii asupra literaturii care n'ar fi nedemne de-a figura în „Incidences" sau „Prétextes".

„In materie de stil se păcătueşte prin neştiinţă, neglijenţă sau îndrăzneală. Anumiţi scriitori sunt impecabili ca stil şi totuşi nu sunt dintre cei mai buni. Sunt, pe de altă parte, puţini acei scriitori, a căror sintaxă, deşi corectă, nu reuşeşte să iasă din comun.

Totuşi teroarea stilului nu trebuie să ştirbească întru nimic emoţia sau gîndirea principală.

„Sunt puţini cititori care pricep imediat legitimitatea acestei exigenţe; cei mai mulţi nu văd aici decât afectare. O gândire simplă nu va putea fi exprimată decât tot aşa. De altfel nimic nu e mai plicticos decât atunci când condeiul singur e îndrăzneţ...

„Ideal e ca gândirea să fie exprimată cât mai concis. Cu cât e mai vie cu atât mă simt tentat s'o comprim. Amplificarea aceasta, care adeseori e confundată cu a scrie bine, o suport din ce în ce mai puţin...

De ce să scriu un articol sau o carte? Acolo unde sunt deajuns trei rânduri, nu voi adăuga nici unul în plus.

Mărunte

— A apărut „Cronicarul" (Anul III No. 14), — *număr special gratuit, închinat tuturor iubitorilor de literatură.* Cuprinde un bogat material de proză, articole critice, schiţe, anchete, informaţiuni.

— A apărut „A suta necredinţă" (Răfueli boereşti) de D. V. Barnovschi, Edit. „Cartea Românească".

A apărut
ALMANAHUL
ziarelor
„ADEVERUL" şi „DIMINEAŢA"
pe anul 1933

Cuprinde toate evenimentele politice, ştiinţifice, literare ale anului, clişee numeroase, ilustraţii bogate, reproduceri după marile tablouri, etc.

Bucăţi de proză şi de versuri semnează:
Gala Galaction, Const. Graur, Marin Simionescu-Rîmniceanu, N. Davidescu, N. Pora, B. Brănişteanu, Barbu Lăzăreanu, Scrutator, Al. A. Phillipide, Sărmanul Klopştok, Dr. Gr. Graur, Dr. Ygrec, C. Martin, Arcadie Baculea, H. Blazian, Hippokrat, Horia Miclescu, L. P. Nasta, I. Şt. Ioachimescu, Sym, Horia Roman, L. Leoneanu, Apriliana Medianu, Victor Eftimiu, G. M. Vlădescu, Domnica Păun, Ing. I. Şerban, T. Lăstun, A. Munte, Vero, T. Teodorescu-Branişte, etc.

290 pagini, pe hârtie semivelină, copertă cartonată, în culori 30 lei

Părinţi şi copii

— Ştii, mamă, că Georges şi cu mine avem un copil?

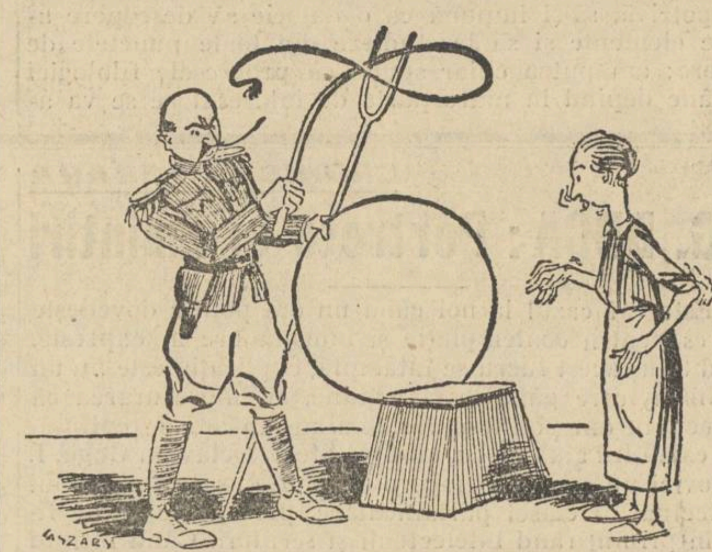
— Care Georges?

In tren

— Doamnelor, nu vă supără... că nu fumez?

Insurătoarea îmblânzitorului

— Aici, Julieta!

La răscruce

— Mă gândeam, dragă, la un moment dat... să mă duc la mânăstire.

TIP. „ADEVERUL" S. A., STR. CONST. MILLE (SĂRINDAR) No. 7—11

ANUL XI.-SERIA II-a.-No. 628

7 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
14 LEI EXEMPLARUL IN STRAINĂTATE

Duminică 18 Decembrie 1932

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAŢIUNII" SIBIU

Adevěrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 – 1897
CONST. MILLE 1897 – 1920

FONDAT IN 1893

Pentru Gustav Meyrink

— Necrolog cu idei generale —

Pentru un artist care moare, câţi literaţi simpli, adică neartişti, vor fi eşind proaspăt în vileag? O întrebare de statistică. Statistica în slujba ştiinţelor istorice şi morale: — cerinţă gravă, elegantă, actuală.

Ştim de mult — şi, cu cât publicizarea slăbiciunii de a scrie literatură se face, tot mai accentuat, lucru de piaţă, cu atât ni se adânceşte această ştiinţă — ştim că nici un alt domeniu al expresiei nu desvoltă diletantism în aşa de groasă massă ca domeniul literar. Diletantului nu i se poate lumina cu nici un chip funcţiunea estetică a cuvântului Diletantul e totdeauna om de bunăvoinţă: are adică, nelipsit, bunăvoinţă pentru sine însuşi imensă; bunăvoinţă ceva mai modestă pentru artă.

E om curat la suflet, uneori. Nu prea rar e moftangiu. Câte odată lichea, sau inocentă şi drăgălaşe, sau desgustătoare. Obişnuit, diletantul practică apologia in serviciul persoanei sale sociale, o practică deschis ori deghizat. In România, acest stil a început a se pronunţa cu schiţele nuvelistice şi cu *Dan* al regretatului Vlahuţă, om inteligent foarte, de o gentileţă vastă, genială, creştineşte ambiţios de a fi dulce cu orice preţ, şi maistru de proză corectă. Ce delicată discreţie însă în scrisul său! Ce ton aproape umil de amabil, şi faţă cu tipurile omeneşti şi faţă cu ideile, oricare! Ce irezistibil spirit de conciliantă!.. De atunci scrisul autoapologetic, care, în esenţă, este acel al diletanţilor, s'a îngroşat urât: se umflă straşnic şi face mojiceşte cu ochiul. *M'as-tu vu?*

Acestea pentru a vă reaminti că artist se numeşte un producător de obiecte ce, ca atare, sunt eminent inutile, lui şi altora. Inutile nu înseamnă fără valoare, şi asta e indiferent de întâmplătoarea lor prefacere în marfă. Să scoată, cine pofteşte, câte dovezi vrea din documente, că Wagner cerea indiscret bani prietenilor, că nu-şi plătea datoriile, şi uita de oamenii lui când nu mai avea ce să le ia: nestrămutat rămâne că artistul acela a înfruntat mai mult de jumătate din cariera lui, una din cele mai vrăjmaşe furtuni care s'a pornit vreodată de când se face artă, că s'a lihnit de foame, că şi-a pus pe foc scaunele pentru a isprăvi o pagină de partitură, că a zis, atâta vreme, aproape *singur:* aşa trebuie! — până au început să repete ce zicea el şi ceilalţi, dintre care, ca de obicei, cei mai mulţi nu ştiau cum şi de ce trebue. aşa, şi, în fond le era egal ce trebue. Destul că şi din cei puţini, care ştiau pentru ce tradiţie luptă, au cedat unii, dându-şi seama de motivele artistice pentru care cedau.

Meyrink a fost, cum vă spun, artist; şi într'un gen dintre cele mai nerentabile. Dacă, de pe la 1914, teosoafele fete venerabile şi pensionarii budistizanţi vor fi creat scrierilor lui valoare comercială, neatins rămâne că el, fără socoteală practică, a stăruit a scrie într'un fel care obişnuiţilor cititori pare pueril, neserios, neînţeles în sfârşit. Meyrink a fost, fără frică de publicul naturalismului, fără grije de filisterismul sentimental al apologeticei burgeze, artist al fantasticului.

* * *

Faţă de un talent hotărit dreptatea îşi păstrează prerogativele întregi. Aşa zisa pietate care banal se invoacă în favoarea neputincioşilor oficializaţi ai artei, e ofensă scandaloasă faţă de un om înzestrat astfel cum a fost acesta. Romanele lui cele din urmă, *Der weisse Dominikaner, Der Engel vom westlichen Fenster,* sunt slab închipuite din rămăşiţele unui talent în istovire. Ajunge moştenirea lui cea bună.

Intre fantastic şi satiră se împarte substanţa operei lui Meyrink. La început, satiră: a debutat la *Simplicissimus.* Ţinta satirei: mofturile fade ale filisterului; cultivarea reglementară, călătoria inevitabilă în sud, cu admiraţie estetică prescrisă pentru Italia, alpinistă pentru Elveţia, cu întoarceri naţionaliste totdeauna; *Heimatkunst* şi dignitate protestantă cu tot felul de economii sufleteşti. Cele mai reuşite persiflaje literare pe care le-a distilat vreodată un condei german sunt parodiile lui Meyrink la romanele pastorului Frenssen: *das Buch Hiopp, Jörne Uhl, Hilligenlei.* Frenssen! „De citit cu mănuşi de bumbac pe mâni, cu guriţa strâmbă dulce, cu glas piţigăiat din beregată". Pastorul Frenssen, apostolul definitiv al artei locale. In scrisul acestui cleric alterat prin literatură s'a concentrat tot sarbădul sublim din spiritul micului burghez cultural, toată naivitatea scremută, toată poezia desgustător prefăcută a unor strâmbaţi târgoveţi care acum vre-o trei decenii au vrut să-şi pună la cale ambiţiile şi afacerile literare pe tema vieţii rurale. Voi munteni şi pescari, vânători şi plugari, înfăţişaţi cu chipuri clocite în nesăratele fantazii ale unor frizeri literari de prin suburbii, daţi binecuvântarea voastră în etern pastorului Frenssen! El a pus vârf unui scris care se zicea artă ruralistă; iar stârnit de Frenssen acesta, Meyrink, în ochii cititorilor respectuoşi de adevărul artistic ca şi de alte adevăruri toate, v'a izbăvit de a mai sluji ca paiaţe unui moft literar eşit din ipocrizii burgeze.

* * *

Simplicissimus din München avea, într'o vreme, comunitate de redacţie cu *l'Assiette au beurre* din Paris. In acea semnificativă colaborare franco-germană s'au putut vedea curioase deosebiri între spiritul de dincolo şi acel de dincoace de Vosgi. Satira franceză rămânea în total veselă şi în imagini normale; acea germană, necăjită şi pornită spre enorm.

In Germania apăsarea trecutului e, şi astăzi încă, grea; în Franţa e de mult slăbită şi aşa a rămas, cu toate grozăvirile sale recente. Meyrink a transpus în fantastic spiritul acela de satiră enormă. Insă deosebirile istoriceşte locale de care am pomenit nu pot justifica întreg acea transpunere, deci formarea unui stil. Meyrink a fost chemat să dea un glas de adânc original răsunet fiorului misterios care ne pătrunde faţă cu puterea prostiei, a prostiei organizate, oficializate, a prostiei îndârjită în instituţii şi în moravuri. Este, fireşte, vital pentru prostie să vâneze, într'una şi oricum, puterea. Chipurile prostiei sunt imprevizibile. Prostia este infinitul; mărginite sunt numai capacităţile pozitive ale spiritului. De nimic nu mă tem atât, zicea Frederic cel Mare, ca de un un general prost în capul unei armate duşmane; la un om deştept îmi pot închipui şi nemerelile şi greşelile; la un prost nu-mi pot închipui nimic.

Un învăţat a isbutit să fabrice creere omeneşti capabile de gândire. Coiful unui ofiţer din garda prusiană aşezat din întâmplare pe un asemenea creer îl face să se volatilizeze în câteva secunde; în locul creerului stă o gură căscată strâmb cu mustăţi ca ale lui Wilhelm II, o gură care sbiară, sbiară injurii împotriva civililor.

Un alt învăţat ajunge a scoate şi a izola în eprubetă suflete. Odată îi scapă unul şi se pierde în văzduh. Peste câtăva vreme, privind cerul, vede cum pe marginea inelului lui Saturn pluteşte o neobişnuită şi indistinctă figură. Intăreşte ocheanul: era sufletul care-i scăpase din sticlă, sufletul unei neveste de pastor, cu rochie cafenie fără formă, cu pantalonaşi de flanelă, — şi împletea horboţele, pentru a înfrumuseţa în gust de *Heimatkunst* — inelul ceresc.

Fakiri din adâncurile Himalaiei au găsit secretul de a face vizibile printr'un aparat, idei şi imagini mintale. Experienţele făcute în oraşe mari europene arată figuri clare numai în capetele de matematiciani; de la învăţaţii din alte specialităţi se proectează forme divers confuze, până la piftia informă; însă din capul unui ofiţer, recomandat de camarazi ca gânditor foarte ager, se desinează un glob negru: Nimicul absolut care, pe loc, începe a sorbi în el, cu vuet înfiorător, universul întreg.

Trebuiau închipuiri absurd metafizice, trebuiau imagini cosmic enorme, pentru a isbăvi, prin degajare artistică, spiritul de turburarea în care-l aruncă nepătrunsele puteri ale prostiei, Meyrink a creat un stil. Incercările de satiră fantastică în Edgar Poe sunt rudimente numai.

Adâncirea în visuri, în stările hipnagogice şi în felurite stări de dezordine ale treziei a captivat tot mai mult pe acest artist de o aşa de precisă vocaţie. L-au captivat până a-l îmbolnăvi serios. Arta lui fantastică, pură de orice satiră, trece departe de copilăriile burgezeşti ale lui Hoffmann, şi continuă, amplificând-o, tradiţia creată de Poe.

Fantasticul e prilej eminent de intensificare a impresiei estetice; este încordarea de a scăpa peste marginile implacabil monotone ale experienţei normale. Dorul de a trăi extranaturalul cu simţurile stimulează excesiv atenţia înspre contemplare. Experienţa fantastică e un paroxism al dragostei elementare de a trăi cu simţurile acele care ne pun în mai direct raport cu aşa numita lume obiectivă. După cum în viziunea fizică, conture, culori şi relief, se accentuează ciudat când imaginile sunt răsturnate, tot astfel dispunerea anormală a cuprinsului conştiinţei din care e făcut fantasticul şi extraordinarul întăreşte isbitor desen şi culoare în viziunea mintală. Născută în planul acesta, arta lui Meyrink semnifică o înălţare originală a scrisului artistic; original e şi felul cum a îmbinat îndrăsnelile naturalismului cu stilul fantasticului.

Mortul de săptămâna trecută ne lasă în cărţile sale o lume de icoane sarcastice, fioroase, adescori de pură viziune pitorească, pe care sigur nu o vom găsi decât la dânsul.

Meyrink ne mai dărueşte şi dovada palpabilă că savoarea locală, autentică, nu e specialitatea pastorilor, a dascălilor şi altor culturali cultivatori de scriitură pe formulă dinadins răzăşească, sau dinadins suburbană ori provincială.

PAUL ZARIFOPOL

Inimă de câne

de CONST. KIRIŢESCU

Să tot fi avut două săptămâni, căci abia făcuse ochi, când ni l-a adus un vecin într'un coşuleţ. Era rotofei, gălbior, cu un născior ca o măslinică şi cu urechiuşele clăpăuge, moi şi netede, cum e catifeaua. Nu se putea ţine pe lăbuţe şi tot căta cu măslinica din vârful botului încoace şi încolo.

— E prăsilă de neam, corcitură de mops cu prepelicar, ne lămuri vecinul. O s'aveţi câne bun de curte. Să-i daţi numai lapte, până i-or ieşi dinţii. Ingrijiţi-l bine, că e soiu.

La naiba vecinul, cu atâtea recomandaţii! Era atât de drăguţ, bată-l norocul de căţeluş, că-i trebuia mamei să se răstească, să-l mai slăbim cu dragostea:

— O să-l omorâţi cu atâta strânsoare în braţe! Mai lăsaţi-l şi pe jos, că n'o să'nveţe să umble. Şi nu-l mai îndopaţi cu atâta lapte, că-i stricaţi stomacul!

Dar când a fost să-i găsim un nume, ce mai zarvă! Fiecare dintr'ai casei şi din prietenii casei îşi da cu părerea pentru câte un nume, care de care mai răsunător.

— Să-l botezăm Cezar, ca pe-al coanii preotese.

— Ba-i mai frumos Tiber, c'am avut unul la fel şi te'nţelegeai cu el ca cu un om mare.

— Ce tot îi dai zor cu Tiber al dumitale. Era o jigodie, nu-l ştiu eu? Să-i punem numele Ector, ca pe-al maiorului, că sună mai frumos: Ector, cuţu, cuţu...

Mamei îi plăceau numele istorice: de tribuni romani, ori de eroi troiani. Romanţioasa coana Lucsiţa avea preferinţe pentru nume din romane, din teatru. ori din operele italieneşti: Artur, Marchiz, Roberto... Mamaria nu ştia decât nume populare: Dulău, Hoţu, Lăbuş, pe care noi le respingeam cu indignare:

— I-auzi, Dulău! Dar ce e câne ciobănesc? O să păzească oile la stână?

Mie mi-a venit ideea să-l botezăm Azor, ca pe „Câinele Soldatului" din Cartea de Cetire.

— Ştii că are dreptate copilul! exclamă coana Lucsiţa. Are „rezonanţă". Rimează cu *Tenor*.

La opera italiană, tenorii fuseseră slăbiciunea coanei Lucsiţa.

— Bravo, băeţaş!

Şi Azor a biruit. Fiindcă era micuţ, l-am mângâiat Azorache. Aşa i-a rămas numele.

Azorache a crescut laolaltă cu noi, copiii. Se făcuse o mândreţe de câne. Dolofan, voinic, roşcat la păr. Moştenise dela tatu-său, Mopsi, botul scurt, picioarele ţepene şi răşchirate, curajul şi bătăioşia. Dela maică-sa, Liza, căţeaua de neam prepelicar a vecinului, moştenise urechile late, mirosul fin şi iuţeala la alergătură. Mai avea şi un gâtlej, de ajunsese de pomină în toată mahalaua. Când se pornea pe lătrat, s'auzea peste nouă uliţi.

— Ce-o fi având Azorache de latră aşa? se întrebau copiii mahalalei, printre care era vestit.

Ca să-i punem la încercare coardele vocale, îl asmuţeam, seara, în bucătărie:

— Şau, Azorache, pisica!...

Cânele pricepea ori nu şiretenia, căuta în toate părţile cu ochii şi, cu toate că nu se vedea pisica, se uita în ochii noştri şi s'apuca să latre. Şi lătra din băierile inimii cu atâta putere, încât, de vibraţia aerului, se stingea lampa din cui.

— Iar mi-aţi făcut pocinogu, cu dobitocu, se căina Mamaria, necăjindu-se să caute pe'ntuneric chibriturile.

Era tovarăşul nostru la joacă, la treabă şi oriunde mergeam. Intra la socoteală, ca şi un om:

— Cum de-ai plecat singur pe stradă? mă certa uneori mama. Nu ţi-am spus de-atâtea ori că n'ai voie să ieşi singur din curte?

— N'am fost singur, mamă. Am fost câte-şi trei.

— Care trei?

— Eu, Nicuşor şi Azorache.

Când mergeam cu treabă ori după târgueli, nici vorbă că Azorache ne însoţea. El, cu botul în vânt, cu coada în sus, mergea înainte, căci ştia toate drumurile pe care le băteam de obiceiu; noi, după el. Pe la colţuri, ori răspântii, întorcea capul şi ne privea o clipă, ca şi cum ne-ar fi întrebat dacă apucă bine direcţia:

— E bine, Azorache, pe-acolo o luăm.

El mişca odată din coadă, ca şi cum ar fi răspuns:

— Ştiam eu; am vrut numai să-mi fac datoria.

Pe stradă, când era cu noi, mergea cuminte. Dacă se'ntâmpla să'ntâlnească alţi câni, rămânea în urmă ca să se alăture de noi, până ni se freca de picioare, şi-şi urma drumul liniştit. Numai cu coada ochiului privea din când în când la ceilalţi, şi dacă era lătrat de ei, se mulţumea să mârâie. Par'că le-ar fi zis:

— Lăsaţi-mă'n pace. Acum n'am chef de gâlceavă. Ce fel, nu vedeţi că nu sunt singur? Dac'aveţi gust de târnuială, poftiţi pe la noi.

Şi'ntr'adevăr, acasă era un zurbagiu, de n'avea pereche. Nu trecea câne străin pe stradă, fără ca Azorache să-l ia la harţă. Moştenise dela tatu-său, Mopsi, o putere şi o ferocitate, pe care n'o aplica decât la câni. Când îi cădea unul în gură, nu-l mai scoteai din colţii lui, decât cu izbituri de prăjină. Şi, după ce-şi tăvălea adversarul prin ţărână, până se sătura, îl lăsa să plece şchiopătând, cu cojocul jumulit, iar el se întorcea sprinten şi voios, ştergându-şi botul pe jos, de părul pe care-l dijmuise din spinarea bătutului.

Altfel, era prietenos cu oamenii, mai ales cu copiii. Duşmănea de moarte pisicile şi nu putea să sufere pe oamenii zdrenţuroşi. De frica lui, pisicile nu umblau decât pe sus, pe muchia gardului. Iar când trecea un cerşetor pe stradă, Azorache îl lua cu alai, şi-l petrecea cu lătratul lui furios, până-l scotea din strada noastră.

Ca să intre în curte un om rău îmbrăcat, nici pomeneală! Trebuia să ne răstim la el şi să-l ameninţăm, ca să îngădue intrarea vre-unui muncitor pentru treburile curţii. Şi atunci, Azorache se retrăgea, înfrânt dar fără să dezarmeze, în coteţul lui. Scotea numai botul afară şi mârîia în surdină. Când omul pleca, eşia şi el din retragere, lătra decâteva ori spre poartă ca să-şi potolească necazul, apoi venea la noi, împăcat.

Cu această virtute, Azorache era cel mai straşnic paznic al curţii. Am fi putut dormi şi noaptea cu poarta neîncuiată. Nu s'a pomenit să intre cineva noaptea la noi în curte să'ncerce pe la coteţele păsărilor, cum se'ntâmpla des pela vecini. Cinci ani de zile nu ne-a pierit nici măcar un ou de găină.

Cât era de prietenos cu copiii străini, să nu fi îndemnat diavolul pe vreunul să'ncerce, în serios sau în glumă, să dea în noi. Deodată, ochii blajini ai lui Azorache, deveneau feroci. Stăpânii lui iubiţi erau ameninţaţi de primejdie! Toată moştenirea de buldog se deştepta în el. Se'nţepenea deodată în picioare, buza de sus i se ridica într'o parte de descoperea colţii albi şi o mârîitură înecată vestea pe năbădăiosul copil să nu se 'ntreacă cu gluma. De câte ori, la leapşă, când unul din jucători trebuia să ne lovească cu mâna, ori la ţurcă, când venea cu băţul ridicat spre noi, nu trebuia să intervenim ca să-l liniştim pe Azorache, gata să dea stăpânilor lui iubiţi ajutorul colţilor lui ascuţiţi.

— Nu, măi Azorache, potoleşte-te, prostule! Nu vrea să ne bată, aşa e jocul!

Şi-l mângâiam pe cap şi pe gât, iar el dădea din coadă, în semn c'a înţeles şi s'a liniştit. Nu însă fără a fi aruncat şi o privire neîncrezătoare spre tovarăşul de ei, se mulţumea să mârâie. Par'că le-ar fi zis:

— Bine, bine, am înţeles eu că fuse joc. Dar tot ai

(Continuare în pag. II-a)

Din „Caetul verde"

A patra Elegie

Pe drumul vechi pe care se lasă toamna: fumul
Sătucului din vale urcând la dreapta, fumul
La stânga mea pe ceruri al unui stol, departe.
Şi eu aici în golul vieţii. Singur între
Pământul ce rămâne şi zilele ce sboară
In anotimpul tainic. Cu greul meu, cu pasul
Ce sună surd de par'că mă urmăreşte pulsul
Străvechiului meu sânge foşnind a veşnicie,
Gonindu-mă din astăzi spre nicăieri. Cu gândul
Cules demult, cum este cules tot câmpu'n toamna
Târzie unde stărui. Aud prin ceaţa serii
Din sat lătratul jalnic al câinelui în lanţuri
Din cer, tot mai în zare, sfâşietorul ţipăt
Al pasării pornite spre pribegie. Unde
Să merg de-acum? Pe cine să mai aştept? In iarnă
La staul se întoarce asin şi bou să-aştepte
Pre Domnu 'n scutec. Singur pe pragul îndoelii
Pe pragul veşniciei şi-al vremilor mai s[illegible]r
M'opresc să-mi aflu calea adevărată: fumul
Fumul sătucului din vale pierind la dreapta, fumul
Topindu-se la stânga cu stolul meu în zare.
Şi eu aici. Dar umbra se'ntinde, ziua scade.

Păstor Ionian

Pe plaja 'n arc de soare, unde marea
Cu val rotund de mii de ani a stat
Ii văd, lungit pe-o rână, doar spinarea
Şi trupul gol în bronz turnat.

Din naiul dus la gură, apriline
Chemări se pierd cu sunet de izvor,
Când capre pe uscatele coline
Pasc piatra în azur dogoritor.

Şi vremea a încremenit sculptată,
Dar trunchiul unui pin a tresărit,
Sub coajă desvelind un piept de fată
Şi un suspin cu plâns înăbuşit.

Pe când în marea limpede, în care
Prin scoici şi alge, peştii fug şi vin,
Misterios din umbre vii răsare
Un zeu tăcut ca un delfin.

ION PILLAT

face bine dumneata să te cam astâmperi, cu astfel de joacă.

Altfel, era simțitor, și, când îl prindeam cu vre-o prostie și-l dojeneam, se rușina și pleca, cu coada'ntre picioare, să se așeze cât mai departe de noi, ca să-și ispășească vina.

Niciodată nu era mai fericit Azorache, decât când îl luam la joacă prin maidanul gropilor de lângă curtea noastră. Cu toate că maidanul era întins, de de-abia-i vedeam marginea, nu era destul de mare pentru sprinteneala cânelui. Ne luam la întrecere la alergare și totdeauna ne biruia, lăsându-ne în urmă, la mare distanță. Ocoleam groapa cea mare din mijlocul maidanului și, până s'o ocolim noi împlinit odată, el o ocolise de trei ori. Cu botul întins în vânt, cu limba scoasă afară, cu urechile prepelicărești ciulite pe spate, parcă sbura fără să atingă pământul cu labele. Apoi venea de se așeza lângă noi suflând tare și repede, ca o mașină întețită la lucru, picurîndu-i stropi de nădușeală de pe limbă, dar cu ochii voioși țintă spre noi, gata să-și ia vânt din nou, la cel dintâi semn că vrem să-l punem la cercare.

Mai avea o plăcere mare, Azorache, cu atât mai vie, cu cât avea gustul fructului oprit: să intre seara în odaia'n care ne strângeam cu toții, noi să ne învățăm lecțiile pe a doua zi, mama să citească jurnalul, Mamaria să facă ghetele și să toace verzi și uscate, când i se dădea voie. Avea, pe semne și el gustul taifasului și al șezătorilor! Dar nu era primit de bună voie. Mamaria îl gonea, ca să nu lase pureci în casă; mama, ca să nu ne abată gândurile dela lecții. El spiona pe-afară și, cum surprindea ușa neînchisă în clanță, o împingea cu botul și intra tiptil în odae, așezându-se pe jos, lângă bătrâna care moțăia cu peria într'o mână și cu gheata în cealaltă. Cu botul întins pe labele dinainte lungite, cu ochii pe jumătate închiși, parcă se ruga de toată lumea:

— Lăsați-mă și pe mine numai un pic, că nu fac nici un zgomot.

Dar mama avea dreptate. Prezența lui Azorache ne distra. Dintr'un nimic ne apucam de pozne, iar el atât aștepta ca să se potrivească nouă:

— Azorache, tu-ți știi poezia?

— Ham!

— Ii zice „Câinele Soldatului" de poetul Grigore Alexandrescu.

— Ham, ham!

— „Rănit în bătae, soldatul căzuse — și'n puține zile, chinuit muri..."

— Ham, ham, ham!...

Invățasem pe Azorache să răspundă, potrivindu-și lungimea lătratului după aceea a întrebării sau a vorbirii noastre.

— „Singuru-i tovarăș de nenorocire — singura-i avere, un câine iubit..." Ca tine, Azorache!

— Ham, ham, ham, ham!

— „Dar în dimineața acea viitoare — pe când se deșteaptă omul muncitor — zăcea lângă groapă mort de întristare — câinele Azor".

Ascultând lunga citație și pricepând după gestul închiderii cărții, c'am ajuns la finalul care trebue cinstit cum se cuvine, — ori, poate, de bucurie c'a scăpat de dăscăleală — Azorache se pornea pe o lălăială, care deseori îi era fatală, căci era dat afară pentru tapaj nocturn.

Se întâmpla deseori și că, plictisit de întrebările noastre întețite, pe care nu le pricepea, și de interdicția lătratului, să ne răspundă printr'o întinsoare și un căscat sgomotos; după care închidea, șiret, un ochiu, peste care se freca cu laba.

Cea mai necăjită era Mamaria, căreia concurența cânelui îi întrerupea firul nesfârșitelor spovedanii ale vieții. Redusă la tăcere, tot moțăind, adormea de-a binelea pe scăunel, cu peria de ghete în mână.

— Azorache, deșteaptă pe Mamaria!

Cânele, șiret, se apropia de ea și-i lătra la ureche:

— Ham, ham!

Ori întrebuința alt sistem. O apuca cu gura de tulpanul cu care era îmbrobodită și trăgea de el, până i-l scotea de pe cap.

— Osândi-te-ar Maica Preacurata! Sfâși-ate-ar lupii de jivină! îl blestema Mamaria, necăjită nu atât că i-a stricat somnul, cât c'a descoperit privirilor noastre goliciunea capului ei cărunt.

— Azorache, fă frumos!

Cu alintături de copil răsfățat, pe care-l desmierzi, Azorache ne'ndeplinea porunca. Intindea gâtul, pleca puțin capul într'o parte și se uita galeș la noi. Era atâta iubitoare simțire în căutarea blajină și duioasă a cânelui, încât nu se poate să fi fost o prefăcătorie, o poză de porunceală. Ci, desigur, c'atâta aștepta ca să ne mărturisească prin uitătura lui, mai vorbitoare decât cuvintele, tot ce simțea pentru stăpânii lui dragi. Mai ales că, după ce făcea frumos câtva timp, ne întindea și laba, de astădată, fără poruncă.

— Săracul Azorache! îl mulțumeam noi.

— Ham! făcea cânele, și-și așeza botul pe genunchii noștri.

Am cunoscut spontaneitatea acestor gesturi ale cânelui ori de câte ori instinctul îi spunea că micii lui stăpâni au nevoe de o consolare. Când eram certați, când mâncam vre-o calcavură, când plângeam, totdeauna privirea mângâioasă, laba prietenoasă și botul lui afectuos erau lângă noi, ca să ne'ncălzească c'o rază de simpatie sufletul amărît.

Odată, eram după o lungă zăcere de tifos. Două săptămâni mă sbătusem între viață și moarte, fără să cunosc pe nimeni din jurul meu. Când mi s'a luat ceața depe ochi, cel dintâi lucru pe care l-am văzut și recunoscut a fost botul lui Azorache, întins pe marginea pătucului meu, iar înapoia lui, doi ochi negri și blânzi, care mă pândeau de multă vreme, cerșind parcă semnul că stăpânul, tovarășul și prietenul, este în viață.

— Azorache, bietul meu Azorache, am borborosit eu, abia inteligibil.

— Ham, ham, ham!

Din gâtlejul cânelui a eșit lătratul, sunând, ca niciodată, în trei note cu trei modulațiuni deosebite: ca un strigăt de regăsire, ca unul de triumf și ca o invitație afară, la jocurile noastre de mult întrerupte, în curtea fără margini, sub cerul albastru, la soarele cald.

— „Inimă de câne"! Cine a fost nepriceputul care a născocit această împerechiare de cuvinte, cu gând de ură și ocară?

Și l'am găsit într'o dimineață, pe neprețuitul nostru tovarăș, zgârcit colac în mijlocul curții, mort, fără să știm cum și ce fel. Desigur, îi aruncase un hap, un vecin hain, pe care nu-l lăsa noaptea să-și odihnească sufletul încărcat de păcate, lătratul sgomotos, cu care cânele-și slujea casa și stăpânii.

A da, de astădată, fusese, desigur, o „inimă de om".

Când a sosit cutia hingherului, ca să ridice stârvul bunului nostru Azorache, când, apucat de coadă și aruncat cu mână brutală, a răsunat: zdup, pe pardoseala cotigei, când mârțoaga deșelată s'a opintit și a pornit, hurducăind de pereții de lemn trupul nefericitului nostru prieten, pe mine m'a tăiat ca un cuțit prin coșul pieptului, și am avut simțimântul că, spre groapa hingherilor din marginea orașului nu duc la îngropăciune numai un hoit de câne, dar și un crâmpei din viața-mi de copil. Cinci ani de prietenie caldă și devotată, așa cum știe s'o dăruiască numai o „inimă de câne".

CONSTANTIN KIRIȚESCU

Curtea de Argeș

Cu case mici și ulițe deșarte,
Dar cu biserici ce s'aprind în soare,
Unde-i săpat în pietre funerare
Letopiseții vremurilor moarte;

Oraș tăcut, lângă Carpații care
S'au prins de lume pacă-a te desparte,
Noi n'am uitat că-i scrisă slovă'n carte,
Legendele ce spun a ta splendoare...

Când clocotea viața țării'n tine,
Și ulițele toate erau pline
De voevozi, ostași, popor și larmă...

Sic transit gloria!... Azi fără fală,
Tu priveghezi în tihnă monahală
Sub lespezi reci, trecutul sfânt să doarmă...

GEORGE FLORESCU

Cronica științifică

Stele uriașe și stele pitice

Stelele, care radiază lumină și căldură se contractă neîncetat și după Lokyer temperatura lor se mărește mai întâi, trece printr'un maxim și descrește apoi încet. Incep să se răcească din momentul când condensarea ajungând la maxim, încetează contractarea stelei. Rezultă de aci, că stelele de aceeași temperatură trebue să fie unele foarte mari și unele mult mai mici. Sunt mari acele care se află în faza de urcare a temperaturii și în stadiul inițial de contractare și mici acele care se află în faza de scoborîre a temperaturii și în stadiul final de contractare. Primele au fost numite *stele gigantice* și celelalte *stele pitice*. Tipul stelelor gigantice îl întâlnim în steaua miu din Gemeni, Regulus din constelația Leului și beta din Andromeda; iar tipul stelelor pitice îl întâlnim la Sirius, Procyon, 61 din Lebăda și Proxima Centauri. Soarele nostru din ce categorie face parte? Iată o întrebare al cărei răspuns îl așteptăm de la știință cu înfrigurare. Soarele face parte din categoria stelelor pitice cu stare de condensare înaintată și faza de scoborâre a temperaturii. El a trecut deci de mijlocul vieții sale și-l pândește bătrânețea. Ingrijorarea noastră însă este înlăturată de conștiința că în Univers duratele, care privesc fenomenele cerești se măsoară cu miile de secole. Starea de declin a soarelui e arătată și de densitatea sa medie, (1,5 din densitatea apei), care corespunde la o fază de condensare puternică. S'au studiat apoi cu cea mai mare grijă tipurile de stele, care în ordinea normală urmează după tipul solar, în procesul lor de condensare. Aceste stele ne înfățișează starea viitoare a soarelui nostru după câteva milioane de ani.

Temperatura în centrul stelelor

Forța calculului matematic, bazat pe rezultatele experimentale ale fizicei a tins să ne descopere taine și mai mari, să răspundă la întrebări, pe care înainte mintea omenească nici nu îndrăsnea să și le pue. Care este temperatura în interiorul stelelor? Dacă se calculează temperatura într'o stea de o masă egală cu a soarelui, dar de o densitate mai mică, așa încât să-i putem aplica legile gazurilor se găsește că în centrul unei asemenea stele trebuie să fie aproape cinci milioane grade temperatură și douăzeci și unu milioane de atmosfere presiune. Rezultatul acesta nu comportă caracterul de precisiune cu care suntem obișnuiți în știința astrelor, pentru că datele experimentale de la care plecăm nu sunt riguros exacte, dar e de ajuns ca ele să fie probaile pentru ca să ne dea o idee despre răspunsul ce căutăm. E greu să ne imaginăn starea materiei la temperaturi și presiuni așa de mari. Probabil că atomii ușori se condensează în atomi grei și se creiază substanțe radioactive care contribue să întreție temperatura stelei. Dacă s'ar ajunge într'o zi să se realizeze pe pământ aceste presiuni și temperaturi din stele, atunci cu siguranță s'ar putea modifica după voia noastră elementele chimice și astfel am reuși să le transformăm pentru satisfacerea mai cu ușurință a nevoilor noastre materiale. In această privință Renan cu optimismul său sănătos avea încredere nemărginită în puterile de creație ale minții omenești.

Cronica cinematografică

Paupertate obraznică

Sărăcia mărturisită și cuviincioasă, cea în haină simplă și curată, merită atențiune, milă, ajutor dar sărăcia care se înzorzonează ca să pară boierie arogantă nu merită altceva decât ușa în nas și creditul închis.

Cinematografia de azi e sărăcia împopoțonată care-ți cere cu nerușinare o pomană grasă, nu pentru a-și nutri stomacul gol, ci pentru a-și reînoi zorzoanele de Chirițoaie fostă odată în trecătoare glorie și bogăție.

Căci, într'adevăr, această parvenită de război a trăit zile de splendoare și ajunsese la o eleganță de stil care o făcea să merite a sta cu regii la masă.

Amintiți-vă de versiunile lui *Quo-Vadis*, de *Iwanhoe*, de *Kean*, de *Gösta Berling*, de *Goana după aur*, de *Regele Regilor* și de unele evocări din istorie ale filmului mut.

Bogăția acestor filme nu sta numai în decor, ci și în omenesc. In fiecare rol mic vibra un artist mare.

Să nu se invoce criza generală pentru absolvirea crizei speciale cinematografice. Arta adevărată scoate mult din puțin, dar cinematograful a încetat de mult de a mai fi o artă. Inceputul degringoladei poartă data apariției filmului sonor. Nu sunt contra sonorizării filmelor, dar mă ridic cu ocară și revoltă contra celor care n'au știut să aducă cinematografului un plus prin sonorizare, ci au înregistrat un minus, foarte însemnat, sub zero.

Și aceasta fiindcă s'a crezut că sonorizarea înseamnă învierea operetei și a vodevilurilor, genuri minore și perimate. S'a dat drumul unui așa flux de operete cinematografice, încât s'a stricat cu desăvârșire gustul publicului, împingându-l cu un secol înapoi, și publicul, imbecilizat, nu mai e în stare să guste filmul sonor de adevărată valoare pe care un regizor distins, conștient de menirea lui, îl aruncă din când în când pe ecranul năpădit cu „franch-cancanuri" „domnișoare Nitouche" și „fiice de-ale regimentului". Astfel că asiști cu durere la rularea unor delicii ca „Mona Lisa" „Ariana" și „Concertul din Sans-souci" în fața sălilor goale de spectatori. Și nu e publicul de vină. In majoritate incult ca o manichează, el trebue educat. Și dacă educația lui cinematografică începe cu schime și miorlăituri vodevilești, cine mai speră că-l va smulge vreodată din mentalitatea romanelor foileton?

„Vreodată" cu înțeles de „niciodată" este poate un termen exagerat dacă socotim pe secole și pe milenii, dar dacă ne referim la generații, apoi e just și neexagerat cuvântul „niciodată".

Noi cei de azi, începând cu bunicii și terminând cu sugacii, nu vom apuca timpul de generalizare a filmului de artă, necum nu vom asista la desăvârșirea educării gustului spectatorilor prin film. Vor mai curge multe noroaie și gunoaie pe apa Dâmboviței până atunci!

Intre timp, sacrificații sunt bieții oameni care au avut nenorocul să-și rafineze gustul. Au cheltuit bani și timp nutrindu-și simțul frumosului, ca acum să cheltuiască timp și bani pentru a fi mereu jigniți în acest simț delicat și hipersensibil.

Atrași de amintirea unor creațiuni de seamă ale unor protagoniști ai ecranului, bieții rafinați se duc să vadă o Mata Hari superioară de fascinație, perversitate și inteligență, o femee care a suferit de pe urma oamenilor și care a învățat să-i facă la rândul ei să sufere — și când colo asistă la stângăciile unei spioane devenită bleguță prin sentimentalitate și vai! asistă la o prelungită scenă de dans care ar vrea să fie fascinant și nu reușește să fie decât ridicol și greoiu ca exibarea unui cal de saca municipală într'un dans de caracter, la circ.

Pe vremuri, o Atlantidă relativ bine extrasă din romanul lui Benoit ne lăsa să sperăm că regia perfecționată de azi va extrage și mai mult din misterul unui trecut somptuos și crud. Vai vouă care ați sperat un progres și ați asistat la un eșec. Căci ajunge oare să reușești un cap de Atlantidă perfect coarat și machiat, pentru ca filmul să stea în picioare? Atunci împrăștie fotografia capului de-alungul și de-a latul pământului, și lasă pe om să imagineze restul din filele romanului, dar nu-l sili să asiste la completa năruire a fabulosului din poveste, în fața unui film sărac în decor, sărac de intrigă, sterp de simțire și de viață.

Nu mă mir că autorul lui Melo a dat în judecată casa de filme care i-a cinematografiat drama intensă și subtilă.

Eu m'am dus, din instinct, la versiunea germană cu Elisabeth Bergner, cea care mai salvează ceva din subtilitatea piesei, — n'aș fi suportat de două ori locacitatea unui soț imbecil și tăcerea monotonă a unui amant rigid. Și apoi sfârșitul trunchiat tocmai în momentul când începe adevărata dramă!

Iată neantul celor trei filme mari ale stagiunii, filme trâmbițate de o hiperbolică reclamă.

Ce să mai vorbim de rest!

Să mai vorbesc totuși, cu un desgust în plus, de odioasa reclamă a filmului „Intre soție și amantă", reclamă care scormonește vulgar tragedia dela Cannes pentru atracția unui public vulgar și numeros.

In adevăr filmul era făcut pentru un asemenea public, căci niciodată Alice Cocea n'a fost mai autentică ca din clipa când din burgheză cuminte, se transformă sgomotos și strident în femee modernă. Iar subiectul nu e altceva decât o mai proastă versiune a marionetelor lui Wolf!

Dulceață rânced, cu care se strică chiar și gustul clătitelor pentru copii.

Dar sunt mulți cărora pelteaua de artă le place tot așa de mult ca cea din borcanele gospodărești; aceia vor împiedica mult timp progresul cinematografului dar ceilalți să fie oare atât de puțini la număr și atât de apatici sau sceptici încât să nu provoace o reacțiune contra filmului prost?

ZOE VERBICEANU

Strângeți bonurile marelui concurs
Columbia-Realitatea Ilustrată
care vă dă posibilitatea să concurați la premii în valoare de lei 100.000

A apărut în Biblioteca Dimineața No. 156 emoționantul roman
SPOVEDANIA MARIEI WENEWZEWA
de VLADIMIR LIDIN

A APĂRUT
CIOCOLATA
Roman de Tarassoff Rodionoff
Editura Adeverul S. A. Prețul Lei 40.

Colțul Librăriei „Hasefer"

Librăria de artă „Hasefer" din str. Eugen Carada 7 (Karagheorghevici) anunță, cu prilejul sărbătorilor de Crăciun, importanta scădere de prețuri a cărților germane. In afară de cărțile recomandate în numărul trecut, anunțăm:

B. Traven: Der Karren — Baumwollpflücker — Schatz der Sierra Madre — și mai ales minunatul roman: Totenschiff; — *Arnold Zweig:* Die Vrient kehrt heim...; — *Grette von Urbanitzky:* Durch Himmel und Hölle; dinainte: Eine Frau erlebt die Welt; — *Oscar Walter Cizek:* Unbequeme Liebe (noul roman al distinsului scriitor român în limba germană).

DIN LITERATURA RUSĂ:

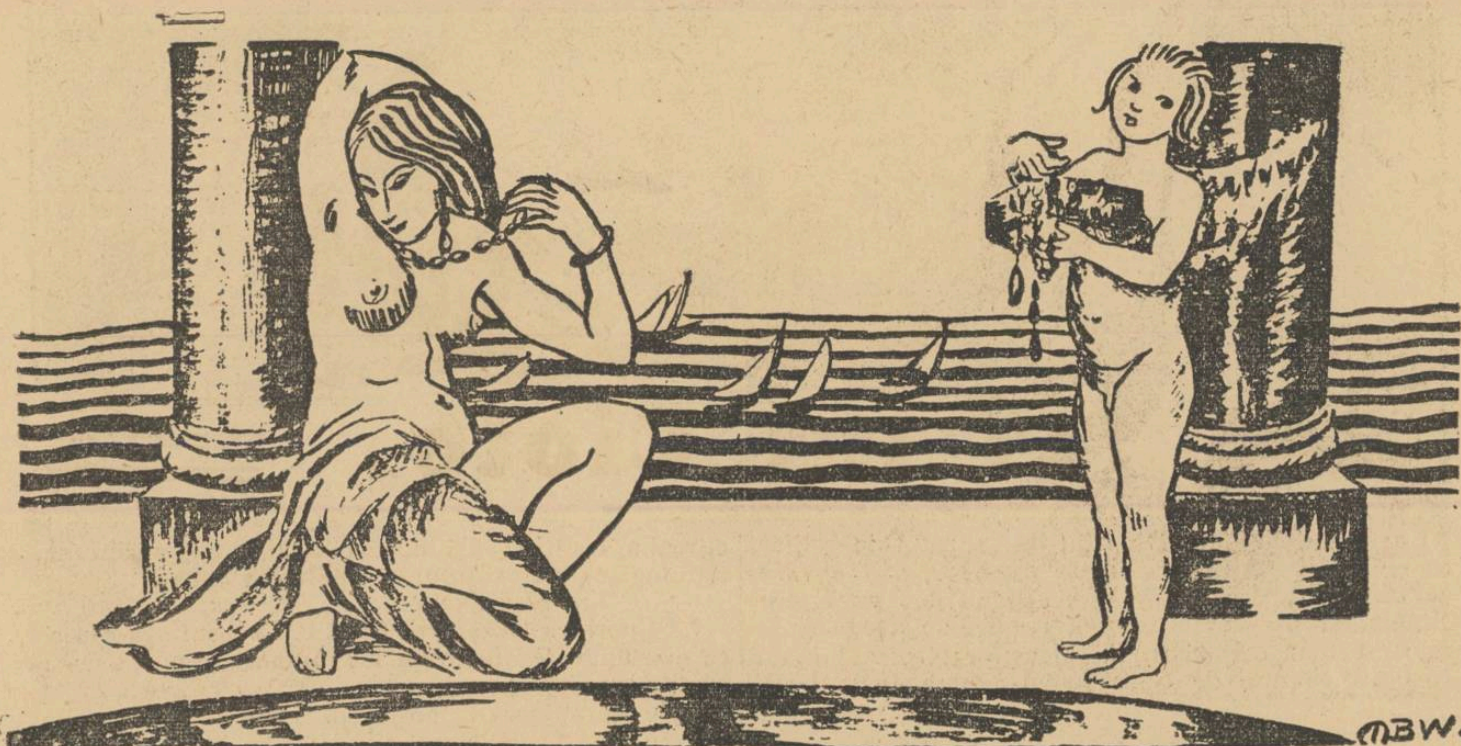
Un nou, și admirabil, roman de *Ilja Ehrenburg:* Moskau glaubt nicht der Tränen; dinainte: Spanien von haute, Die heiligsten Güter der Welt; Die Liebe der Jeanne Ney; Dreizeu Pfeifen; Lasik Roitschwanz; Visum der Zeit; Leben der Autos; Gasse am Moskaufluss; — *Tarassoff Dodionow:* „Juli"— romanul continuare al lui „Februar"; *Ilf Petrov:* — marii humoriști sovietici, — ne dau: Ein Millionär in Sowjet Russland; *Bogdanow:* Das erste Mädel; *Gladkov:* Neue Eide; — Marussya; — Boris Pilnjay: Die Volga fällt ins Kaspische Meer.

LITERATURA FRANCEZĂ:

Premiul Goncourt: Mazeline: Les loups; *Premiul Femina:* Ramon Fernandez: Le pari. — Un nou *Kessel:* Wagon-lit; *Chardonne:* Amour du prochain.

In provincie se trimete contra ramburs, numai în urma remiterei unui acont anticipat prin mandat poștal.

Un imens succes obține romanul super modern
3 SI CU REZEDA 4
de ION MINULESCU
Editura „Adeverul" PREȚUL 50 LEI

Calendarul copiilor

Calendarul copiilor e foarte precis însă e tipărit numai cu roșu. 52 de Duminici și între ele câte șase rânduri de locuri goale. Anul începe în Decembrie, durează cât durează și pe urmă iar un gol, mare de tot. La 6 Decembrie vine Sf. Niculaie. La 10 Decembrie a venit Mițu, adusă de o barză, o barză care la 8 ani, începe să fie suspectă. La 25 Decembrie, 26 și 27 e Crăciunul. La 28 s'a născut Baruțu, mic cât o pisică; dă acum cu pumnul, trage palme și trântește ușa. La 7 Ianuarie e ziua lui Tătuțu. La 8 Ianuarie tot ziua Mițului, pe care o chiamă Domnica. Mițu refuză să-și topească sărbătoarea cu a lui tătuțu, tovărășiile fiind rele. O căpăta sau nu ceva tătuțu, Mițu nu poate să participe la îndoieli. Ea vrea să fie sigură de poziția ei în calendar. Dar și Baruțu e de două ori în Decembrie însă de-a'ndaratele, fiindcă îl chiamă bisericește Iosif și Iosif vine cu o zi înainte de nașterea lui, lucru ce-l supără, de vreme ce Mițu, întâi s'a născut și a chemat-o pe urmă...

Am intrat în marea cultură europeană. După adoptarea berzei care nu venea la bunicile noastre cu copii ci se instala singură pe turla bisericii, într'un cuib de bețe și surcele, am adoptat și încălțămintele Sfântului Niculaie. La orele 9 fix în ajun, copiii și-au așezat ghetele lor cele mai bune în dosul ușii. La orele 10 ei încă nu dormeau. Pe la 12 s'au dat jos din paturi și au făcut o inspecție pe întuneric. Două șoapte mici în cămașă de noapte umblau șoricește prin odaie.

— N'a venit...

— N'a venit? Dar dacă n'o veni? Măicuța zicea că nu mai vine.

— Trebuie să vie: mi-a spus mie aseară Tătuțu că l-a văzut.

La 6 dimineața venise! Incăpuseră în ghete numai pungile cu bomboane. Pe de lături, pachetele erau așezate bine, ca să nu se confunde armonica de clown a fetiței cu pistolul calibru No. 12 al băiatului. Iepurile roșu, cu un clopoțel la o ureche era strîns într'o hârtie, pe care Moș Niculaie scrisese „Baruțu" iar păpușa moale îmbrăcată ca o aviatoare albastră era adresată fetiței într'alt pachet. Ciocolata era la fel, de fiece păreche de ghete.

Astea sunt darurile mici, Moș Niculaie fiind sărac. Darurile mari vin de Crăciun.

— Numai de-am încasa ceva mai mult peste câteva zile, se spovedește Tătuțu Măicuții. N'aș vrea să-l fac de râs pe Moș Crăciun...

— Ar fi o tragedie Crăciunul fără pom, răspunde literar Măicuța. Nu te lăsa!

— Nu mă las! zice Tătuțu oftând un fum de țigare...

Dar cu Tătuțu Sfântul Niculaie s'a purtat urît. A pus și Tătuțu la ușă un papuc și a găsit în el un morcov și un cartof.

Excesivi, copiii au vrut să silească norocul și pe tăcute au mai pus în dreptul ușii și a doua zi de Sfântul Niculaie, încălțămintele din ajun. Despre ce s'a găsit atunci în ghete nici n'au mai vorbit: în fiecare ghiată o nuia. Poate că Mițu cu mirosul fin a priceput aluzia și a tras concluziile utile. Baruțu însă, expansiv și simplificator, nu s'a putut stăpâni.

— M'am supărat pe Sfântu Niculaie, s'a bosumflat Baruțu.

— Se poate una ca asta? răspunde Măicuța. Nu-ți mai aduce nimic.

— Nici nu mi-a mai adus...

Ei bănuiesc complicitățile dar se abțin dela comentarii, nădăjduind că totuș e adevărat, și nici nu poate fi altfel decât adevărat, fiind mai frumos cum pare decât cum ar fi. Existența lui Moș Niculaie și a lui Moș Crăciun nu se demonstrează, este dovedită cu jucării...

Dar Moș Crăciun este Dumnezeu. El a făcut toate jucăriile și le face în fiecare an cu mare punctualitate, pe zăpadă. Nimeni nu scoate pomi iarna decât el. In pomul lui se găsesc toate fructele pământului și minunile de sticlă plus maimuțe, vaci, păpuși, puști cu capse, tramvaie, mingi, autobuze cu oameni înăuntru. El are bunul simț să n'aducă nici creioane nici cărți de învățat și să nu dea să înțeleagă că viața e cu intelectualitate și bătaie de cap.

La 10 Decembrie, nu vine nici un moș, vine Tătuțu cu un inel într'o cutie pe care o scoate din buzunar și trece un rubin pe degetul fetiței. Ea a căpătat și o poșetă roșie, din care lipsea numai o cutie de pudră, însă ce fel de cutie? Extraplată și cu pămătuful turtit și subțire ca hîrtia sugătoare. Bine înțeles că pudra trebuia să fie condensată ca să nu lase praf pe gulerul de dantelă. Tătuțu are înțelegerile și sursele lui; la lucrurile mici merge strună: e de ajuns ca fetița să dorească și se face. Cutia de pudră, pe care i-a adus-o el a fost atât de extra-plată încât fetița l-a pupat de câte-va zeci de ori. Nu e vorba că și Tătuțu s'a aranjat, răzându-se bine de dimineață, ca să primească dela urechi până la bărbie, pe o parte și alta, sumedenii de sumedenii de pupături.

După 10 Decembrie, ivindu-se o pauză cam lungă, au crezut copiii că a venit și rândul lor ca să împace pe tătuțu, care se alesese cu un morcov și un cartof și pe măicuța, mulțumită la masă numai cu povestea amintirii, cum s'a luat cu Tătuțu.

— Ți-aduci aminte? zicea tătuțu, dragostea noastră a început de la galoși...

— Imi ieșise un galoș din toc și tu te țineai după mine de două luni, ca un prost, fără să-mi vorbești.

— Atunci am îndrăznit... Am spus o prostie: „Domnișoară vă pierdeți galoșul". Te-ai uitat și ai râs de mine... Mi-a venit s'o rup de-a fuga, simțind că aș fi putut începe ceva mai inteligent. Așa începe dragostea adevărată, dela un pretext idiot și fără serenadă. Dar ți-am cerut voie și ți-am pus galoșul.

— Și pe urmă ai tăcut și te uitai la mine ca un vițel.

— E adevărat, nu mai puteam vorbi... Dacă tăceai atunci și tu se isprăvea romanul și nu mai așteptam pe Moș Niculaie și pe Moș Crăciun. De ce ți-ai întins mâna să ți-o sărut?

— Știu eu! am văzut numaidecât că am făcut o greșală...

— Ți-a părut rău?

— Urâtule! răspunse Măicuța dându-și mâna să i-o mai pupe odată tătuțu, după 22 de ani de căsnicie...

— Acum începi să-mi faci curte tu, zise tătuțu... O să-mi cumpăr o păreche de galoși...

Oamenii ăștia marii se mulțumesc de sărbători cu mângâieri și cu vorbe cântate în firele alburii dela ureche. Ca să aibă ceva și ei. Mițu propune lui Baruțu să scoată amândoi banii din pușculiță și, adunați la un loc, să le cumpere lucruri.

— Eu scot cu un cuțit, zice Baruțu și, într'adevăr pe lama cuțitului de masă alunecă un pol de metal de-alungul brațului gol.

— L-am învățat eu, zice Mițu, care mai exersase scoaterea pe cuțit. Tu ce vrei să-ți cumpăr?

— Ia-mi un rând de haine, răspunde tătuțu.

— N'am atât, zice Mițu. Să-ți iau... Ce să-ți iau? Vrei o cravată?... și-ți mai iau o pălărie... Cât face?

— Doi lei, răspunde tătuțu...

— Acum îți iau eu ție, zice Baruțu. Vrei un aeroplan?... Și o cutie cu capse! Și ți-aș mai lua ceva, am parale.

— Pe voi vă întreabă Moș Crăciun vreodată ce vă lipsește? Vă aduce tot ce vrea el și gata!

— Știu eu ce-o să vă cumpăr când voi fi mare, retractează Baruțu, preferând să amâne sacrificiul.

— Baruțu s'a răsgândit, zice tătuțu: nu ne mai cumpără acum nimic fiindcă e prea mic. O să ne cumpere când o îmbătrâni.

— Nu-i adevărat! răspunde Baruțu, descoperit. Cumpăr mâine dimineață. Dar tot a câștigat o zi...

Când se scoală dela masă măicuța și tătuțu s'a făcut târziu. Copiii trebuie să se culce. Baruțu are un motiv de mirare.

— Ce ai, Baruțu? întreabă tătuțu, de te uiți la mine așa?

— Nu pui nimic în pușculiță? răspunde Baruțu.

T. ARGHEZI

Ca 'n tragedii...

N'a fost o sărutare între noi,—
Și totuși, ca purtat de-o apă,
Eu am trăit o tragedie cu eroi
Ce-au suferit etapă cu etapă.
Fioruri dulci, sentimentale
Și gânduri pătimașe,
Și gelozii cu focuri de pumnale —
Le-am zugrumat pe rând în fașe.
Acuma sunt trudit de suferință,
E pulbere un suflet ca granitul, —
Mi-a mai rămas o singură dorință:
Ca'n tragedii — să vină mai curând sfârșitul!

MAR.

D-NII PROFESORI

cari sânt pe deplin convinși că lectura extra-școlară a elevilor lor nu este de cel mai bun gust, au astăzi prilejul să le recomande o lucrare vastă, în formă de roman, la baza căreia stă o fantezie științifică, ce nu desminte realitatea.

Dacă munca d-lor profesori din toate unghiurile țării, muncă ce a țintit totdeauna să consolideze o cultură serioasă pentru școlari, s'a văzut până acum contrazisă de interesul pe care școlarii îl arătau pentru romanele criminale, de o fantezie dubioasă, astăzi, romanul *Aventurile lui Paturel* va să meargă mână'n mână cu opera de educație a d-lor profesori, care vor trebui să recomande elevilor acest roman.

Intr'adevăr, *Aventurile lui Paturel* formează romanul unui savant francez în căutarea unei insecte rare. Romanul e clar, luminos, cu multe aluzii la descoperirile științifice și cu incursiuni în locurile depărtate ale pământului.

Intrucât *Aventurile lui Paturel* au fost recomandate la vremea apariției lor, de însuși Ministrul Instrucțiunii al Franței, avem convingerea că vor fi deasemenea recomandate de d-nii profesori, întregului tineret al țării.

Considerații despre poezie*

II)

de DEMOSTENE BOTEZ

RITMUL

Ritmul material ca și ritmul sunetelor a avut întotdeauna un efect de delectare asupra ființei omenești. Din cele mai îndepărtate timpuri jocul primar cu saltul simplu ca și muzica monotonă din două sunete care se repetau alternativ în tact, au constituit laolaltă bucuria trupului ca și a sufletului la primul abecedar al recreațiilor.

Muzica negrilor ca și dansurile lor sunt încă mărturie de adevăr.

De unde vine oare acest mistic izvor de delectare? Vine poate din reminiscențele speciilor în transformare prin care am trecut și care au simțit bucuria legănării valurilor universale, bucurie a cărei reminiscență se trezește în noi, prin stranii evoluții. Sau, poate, acel ritm mut care colcăe în sângele nostru, cu pulsul care pune în toată ființa noastră o vibrație înăbușită, se simte solidar și tovarăș cu ritmurile din afară cu care se înfrățesc, regăsindu-se!

Cine poate explica fără putință de îndoeli această stranie dorință de ritm și de armonie din toată făptura noastră!

Rămâne numai fapt, fără explicații precise, că muzică și poezie fără ritm nu are nici-o resonanță în forul nostru interior. Orice aritmie ne supără și simțim brusc o reacțiune a întregii noastre firi pentru a corecta, pentru a pune totul în armonie cu acel mistic ritm ascuns.

Această vibrație pare a fi chiar o lege universală, dela celulă până la soare. Arta nu poate naște decât din stilizarea acelei vibrații interioare, mută și invizibilă din om. „Marile opere au fost astfel cele mai muzicale, poate fiindcă au știut să păstreze mai bine primele vibrații ale sufletului".

MUZICALITATEA

„Toate artele sunt copiii muzicei" sau a ritmului muzical.

Elementul muzical din cuvinte, poate avea o anume semnificație prin evocarea sunetelor simple care au exprimat dintr'un început sentimentele primare ale omului. Muzica rimelor, aceia care ajută la impresia finală a unei poezii, care marchează oarecum motivele muzicale, are o importanță poetică foarte mare.

Această operă de armonie muzicală, această expresivitate aproape directă a muzicei prin cuvinte, transformă profund sensul cuvintelor, le dă o valoare mai presus de aceea obișnuită, le scoate din comun și le crează, iar gândirea sau noțiunea exprimată capătă și ele o transparență și o adâncime aproape misterioasă. Muzica aceasta inobilează sensul, îl face mai misterios, mai imprecis, îl deplasează pe un alt plan sensorial, cașicum însuși sufletul lucrurilor sau al gândirilor ar fi fost relevat.

Carlyle spunea că o gândire muzicală e o gândire vorbită de un spirit care a pătruns în inima cea mai intimă a lucrului; care a descoperit în ea cel mai intim mister, adică melodia care este ascunsă în ea, care este sufletul său. Lucrurile cele de tot intime, toate sunt melodioase și se exprimă în chip natural prin cântec.

Cine n'a avut ocazia să verifice acest adevăr simplu, în acele dezmierdări de dragoste, cu diminutive, cu mici cuvinte anume creiate care nu au pentru „partener" decât o valoare muzicală corespunzătoare unor anumite stări de suflet! E greu să desmerdăm pe cineva, fie acel cineva o femeie, sau, respectiv un bărbat, sau un copil, fără ca vorbele noastre să nu capete un tot muzical, și fără să nu înclinăm spre cântec!

Ori de câte ori deci, vroim să exprimăm un gând, un sentiment intim, și să-l transmitem prin sugestie și inducerea lui, avem nevoie de un element muzical care să servească de vehicul sentimental, care să șteargă noțiunile precise ce se exprimă și să le înlocuiască cu substratul lor mistic de muzicalitate, care-i sufletul lor, și care spune mai mult decât cuvintele în sine.

Orice poezie trebuie să fie muzică verbală; poetul nu-i decât un muzicant, care nu are nici un instrument și nici voce, și totuși e predestinat să facă muzică.

SIMBOLISMUL

In istoria artelor chiar, la un moment dat și muzica încerca să obție efecte literare. Muzica romantică a lui Berlioz și Wagner a căutat și obținut efecte de literatură. In aceea epocă poezia a pălit în fața energiei și resurselor orchestrei.

Paul Valery explică astfel simbolismul:

„A fost o mare luptă intelectuală între muzica verbală a poeziei și muzica propriu zisă literaturizată".

S'a făcut atunci apel la toate mijloacele de care putea dispune arta versului, și au fost chemate în ajutor toate artificiile retorice și de prozodie. Acest efort de reînnoire și de stimulare a elementului muzical din poezie, a creiat *curentul simbolist* care, după Valery, se rezumă simplu în intenția comună mai multor familii de poeți de a lua muzicei înapoi ceea ce era al lor. Așa se explică dezordinea sintaxica, ritmul neregulat, curiozitățile de vocabular, imaginile necontenite. In totul era intenția de a da poeziei ceva dintr'o sinfonie.

Valery care se mărturisește și el simbolist declară mai departe: eram hrăniți de muzică, și în capetele noastre de literați nu visam decât să scoatem din limbaj aproape aceleași efecte pe care cauze pur sonore le produceau asupra nervilor noștri.

Și tradiționaliștii versului regulat, au început să elimine din poezie ,descripțiile, sentințele morale, preciziile arbitrale, și au curățit poezia lor, de aproape toate aceste elemente intelectuale pe care muzica nu poate să le exprime.

Numai prin ridicarea valorii muzicale a poeziei, s'a putut ajunge la crearea ei drept artă independentă de orice altă formă de expresie. Această creație sigură și absolută este opera simbolismului.

Prin muzicalitatea poeziei s'a atins esența însăși a artei poetice, adică „poezia pură".

INSPIRAȚIA

Totuși, câteva vibrații sonore, n'ar putea constitui elementul principal și încă mai puțin unicul element al unei opere în care se află amestecat tot ce este mai intim în sufletul nostru.

Nici rima, nici cadența, nici cele mai frumoase sunete nu pot însemna poezie decât prin splendoarea lor efemeră pe care o capătă prin acel curent straniu și inexplicabil care le traversează, și care în termenul aproape compromis se cheamă *„inspirație"*, și pe care KEATS, marele poet englez, o denumește o căldură sfântă, sau o greutate de imortalitate pe inimă.

Noțiunea de inspirație este cea mai compromisă dintre toate noțiunile contingente cu poezia. Burghezul, rațional și lucid ca un obiect neînsuflețit, are oroare sfântă de tot ce este abstract și inexplicabil. El trebuie să cunoască întreaga cauzalitate a întâmplărilor, și nu admite din instinct de conservare, și din groază, nimic inexplicabil și misterios. Viața pământeană cu realitățile ei palpăibile este pentru el singurul suport sufletesc, cu siguranță de eternitate.

Oroarea și disprețul lui pentru poezie vin deci inconștient din această geneză miraculoasă a poeziei care se cheamă inspirație, și care echivalează cu vocea unui necunoscut invizibil și încă neperceput de simțurile noastre.

Inspirația vorbește de lumea aceea nemărginită dela care avem semne și o bănuim dar din care nu știm nimic. Inspirația are aerul vocei unui „dublu" al nostru care trăiește paralel cu noi tocmai acea viață care constituie pentru noi o enigmă.

Geneza poeziei din inspirație, vine ca o explicație, imperfectă, adică mistică, dedemult.

Platon în Fedre spunea: „Delirul este în noi isvorul celor mai mari lucruri. Delirul e mai frumos ca înțelepciunea și darul care vine dela Dumnezeu e mai frumos ca arta venită dela om.

Acel care ar fi convins că arta este deajuns pentru a face din el un poet bun și îndrăznește, fără delirul pe care îl dau muzele să se apropie de porțile poeziei, acela nu va fi decât un poet imperfect, căci poezia unui om cu sânge rece e totdeauna eclipsată de aceia a unui inspirat.

La fel și Socrate: „Poetul nu poate să creeze înainte de a se simți inspirat, de a fi pierdut uzul rațiunii. Nu poeții spun lucruri așa de admirabile căci ei sunt în afară de rațiune, dar Dumnezeu însuși le spune și vorbește prin gura lor".

Așa după cum nebunii și posedații, capătă forțe fizice pe care nu le aveau sau nu le bănuiai în stare normală, poeții, acești nebuni temporari capătă și ei puterile de pătrundere a realităților până dincolo de ele, până în sufletul lor.

Iată cum vorbește și *Charles Maurras* despre inexplicabilul stării sale lirice: „O efuziune de beție, o credință obscură, o posesiune, o obsesie, o poartă care se deschide de un deget misterios, o massă puternică de sonorități care vine de mult mai departe decât ființa sa, visul unui sbor pe undele aerului, un ordin emanat din sălbatece adâncimi naturale în care cei vechi așezau geneza unui vis".

Iar *Tibaudet* când vorbește de inspirație o denumește o stare de grație pe care natural o comparăm cu comuniunea „cu Dumnezeu".

Dela Socrate la Thibaudet, aceiaș explicație mistică.

Cu vorbele despre inspirație pătrundem în miezul substanței poetice, unde cuvintele sunt insuficiente pentru a lămuri, și unde percepția stărilor de suflet se comunică prin senzația unei definiții pe care toți o avem, dar care este imposibilă de sesizat și de exprimat în cuvinte.

Inspirația vine de acolo de unde nu sunt margini și finit. Ea nu poate fi înțeleasă în întregime decât prin instinct adică prin acel simț natural și devinatoriu pe care-l avem dintr'o lume în care n'am fost niciodată și pe care o bănuim.

Inspirația e graiul și manifestările misticului și necunoscutului pe care-l purtăm în noi.

„Și la capătul experiențelor științifice, marii savanți au mărturisit convingerea din ce în ce mai profundă că realul nu este întreg explicabil, ceiace face că, știința devine, avansând, mai tolerantă față de irațional. De multe ori instinctul sau intuiția insuflă credințe, creiază păreri pe care apoi rațiunea le infirmă. Rațiunea e mai degrabă control decât putere de creație".

IRAȚIONALUL

Inspirată și irațională, poezia scapă și trebuie să scape înțelesului logic. Sunt nenorociți cetitori de poezie care caută în ea un înțeles logic, o explicație pământeană și logică, care vrea să o domesticească, să o pipăe, să puie mana pe gând, ca și cum poezia ar fi un mijloc de înțelegere și de exprimare a lucrurilor de aici.

Poeții și-au făcut o bravadă din proclamarea eroică a neînțelesului din poeziile lor, dar această bravadă era afirmarea superlativă că poezia exprimă ceiace nu se poate exprima, ceiace avem numai intuiția că există.

Gerard de Nerval spunea despre sonetele lui: „Sonetele mele nu sunt mai obscure ca metafizica lui Hegel; ele ar pierde din farmec dacă ar fi explicate, dacă asta ar fi posibil".

Și-mi aduc aminte ce penibilă impresie mi-a făcut un studiu explicativ al „Cimitirului marin" al lui Valéry, care a banalizat până la dezolare fondul subtil al acestei poeme.

Și, doar Valéry a ilustrat concepția că este de natura și a spiritului și a trupului nostru, ca ceiace simt mai important să îmbrace în mister, și să ascundă.

Orice materie poate face obiectul unei poeme căpătând o aparență muzicală. Dar subiectul trebuie să se piardă, să fie secundar, să fie ca o urzeală, ca acea țesătură de schelet pe care se creiază marile motive de artă.

Se citează ca model *Georgicele* lui Virgil care n'au rămas până astăzi pentru preceptele sau indiciile asupra timpului ci pentru bucățile de poezie adevărată care-s parcă numai o legătură, ca o suflare, ca un suflet al realităților narate.

Perfecția poeziei depinde astfel în parte de o anume suprimare a ceiace nu-i decât subiect.

Imperiul poeziei este inexplicabil, ceiace nu se poate spune nici știe, acel vast și nemărginit mister pe care-l presimțim, și cu toate acestea poezia vrea să fie arta de a exprima acest „inefabil".

Tagore exprima cu aer de profet care nu poate ști ceva: „vine să mă întrebe sensul cântecelor mele. Dar nu știu ce să răspund. Ah! sensul lor? Cine-l cunoaște?"

(Continuare în pag. 4-a)

*) Conferință rostită la cercul *„Libertatea"* din București în seara de 24 Noembrie 1932.

„Greutatea şi adâncimea misterului dintr'un vers îi dă toată amploarea şi trăinicia. Cu cât acel mister va subsista mai mult cu atât şi poezia va dura".

Există în noi ceva ascuns care cere exprimare, care cere mărturisire, şi pentru care numai sunetul şi coloarea vocalelor şi a cuvintelor, în afară de sensul lor de fiecare zi, pot să exprime ceva.

Butada lui Goethe este şi mai edificatoare: „Ce ideie am căutat să încarnez eu în Faust? se întreabă Goethe. Ca şi cum eu însumi aş şti!"

Faţă cu această adâncă înţelegere a neînţelesului poeziei, ce puerile apar studiile de explicare a lui Faust; — degradatoarele studii de explicare!

MISTERUL

Ceeace face un vers poetic nu e sensul pe care-l exprimă. Fiindcă poezia nu este versificarea faptelor logice şi reale din viaţă, ci, divina şi neputincioasa sforţare omenească de a surprinde şi a exprima ceva din misterul existenţei noastre.

„In poezie numai enigma şi misterul interesează. Altfel, cu cât poezia e mai „inteligibilă", mai înţeleasă în subiectul ei, conţinutul poeziei se epuizează odată cu înţelesul clarificat, şi rezidul poate fi aruncat fără pagubă ca o scoică în care ai constatat că lipseşte perla".

Acesta este fondul adevărat al poeziei. El este emanaţia mistică, sufletul tuturor lucrurilor. Nu există nimic pe lume fără acest suflet. Nu există deci nimic care să nu poată face obiect de poezie.

Nefericitul Rainer Maria Rilke a vorbit chiar aşa de frumos despre un adevărat suflet al lucrurilor.

Dar, material poetic etern şi fecund este acela care prin sine cuprinde mai mult mister: dragostea, moartea, Dumnezeu, — adică tocmai acele noţiuni care sunt legate de o mai eternă şi mai pregnantă enigmă.

Pe calea aceasta însă refuz să merg spre culmile de ghiaţă ale poeziei pure, acolo unde stilizarea artistică duce la sterilitate şi la flori de ghiaţă. Poezia doar nu poate fi lipsită de „Omenesc" căci doar a născut din tot ce are mai tragic şi mai nedefinit omenescul din noi.

Cu aceste explicaţii controlabile sufleteşte şi instinctiv, nu pot accepta izolarea mândră a geometriei lui Paul Valéry şi concepţia uscată asupra artei poetice, redusă la artificiul greu al lucrării în cuvânt, la fel cu lucrarea în marmoră.

Această muncă poate numai să însemne opera de realizare a poeziei, dar nu scop poetic în sine, oricare ar fi satisfacţia pentru artistul poet de a invinge materia recalcitrantă a cuvântului. .

Epoca unei poezii astfel concepută, ca o delectare a unei raţiuni rafinate a trecut. Teama lui Gide, despre care am vorbit la început, s'a realizat.

Dar poezia ca glas al misterului din noi nu poate pieri, fiindcă ar însemna să se înăbuşe cea mai vastă parte din fiinţa noastră.

Sufletul nostru poate evolua astfel ca poezia să fie diferită de cea de acum, să aibă alte chemări, spre alt entusiasm, spre alte drumuri, căci doar toate lucrurile şi întâmplările de aici au corespondentul lor „dincolo", — dar poezia nu va pieri.

Doar dacă va dispărea misterul întreg.

Şi misterul şi îndoiala realităţilor până mai eri sigure, ne înconjoară tot mai mult.

Şi se mai poate să vie o zi, în care dezamăgiţi de puerilitatea îngustă a cuceririlor noastre de zei îngâmfaţi şi cinici, să ne întoarcem spre marele mister care se păstrează ca un foc sacru prin munţii Extremului Orient, de unde a pornit omenirea.

Poezia e reminiscenţa mistică a preexistenţii noastre. Şi această preistorică memorie n'o vom pierde niciodată.

(Sfârşit)

DEMOSTENE BOTEZ

Primii paşi

Din carnetul unui rural

Erau şapte, împărţiţi între conac şi stâna tupilată în dosul perdelei de salcâmi, între lacuri. Fatidic sau numai consfinţit de tradiţie, numărul era păstrat cu sfinţenie. Deopotrivă de lăţoşi şi de sălbateci aveau mărimi şi culori deosebite.

Era mai întâiu Vulpoaica, uimitoarea căţea cu blana strălucind în soare ca arama, al cărei nume era îndreptăţit se pare de existenţa între inaintaşii ei nu tocmai depărtaţi, a unei astfel de sălbăticiuni, răspândind mireazmă de pădure sau de trestii uscate. In fiecare an, toamna, Vulpoaica punea pe lume, cu o regularitate vrednică de mirare, cinci cârtiţe mici, negre şi lucioase ca ebonitul, de ale căror boturi trandafirii şi umede, veşnic în mişcare, ea se lăsă suptă cu o mulţumire aproape omenească. După opt zile, când cârtiţele începeau să se schimbe în câni-jucării, cu ochi care văd şi picioare care pot sluji şi la altceva decât la târât, moş Anghel, mai marele curţii proceda la un riguros examen al lor. Din cinci, unul sau doi care aveau cerul gurii mai mohorât, ceafa mai groasă şi picioarele mai înalte, erau lăsaţi mai departe alături de mama lor, în groapa unde fuseseră născuţi. Ceilalţi erau duşi pe tăcute în greu miez de noapte, către lacul cel negru să bea din dâra zimţuită, pe care banul de aur al lunei o arunca, tremurătoare, pe întinderile nemişcate.

Murgu şi Caramanca erau fraţi şi amândoi păzitori ai stânei, dublă legătură care nu împiedica totuşi, rezolvarea pe cale războinică a conflictelor dintre ei. Cu o ureche pleoştită înainte ca o pălărie de chefliu şi cu cealaltă răsfrântă îndărăt, desvelind circonvoluţiunile mucoasei trandafirii, Murgu părea întotdeauna gata de fugă. Deşi în vârstă şi cu serioase pretenţii la şefia haitei avea uneori evaziuni de căţelandru nătâng, când simţea nevoia să alerge, să muşte şi să latre fără noimă, să se tăvălească în praf sau în iarbă. In astfel de clipe de uitare de sine, cobora atât de jos pe scara demnităţii lui de câne, încât nu se simţea de fel stânjenit să-şi aleagă tovarăşii de hârjoană, dintre nepoţii minori, care abea învăţaseră să latre. Avea un lătrat ciudat, ca un fel de hăulit profund dar repezit şi sperios; era poate în el o urmă din spaimele nopţilor de iarnă, petrecute afară în zloată şi singurătate, veghiând somnul oilor adormite.

Caramanca, căţeaua cu blana mătăsoasă şi neagră şi mers mlădios de pisică alintată, îmi fusese dragă dela început. Avea un bot cu linii fine, ridicat totdeauna în aer, ca pentru a adulmeca depărtările şi ochi castanii luminaţi uneori — când cineva dintre noi era în apropierea ei —de o ciudată undă de zâmbet omenesc. Poate mai contribuiau la înfăţişarea aceasta de copil bine crescut şi cuminte, urechile subţiri ca două frunze, culcate de obiceiu pe spate şi care nu se ridicau ţapene şi agresive, decât în rarele ei clipe de mânie. Câte odată seara, mă întovărăşea în lungile mele peregrinări peste câmpurile adormite, brăzdate de umbrele confuze şi lungi ale crepusculului. Mergea liniştită la doi paşi înapoia mea, cu capul în pământ, cu coada bătând ritmic coapsele-i pline. Nu o tulburau nici zvâcnirile iuţi ale şoarecilor de câmp, ce se năpusteau spăimântaţi spre galeriile lor subpământene, nici înfruntarea obraznică a vreunui ariciu ce poposea, ca un car de fân dejugat, drept în mijlocul drumului. Uneori mă opream ostenit, aşezându-mă pe o piatră călduţă încă, sau pe un stog de fân muiat în rouă şi tivit cu sclipiri blonde de lună. Tovarăşa mea se cuibărea cu botul lipit de piciorul meu, aşteptând mângâerea care nu întârzia niciodată să vină. Avea atunci un scheunat uşurel de mulţumire şi într'o pornire de recunoştinţă limba ei caldă şi aspră îmi pensula amândouă mânile, cu insistenţă şi conştiinciozitate.

Deşi simplu intrus, fără nici o legătură cu genealogia bine stabilită a haitei, Bucălaie fusese admis fără rezistenţă din partea celorlalţi câni ai conacului. Intrase în goană într'o bună zi pe poarta cea mare, ca într'o curte bine cunoscută sau în paragină şi se oprise drept în uşa dată de perete a bucătăriei, aşteptând. Faţă de această îndrăzneală nemaipomenită, uimirea cânilor curţii fusese atât de mare, încât uitaseră cu toţii să se repeadă şi să latre şi rămăseseră încremeniţi — fiecare în poziţia în care-l surprinsese evenimentul — blegi şi molâi ca de cârpă. Abia câteva clipe mai târziu, unul dintre ei se desmeticise şi încercase cu un aer indiferent şi dezinteresat, să se apropie de intrus. Acesta îşi arcuise brusc spinarea tărcată şi se înţepenise bine în picioare, slobozind din beregată un agresiv tremollo de bas, un fel de hârâit de fierăstrău atât de fioros, încât celălalt socotise experienţa inutilă şi se retrăsese intimidat. Şi în aceiaşi seară musafirul mânca frăţeşte alături cu ceilalţi, fiertură de făină de orz din copăiţa albă de lemn de mesteacăn.

Venise apoi — hotărît lucru era norocos acest Bucălaie, căci aşa fusese botezat, cu alaiu chiar a doua zi — după apariţia lui — cea mai mare norocire la care râvneau toţi cânii conacului: dragostea deosebită a stăpânei. Departe de a fi fapt divers, împrejurarea însemna pentru fericitul patruped dreptul de a se bucura de anume avantagii, dintre care, cel mai bogat în urmări era permisiunea de a pătrunde oricând înăuntrul casei, lucru cu totul oprit celorlalţi.

Bucălaie profita până la abuz de acest hatâr şi veşnic îl găseai în semi-obscuritatea adormitoare a sufrageriei, lungit pe scândurile albe mirosind proaspăt a ceară, la adăpost de căldură şi muşte. In astfel de ocazii, nu ezita să desvălue lipsa de bun simţ a unui veritabil parvenit: în loc să se mulţumească cu un ungher modest, sau cu dedesubtul — atât de potrivit pentru un câne — al unei mese, se întindea enorm, cu picioarele răşchirate şi coada nărăvaşe, exact între cele două uşi ale încăperii, împiedicând orice trecere. In astfel de condiţii nu s'ar putea spune că erau nemeritate furişele lovituri de picior, cu care Leana bucătăreasa răsplătea asemenea neobrăzări. Dar neplăcerile de soiul acesta erau rare: simpatia pe care i-o nutrea Stăpâna, făcea din Bucălaie o fiinţă „tabù" de care nimeni din locuitorii conacului— oameni sau animale — nu îndrăznea să se atingă. Conştient de această situaţie privilegiată, el nu pregeta să se dedea la excese — uneori de proporţie — pe deplin convins că o intervenţie la timp va şti să înlăture de deasupra capului său, pedeapsa. Când Hasardul îl împingea la delicte mai grave, ca bunăoară furtul unei şunci sau uciderea unui biet pui de pisică, Bucălaie ştia că un singur lucru îl putea scuti de urmările — cu siguranţă neplăcute — ale faptului: „asilul" Stăpânei. Alerga deci în goană să se strecoare sub scaunul de pae, aşezat în faţa mesei de lucru sau undeva afară în umbra salcâmilor înfloriţi şi aştepta calm ca deznodământul dramei să se desfăşure în lipsa lui. Acolo nu-l aşteptau decât cuvinte de uşoară dojană, pe care le suporta umilit, cu ochii privind ferit în lături şi coada dând semn de desăvârşită supunere şi înţelegere.

Când într'o bună zi vântul dela nord începea să fluere cu plezrituri de bici vestitoare de iarnă pe sub streşinile goale, (rândunelele plecaseră cu câteva zile înainte) conacul rămânea întunecat şi pustiu ca o biserică de sat, seara în amurg, după vecernie.

Cu o săptămână înainte de plecarea stăpânilor, Bucălaie începea să se nelinişteascâ. Cutreera pe rând încăperile, din care lucrurile familiare lui, începeau treptat să dispară. Se oprea îndelung în faţa valizelor gata de drum, atingându-le uşurel pe fiecare cu botul, pentru a lăsa parcă în ele, ceva din fiinţa lui. Nopţile, întunecoasele, nesfârşitele nopţi de început de Noembrie, cu pâclele lor umede şi apăsătoare, cu frământarea gălăgioasă a păsărilor ce treceau necurmat pe deasupra conacului adormit în umbră, îl înfricoşau şi mai mult. Treaz tot timpul, veghea neîntrerupt sub fereastra stăpânilor şi nimic nu l-ar fi putut îndepărta de acolo. Şi într'un târziu, când aciuaţi pe lângă ziduri, tovarăşii lui începeau somnul de dimineaţă, când singurătatea şi liniştea deveneau pentru el izvor de mai împovărătoare tristeţe, începea să geamă încetişor ca o sălbăticiune rănită, cu capul strâns între labe pentru a înnăbuşi geamătul să devină urlet.

Stăpânii plecau de obiceiu într'o dimineaţă fumurie, cu soarele — biet glob livid şi inofensiv — spânzurat de o şchioapă deasupra zărilor mohorîte. Cânele îi însoţea amărât, cu ochii înroşiţi ca de plâns, până în pragul porţii cu acoperiş ţuguiat de draniţă.

Rămânea apoi multă vreme acolo, cu privirile pierdute pe urmele lor, dealungul drumului pustiu, la capătul căruia automobilul sclipitor se mistuise înghiţit de neguri şi de depărtare... Şi abia târziu se înapoia cu capul în pământ ca un osândit, spre culcuşul lui din şirele de paie, de unde toată iarna avea să privească trecându-i pe dinainte viforul şi zloata, pe care un resort tainic era să le sloboadă câteva zile în urmă, din cotloanele de nimeni ştiute, ale depărtărilor dinspre Miazănoapte.

Constanţa 1922.

EMIL COLIN

Execuţia lui Ciotoi*

La crama lui Moş Draniţă, din valea Odobeştilor, în care cu câteva luni în urmă trosneau, sub povară, zăcătorile de profir şi tămâios, stăteau de pază trei santinele. Imprejur, sub viscol, resturi de doage şi de cercuri scoteau colţuri ruginii deasupra troienelor, iar butucii cei mănoşi de vie clătinau acuma, în suflările viforului, desnădăjduite sfârcuri. Inăuntru zece arestaţi luaseră, pe paie, locul zăcătorilor şi teascurilor.

Suluri de sârmă ghimpată, împletită cruciş, asigurau Curtea Marţială a Diviziei că aşezările omeneşti cele mai şubrede pot căpăta la război un destin atât de forte şi de neaşteptat.

Şase dintre deţinuţi îşi aşteptau judecata, trei ocna, iar Ciotoi moartea. Curtea îl condamnase pentru automutilare. La drept vorbind glonţul îi mutilase lui Ciotoi mai întâi raţia de pâne şi pe urmă palma stângă.

Cel puţin aşa chezăşuiseră martorii.

Rătezul de corn al uşilor cramei coborî din fiare şi Comisarul Regal intră. Cei nouă se ridicară cât putură mai repede, dar Ciotoi sări ca o pisică. Aşa svâcnise toată ziua de eri, de câte ori se deschidea uşa. Simţea că ceasul lui se apropie.

— Bună ziua, băeţi!

— S'trăiţi!

Comisarul Regal, un căpitan firav, cu mijiri de mustată, scuturându-şi bocancii, îşi plimbă ochii asupra tuturor. Cei nouă priveau în pământ. Ciotoi îl urmări fără clipire. Barba ţepoasă prinse a-i clănţăni. Dinţii de porţelan scăpărau printre mustăţile prelinse şi pleşe.

— Care-i Ciotoi?

— Eu s'trăiţi, don Căpitan.

— Ia-ţi mantaua şi vino după mine.

— Va să zică mă împuşcă astăzi.........

Căpitanul tăcu o clipă, apoi răspunse încet:

— Te împuşcă, Ciotoi.

Osânditul se plecă, îşi apucă pulpana mantalei cu mâna cea teafără, se încordă puţin pe picioare şi zise:

— Fraţilor, de-acu' mă împuşcă. Faceţi şi voi o cruce pentru Ciotoi şi... ertaţi-mă.

Afară tăriile cerului se învrăjbeau în urlete. Bubniturile tunurilor se rostogoleau surde în depărtări, iar toaca mitralierelor spinteca oftările celor nouă care făceau cruce. Unul rosti un cuvânt nelămurit, aproape şuerat.

Uşa trosni, în cramă sbucni un val de pulbere; apoi rătezul urcă iarăş în fiare.

Convoiul porni sur. Căpitanul în frunte cu căciula pe ochi, apoi Ciotoi, târând mantaua, şi în urmă două santinele cu suliţile spre osândit şi capelele trase peste urechi.

Paşii urcau greoi, cu opriri şi împotriviri asupra duhurilor de ghiaţă, dar frontul se apropia.

Impuşcăturile se auzeau ca plesnite. Viforul isbea în trunchiuri şi'n piepturi.

mă credeaj udecataY

— Pune-ţi mantaua, camarade, zise unul din soldaţi, nu vezi ce viforniţă?

— Nu mi-i frig fraţilor, că's numai apă.

Pe un podiş convoiul se opri. Ciotoi strigă pe Căpitan.

— S'trăiţi, don Căpitan, vrau să vă spun o vorbă.

— Spune, Ciotoi.

— Când au să mă'mpuşte?

— Chiar acuma, sus pe poziţie.

— Şi cine are să tragă?

— Plotonul de execuţie.

Ciotoi se cutremură, şi barba prinse iarăşi să-se scuture.

— Adicăte tot camarazi de-ai mei. Poate că dacă le-oi striga că nu-s vinovat, n'or trage. Maică, măicuţa mea, că mor de geaba, don Căpitan. N'am nici o vină; asta mi-i crucea! A venit un glonţ tocmai când râdicam, de foame, pânea la gură, să muşc o îmbucătură. Cum de nu m'a crezut judecata?! Oi fi ţigan, că nu mi-a fost la vremea mea să aleg, dar am spus drept; zău, don Căpitan; drept am spus. Aşa-i că, dacă nu eram ţigan, mă credea judecata?

— Nu zi asta, Ciotoi! Judecătorii au făcut jurământ. Ei judecă pe acte, pe mărturii, cu crucea în faţa lor. Războiul e greu şi legea îl întăreşte. Ce să facem? Au arătat martorii că te-ai împuşcat singur, şi c'ai tras prin pâne să nu se cunoască arsura prafului.— Nu crede că judecătorii au iscălit osânda cu inima uşoară.

— D-le Căpitan, apăsă Ciotoi, mă rog de-un lucru: dacă mi-i scris să mor aşa, ce pot face eu, un biet ţigan? Dar tot de una vi-i: ori mâne, ori poimâne, tot nu scap de glonţ. Ce-aveţi a păgubi? Trebue să pice Săftica, nevastă-mea, azi-mâne; c'am primit carte dela dânsa. Venea ea mai de vreme, dar n'a avut cui lăsa băeţii, dragii tatei; că lingurarii noştri îs toţi lipiţi de sărăcie, şi nu-şi ia nime pacoste pe cap. Şi cu copiii nu putea veni Safta, că-s numai ia atitica de micuţi, băeţii tatii. Acu s'a găsit un om a lui Dumnezeu şi ea vine de grabă.

Iacă, mă rog, cetiţi cartea şi d-voastră.

Şi Ciotoi scoase din sân o coajă de hârtie.

Căpitanul o luă şi citi:

„Ionică dragă, află despre mine că's sănătoasă şi când am primit răvaşul tău m'am prăbuşit, la pământ, Ionică. Cui rămân băeţii şi pe mine cui mă laşi? Eu vin de grabă, da-i cale lungă şi nu ştiu când oi nimeri pe'acolo. Aşteaptă-mă Ionică şi nu te da, până nu viu". — *Safta.*

— Vedeţi, don Căpitan? Vine Safta, zău că vine. Nu mă împuşcaţi chiar acuma. S'o văd şi eu cu ochii iştia, până mai am vedere, că tare-i cuminte şi mi-i dragă. Să-mi spuie de băeţi, şi să-i dau o povaţă pentru dânşii, că de-acu rămân fără de mine, mititeii tatii. Unuia-i zice, ca şi mie, Ionică, iar celuilalt Gheorghiţă.

Căpitanul întoarse faţa, dădu de-a'ndăratele scrisoarea mototolită şi înghiţi în gol. Apoi îşi îndreptă cureaua centurei, îşi îndesă căciula pe sprincene, şi zise mai mult crivăţului ce-i pălmuia obrajii:

— N'am nici o putere.....

Şi porniră iarăş prin troiene. Urcuşul era din ce în ce mai anevoios. In urma lor fântâniţele paşilor se acopereau cu fulgi proaspeţi.

Se apropiară de postul de comandă al batalionului din care făcuse parte Ciotoi.

„Făcuse parte"! Omul murise de mult. Al lui Ciotoi era acuma numai chipul pământiu de hoit. Un plumbuşor, cât un sâmbur de coarnă, avea să sfredelească în carne locul, în care veşnicia cea neîntoarsă, ţinea, încă înodat, firul răsuflării lui Ciotoi, şi tocmai în locul acela se sbătea acuma mai caldă imaginea băeţilor şi Saftei.

Sub costişa unde se înfunda postul de comandă, trupa aştepta sub arme. In una din puştile acelea sta sâmburele de coarnă roşie.....

Comandantul batalionului, preotul şi doctorul aşteptau înainte. Viscolul îşi potolise învolburările şi acum fulgi domoli cădeau în legănări pe crengi, pe căciuli şi pe cartuşiere.

Convoiul se opri. Ofiţerii schimbară şoapte şi hârtii. Căpitanul luă deoparte pe preot.

— Părinte, îi zise repede, în puterea sfinţiei tale stă să-mi uşurezi inima. Mi-au fost grei paşii, foarte grei, până aici. Te rog, când îl vei spovedi pe Ciotoi, să-l faci să-ţi mărturisească în faţa crucii, că-i vinovat. Numai aşa glasul meu n'are să tremure, când voi citi sentinţa tare.

Preotul plecă fruntea, îşi potrivi crucea pe piept, poate într'o invocaţie dumnezeiască, poate sub povara tristei şi neputincioasei sarcini. Apoi luă la o parte pe osândit.

In front era freamăt stăpânit. Mâni repezi mişcau spre ochi, şi cădeau pe straturi.

Preotul îşi termină spovada. Căpitanul nu-l slăbea din privire, aşteptând o clătinare din cap.

Comandantul strigă un „drepţi" prelung. Pădurea îl repetă. Apoi începu o cuvântare. „Patria, datoria, exemplul, pedeapsa" aveau intonări de vifor. Un şrapnel, care spintecase apropierile, dădu prilej de final Comandantului şi bătu spre cer privirile din rânduri... rânduri.......

Comisarului Regal îi veni vremea să citească, în auzul tuturor osânda, să rupă epoleţii prinşi în aţă şi să pronunţe formula legii. Preotul privi în pământ tot timpul cât Căpitanul, care-l fulgera cu ochii, săvârşea ritualul osânditului. Spunea o rugăciune, sau o îmbărbătare pentru sine?

Ciotoi căzu pe-un genunchi. Comandantul îi strigă să se ridice, şi cum dânsul nu se putu încorda, trimise un sergent să-l ajute. Sergentul îl ridică de braţ şi-l duse câţiva paşi mai departe.

— Curaj, camarade, îi şopti acesta, când îl lăsă de braţ.

— Hei, don sergent, răspunse Ciotoi.... ce să fac eu cu curajul?

Comandantul dădu însfârşit ordinul de execuţie.

— Faceţi-vă datoria, băeţi! Voi executaţi ordinul legii. Ochiţi drept la inimă. Altmintrelea chinuiţi pe osândit.

In apele albe ale cuprinsului trupul lui Ciotoi se profila ca o vedenie de noapte. Haina despuiată se înfiora de tremurul din urmă. Intinse spre comandant mâna din care căzu un mototol de hârtie.

De-odată codrii se înfiorară în strigăt prelung.

— Da-a-ţi..... foc!

Clipa aceasta dădu lui Ciotoi înţepenire de scorbură. Inchise ochii. Răsuflarea i se înecă în gâtlej. Sub pleoape vedenii trecură în fulger. O femee alerga spre dânsul prin zăpadă, cu părul vâlvoi şi mânile ghiare. Chipuri de copii se învăluiau nelămurite. Guri deschise strigau, strigau, strigau...,

Puşcaşii ochiră, adâncind stratul puştii în umăr. Apoi nici unul nu mai privi ţinta între cuvântul întâi, care era din lumea aceasta, şi cel de-apoi care sbucni de sub pământ. Răsuflările se opriră. Piepturile erau de piatră. Pe câteva alunecară picuri de ghiaţă.

Trosnitura porni, hăurile plesniră în palme; apoi toate fibrele se destinseră.

Doctorul constată oficial că Ciotoi căpătase cinci gloanţe în cămăruţa în care Safta şi mititeii tatei îi dăduseră ultima pulsaţie.

Căpitanul veni către preot şi, cu aburi calzi în răsuflare, îl întrebă încet:

— A mărturisit, părinte?

— Domnule Căpitan, răspunse preotul, v'aţi făcut datoria. Lăsaţi-l şi pe duhovnic să şi-o facă pe-a lui, tăcând. Dumnezeu să erte pe cel mort şi pe noi, păcătoşii.

C. MANOLACHE

* Din volumul „Destăinuiri" care va apare peste puţin.

ŞCOLARII

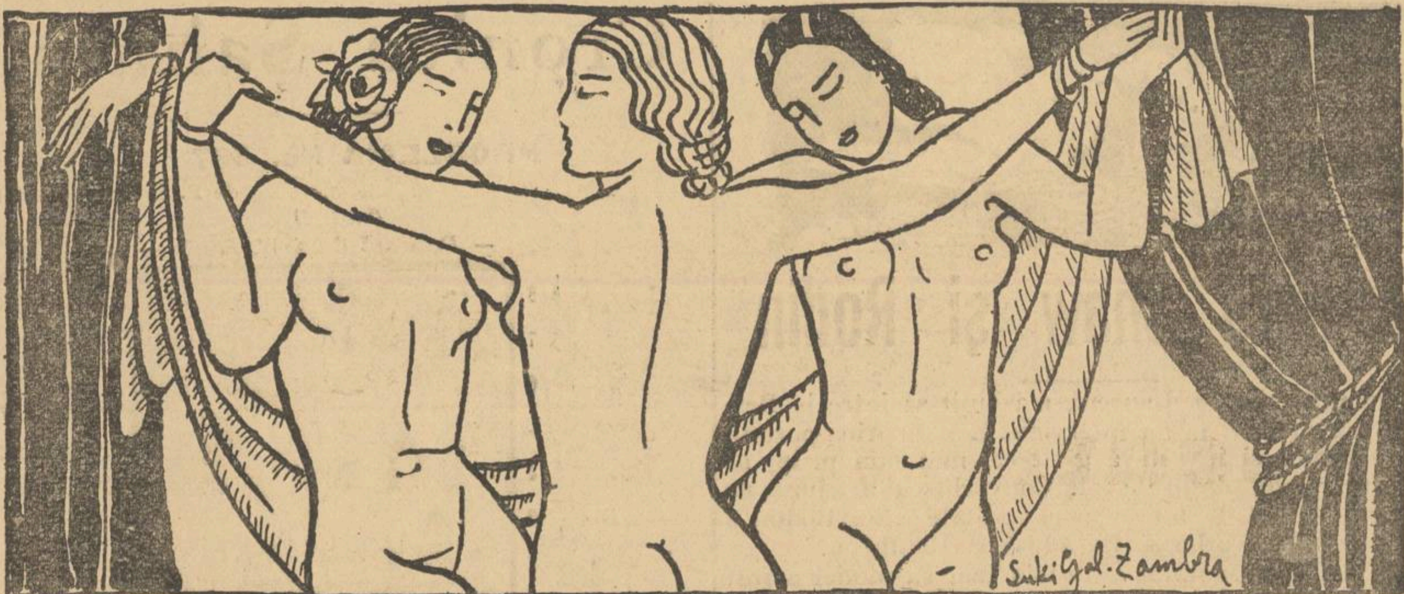
care s'au săturat să citească romanele lipsite de gust, în care nu se întâmplă decât crime şi iar crime, care de care mai desgustătoare, au acum prilejul să urmărească un mare roman de aventuri extraordinare, scris într'un stil captivant, vesel şi instructiv.

Acest roman se intitulează AVENTURILE LUI PATUREL, şi are de erou pe Domnul PATUREL, marele savant francez de care a auzit toată lumea.

Căci PATUREL descoperă atâtea lucruri neştiute de voi în călătoriile sale şi mai ales păţeşte atâtea aventuri pline de senzaţie şi de haz tot odată.

Se ştie că bătrânul savant PATUREL caută o insectă foarte rară şi, în căutarea acestei insecte, el cutreeră întreg pământul dela un capăt la altul, cu vaporul, avionul, călare, pe elefanţi, pe foci şi în cele din urmă o rachetă modernă îl duce în planeta Marte.

Nu se întâmplă nicio crimă urâtă şi nedreaptă, nu sunt subterane mucegăite şi întunecoase, nu există oameni prea haini şi criminali. Totul e limpede, frumos şi din acest roman veţi învăţa multe, amuzându-vă mult.

Un maestru al fantasticului

Prin dispariţia lui Gustav Meyrink — mort de curând la Viena în vârstă de 64 ani — literatura universală pierde pe unul din cei mai puternici scriitori fantastici din câţi au existat vreodată.

Scriitori de literatură fantastică n'au fost mulţi. In istoria literaturii au rămas doar câţiva, un E. T. A. Hoffmann, un Edgar Poe, un Villiers de l'Isle-Adam... Prea puţini faţă de enorma cantitate de literatură fantastică pe care au produs-o scriitorii din vremea romantismului, când fantasticul era tot atât de obligatoriu cum este astăzi, în roman, obscenitatea cu orice preţ.

Adevărul e că literatura fantastică, deşi pare foarte lesne de realizat, este, dimpotrivă ,foarte dificilă. Nimic nu e mai greu decât să împleteşti într'o ţesătură armonioasă realitatea şi visul, naturalul şi supranaturalul, verosimilul şi neverosimilul. Pentrucă fantasticul pur, despuiat de orice putinţă de verosimilitate, arbitrarul desăvârşit, nesocotirea complectă a legilor naturale, nu pot constitui elemente atractive. Chiar basmele cuprind o puternică doză de realism. Luaţi de exemplu pe Harap Alb al lui Creangă. Câtă observaţie a firii omeneşti, ce minunată galerie de tipuri realiste în ceata de golani fantastici care însoţeşte pe Harap Alb în aventurile lui, câtă înţelepciune şi cât adevăr omenesc în morala întregului basm, adevăr scos dintr'o adâncă experienţă de viaţă!

Toţi scriitorii de literatură fantastică de bună calitate au avut grijă să se ferească de fantasticul pur, păstrând totdeauna legătura cu viaţa şi cu realitatea de toate zilele. Spiritul omenesc este aşa făcut. Ii place să-şi nimicească singur construcţiile ireale, după ce o clipă, a crezut în ele. Este o ironie fundamentală care nu ia în serios nici visul, dar nici realitatea. O literatură fantastică bună nu poate exista decât numai susţinută de această ironie. Dacă acest element lipseşte, scriitorul riscă să devină prea obscur, sau prea serios în nebunia lui, sau prea arbitrar în construcţiile lui. Acesta a fost cazul lui Achim von Armin, scriitor romantic de acum un secol, înzestrat cu o bogată şi halucinantă imaginaţie, dar căruia i-a lipsit echilibrul între realitate şi vis.

Gustav Meyrink a avut acest echilibru. Toate romanele lui fantastice „Golemul", „Faţa verde", „Ingerul dela fereastra dinspre apus", au un solid substrat de viaţă reală. Acţiunea lor încurcată şi misterioasă, plină de supranatural şi de ciudăţenii, se petrece întotdeauna în epoca contimporană, cu oameni reali, mai mult sau mai puţin obişnuiţi, cu întâmplări perfect verosimile şi întotdeauna explicabile.

Cel mai popular roman al lui Meyrink (şi în multe privinţe cel mai bun) e „Der Golem", care l-a făcut celebru şi care a ajuns în Germania la o popularitate rară pentru opere de literatură fantastică. Fondul romanului este o legendă răspândită în cartierul evreu din Praga. Ea datează din veacul al şaptesprezecelea. Se spune că pe acele vremuri un rabin bătrân şi priceput în tainele Cabalei îşi plăsmuise din lut un omuleţ automat, care se putea mişca şi putea pricepe ordinele stăpânului lui. Viaţa acestui automat, a acestui „Golem" era legată de o formulă magică scrisă pe un petec de pergament, fixată de cerul gurii. Bătrânul rabin se slujea de Golem ca de un servitor pentru curăţitul casei lui şi a sinagogei. In fiecare seară îi scotea din gură pergamentul magic şi omuleţul, până a douazi, cădea în nesimţire. Dar într'o bună seară când rabinul voi să scoată formula fermecată, Golemul deveni dintr'odată furios, începu să sbiere şi să dea cu pumnii, ieşi afară pe uliţele ghetto-ului şi făcu tot felul de pozne, până ce stăpânu-său îl prinse şi îl nimici, distrugând şi pergamentul cu vorbele magice.

Mi-a plăcut să citesc Golem-ul lui Meyrink de două ori: odată pentru simpla plăcere a lecturii, fără să mă gândesc la trucajul artistic şi sforăria literară, în atitudine de perfect „jouisseur". Şi, pe urmă, mi-a plăcut să descurc în acest complicat conglomerat de scene, personagii şi peripeţii stranii, procedeele prin care Meyrink a brodat pe naiva legendă cabalistică fantasticul lui roman.

In ghetto-ul din Praga legenda Golemului a dat naştere unei superstiţii. Se spune anume că monstrul vechiului rabin apare iarăş pe uliţele mahalalei evreieşti, din treizeci şi trei în treizeci şi trei de ani. Apariţia lui este însoţită întotdeauna de nenorociri şi de întâmplări ciudate. Golemul ia înfăţişarea unui individ spân, galben la faţă, semănând a mongol, cu ochi încrucişaţi şi îmbrăcat în haine de modă veche, cum se purtau pe la 1600.

Vă daţi seama ce material rodnic oferea această poznaşă legendă unui talent ca acela al lui Meyrink. Spiritul rătăcitor al Golemului se întoarce în ghetto, la anumite epoci, pentru a se reincarna. Unul din personagiile romanului — un bătrân păpuşar — crede chiar că ceeace caută să se încarneze este *gândul* bătrânului rabin în clipa în care *îl gândise viu* pe golem.

Romanul e scris sub forma unei spovedanii, care este de fapt un vis. Meyrink s'a ferit, însă, să accentueze prea mult limitele între personagiile din vis şi personagiul real. Cineva care ar căuta să interpreteze în chip pozitivist întreaga ţesătură a romanului ar spune aşa: Un călător soseşte în Praga şi vizitează catedrala. Aici ia din greşală altă pălărie, când iese. Ajuns la hotel, noaptea, adoarme şi visează. Se visează în persoana lui Athanasius Pernath, un tăetor de diamante care trăia în Praga acum *treizeci şi trei* de ani. Acest Pernath a fost odinioară nebun. S'a vindecat dar a uitat cu desăvârşire viaţa lui trecută. Epoca din viaţa lui care coincide cu visul călătorului străin este tocmai aceea în care apare din nou Golemul pe străzile ghetto-ului din Praga. Până aici totul este destul de clar. Dar iată că lucrurile devin mai dificile atunci când simţim, încetul cu încetul (şi cu o delicioasă impresie de nelămurită spaimă) că Golemul vrea să se întrupeze în chiar acest Athanasius Pernath. De aici încolo totul nu mai e decât lupta între nălucă şi Pernath, fost nebun, om cu nervi desechilibraţi şi suflet slab, plin de halucinaţii, de visuri (visuri în vis) de stări extatice şi de vagi amintiri a primei lui vieţi. Dar lucrurile se complică şi mai mult atunci când călătorul se trezeşte şi constată că multe din locurile şi personagiile pe care le visase există încă şi acum în Praga. Mai mult: a doua zi când se duce la locuinţa lui Athanasius Pernath, ca să-i restituie pălăria, îl zăreşte pe acesta pe scara locuinţei lui. Servitorul dă călătorului pălăria, rugându-l să-l scuze pe stăpânul lui că nu-l primeşte, dar aşa e obiceiul casei de foarte multă vreme...

Cine e Golemul? In cine s'a încarnat năluca din legendă ? In Athanasius Pernath ? In călătorul străin ? In amândoi ? In orice caz, după ce sfârşeşti lectura romanului lui Meyrink, rămâi cu o neuitată impresie de halucinant desechilibru lăuntric, cu un fior delaolaltă turburător şi delicios, ca şi cum tu însuţi ai fi trăit visul, ca şi cum ai fi trăit tu însuţi existenţa fantasticului Athanasius Pernath. Năluca a pătruns în tine, te simţi cutreerat de fantome, ţi-i sufletul o casă cu stafii şi apariţii fantastice.

Am insistat asupra procedeelor lui Meyrink pentrucă mi se par a fi cele mai nimerite pentru realizarea unui bun roman fantastic. Supranaturalul circulă mereu dealungul paginilor romanului, fără a se încarna niciodată. E un suflu, o presimţire, o virtualitate, ceva care caută să se realizeze mereu fără a isbuti niciodată. Dar tocmai din cauza asta, din cauza acestei prezenţe invizibile dar *sigure*, impresia de fantastic, de misterios şi de nelinişte este cumplit de puternică.

Dovada cea mai bună este că atunci când Meyrink însuş a scris cu „Ingerul dela fereastra dinspre apus" un roman de pură fantasmagorie, plin de halucinaţie pură, fără nici un fundament realist, n'a dat decât o operă neisbutită, greu de citit şi numai enervantă fără a fi puternică şi turburătoare, fără a fi frumoasă.

Dar numai chiar dacă ar fi scris „Der Golem" Meyrink ar merita să rămână în literatura fantastică universală drept un mare maestru.

AL. A. PHILIPPIDE

GUSTAV MEYRINK

Opalul

Toţi admirau opalul pe care-l avea în deget Miss Hunt.

„Il am moştenire de la tata, el fusese multă vreme în slujbă în Bengal; inelul era de la un Brahman", — a zis Miss Hunt, şi cu vârful degetelor netezea piatra mare, lucitoare. „Numai giuvaierurile indiene au aşa foc. Nu ştiu, — e felul cum sunt lucrate ori bătaia luminii, dar uneori mi se pare că străluceşte tremurat şi neliniştit, ca un ochiu viu".

Dus pe gânduri, Mister Jennings a zis şi el: „Ca un ochiu viu".

„Ţi se pare ciudat, ce am spus, Mr. Jennings?"

. . . .

Se vorbea de concerte, de baluri, de teatru, — de câte toate, dar vorba iarăş se întorcea la opalele indiene.

La urmă, Mr. Jennings zice: „Eu v'aş putea spune o istorie despre pietrele aceste, aşa numite pietre! — dar mi-e teamă că Miss Hunt n'are să se mai bucure niciodată de inelul ei. Dacă totuşi vroiţi s'aşteptaţi un moment, mă duc să caut manuscriptul printre hârtiile mele".

Toţi erau foarte nerăbdători să auză.

* * *

„Ascultaţi, vă rog. (Ce am să vă cetesc este o parte din notele de călătorie ale lui frate-meu, — am hotărît atunci să nu publicăm nimic din cele ce se întâmplase).

Aşa dar: Aproape de Mahavalipur jungla se prelungeşte ca o limbă îngustă drept până în mare. Guvernul a pus să se sape canaluri care merg dela Madras până aproape de Tricinopolis. Dar mai înăuntru ţinutul a rămas necercetat; e ca o pustietate nepătrunsă, şi cuib de friguri.

Expediţia noastră sosise tocmai, şi servitorii, nişte Tamuli negricioşi descărcau din bărci mulţime de corturi, de lăzi şi cufere, ca să le ducă oameni, localnici până la Mahavalipur, oraşul stâncilor — peste lanurile dese de orez din care se ridicau pâlcuri de palmieri, ca nişte insule din valurile unei mări verzui.

Colonelul Sturt, frate-meu Hargrave şi cu mine am pus numai decât stăpânire pe unul din templele mici, tăiate sau mai drept sculptate dintr'o singură stâncă, adevărate minuni de artă dravidică. Făcute cu munca fără seamăn a Inzilor evlavioşi, într'însele au răsunat sute de ani imnurile adepţilor fervenţi ai marelui Mântuitor; astăzi sunt închinate cultului brahminic al lui Shiva, caşi cele şapte pagode sfinte cioplite în spinarea stâncii, cu galeriile lor de coloane nalte.

De pe câmp se ridicau neguri întunecate, pluteau pe lanurile de orez şi pe şesuri, topind într'un abur irizat conturele boilor cu cocoaşe care se întorceau acasă cu carele indiene lucrate numai din topor. Un amestec de lumină şi de tainic amurg, care îţi apasă greu simturile şi-ţi leagănă sufletul în visuri, ca un miros vrăjit de iasomie şi liliac.

Mahraţii-Sepoi noştri, în hainele lor sălbatice şi pitoreşti, cu turbane roşii şi albastre, se aşezase în văgăuna care deschide drumul spre stânci. Sălile pagodelor, care se ţin, una departe de alta, dealungul ţărmului, detunau şi răsunau, ca nişte peşteri deschise. de izbiturile valurilor; se pare că e un cântec de laudă pe care marea îl mugeşte lui Shiva atotnimicitorul.

Tot mai tare şi mai mânios venea sunetul valurilor spre noi în sus, cu cât lumina zilei se înfunda tot mai mult după dealuri, cu cât vântul nopţii pătrundea tot mai adânc în sălile vechi.

Servitorii adusese facle în templul nostru şi se dusese în sat, la ai lor. Ne-am uitat bine, cu luminile în mână, prin toate colţurile şi cotloanele. Săli multe şi întunecoase erau tăiate în pereţii de stâncă; şi idoli fantastici erau făcuţi că danţează, cu palmele întinse înainte, şi degetele făcând semne neînţelese. Umbrele lor acopereau intrarea şi păreau nişte păzitori ai porţilor.

Foarte puţini ştiu, că toate aceste chipuri ciudate, cu rânduiala şi aşezarea lor unul faţă de altul, că numărul şi înălţimea stâlpilor şi lingamelor însemnează taine de o neînchipuită adâncime, pe care apusenii abia le bănuiesc.

Hargrave ne-a arătat un ornament pe un soclu — o vargă cu douăzeci-şi-patru de noduri de care atârnă, în dreapta şi în stânga sfori desfirate la capetele de jos. Simbolul acesta închipuieşte măduva spinării omului. Alături erau nişte zugrăveli care arată extazele şi stările suprasensibile la care ajunge un Yogi în căutarea puterilor făcătoare-de-minuni, când îşi fixează gândul şi simţirea asupra părţilor corespunzătoare din măduvă.

„Asta Pigala, râul cel mare al Soarelui" — a zis Akhil Rao, tălmaciul nostru, în limba lui stricată.

Deodată colonelul m'a apucat de braţ: „Taci — n'auzi nimic?"

Am ascultat cu încordare spre Gange care, ascuns de statuia uriaşă a zeiţei Kala Bhairab, curgea în întuneric.

Faclele trosneau — încolo, tăcere de moarte.

O tăcere care stă la pândă îţi zbârelşte părul şi face să-ţi tresară sufletul şi să simtă că ceva ascuns şi grozav izbucneşte fulgerător, ca o explozie, şi că acum — de prin colţuri şi ascunzători — au să se năpustească din adâncurile necunoscutului fapte dătătoare de moarte.

In clipe ca acestea frica se desface gemând din bătăile ritmice ale inimii — asemenea unor vorbe, ca bâlbâiala gâlgâitoare şi înfiorătoare a surdomuţilor: Ugg-găă —, — Ugg-găă, — Ugg-găă.

Am ascultat în zadar — nu s'a mai auzit nici un zgomot.

Colonelul îmi zice la ureche: „A fost ca un ţipăt din adâncul pământului".

Mie mi se părea că statuia de piatră a zeiţei Kala Bhaabir, demonul holerei, se mişcă: la lumina tremurătoare a torţelor, cele şase braţe ale monstrului se clătinau, şi ochii vopsiţi negru şi alb se aprindeau ca privirea unui nebun.

„Să ieşim la aer, la intrarea templului", a zis Hargrave, „aici e groaznic".

Oraşul stâncilor sta în lumina verde ca un descântec împietrit.

Lumina lunei sclipea pe mare în dungi largi, asemene unei spade uriaşe înfierbântate pân' la alb, şi vîrful i se pierdea în depărtări.

Ne-am culcat pe terasă — vântul se potolise; prin văgăuni era nisip moale.

Dar somnul nu venea.

Luna se urca tot mai sus, iar umbrele pagodelor şi ale elefanţilor de piatră se strângeau pe faţa albă a stâncei făcându-se tot mai mici şi ajungând ca nişte pete fantastice care semănau a broaşte.

Deodată colonelul, neştiind dacă dorm ori ba, a zis către mine cu jumătate de glas: „Inainte de năvălirile prădalnice ale Mogulilor toţi idolii aceştia erau plini, se zice, de pietre scumpe — salbe de smaragde, ochi de onyx şi de opal". — Eu n'am răspuns nimic.

Nimic nu se auzea decât răsuflarea adâncă a lui Akhil Rao.

Deodată am sărit toţi în sus, spăimântaţi. Un ţipăt grozav venise din templu — un zbierăt sau un râs scurt, de trei ori, cu un ecou ca de sticlă şi de metal spart.

Frate-meu a zmuls din perete o despicătură de lemn aprinsă, şi a pornit în goană pe sală, în întuneric.

Eram patru oameni; n'aveam de ce să ne fie frică.

Indată Hargrave a aruncat facla: sala se sfârşea într'o văgăună săpată dinadins, fără acoperiş, în care bătea tare lumina lunii, — şi văgăuna aceasta ducea într'o grotă.

De după stâlpi se zărea foc; ascunzându-ne în umbră, ne-am apropiat pe furiş.

Pe un altar mic de piatră pâlpâiau flăcări şi în cercul luminat de dânsele se mişca clătinându-se un fakir, acoperit cu zdrenţe pestriţe şi lanţuri de oase, cum e portul închinătorilor bengali ai zeiţei Dhurga.

Fakirul descânta şi, ca un derviş dănţuitor, îşi învârtea mârâind capul în dreapta şi în stânga cu o iuţeală furioasă; şi pe urmă îl dădea pe spate de i se vedeau dinţii albi sclipind în lumină.

La picioarele lui zăceau două trupuri cu capetele tăiate, şi după îmbrăcăminte am cunoscut îndată că erau doi sepoi de ai noştri. Ţipetele lor de moarte trebuie să fi răsunat pân' la noi aşa de grozav.

Colonelul Sturt şi tălmaciul s'au repezit la fakir, dar în aceiaş clipă el i-a azvârlit de perete.

Puterea ascetului acestuia stors cu totul era de neînţeles; şi până să sărim noi, el şi ajunsese în goana mare la intrarea grotei.

In dosul altarului am găsit capetele tăiate ale celor doi Mahraţi".

. . . .

Mr. Hargrave Jennings a strâns manuscriptul: „Aici lipseşte o foaie; sfârşitul istoriei vi-l spun eu:

Nu se poate spune ce expresie aveau feţele morţilor. Şi azi mi se opreşte inima în loc, când îmi aduc aminte groaza care m'a apucat atunci. Nu pot zice că era frică ce se vedea pe faţa ucişilor, — părea că-i un râs strâmb, nebun. — Buzele şi nările trase în sus — gura căscată, şi ochii — ochii, era înspăimântător: închipuiţi-vă ochii — eşiţi din cap fără iris nici pupilă — şi scânteind strălucitori, ca piatra asta dela inelul lui Miss Hunt.

Şi când ne-am uitat de aproape, am văzut că erau opale adevărate.

Şi analiza chimică a dovedit pe urmă acelaş lucru. Cum s'au putut preface globurile ochilor în opale, n'am să înţeleg niciodată. Am întrebat odată pe un brahman de rang mare; el mi-a spus că schimbarea aceasta se face brusc şi pleacă din creier — prin aşa nu-

(Continuare în pag. VI-a)

Inima şi rinichii în stare excelentă!

Cu exactitatea unui medic specialist, fiecare expert poate cerceta, măsura şi experimenta becurile „MINIWATT" în cele mai diferite aparate de recepţie..... şi întotdeauna va da pentru „inima şi rinichii" becurilor „MINIWATT" cel mai bun certificat de sănătate. Lămpile de radio ale diferitelor uzine se aseamănă la exterior. Construcţia internă însă este aceea, care vă garantează o audiţie bună pe un timp îndelungat.

Cereţi furnizorului Dv. lămpi „MINIWATT" nu faceţi lux, ci creaţi condiţiile primordiale pentru o bună audiţie.

„MINIWATT"

PHILIPS RADIO

mite *tantriks*, adică prin descântece. Dar cine poate crede una ca asta! Şi a mai spus că toate opalele indiene sunt făcute aşa, şi nu aduc noroc cui le poartă; fiindcă sunt închinate numai zeiţei Dhurga, nimicitoarea vieţii organice”.

Cei care ascultaseră rămaseră foarte pătrunşi de istorisirea aceasta, şi nu scoteau o vorbă.

Miss Hunt se juca cu inelul.

. . . .

„Crezi D-ta, Mr. Jennings, că în adevăr opalele aduc nenorocire?”, a zis ea, însfârşit. „Dacă crezi, atunci fii bun, şi sparge piatra asta!”

. . . .

Mr. Jennings a luat o bucată de fier ascuţită care stătea pe masă ca să ţie hârtiile, şi a ciocănit încet opalul până când au rămas dintr'însul numai nişte ţăndări strălucitoare ca nişte fărâmituri de scoică.

Trad. de PAUL ZARIFOPOL

CRONICA TEATRALĂ

TEATRUL NAŢIONAL: „Ion”, dramă în 16 scene şi 4 pauze de d. Mihail Sorbul, după romanul d-lui Liviu Rebreanu

Avalanşa romanelor aduse pe scenă, a pus în discuţie valabilitatea lor din punct de vedere literar şi scenic.

Câtă vreme piesa după roman e scrisă de un priceput şi talentat om de teatru, nu se poate tăgădui, în principiu şi *a priori*, valoarea unei atare piese. Ca la ori ce piesă, judecata nu se poate opri să cântărească decât greutatea talentului şi a priceperii scenice, cheltuite într'o dramatizare a romanelor. Abia pe al doilea plan, credem, poate veni luarea în considerare a fidelităţii cu care dramaturgul s'a ţinut de textul epic.

Fireşte, un autor dramatic care n'a dat pentru scenă decât transpuneri de romane, poate fi considerat ca un scriitor ce ştie să gândească numai printr'altul şi după altul, a cărui fantezie este împrumutată şi care — presupunând că transpunerea e excelentă — dovedeşte cel mult un instinct teatral puternic.

D. Mihail Sorbul nu e la prima d-sale piesă. Ştim, deci, despre d-sa că gândeşte propriile sale idei şi ştim mai ales că este un abil dramaturg, unul care cunoaşte în amănunţime tainele scenei. Cum drama *Ion* nu este în totul fidelă romanului d-lui Rebreanu — materialul uriaş şi variat din roman este şi cu neputinţă a fi în întregime adus pe scenă în 16 tablouri, — putem judeca această dramă ca o lucrare originală.

Inspirarea dela un text străin este ceva cu totul obişnuit în literatură. Uneori, această inspiraţie este mai evidentă, alteori mai puţin evidentă.

Se pare că d. Sorbul a fost chinuit de cele două idei centrale din romanul d-lui Rebreanu, pe care d. Rebreanu le-a numit: *glasul pământului* şi *glasul iubirii*, cu rezonanţe răscolitoare în sufletul ţăranului. Şi l-au chinuit aceste idei pare-se dela început, în chip inedit şi că existenţa lor şi în romanul „Ion” a fost o întîmplare. Altfel, nu ne explicăm puternica originalitate cu care ni-l prezintă pe Ion.

In roman, Ion e mai puţin canalie, poate fiindcă romancierul a avut mai mult răgaz să dea ocoale psihologiei acestui ţăran şi să ridice la simbol omenesc setea de pământ şi sentimentul lui de dragoste. In comparaţie cu romanul d-lui Rebreanu, poate că piesa suferă din acest punct de vedere. Totuşi, cât de puternică e figura dramatică a lui Ion!

Din obligaţia pe care şi-a impus-o d. Sorbul de-a merge pe urmele romanului, a trebuit să apară în scenă preotul Belciug şi Titu Herdelea. Dar pe cîtă vreme în roman Titu Herdelea este un personaj distinct şi puternic, în piesă el nu e mai nimic, ca şi preotul Belciug. Ceeace inseamnă, încă odată, că d. Sorbul a fost interesat numai de ceeace simbolizează Ion, pe care l-a desenat masiv. Câteva din numeroasele scene ale dramei, sânt închinate familiei Herdelea, dar în chip episodic şi ca un divertisment.

Astfel, Ion, cu drama pe care o naşte în preajma lui din aviditatea de-a poseda pământul şi din puternica-i slăbiciune pentru Florica, este urmărit pas cu pas.

D. Sorbul a scris o dramă originală, puternică, cu lume multă şi ţâşnitoare de pasiuni şi viaţă.

Talentul şi instinctul teatral scuză — scuză cu prisosinţă — dramatizarea epicului.

Piesa d-lui Sorbul a fost pusă în scenă de d. Soare Z. Soare. Am văzut altădată că acest regizor, abia şi-a putut reliefa priceperea la înscenarea câtorva drame moderne. Acolo unde a trebuit să cheltuiască fantezie şi spirit (Shakespeare, Molière), d-sa a arătat o slăbiciune şi o lipsă de mijloace caracteristice. Nu cunoaştem în acelaş timp o piesă românească, convenabil regizată de domnia sa.

Aici, în „Ion”, am putea spune că regia este absentă, dacă totuşi prezenţa unei confuzii stridente, nu ne-ar aminti de d. Soare.

Acţiunea dramei se petrece în Ardeal. Ţăranii din Ardeal, după câte ştim, folosesc dialectul ardelenesc. La d. Soare, unii îl folosesc, alţii nu. Mai mult, un secretar de notar, evreu de origine, vorbeşte ardeleneşte; notarul însă, uită că e Ardelean.

Inţelegem ca preotul şi învăţătorul, oameni care poate au trăit şi prin Regat şi în tot cazul au studiat pe cărţi scrise în limba muntenească, să uite de dialectul lor. Dar ţăranii?

Cum piesa d-lui Sorbul aduce pe scenă nu numai caractere general omeneşti, dar şi atmosfera specială a Ardealului, ni s'a părut din partea decoratorului o necunoaştere a satului trasilvănean, când ne înfăţişează case ţărăneşti cum sunt în Muntenia, cu ferestre mici, lipsite de obloanele de lemn pe care le are casa din Ardeal şi de acoperişurile fără variaţie roşii. Sărăcia colibelor din „Ion” este a colibei munteneşti, nu a celei din Transilvania.

La o ridicare de cortină, d. Soare a pus pe o prispă cinci inşi — învăţătorul Herdelea cu d-na şi trei copii— înşiraţi cu faţa la public în linie, cum se spune la miliţie. Acest început de tablou a fost lamentabil.

In rolul titular, d. Bălţăţeanu n'a înţeles că Ion nu e canalie, fiindcă aşa este el. Mârşăvia şi cinismul lui Ion sânt puse în slujba câştigării pământului, de care îl leagă tradiţia vieţii lui de ţăran. E brutal, e barbar, trece peste orice cu orice preţ. Dar când a pus mâna pe pământul dorit, Ion trebuia să intre în văzduhurile sublimului.

Canalie, a fost binişor d. Bălţăţeanu. Sublim, de loc. Când a sărutat pământul, după care a umblat atât aviditatea lui ancenstrală, d. Bălţăţeanu a chiuit mai întâiu ca la un chef cu prietenii şi s'a aplecat apoi asupra ţărânii cu o temenea sau o metanie ridiculă. Iar când a trebuit s'o iubească pe Florica, d-sa a plâns, lăbărţând vorbele şi s'a strâmbat de mama focului, ca în „Ana Karenina”.

Fărră îndoială că d. Bălţăţeanu nu-i cu totul lipsit de talent. Dar câtă vreme va persista credinţa că d-sa este o „vedetă”, că poate susţine un spectacol, totdeauna ne va apărea ca cel mai imposibil dintre actorii noştri.

D-na Aura Buzescu, pe care de multă vreme n'am mai întâlnit-o, a trecut pe scenă „ca visul unei umbre şi umbra unui vis”. Anuţa d-sale a fost mai palidă decât rolul. Şi e păcat: d-na Buzescu are mult talent.

Un beţiv înverşunat şi cu suflet hain a fost întruchipat de d. Ciprian cu multă simţire şi multă naturaleţă.

Senzuală, ispititoare, Florica d-nei Maria Anca.

D-na Maria Voluntaru a creionat cu abilitate o Zenobie vicleană şi flecară.

Din ansamblu, reţinem numele doamnelor: Nataşa Alexandra, Toto Ionescu şi Sonia Cluceru; al d-lor Duţulescu, Antonescu, Stăncescu, Demetru, Grigoriu, Ghibericon, Polizu şi Al. Marius.

Cu toate scăderile înscenării şi cele câteva ale interpretării, spectacolul reţine atenţia spectatorului şi piesa face cinste Teatrului Naţional.

L. SEBASTIAN

„Aş vrea să ştiu”

G. ROSENBERG. — *Bălţi.*

Care sunt trăsăturile caracteristice ale poporului francez?

Cu toată dificultatea de a cuprinde într'o formulă o asemenea caracterizare, se poate afirma totuşi în general că însuşirile distinctive ale Francezilor sunt: raţiunea clară, (finitul măsurii şi deciziunii, graţia, verva şi spiritul incisiv, faimosul „esprit gaulois”). O realizare armonioasă între calităţile latine şi celtice.

UN CITITOR — Alexandria

Ce dicţionar român-român îmi recomandaţi în genul micului „Larousse”.

Un dicţionar concis, comod şi destul de ieftin este acel al d-lui Lazăr Şăineanu. Mult mai completă şi mai aprofundată este însă lucrarea d-lor Candrea şi Adamescu, o adevărată enciclopedie a limbei române, bogat ilustrată şi documentată, de curând apărută în editura „Cartea Românească”.

Preţul, din păcate, este cam ridicat: 2000 de lei.

Interesantă de consultat este deasemenea şi enciclopedia „Minerva”, apărută acum câţiva ani într'o editură din Cluj.

M. STAMBLER — Loco

a) *O biografie a lui Lenin în limba română?*

Citiţi broşura „*N. Lenin, biografie*” de *Gr. Zinoview* din edituraa „Revistei Ideei”.

b) *Teoria capitalului de Karl Marx, popularizată în limba română?*

Vă recomandăm lucrarea „*Capitalul*”, rezumat de *Carlo Cafierro*, apărută în editura „Casa poporului”.

S. TOMA — Ploeşti

Cum pot fi clasificate artele?

După Hegel există trei forme generale ale artei: 1) *arta simbolică* (ideea încă abstractă şi nedeterminată îşi caută, fără a găsi însă, adevărata ei expresie); *arta clasică* (caracterizată prin armonia perfectă între idee şi formă) şi *arta romantică* (în care ideea, prin spiritualitatea ei infinită, depăşeşte mijloacele ei de expresie).

Pe de altă parte, referindu-se la distincţia esenţială între elementul spaţial şi cel de timp, sau între repaos şi mişcare, unii au stabilit un alt criteriu de clasificare, distingând între *artele plastice* (în repaos) ce cuprind arhitectura, pictura, sculptura şi *artele ritmice* (în mişcare), inglobând poezia, muzica şi dansul.

Evident, criteriile foarte relative, în această materie, permit numeroase clasificaţii.

MICU POPPER — Iaşi

Ce înţelege filozoful englez Carlyle prin „erou?”

Spre deosebire de opinia curentă şi de spiritul oficial al istoriei, Carlyle nu acordă titlul de „erou” în primul rînd marilor cuceritori şi războinici, ci mai degrabă modeştilor luptători (filozofi, oameni de ştiinţă, cercetători, etc.), adesea prea puţin pomeniţi în istorie, dar care prin pilda unei vieţi de muncă conştientă şi perseverentă, convergentă în sensul unui ideal luminos, prin forţa lor de caracter, pot sluji drept pildă semenilor. Acesta este şi înţelesul „*cultului eroilor*”, pe care-l propovădueşte mereu Carlyle, un omagiu permanent adus personalităţii care are însă cu totul altă semnificaţie decât acel al „supraomului” nitzschean.

Ideile lui Carlyle în această privinţă sunt exprimate cu toată claritatea în opera sa „*Eroii*”, tradusă în româneşte de d. C. Antoniade.

L. FLORESCU — Loco

Care este teza piesei „Goana Torţelor” de Paul Hervieu?

In această dramă, de o sobrietate şi preciziune clasică, autorul îşi propune să demonstreze — prin înfăţişarea raporturilor între trei generaţii — că iubirea părinţilor pentru copii este un ce natural şi instinctiv, în timp ce dragostea copiilor pentru părinţii lor, reprezintă un efort conştient, voluntar şi lipsit în general de impulsul spontaneităţii. Prima este un imperativ fiziologic, pe care îl au de altfel şi animalele; a doua un sentiment artificial, fruct al unei îndelungate educaţiuni morale şi ca atare, destul de fragil. Faptul se explică prin interesul speciei, care urmăreşte întotdeauna să ducă torţa vieţii numai înaintea noilor generaţii, dezinteresându-se complect de ceiace se petrece la cei lăsaţi în urmă.

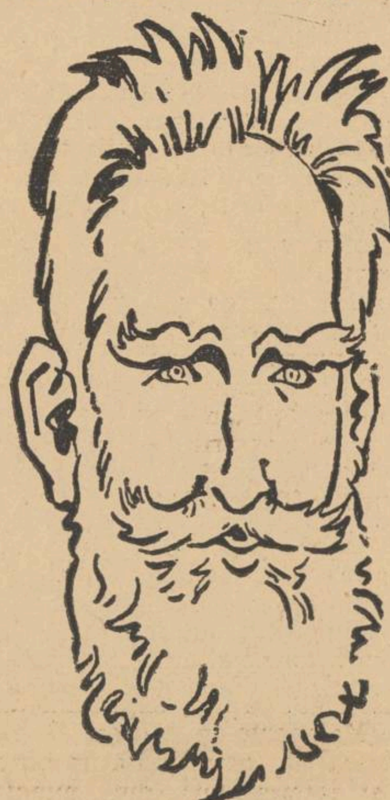
Bernard Shaw şi Rodin

Un publicist, M. Laurent, a izbutit să intre la Bernard Shaw şi să-i ia un interview. L-a surprins pozând unui sculptor şi în asta a găsit cel mai bun prilej să deschidă vorba despre artă. Convorbirea a ajuns, la un moment dat, la marea personalitate a lui Rodin, a cărui cenuşă e vorba să fie adusă la Panthéon.

„Cel dintâi sculptor care m'a luat ca model a fost Rodin. Lucrarea lui îmi place nespus de mult, pentrucă ea nu reprezintă bustul „celebrului scriitor”, ci al unui simplu d. Shaw.

Când a început să lucreze la acest bust, credeam că n'o să fie nevoie decât de câteva şedinţe, dar ele s'au prelungit o lună întreagă. In acest răstimp nu m'am mai ocupat de altceva decât să-i slujesc ca model lui Rodin. Te asigur însă, — a adăogat Shaw, — că nici nu mai simţeam nevoia să fac altceva.

Celebrul sculptor lucra extrem de conştiincios. Măsura cea mai mică distanţă şi controla fiecare amănunt cu creionul. Cea mai pitorească particularitate a metodei lui era că-şi umplea gura cu apă şi-şi stropea argila, ca să rămâie mereu maleabilă. Absorbit de lucru, de multe ori nici nu mai băga de seamă unde stropeşte, şi mă pomeneam cu un şuvoi de apă pe haine. La sfârşitul şedinţei, aveam înfăţişarea unui om care

Bernard Shaw

a stat în ploaie vreme de un ceas.

Rodin era un artist scrupulos în toată puterea cuvântului. Adeseori, se ridica de pe scaun, îmi examina profilul o bucată de vreme, îşi vâra degetul în argilă, apoi îmi cerea să-mi întorc uşor capul, şi, puţin câte puţin, îmi studia expresiile şi nota cu băgare de seamă cele mai mici nuanţe. Aveam impresia că am devenit o sfârlează şi, în cele din urmă, atât mă deprinsesem să-mi întorc capul puţin câte puţin, încât rămăsesem cu un fel de tic.

Trebue să afirm că Rodin era foarte mulţumit de model, dar mormăia mereu că bustul nu-i nici pe departe gata. Şi era foarte natural, pentrucă Rodin îşi propusese să reprezinte „omul în veşnică schimbare” şi să-i fixeze toate aspectele în materia inertă a marmorei sau a bronzului.

Intr'o zi, aproape de sfârşitul lucrării, am cutezat să-l întreb dacă mai are mult până să termine. N'am să uit niciodată expresia lui de surprindere:

— Până să termin? Ce idee! Dar abia am început, omule!

Era un om foarte ciudat. Am stat multă vreme la el, la Meudon, şi, fără exagerare, fiecare zi petrecută alături de el îmi procura o nouă revelaţie. In afară de scrupulele lui artistice, ceiace m'a surprins mai cu seamă la el era mania de a colecţiona. Colecţiona tot ce-i cădea în mână şi mai ales pietre, pietre obişnuite, fără nici o valoare pentru alţii, dar în care el descoperea linii şi semne extraordinare. La un moment dat, ajunsese să ia o casă cu chirie numai ca să aibă unde să-şi adăpostească colecţia de pietre. Cu o pasiune nemărginită, el aşeza în vitrine mineralele în care descoperise fie imaginea unor obiecte, fie chipul unor oameni. Cea mai mare dovadă de prietenie ţi-o arăta atunci când îţi dăruia o piatră de-astea.

Instrumentul lui preferat de sculptor era creionul: se slujea de el de douăzeci de ori mai mult decât de oricare altul. De fiecare lucrare întrebuinţa cel puţin zece creioane”.

In timp ce Shaw vorbea, sculptorul lucra la ovalul feţei. Făcând o aluzie la faţa prelungă a modelului. acesta zise:

— Şi trebue să ştiţi că, în tinereţe, aveam dimpotrivă un cap foarte turtit. Pe urmă, încetul cu încetul, s'a subţiat, s'a lungit. Peste o sută de ani o s'ajungă până aici...

Şi Shaw făcu un gest.

— Mama era cântăreaţă, — continuă el, — ea mi-a înrădăcinat dragostea pentru muzică. Când eram tânăr, mă duceam deseori să aud „Faust” de Gounod, care era pe-atunci la modă. Ceiace îmi plăcea mai mult în această operă era figura lui Mefistofeles. Eram literalmente obsedat de dorinţa de-a avea o figură mefistofelică.

Shaw zâmbi.

— Printr'o stranie întâmplare, dorinţa mi s'a realizat şi iată că astăzi am o figură mefistofelică. Cel puţin aşa afirmă aceia cărora le stau ca model.

Şi adăugă cu ironie:

— Cred că asta-i şi părerea celor care nu mă cunosc deloc, dar care-mi citesc cărţile...

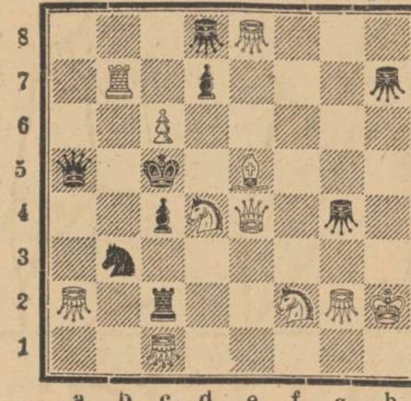
Cronica Şahului

PROBLEMA No. 537

de **P. Iordan**, Freital.

(inedită)

— Dedicată d-lui W. Pauly —

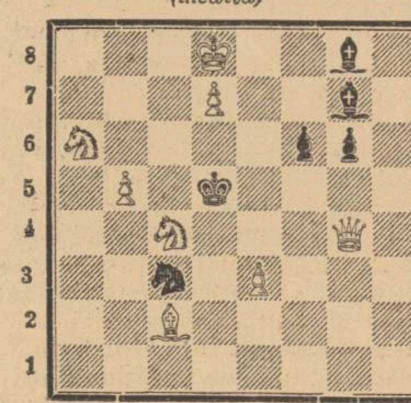
11 + 9 = 20

Mat în 2 mutări.

PROBLEMA No. 538

de **V. Oniţiu**, Sibiu.

(inedită)

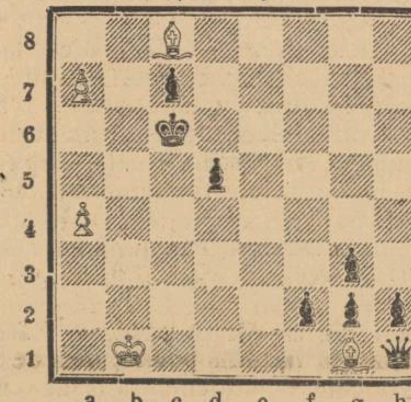
8 + 6 = 14

Mat în 2 mutări.

PROBLEMA No. 539

de **A. Kniest**, Bottrop.

(inedită)

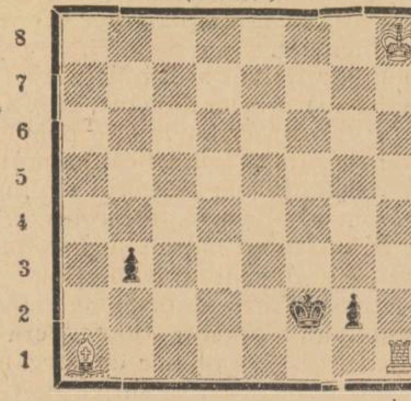
5 + 8 = 13

Mat ajutor în 2 mutări.

PROBLEMA No. 540

de **H. Kahl**, Elmenhorst.

(inedită)

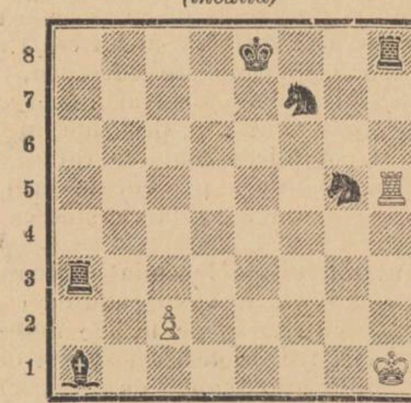
3 + 3 = 6

Mat ajutor în 3 mutări.

PROBLEMA No. 541

de **Peter Kniest**, Bottrop.

(inedită)

3 + 6 = 9

Mat ajutor în 4 mutări.

CORESPONDENŢA

H. B. *Wien.* — Ihr h4 # (Ka6, Kg1) ist auch in der neuen Fassung nebenlösig: 1. Dh7, Th4 (h3); 2. Dg8 (h8), Tb4 (b3); 3. Kh1, Tb2; 4. g1G, Da1 #.

A. Z. *Kiel* — Besten Dank für die Probleme. Leides ist Ihr h3 # (Kc1, Kf6) nebenlösig: 1. Ke7, La5; 2. Ke8, D×D; 3. Ld8, D×d8 #.

P. I. NEGREANU.
S. THAU.

A apărut ediţia a II-a din:

ŢĂRANI ŞI TÂRGOVEŢI

ROMAN de I. ŞT. Ioachimescu

280 pagini — 40 lei Editura „Adeverul” S. A.

Cărţi şi Reviste

ION PILLAT: Caetul verde, poeme (Editura „Cartea Românească")

D. Ion Pillat este, în literatura noastră, un scriitor unic. A izbutit, în timp de douăzeci de ani de activitate literară, să facă numai artă. Nu şi-a compromis talentul cu nimic. N'a făcut nici-o transacţie. Nu şi-a pus literatura în slujba vreunei idei sau vreunei tendinţe. N'a încercat niciodată să dovedească ceva. A slujit mereu unui ideal de frumos, ideal poate cam rece dar mereu distins şi neîntinat.

„Caetul verde" reprezintă în opera lui Ion Pillat o quintesenţă a tuturor posibilităţilor lui de până acum. Este o antologie a tuturor aspectelor pe care, în celelalte voume, le oferea talentul lui, făcut din limpede contemplare, plasticitate parnasiană şi calm misticism.

Ceeiace te frapează atunci când citeşti un nou volum de Pillat, este faptul că deşi mereu acelaş poetul se înoieşte mereu, oferind, de fiecare dată, accent nou şi inedit.

Aşa şi acum.

Iată, de exemplu, bucata intitulată „Călătorire", închinată, enigmatic, „celui plecat":

Intr'un hotel dintr'un oraş departe,
Un călător grăbit cum se deşteaptă
Nedumirit, pe-a visurilor treaptă,
De care ţară are astăzi parte;
Şi stă buimac şi nu mai ştie unde
A mai zărit odaie, jâlţ şi masă;
Şi dureros, chinuitor l-apasă
Străinul ce'n oglinda lui pătrunde.
Işi vede'n uşă gata geamantanul,
Aude'n gară trenurile grele,
Şi tot se'ntreabă cine o să plece.
Se pipăie şi mâna lui e rece
Şi calendaru'n zid îngheaţă anul.

Dar eu mai dorm în miezul vieţii mele.

Este în această poezie un ritm adormit, plin de-o pătrunzătoare tristeţe, o impresie de părăsire şi singurătate, un ton de toamnă sufletească, cu care Ion Pillat, poet senin al „Limpezimilor" nu ne obişnuise până acum. In „Caetul verde" astfel de accente răsună des. Ele ne fac să bănuim că, departe de-a se fi limitat, Ion Pillat mai are în laboratorul lui poetic invenţii pe care încă nu le-a dat la iveală, miresme noui şi savant distilate, arome proaspete şi ciudate. Sensibilitatea lui este în continuă frământare şi prefacere. Bine ancorat într'o tradiţie pe care a cultivat-o întotdeauna cu evlavie, Pillat poate mereu păşi pe drumul îndrăznelilor şi al noutăţii, năzuind, cum singur spune într'un poem închinat Heladei, către:

O lume nouă unde omul nu
Va fi decât un vegetal cuminte.

Ceiace exprimă, pe lângă pasiunea lui pentru noutate, dorul lui de un paradis poetic, plin de lumină, claritate şi frumos pur.

AL. A. PHILIPPIDE

AL. BADAUŢA: Privelişti Româneşti

Albumul, alcătuit de d-l Al. Bădăuţă sub acest nume. a fost primit de public cu o caldă bucurie. El este în adevăr o operă vie şi o creaţie personală şi nu o simplă serie de fotografii, foarte frumoase, alese numai pentru pitorescul lor. Răsfoindu-l, ai nu numai emoţiile unei călătorii plină de variaţii şi de neprevăzut prin România noastră mare.

„In limitele unor posibilităţi personale" şi în spaţiul impus de un volum ce nu conţine mai mult de 200 planşe, autorul a ştiut să aleagă cu o aşa preciziune şi siguranţă de gust peisagiile prinse de obiectiv, încât ne-a dat o Românie cu o fizionomie mişcătoare, diversă şi totuşi unitară. Se vede că fotografiile au fost luate de „pasionaţi şi sârguitori caligrafi ai pitorescului" cum, atât de fericit, caracterizează autorul pe colaboratorii săi, şi mai ales că au fost selectate de cineva care a descoperit, cu emoţie şi încântare, frumuseţile peisagiului românesc.

Toate trei elementele, valea, dealul şi muntele ce domină şi alcătuesc câte unul peisajele altor ţări, aci se împletesc într'o armonie unică cu puterea ei de atracţie şi aceasta a urmărit autorul să redea în colecţia de planşe, pe care cu drept cuvânt o vrea ca o antologie a priveliştilor româneşti.

Planul albumului, el însuşi, este alcătuit perfect, în vederea acestui scop; munţii, mai ales munţii, pe deoparte, marea pe de alta, Dunărea şi Văile între ele.

Apoi satul pe aşezarea lui obişnuită a poporului nostru, în culoarea lui locală şi caracterul creaţiei sale artistice, chipul, atitudinea şi expresia tipurilor alese din toate regiunile, exprimă fericit „rezervorul de viaţă" păstrat aci printre veacuri şi pe care-l descoperim la fiecare pagină, ca pe un izvor limpede şi răcoritor, în acest frumos şi inteligent album de privelişti româneşti.

Iar dacă d-l Bădăuţă a urmărit trezirea dorului de drumeţie, apoi de sigur că a nimerit minunat alegerea fotografiilor sale, căci unele din ele au, nu numai înfăţişarea, dar şi atmosfera cea mai potrivită, ca să te ispitească să-ţi iei toiagul şi să pleci.

Inchizând albumul, cu gândul să-l redeschizi cum vei avea răgaz, eşti recunoscător omului care şi-a îndeplinit o misiune oficială, cu atâta sinceră şi proaspătă însufleţire, punând în serviciul ei, pe lângă aceasta, mult gust şi pricepere.

Am regretat numai că am călătorit prea puţin în albumul acesta minunat, prin armonioasa şi nuanţata noastră Moldovă.

IZABELA SADOVEANU

CURZIO MALAPARTE: Bonomul Lenin

Viaţa şi realizările de epopee ale fundatorului primului stat proletar din lume, au fost şi continuă a fi, copioasă şi inepuizabilă materie de exploatare literară şi politică. Monografiile istorice sunt o literatură extrem de gustată în vremea noastră. Cele asupra lui Lenin constituesc o adevărată bibliotecă. Dintre toate una izbeşte: „Bonomul Lenin" de scriitorul italian Curzio Malaparte, care, contează oarecum şi ca teoretician al fascismului „în devenire". Isbeşte nu prin calităţile ei, ci prin monstruoasa diformare a omului care a frânt istoria, îngropând un regim cu rădăcini milenare şi creind o lume nouă.

Indiferent de punctul de vedere din care cineva ar privi înfăptuirile revoluţionare ale Rusiei sovietice, abstracţie făcând de crezul politic individual, oricine citeşte această carte, de altfel cu reale calităţi de formă (vivacitate în stil şi imagini, nerv, sveltețǎ şi luciditate), nu poate să nu observe bazele false şi tendenţioase pe care este clădită. Dacă faptul, explicabil din punct de vedere politic, (Malaparte în calitate de militant fascist are tot interesul să compromită un adversar, de asemenea talie al fascismului), din punct de vedere strict obiectiv această metodă nu e scuzabilă şi nu e admisibilă.

Ce face Malaparte? Elimină tot ce e mare, grandios şi mitic într'un destin revoluţionar formidabil pentru a ne dovedi cu ceeace rămâne, că viaţa lui Lenin a fost o existenţă banală, mediocră, lipsită total de element eroic. Plecând de la ideia că imagina pe care şi-o fac despre întemeietorul statului sovietic micburghezii terorizaţi ai Occidentului care-l cred un Gengis-Khan proletarian ieşit din imensitatea stepelor asiatice, sălbatic, crud, sanguinar, neînduplecat şi sumbru, pentru a schimba faţa lumii, este o imagine falsă şi exagerată, — Malaparte vrea să *demonstreze*, prin ce metode, o va constata oricine, că în definitiv, Lenin este un tip de bonom, om mediocru, de bibliotecă, un dictator mic-burghez iluminat şi zănatic, un doctrinar violent, meticulos, îndrăgostit de seci abstracţii, cu intelectul pervertit de marxism şi filozofia războiului a lui Clausewitz. Un tip aşa dar obişnuit în lumea burgheză, cu idei fixe, încăpăţânat şi strâmt, mentalitate de notar provincial şi funcţionar ultrazelos de profesiunea lui. Aşa e definit într'un loc Lenin: „funcţionar punctual şi zelos al dezordinei". (Pentru evitarea unei eronate înţelegeri precizăm că bunul-simţ şi bonomia sunt calităţi şi valori specifice micii burghezii europene, aşa cum a ieşit din Revoluţia franceză, actul său de naştere).

Alături de Robespierre, Lenin ar fi încă o victimă a acestui bun-simţ, pe care-l detestă cu maximă intensitate. Lenin dovedeşte încă odată „ce formidabil instrument revoluţionar poate fi bunul simţ". (Observaţi cum în acelaş timp în care-l descalifică, autorul aduce elogii bunului simţ).

Aşa dar Lenin, un simplu mic-burghez, un bonom, o victimă a bunului simţ, care nu poate fi în nici un caz considerat drept un Napoleon proletarian. In esenţă: un om al cărui mit acoperă o viaţă cu nimic excepţională. Aşa reiese Lenin din demonstraţia fascistă a lui Malaparte.

După metoda aplicată, nici nu se putea sconta altă încheere şi alt rezultat.

Aşa e? Nu! In primul rând, pentrucă viaţa unui om care-a trecut în istorie nu se judecă prin eliminarea tuturor părţilor neconvenabile unei anumite teze. Asta însă a făcut-o Curzio Malaparte: a eliminat absolut tot ce e mare, impresionant, incomparabil şi autentic revoluţionar în viaţa lui Lenin, ale cărei grandori nu Malaparte va reuşi să le eclipseze. S'a oprit numai asupra aspectului cotidian şi comun, pentru ca din colecţionarea lui fragmentară să scoată o imagine evident denaturată şi tendenţioasă. O calomnie literară. O viaţă de om este un tot organic de lumini şi umbre. Şi când schiţezi portretul fidel al unui om nu e admisibil să neglijezi aspectele de strălucire pentru a utiliza numai ceiace e insignifiant. Asta o face Malaparte.

Se va recunoaşte că după această metodă sui-generis, se poate reduce la zero viaţa tuturor acelora cari au depăşit pragul istoriei, creind-o.

Mai e însă o grosolană eroare de fond, care e inexplicabilă la un spirit logic şi rectilin cum vrea să fie autorul acestei cărţi. Malaparte porneşte dela o *concepţie romantică a revoluţionarului*. In această viziune, revoluţionarul e un exemplar neuman, un monstru sumbru, grav, încruntat, sanguinar şi grandilocvent, impetuos şi străin de mizeriile oamenilor muritori (Modelul pare a fi „Ducele").

Prinurmare, dacă Lenin râde, adoră copiii, şade în bibliotecă 15 ore consecutiv, face călătorii în munţi şi se complace în dialectica abstractului, nu este un erou şi deci nici revoluţionar. Ii lipseşte fluidul romantic, aureola mistică. Asta nu poate ierta Malaparte groaznicului Lenin „bonomul": că a fost *om*, că a iubit omenescul pur şi că s'a complăcut în apele lui. Concede totuşi că Lenin nu a fost lipsit de grandoare. Dar „grandoarea lui Lenin e făcută din mici lucruri. Geniul său ardent şi meticulos, voinţa sa totdeodată timidă şi violentă nu sunt decât un ansamblu de sentimente şi calităţi mediocre. Numai mediocritatea geniului şi caracterului său a salvat revoluţia bolşevică. Acolo unde Cezar, Cromwell, Napoleon, ar fi eşuat, Lenin a reuşit".

După logica lui Malaparte, însumarea unor calităţi mediocre poate constitui genialitate şi grandoare!!...

In ce priveşte comparaţia cu Cezar, Cromwel şi Napoleon este forţată şi gratuită: Lenin nu are termen de comparaţie.

Pentru consequenţă şi impecabilă linie de gândire subliniem că Malaparte priveşte pe Lenin prin prisma concepţiei romantice a revoluţionarului, după ce în „Tehnica loviturii de Stat" a pus în relief adevărul că revoluţionarul modern este un tehnician realist şi documentat. Acest argument şi ar fi suficient pentru a zdruncina toată demonstraţia tendenţioasă de care se foloseşte.

Altă contradicţie flagrantă: susţine, pe deoparte, că în toată acţiunea lui revoluţionară, Lenin credea în virtutea miraculoasă a decretelor; că a pregătit revoluţia din cabinet, prin decrete indiferente realităţilor de fapt; iar pe de altă parte, susţine că toată viaţa lui, Lenin nu a făcut altceva, decât să aştepte declanşarea evenimentelor, utilizând ca tactică retragerea, pentru a avea perspectiva evaluării obiective şi exacte a forţelor.

Mai adăogăm, pentru deplină caracterizare şi acest amănunt: repetata punere în paralelă a conduitei lui Lenin cu a lui Trotzky în preajma decisivelor evenimente, cu intenţiunea premeditată a micşorării lui Lenin. Fireşte, Malaparte ocoleşte aprecierile elogioase ale singuratecului dela Prinkipo despre omul al cărui elev se consideră în materie de aplicare practică a marxismului şi metodei sale.

Adevărul e, că planul de ansamblu, concepţia finalităţii ultime a revoluţiei, pregătirea ei spirituală şi determinarea tactică aparţin „bonomului" Lenin; partea strategică e a lui Trotzky.

In aceiaşi categorie de preocupări ale lui Malaparte, stă şi tendinţa de a da imagina unui Lenin absorbit de meschine griji de a-şi creia o situaţie de dictator în partid, indiferent de interesele impersonale ale revoluţiei.

Plecând dela critica concepţiei curente, mic-burgheze despre un Lenin mitic şi terifiant, Malaparte cade în păcatul de a judeca pe Lenin tocmai prin prisma ei. Aşa se face, că schiţează figura antipatică a unui Lenin sectar, mediocru (şi totuşi genial!), „uman, prea uman", doctrinar, livresc (cruzime platonică şi verbală) şi întru nimic excepţional.

Malaparte şi-a ajuns scopul: micşorarea lui Lenin, până la dimensiunile unui mic burghez, „cum se cade", „victimă" a bunului simţ.

Prin ce metode am văzut-o!

Cartea aceasta rămâne, pe deasupra oricăror consideraţii politice, un monument al calomniei şi o monstruoasă siluire a adevărului.

N. TATU

A apărut
ALMANAHUL
ziarelor
„ADEVERUL" şi „DIMINEAŢA"
pe anul 1933
Cuprinde toate evenimentele politice, ştiinţifice, literare ale anului, clişee numeroase, ilustraţii bogate, reproduceri după marile tablouri, etc.
290 pagini, pe hârtie semivelină, copertă cartonată, în culori 30 lei

CITIŢI AZI:
LECTURA No. 410
FLOAREA LITERATURILOR STRAINE
NICOLAS SEGUR
FANTOMA DRAGOSTEI
Lei 5. Scrierea complectă la chioşcari şi librari.

CRONICA LITERARA

M. SADOVEANU: Uvar; CEZAR PETRESCU: Nepoata hatmanului Toma

D. Mihail Sadoveanu e întâiul nostru prozator care ştie să alcătuiască o carte, care are, vasăzică, meşteşugul de a trage maximul de folos din talentul său. Aceasta este mare lucru. Scriitorul român, pornind dela ideea că literatura este un produs al colaborării dintre geniul personal şi un duh misterios al creaţiei, numit în chip comun *imponderabil*, ratează carte după carte, nefăcând nici o sforţare tehnică, sau scrie rar, în aşteptarea harului.

Alcătuirea unei cărţi de proză presupune însă un meşteşug, adică un complex de observaţii obiective şi de experienţe, care duc la izbândă sigură, dacă bine înţeles există materia primă a vocaţiei. Cu alte cuvinte numai cu tehnică nu poţi scrie o carte bună, dar cu talent şi fără tehnică eşti oricând ameninţat să scrii o carte rea. Dar această tehnică nu constă atât în împărţirea materiei pe capitole, în ordinea aparentă, în stil, cât în metoda de a observa elementele propriului talent, luat sub raportul conţinutului.

Arta d-lui Sadoveanu stă în primul rând în faptul sondării adânci a terenului mai bogat în zăcăminte şi în aducerea tuturor instrumentelor de muncă pe locul cel fecund. D. Sadoveanu are băţul miraculos de alun cu care simte vibraţia subterană a comorilor, adică a posibilităţilor sale şi nu sapă decât acolo unde ştie că va găsi ceva. Odată aflat subiectul, d. Sadoveanu îl scoate repede la suprafaţă, fără gropi multe şi fără sudori.

Iată de pildă recentul roman *Uvar*. E vorba de un *iacut* locuitor din Siberia nord-estică, rătăcit cu prilejul războiului în Moldova şi rămas acolo, ca servitor al unui naturalist, care descopere între altele că un străbun al asiaticului fusese întâiul iacut care scrisese ceva despre neamul său. Asta-i tot.

De ce d. Sadoveanu şi-a luat un subiect aşa de straniu, de ce eroul trebue să fie numaidecât un iacut, ce probleme sufleteşti ar putea trata pe această temă, iată întrebări pe care şi le-ar putea pune cititorul.

Şi răspunsul este acesta. Pentru mijloacele d-lui Sadoveanu *Uvar* este un subiect minunat.

Eroul principal al acestei cărţi nu este *Uvar*, ci tăcerea geologică, iacutul fiind numai un element animal de comparare a naturii. In locul iacutului putea fi un cuc, un urs, o căprioară, orice vietate cu ochi sălbateci şi oglinditori de imensitate. Prozatorul moldovean e un mare evocator al hoinăririlor cinegetice, un poet al pădurii, al mlaştinilor, al iernii agreste, al lumilor animale ascunse. După ce a străbătut în lung şi'n lat peisagiul moldovenesc, ce privelişte mai nimerită pentru lărgirea orizontului decât pustietatea siberiană? Siberia iacută nu e dealtfel decât o prelungire spre pol a unei realităţi imediate, înfăţişate paralel sub chipul iazului dela Pârâul-Negru, unde profesorul Melinte are un laborator. Care e lumea d-lui Sadoveanu, se poate vedea la orice deschidere a cărţii.

„Stoluri de grauri amestecaţi cu ciori treceau din când în când pe deasupra iazului, în lucirea aurie, a zilei. In răstimpuri de linişte, când pămătufurile trestiei rămâneau neclintite, zbucneau dintr'un cotlon aproape măcăituri de raţe sălbatice, apoi se auzeau din fund, dedeparte, răspunsurile, ca nişte ecouri înăbuşite de sub pământ. La ochiuri line de apă, se arătau crihane, răţuşte mărunte şi vioaie, care se cufundau sub undă caşicum s'ar fi jucat, apoi băteau din aripi spre înălţimea cerului, făceau un ocol până în zarea dealurilor şi se întorceau în grabă, pluteau câteva clipe asupra locului lor, apoi iar plecau spre alt orizont".

Poezia întinderilor lacustre, a sgomotelor surde ale pământului, a aglomeraţiei ferine, a migraţiunii păsărilor este a unui mare artist. Dar capitolul cel mai valoros al acestei cărţi este „istoria lui Uvar cel bătrân", care nu este decât o descriere a regiunii iacute. Evident că d. Sadoveanu n'a fost în Siberia ca d. Stere şi prin urmare impresiile sale sunt rezultatul combinării datelor abstracte geografice cu imaginaţia. Totuş Siberia d-lui Sadoveanu, chiar dacă n'ar avea decât o existenţă fictivă, este de o impresionantă concreteţă. Nemişcarea, solitudinea geologică, tristeţea zăpezilor eterne, resemnarea de sălbăticiune a omului pierdut cu renii prin gheţuri, toate acestea sunt evocate cu o pensulă sigură, pe un perete imens. Capitolul în chestiune prin savoarea arhaică şi atitudinea de continuă mirare în faţa universului pare *Milionul* lui Marco Polo. Prin vigoarea impresiei şi prin marele sentiment cosmic şi cinegetic este însă una din cele mai poetice scrieri a d-lui Sadoveanu. Citatele pot alcătui strofele unui mare poem al singurătăţii sub semnul soarelui polar.

„Primăvara, după zăpor, şi toamna, după ce puii îşi pot lua zborul, nu putem dormi de larma gâştelor şi raţelor sălbatice, a lebedelelor, a cocorilor şi a stolurilor fără număr al altor paseri felurite de apă.

„Uciurul curge între stânci prăpăstioase şi între colţuri de sihlă deasa ca peria. Când făceam popas de noapte, ne aşezam în albie, coboram caii sub râpă, îi despovăram şi-i lăsam să-şi caute puţină hrană sub omăt... Zăgăduit în albia-i stâncoasă de către sloiuri de douăsprezece palme grosime, puhoiul Uciurului zbucnise rupând închisoarea şi se revarsase deasupra gheţei. Pe alocuri caii umblau până la genunchi în apă, prin alte părţi apa îngheţase şi făcuse poleiu pe care caii nepotcoviţi nu se puteau ţine. Lunecau chiar renii".

„Locul de adunare al nomazilor, pe ţărmul Uciurului, e cam la cincizeci de poşte depărtare de Udscoi, însă drumul e deosebit de greu. Călătorul trebuie să treacă necontenit ape ori să se caţere pe ţancuri. Când ploua, trebuia să împingem cu biciul animalele în apă, ca să treacă înnot. Altedăţi eram nevoiţi să le grămădim pe plute înjghebate în pripă de noi. Intinderile ni se arătau când presărate de stânci, când rupte de bălţi şi de mlaştini fără fund".

Putem cita astfel toată cartea. Simple şi descriptive în aparenţă pasagiile cuprind mai mult decât conţinutul lor material şi anume o stare de esenţă poetică.

Poate că este cazul de a regreta că d. Sadoveanu, din intenţia de a fugi de monotonie, a introdus un scurt roman conjugal între Melinte şi soţia sa, adică între un om de ştiinţă stângaci şi primitiv sufleteşte şi o tânără femeie cochetă, dar devotată. Aceste pagini par întrucâtva stângace dacă le privim obiectiv. Din punct de vedere însă al viziunii subiective, femeia d-lui Sadoveanu e foarte graţioasă. Pierdută într'un cadru de asprime sălbatică, unde oamenii au mâni groase, naive, obişnuite să stea pe cocoşul puştei, această femee citadină e privită de d. Sadoveanu cu o frică, cu o pudoare încântătoare. Aşa cum cânele latră mirosind fluturele, mirat de fragilitatea lui, d. Sadoveanu vede în femeie o fiinţă de mari gingăşii şi minunăţii corporale:

„Profesorul îi văzu atunci rochia de culoarea cafelei prăjite şi-i găci zalele şi cătărămile de desubt, care-i ţineau încordate toate rotunzimile. Mirosea plăcut, avea mânuţi fine şi picioruşele cele mai mici din lume în colţuni de mătasă şi pantofi de piele de şarpe". Nu altfel descrie d. Sadoveanu vânatul.

* * *

D. Cezar Petrescu este şi d-sa un scriitor care ştie să facă o carte din orice. Deosebirea este însă că această carte e făcută numai spre a fi citită odată, nu spre a fixa oameni şi stări. Meşteşugul este, cum s'ar zice, exterior. D. Cezar Petrescu observă, schiţează oameni, are humor, are foarte adesea condeiu, dar romanul este uşor şi cu vată înăuntru, pentrucă d-sa nu adânceşte, adică nu intră în cauzele şi psihologia faptelor. L'ar împiedica oare complexitatea în goana de sanie pe alunecuşul naraţiunii? Eu cred că nu. Probabil că d. Cezar Petrescu nu vrea să aşeze temelii solide cărţilor sale, ca să le facă mai decorative în afară şi mai accesibile publicului mare. Aci poate stă explicaţia eftinătăţii unor mijloace. *Nepoata hatmanului Toma*, nu e decât o parodiere a concursurilor de frumuseţe. Miss Scovarză, devenită Miss România cea mai proastă fată din patria ei. Zugrăvirea mediului redacţional şi provincial, etapele concursului, toate acestea sunt tratate cu mare haz, în fond cu mult bun simţ, şi în orice caz cu talent. Cartea produce, nu mă îndoesc deliciile cititorului. E păcat totuşi că d. Cezar Petrescu n'a rezistat ispitei şi n'a renunţat la unele ieftinătăţi dezolante. Am impresia că d-sa s'a distrat ca un licean scriind cartea: atât şi nimic mai mult. Căci aşa s'ar explica cum de a renunţat la analiza imbecilităţii Margaretei Căuş, făcând-o să dea la examene răspunsuri de-o fantezie incompatibilă cu lipsa ei de orizont şi doveditoare mai degrabă de impertinenţă. Fraze ca acestea sunt neverosimile, dar plac vulgului:

„După această luptă duşmanii au cerut pace, dar Carol al cincilea a refuzat, fiindcă el promisese mamei sale că duce un război de o sută de ani. El era un om de onoare. De aceia a şi spus la Vaterloo: *Tutalegu-forloneur!*"

Cu multe influenţe caragialeşti, cartea d-lui Gezar Petrescu e o farsă cu intenţii satirice, de o calitate literară turburată, dar de o putere de distracţiune incomparabilă, pe care n'o dispreţuesc.

G. CALINESCU

INSEMNĂRI

„Viaţa Românească" nu moare

La un articol din *Cuvântul* (14 Dec. 1932) intitulat *„Viaţa Românească" a murit*, răspundem hotărît: *„Viaţa Românească"* nu moare. Este o tendinţă a unor publicişti tineri de a anunţa decesul tuturor publicaţiilor şi intenţiilor care nu le convin: *D. X. nu mai scrie cutare lucru. Revista Y. nu mai apare*, etc. In această voinţă de deces se ascunde mâhnirea de a nu fi fost publicaţi de revistele în chestiune.

Viaţa Românească va continua să apară. In curând va fi pe piaţă numărul complex de încheere a anului 1932, cu un bogat material informativ şi literar.

Incepând cu Ianuarie 1933 *Viaţa Românească* va apărea cu regularitate şi complect reorganizată, cu cronici variate şi bogate care să cuprindă *totalitatea* manifestărilor culturale şi literare. Revista va recenza sub unghiul concepţiilor sale critice orice autor şi orice revistă şi nu i se va putea aduce învinuirea că a închis ochii asupra realităţii înconjurătoare. Ea va fi gata oricând să primească în paginile ei — caşi până acum — orice literatură valabilă esteticeşte şi va dovedi că n'a fost şi nu este o revistă de cenaclu, introducând în fiecare număr o *antologie lunară* în care se vor extrage fragmentele mai caracteristice din producţiile scriitorilor tineri publicate prin reviste.

Putem încredinţa pe cioclii benevoli, că *Viaţa Românească* va fi ca şi în trecut unica revistă mare de cultură şi literatură şi unica revistă într'adevăr contimporană, întrucât, urmând linia trasă de d. Ibrăileanu, ea va fi condusă de trei oameni tineri şi anume de d-nii M. Ralea, G. Călinescu şi M. Sevastos.

„Doamna Casanova"

Numele lui Casanova a fost până acum exploatat de nenumărate ori în literatură. Am pomenit cărţi purtând titluri de felul acesta: Fiul lui Casanova, Intoarcerea lui Casanova. Nunta lui Casanova, Călugărirea lui Casanova, şi aşa mai departe. Numele acestui aventurier sexual se bucură de un prestigiu universal şi etern. El simbolizează un instinct manifestat până în ultimele lui consecinţe, sfidând orice ipocrizie şi orice falşă moralitate.

Lipsea în româneşte o carte originală în care să fie pomenit numele lui Casanova. S'au îngrijit s'o scrie şi s'o publice d-nii Al. Bilciurescu şi M. Toneghin, care au publicat de curând la „Cugetarea" un roman sexualo-humoristic intitulat „Doamna Casanova".

Este evident că autorii au ales într'adins acest titlu. Au urmărit un scop de reclamă. Au vrut să producă senzaţie. N'am putea spune dacă au isbutit sau nu. Aceasta este o chestie pur editorială, care nu ne interesează, în cadrul acestei însemnări.

Dar ne putem da seama de procedeele întrebuinţate şi — mai ales — de valoarea literară a acestei doamne Casanova.

Autorii acestui roman ştiu, incontestabil, să mânuiască cu uşurinţă toate sforile obişnuite în romanele senzaţionale şi libidinoase care au invadat piaţa literară universală de după război. Autorii au vrut să fie foarte „moderni". Prin urmare au turnat din belşug în paginile romanului tot ceiace poate da mahalagiului gură-cască o impresie de civilizaţie modernă şi crailor de periferie sensaţii de lux şi de „haute volée". Bănuim că, afirmând asta, nu aducem autorilor nici-o injurie. Suntem convinşi că asta au vrut: să scrie pentru mahalagii, şi au izbutit.

Cartea oferă, totuşi, pe alocurea pasagii amuzante, dovedind un spirit real, humor, talent de-a plăsmui situaţii comice şi oarecare vioiciune a dialogului. Aceste pasagii nu scuză, bine înţeles, defectele, (în special acela al stilului vulgar). „Doamna Casanova" este scrisă, evident, pentru anumite gusturi, răspunzând uanumit nivel de cultură.

Intrebarea este, numai, dacă aceste gusturi trebuesc cultivate şi dacă acest nivel trebue menţinut.

Dar — ca să fim drepţi — romanul acesta poate produce plăcere (amestecată cu desgust) chiar multor oameni aşa zişi subţiri. El poate satisface o dorinţă generală de desfrânare porcoasă care zace în sufletul tuturor oamenilor, şi care se manifestă de exemplu prin oculta pasiune a unora pentru servitoare. — *Ph.*

Gustav Meyrink

Incă un scriitor care s'a descătuşat din robia pământului, obosit de lupta vieţii. Un pelerin rătăcitor pe meleagurile acestei lumi pline de amărăciuni, un suflet care şi-a căutat mântuirea în mirajul miturilor, cabalei, ocultismului şi filosofiei indiene.

Creatorul lui „Der Golem", „Das grüne Gesicht", „Walpurgisnacht" şi „Der weisse Dominikaner" era un romantic, care a încercat să cucerească lumea prin fantezia lui revărsată vijelios şi prin visare. Numai că visul lui era un vis turburător, un coşmar, o înfrigurare arzătoare. Gustav Meyrink nu avea nevoie, ca alţi „demonici" să înfierbânte cazanul; la el, cazanul clocotea dela sine.

Acest om ciudat s'a născut la Viena, ca fiu ilegitim al renumitei artiste Clara Meyer. El a urmat liceul la Viena şi Hamburg, absolvind apoi Academia comercială din Praga.

Primele lui schiţe au apărut în „Simplicissimus" încă pe vremea când conducea o întreprindere bancară. In 1903 se stabileşte la München. De aci înainte cariera lui literară e fixată.

Sinuciderea unicului său fiu, în împrejurări destul de tragice, nu întârzie să aibă puternice repercusiuni. Refugiat la Starnberg, unde intenţiona să-şi scrie romanul vieţii sale, Meyrink fu răpus pe neaşteptate de un atac de cord.

Bancher, ocultist, şampion de vâsle, duelist, existenţa lui Meyrink a fost un veşnic flux şi reflux.

Romanele prin care Meyrink a cucerit marele public, au fost „Der Golem" şi „Das grüne Gesicht" izvorâte din atmosfera şi ungherele vechiului oraş Praga. făcute parcă pentru justificarea rabinului făcător de minuni şi a lui Ahasver, pentru lumea viziunilor, a fantomelor, şi a vampirilor.

Tot mai pronunţat se evidenţia ocultistul şi filosoful, care biciuia omenirea să se trezească din somnolenţa de toate zilele, provocând-o să-şi caute Dumnezeul în propriul lor suflet. Nu e deci de mirare că aceste romane apărute în timpul războiului s'au încheiat cu viziunea sfârşitului lumii: „Walpurgisnacht"..

Ultimul lui roman „Der Engel vom westlichen Fenster" — născut dintr'o fantezie uluitoare, poetizat într'un cadru realist-fantastic, cu efecte senzoriale şi metafizice — e o carte sângeroasă şi totodată profund omenească, învăluită în semi-obscuritatea în care Meyrink şi-a petrecut ultimul deceniu al vieţii sale.

Pe vremuri, Meyrink era cel mai sărbătorit autor satiric al Germaniei wilhelmiene. Satirele lui, apărute în volum sub titlul „Des deutschen Spiessers Wunderhorn" scot în evidenţă aroganţa militarilor şi a acelora care deţineau puterea în stat precum şi servilismul guvernanţilor.

Meyrink i-a strevăzut până în rărunchi şi le-a disecat măruntaiele şi creerul lor sec cu spiritele lui caustice.

Multă vreme de aci înainte va continua să trăiască figura ilustră a generalului, care în timpul războiului balcanic cucerise din eroare propria sa capitală provincială: Sarajevo, — sau acel principe din Tesalia care-şi oprea soldaţii să tragă asupra ofiţerilor austriaci, cu motivarea: „Vai nouă dacă duşmanul rămâne fără conducători!" Acest adversar al Austriei lăsa intacte până şi sârmele de telegraf, ca statul-major austriac să aibă neapărat în mânile sale conducerea războiului.

In afară de operele pomenite mai sus, amintim: „Goldmachergeschichten", „An der Schwelle des Yenseits", „Die heimtückischen Champignons", „Wachsfigurenkabinett", apoi cele patru comedii scrise în colaborare cu Roda-Roda: „Der Sanitätsrat", „Bubi", „Die Sklavin aus Rhodos" şi „Die Uhr".

G. Meyrink despre viaţa şi opera lui

Intr'un număr recent al lui „Neues Wiener Journal", cunoscutul gazetar Francis publică o interesantă convorbire avută acum câteva luni cu autorul lui „Der Golem".

Reproducem mai jos câteva fragmente, care aruncă o sumbră lumină asupra vieţii şi operei celui mai bizar autor din literatura germană.

„Nu-ţi pot spune decât lucruri foarte puţin complicate, — începe Gustav Meyrink. Am studiat la München şi la Hamburg. Sunt un copil nelegitim. Mama mea era artista Marie Meyer, dela teatrul regal bavarez. Tatăl meu, ministru württemburghez, a jucat un rol însemnat în timpul războiului dela şaizeci şi şase. Idealul lui politic era: o lume fără Prusia. Şi această antipatie faţă de tot ce provine din Germania de Nord mi-a fost transmisă şi mie. Liber e să gândească fiecare cum vrea. Pentru mine, prusacul e un om care se făleşte că în locul inimii poartă în piept o barieră. Toate celelalte calităţi îi sunt iremediabil ratate, din pricina înclinărilor lui de a merge în coloană de câte patru şi de a vedea în plutonier încoronarea creaţiunii.

Ce-aşi mai putea odăoga se află în unele din cărţile mele.

Am devenit scriitor — ca să spun aşa — peste noapte. Inainte, după terminarea Academiei comerciale din Praga, am fost treisprezece ani bancher. O profesiune extrem de copleşitoare. Intorsătura i-a uluit nu numai pe cei din jurul meu, dar chiar pe mine însumi.

Până la apariţia primei mele nuvele, „Soldatul înfierbântat", nu manifestasem nici cea mai mică ambiţie literară. In schimb, a existat în mine o pornire obscură, care a început să se agite din cea mai fragedă tinereţă: la o parte cu nefastele străduinţi de a „lămuri" raţional tot ce s'a întâmplat! Acest fenomen m'a condus curând în domeniul problemelor ocultiste. Am întâlnit în societatea teosofică engleză oameni cu aceleaşi intenţii, cu care am cercetat ştiinţific fenomenele spiritiste.

Desigur că există şarlatani şi pe acest tărâm. Eu însumi am încercat sute de medii; cei mai mulţi erau escroci sau isterici. Dar după patruzeci de ani de activitate ocultistă, ştiu că voinţa îl lasă pe om să străbată într'o lume care nu se lasă văzută cu ochii, nici pipăită cu mânile, nici „explicată" cu logica de toate zilele.

La Caster School am făcut exerciţii după metoda lui Yoga, sub conducerea lui Anni Besant. Şi acestea m'au dus la ciudata capacitate de a vedea imagini cu conştiinţa limpede şi complect trează, imagini care de bună seamă nu-s altceva decât materializarea gândurilor izvorîte din conştiinţa noastră.

Aproape nimic din tot ce am scris, nu e „fictiv", ci isvorît din viziuni, imagini văzute, pe care le-am redat în scris. Acest scris îl efectuam în unele cazuri fără nici un fel de control artistic, aşa că multora dintre nuvelele mele le lipseşte complect construcţia literară. Adesea, *pointa* se află chiar la începutul povestirii. N'am scris aceste lucruri pentru a-mi face un nume de scriitor. Mai curând urmăream să găsesc cititori. care, prin citirea nuvelelor şi romanelor mele, să fie ei înşişi îmboldiţi să privească vizionar. Azi sunt mai convins decât oricând că nu scriu eu, ci „altcineva".

Dar trebue să adaog că acele lucrări care îşi au centrul de gravitate în satiră, nu le datorez celei de a doua fizionomii, ci aversiunii mele pronunţate faţă de tot ce e în raport cu militarismul, cu anchiloza ideilor generoase, cu idolatria convenţiunilor sociale şi cu lumea spadasinilor germani. Multe din cele câte s'au petrecut în ultimii ani în jurul nostru, par a spune că n'am dreptate. Dar nu mă supăr. „Incomod" şi „nedrept" am fost încă de pe vremea când exista blagoslovita cască prusacă.

Pe tărâmul literar n'am mai lucrat în ultimul timp nimic sau aproape nimic, pentrucă cititorii aproape nu mai există. A devenit şi asta un fenomen. Să dai la iveală o carte, acum, îmi pare gestul unui om care ar aprinde o lampă pe un vapor gata să se scufunde, pentru a lumina catastrofa.

Dacă voiu mai trăi însă destul, mă voiu hotărî poate să scriu istoria vieţii mele sub forma unui roman. Această intenţie nu mă supără deocamdată prea mult. Mai intens mă preocupă exerciţiile lui Yoga, cărora le consacru opt ore în timpul zilei şi patru în timpul nopţii. Sunt încercări de concentrare a gândurilor şi meditaţii care pot determina nu numai schimbări sufleteşti, dar şi trupeşti.

Dacă te interesează la ce servesc toate acestea îţi voiu răspunde scurt: pentru a transforma omul animal într'o fiinţă superioară! Spiritul trebue să domine trupul.

Eu am fost greu bolnav o mare parte din viaţă. Suferinţa mea era pe cale să se transforme în infirmitate. Opt medici mă declaraseră pierdut. Numai datorită exerciţiilor lui Yoga am redevenit stăpân pe trupul meu.

M'am eliberat de lumea exterioară, nu mă mai interesează obiectele, ci numai sufletul lor. Oamenii care n'au ajuns atât de departe îmi par somnambuli; fiinţe care trăesc fără să aibă nici o noţiune despre senzul vieţii.

Astfel, interesul meu faţă de lumea exterioară a devenit tot mai slab. Eu nu ocolesc oamenii. Ii las să vie la mine şi să plece din nou, după cum le place. Despre lucrurile care mă preocupă mai profund, nu le vorbesc aproape nimic.

Ar însemna să vorbesc surzilor...

Dimitrie Ţichindeal

La Becicherecul-Mic, i s'a ridicat un monument lui Dimitrie Ţichindeal, — „urâ de aur", cum i-a zis Eminescu. Astăzi epitetul dat de Eminescu ne pare exagerat, dar în vremea când Ţichindeal şi-a răspândit învăţăturile, dela amvon, de pe catedră şi prin scris, nimeni nu-l merita mai mult decât dânsul.

Fiu al Banatului, care, sub stâpânirea Austriei, mai simţea şi prigoana Sârbilor, Ţichindeal a luptat necontenit pentru îndrumarea fraţilor săi oprimaţi şi pentru deşteptarea lor naţională. Traducând şi localizând operele altora, gândul său s'a îndreptat către întreaga naţie „daco-romanească" a cărei unire o propovăduia cu orice prilej.

Caracterul didactic şi moralizator al scrierilor sale a făcut ca învăţăturile lui Ţichindeal să se bucure de o răspândire mai mare decât ale cărturarilor ardeleni, care se limitau la studii de istorie şi de filologie, inaccesibil masselor. Chiar Ţichindeal mărturiseşte că scria în aşa fel încât „să poată desăvârşit înţelege aceia care nu sunt desăvârşit procopsiţi (instruiţi)".

Şi Ţichindeal a fost înţeles. Scrierile lui, în special fabulele adaptate după sârbul Dositei Abradovici, s'au bucurat de o mare popularitate şi au contribuit într'o mare măsură la întărirea conştiinţei despre latinitatea noastră.

Iniţiativa intelectualilor bănăţeni, care — la 115 ani după moartea lui — l-au comemorat pe marele dascăl Dimitrie Ţichindeal, e vrednică de laudă. Alături de ei se află toţi cei care ştiu cu câtă trudă şi cu câte jertfe s'a ajuns la desăvârşirea unităţii neamului nostru.

Moartea lui Eugène Brieux

In vremea din urmă numele lui Eugène Brieux, care ocupa cu zece ani mai înainte presa şi scena franceză, a intrat în umbrele tăcerii.

Piesele sale, cu deosebire *Les Avariés* în care prezenta pe scenă oameni atinşi de sifilis, iscaseră un mic scandal şi o mare vîlvă care au trecut opera dramatică a lui Brieux peste hotarele Franţei.

Nu se poate spune că a fost o modă Brieux şi că acum, la ceasul morţii sale, a murit şi teatrul lui. Aşa cum şi azi ne mai poate interesa „Les mauvais bergers" a lui Mirbeau, vom găsi totdeauna un interes puternic la reprezentarea comediei „Blanchette" a scriitorului mort azi.

Eugène Brieux a fost chinuit în teatrul lui de o serie de probleme sociale şi psihologice. Dar cît de grave sînt aceste probleme pe care le-a desfăşurat în scene şi acte, Brieux a ştiut să le impună publicului printr'o tehnică teatrală personală şi puternică. El stăpînia într'adevăr tainele meşteşugului dramatic.

Fin observator de moravuri, profund cercetător de suflete şi mai ales un gînditor personal şi chinuit, Eugène Brieux rămîne, în izolarea lui, o figură interesantă a teatrului francez modern.

Mărunte

La salonul Oficial de desen şi gravură din anul acesta s'au acordat următoarele premii:

1) Premiul „Leon Gh. Palade", instituit de pictorul Ştefan Popescu, d-lui Aurel Jiquidi.

2) Premiul Ministerului Instrucţiei, Cultelor şi Artelor, d-lui Mac Constantinescu.

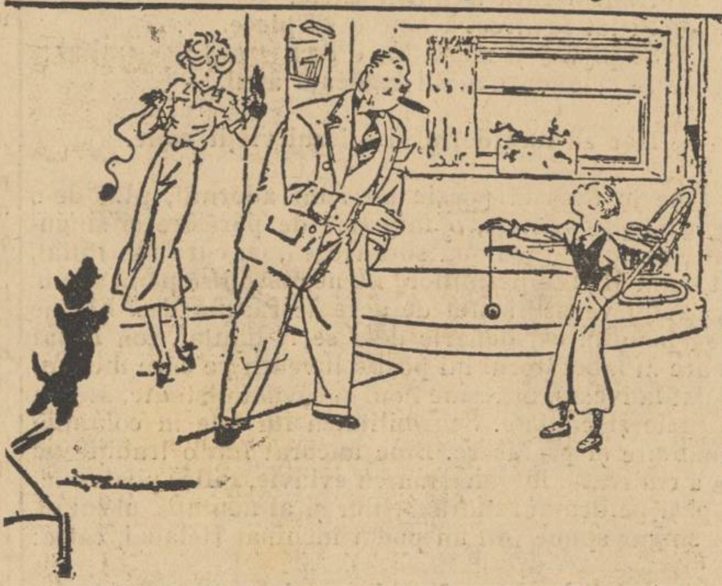
MARELE ROMAN
AVENTURILE LUI PATUREL
Este recomandat de Ministerul Instrucţiunii din Franţa tuturor şcolarilor
MARELE ROMAN
AVENTURILE LUI PATUREL
A apărut în româneşte. Toţi şcolarii trebue să-l citească
PRIMA FASCICOLA GRATUIT.

Motivul

— Domnişoară, sunteţi congediată.
— De ce, domnule director? Doar n'am făcut nimic
— Tocmai de-aceia.

Intre copii şi părinţi

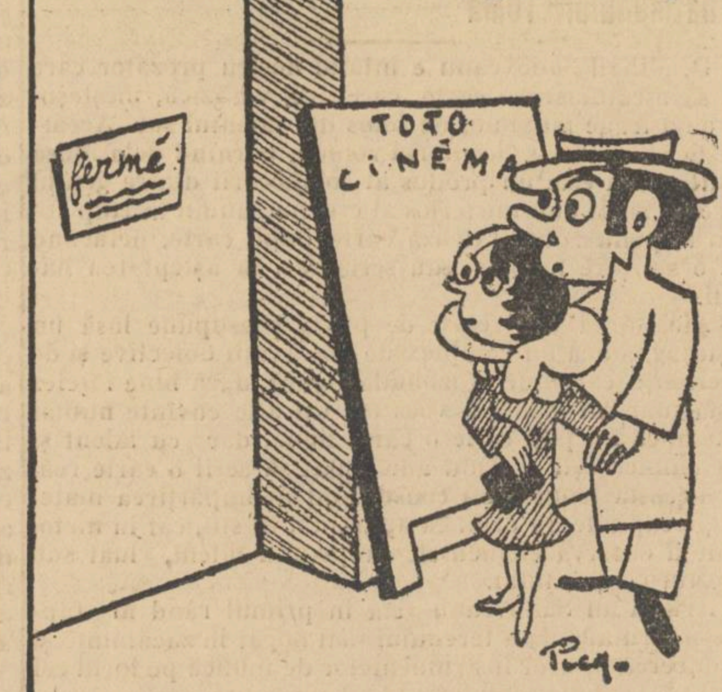

— Iţi împrumut *yo-yo*-ul. Dar cu o condiţie: să-mi dai şi tu ţigara...

Viitorul televiziunii

— O VOCE .— Allo, domnule doctor, nu mă simt tocmai bine. Fiţi atât de bun şi examinaţi-mi limba...

— Inchis? Nu ne rămâne decât să mergem la hotel...

A apărut Ediţia II-a
IN PREAJMA REVOLUŢIEI
LUTUL...
roman de C. STERE
Editura „Adeverul" S.A. Preţul Lei 80

TIP. „ADEVERUL" S. A., STR. CONST. MILLE (SĂRINDAR) No. 7—11

1932 —
„ASOCIAȚIUNII"
1932 —

ANUL XI.-SERIA II-a.-No. 629 NUMĂR SPECIAL de CRĂCIUN 7 LEI EXEMPLARUL IN ȚARĂ 14 LEI EXEMPLARUL IN STRAINĂTATE 12 PAGINI—PREȚUL 10 LEI Duminică 25 Decembrie 1932

Adevĕrul Literar și Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897 CONST. MILLE 1897—1920 FONDAT IN 1893

Gânduri de Sărbători

După războiu, sărbătorile din anul acesta sînt cele mai triste. Nu-i numai mizeria și nesiguranța, dar și lipsa oricărei speranțe. Nimeni nu crede în nimic.

Unii își îndreaptă ochii spre alte dogme religioase. Se adună în alte biserici și ascultă slujbe făcute de alți preoți — fără odăjdii. Fastul nu mai impune. Se caută un sens nou al lucrurilor.

Alții așteaptă mântuirea dela un crez social, lansat de vizionari — crez pus în practică într'un colț al lumii. Dar omul, — avid, meschin și brutal în parte, — n'a reușit să se transforme într'o reușită formațiune colectivă...

Nouii credincioși, noii reformatori sociali și-au găsit un rost. Au o idee. Se luptă pentru ea — jertfindu-se subt cravașa jandarmilor și'n închisori.

In țara noastră, vedem — în aceste două tabere — pe singurii oameni care sufăr pentru o idee.

* * *

Preocupările de artă esă, încet-încet, din uz.

La noi ceteau mai mult femeile și tinerii. Scumpetea toaletelor și greutatea dobândirii banilor au făcut pe cetitoare să renunțe la carte. De altfel și necazurile vieții nu le mai dau răgazul sufletesc pentru lectură.

Tinerii au alte preocupări: sportul, cinematograful, etc. Iar posibilități materiale pentru cărți nu mai sînt.

Mi-am dat seama de repercusiunea crizei în mediul copiilor și al adolescenților dintr'o întâmplare măruntă. Am căutat în preajma sărbătorilor o pușculiță pentru un elev de liceu.

Am intrat în câteva mari librării. Jucării nouă invadau galantarele și rafturile. Dar nici o pușculiță.

Am cercetat magazinele de fierărie — comune și de lux. Am descoperit câteva pușculiți scumpe, aduse demult în țară. Dar exemplare mai ieftine, comandate de curând — nici unul.

Negustorii nu se mai aprovizionează cu pușculițe — fiindcă nimeni nu mai cere marfa aceasta. Tinerii au auzit în casă ce-au pățit părinții cu banii puși în bănci. Au pățit-o, și ei, cu pușculițele — golite de mama sau de tata într'un moment dee nevoe. Economia nu mai inspiră încredere nimănui.

Tinerii nu mai au un capital în pușculițe — de unde să poată scoate, din când în când, costul câtorva volume.

Nu există decât câțiva bani de buzunar.

Ultimul ban al oamenilor la noi — după o țuică și o ciorbă de burtă — se îndreaptă spre noul templu de artă: cinematograful.

Plăcerile estetice nu se mai savurează izolat în bibliotecă, ci colectiv — în fața ecranului. Lumea nouă nu se distrează decât în mase.

De altfel, dacă va izbucni vreodată aici revoluția — ea va porni din cartierul filmului. Publicul, ieșit din săli supra-încălzite și enervat de o mașină hârâitoare, este în stare să răstoarne actuala ordine socială.

* * *

Oamenii care n'au răbdare să citească o carte, se așează în fotoliu și așteaptă ca volumul — foae cu foaie — să le treacă pe dinainte...

Din lumea lor prozaică, ei vin la cinema pentru o iluzie. E același imbold — ca pentru o carte de poezii. Sufletul vrea, și el, hrana lui. Cetățeanului i-i dor câteodată de o undă caldă la inimă — așa... ca o cană de țuică fiartă în stomah. Umblă după o altă viață — măcar pe ecran. Vrea să vadă întâmplări miraculoase. Dacă nu poate călători, dacă îi sînt închise porțile palatelor și a localurilor de lux, — omul vrea totuși, să le vadă cel puțin poza.

Inima sensibilă dorește o dragoste ca'n filme, și — în lipsa unui amor real — imagina lui este urmărită ca un miraj.

Dar lanterna magică e'n funcție de operator și de curent electric.

Mai există o lanternă magică — ascunsă în fiecare suflet. Lectura adună acolo tablouri după tablouri. Iar omul, — în drum spre slujbă sau în zilele de răgaz, — n'are decât să învârte resortul gândului... și priveliști, cântece și drame (încă mai frumoase decât cele dela cinema) îi pot rula pe dinainte.

In suflet sînt mii și mii de plăci goale. Experiența, lectura și meditația le acopăr cu priveliști. Ele se așează, în rulouri, în saltarele sufletului. N'ai decât să apeși un buton — și ai filmul care-ți place. Și-l urmărești în voie, fără vecini incomozi, într'o atmosferă curată...

Sărbătorile sînt cel mai bun prilej de verificat teoria noastră. Cetiți o carte frumoasă. Și vă transformați sufletul în depozit de filme...

* * *

Dar nu toți sînt luați de noul curent al lucrurilor. Există oameni care s'au opus vremii. Ei își sacrifică confortul — îmbrăcămintea și hrana — pentru o carte.

Parcă-i vedem pe acești visători, tineri și bătrâni, urmărind cu ochii în lacrimi rândurile unui volum.

Pentru dânșii scriu poeții și prozatorii — dacă, în afară de sufletului autorului, mai contează cineva.

Pentru ei redactăm această foaie literară. Iar strădania noastră, din această oră târzie, — când încheem numărul de Crăciun, — ne dă plăcere... fiindcă sufletul lor, în depresiunea momentului, va avea o clipă de mângîiere.

M. SEVASTOS

Inchinarea Păstorilor — **Gravură din Cazania lui Varlam (1643)**

... Și într'acela ceas era neşte păstori de străjuia noaptea pregiur turma sa. Și adecă stătu dinaintea lor îngerul lui Dumnedzău, lumină-i pri'nșii.

Iară ei să mirară și să spăriiară foarte. Și dzise cătr' înșii îngerul:

„Nu vă teamereți, că iată vă spuiu voaă bucurie mare carea va hi tuturor oamenilor, că s'au născut voaă astădzi Mântuitoriu Isus Hristos în cetatea lui David. Și acesta sămn să hie voaă, că veți afla pruncul înfășat dzăcându în iasle".

Și de năprasnă, cu îngerul acela, să arătă mulțime de voinici cerești și cu mare veselie lăuda pre Dumnedzău și cânta cântări cu glas mare, de dzicea:

„Laudă lui Dumnedzău celuia ce petrece întru ceatele îngerești, și pre pământ pace, și între oameni bună vreare".

Și deaca să dusără dela dânșii îngerii, iară păstorii dziseră:

„Să ne ducem până în Vithleem, să vedem cuvântul acesta ce ne spusă noaă astădzi Dumnedzău".

Și deacă să dusără, aflară pre Maria și pruncul înfășat și pus în iasle. Și spusără toate câte vădzuse și audzise de pruncul acela. Iară deacă audziră, să mira toți de câte spunea păstorii de rândul pruncului.

(Din „Cartea de învățătură" a lui Varlam, Mitropolitul de Țara Moldovei (1643)

Helada

La Salamina

La Salamina n'a luptat oștirea
Ci, pentru sine însăși, omenirea,
Și n'au fost numai flotele'ntre ele
Ci gândurile'n falduri de drapele.

O'ntreagă lume slobodă acolo
S'a deșteptat sub semnul lui Apolo,
Și-a stat senină'n suflet și'ndrăsneață
Cu Asia tiranilor în față.

Destoinicia și-a cinstit trecutul
In frumusețea de-a muri pe scutul
Inaripat al ei în libertate
Și'n strălucita lui simplicitate.

Haremurile regilor cu toate
Trândavele curtenilor lor gloate
Se pregătiseră să stăpânească
Lăuntrica făptură omenească.

Veneau ale satrapilor lăcuste
Investmântate muerește'n fuste
Să necinstească simțământul atic
Cu lenea trupului lor asiatic.

Olimpul s'a mișcat atunci și omul
A scuturat omizile din pomul
Ințelepciunei lui primejduite
In rosturile'naltei lui ursite.

Puhoiul monarhiei împotriva
Cuvântului elenic și activ a
Căzut în luptele lui cu lumina
Și cu izbânda ei la Salamina.

N. DAVIDESCU

Un tren de altă dată

de MIHAIL SADOVEANU

Indată după războiul din urmă — sînt de-atuncea doisprezece ani — am consemnat într'un teanc de foi câteva din impresiile și imaginile acelei epoci. Nu adaog niciun epitet; oamenii încă n'au scornit adjectivul care ar putea caracteriza timpul. Există numai o expresie populară: asta mai degrabă poate întitula nefericirile, boliștile, ruina, moartea care au bântuit concentrat asupra Europenilor. „A fost bătaia lui Dumnezeu". Zicătoarea, desvoltată din suferinți identice seculare, și-a pierdut forța. Oamenii o rostesc acum fără cutremur. Să încercăm însă cât de puțin a o despica în adevărul ei intim, evocând în același timp zilele noastre tihnite și rânduite dinainte de 1914; să lepădăm punctele de vedere particulare, păstrând esențialul umanității și culturii: abia atunci semnificația ei apare teribilă. Omul a întrebuințat exact ca un sălbatec isteric o parte din născocirile lui. Aburul, electricitatea, năvile aeriane, explozibilele trebue să fie, în destinația lor, elemente de progres. Toate au fost folosite însă pentru distrugere. Așa s'a părut a fi voința dezechilibrată a omului. De fapt, cum spunea un martor al demenței, toate părțile componente ale acestor unelte de războiu, scormonite din liniștea eternă, combinate, transformate și ațâțate, au devenit monștri de apocalips, vărsând flacără, stropșind și înghițind pe ticălosul homo artifex, care le-a tulburat și le-a anarhizat. Așa încât, cu adevărat a fost bătaia lui Dumnezeu, cum spunea milițianul Avram, pe care l-am cunoscut într'un tren-fantomă a acelor vremuri.

In impresiile și imaginile pe care le răsfoiesc acum din nou, văd astăzi cu mult mai mult decât atunci căci s'a adaos perspectiva, și semințele suferințelor și-au dat roada. Văd mai mult, și nu înțeleg bine decît. din pricină că, atunci, ori din interpretare greșită ori din prejudecată, ori din jenă față de mine însumi, ori din timiditate față de artă, nu desvăleam și nu storceam destul lucrurile. Astăzi asemenea mâncări se servesc mai sărate și mai pipărate decât altădată.

Bag de seamă că nu mai este la modă nici discreția de odinioară în ceiace privește alegerea subiectului. Ar urma să-l complic pe-al meu și să-l țes cu tipuri și fapte extraordinare. Il prefer însă așa cum îl găsesc în foile mele, simplu și adevărat. Cel mai umil soldat părtaș la tragedie a trăit suferinți de generații. Gingishan, Tamerlan și toți ceilalți hani mongoli și-au purtat războaiele din motive tot așa de valabile cași ale Englezilor și totuși, în seriile lor de expediții, n'au vărsat atâta sânge. Holerele și ciumele, într'o sută de ani, n'au doborât atâtea făpturi. Un prizonier din Carpați, ai cărui strămoși țărani nu s'au învrednicit să vadă un târg, a călcat de astădată mai mult pământ decât Alexandru Macedon: a umblat din Alsacia la Babilon și a ocolit prin Siberia. Era un flăcău bucovinean. Când l-am văzut și mi-a povestit întâmplări mici ca toate întâmplările, am înțeles că, numai retorica amplifică faptele bieților muritori.

Deci, revizuind și punând în lumina potrivită impresiile și imaginile mele de-atunci, rămân încredințat că, oricât de umilite și meschine ar fi, au tot atâta drept cât și o epopee, pentrucă, în definitiv, mizeria omenească e aceiași. Viteii din Europa pasc iarbă pe mormintele voluntarilor americani care se hrăneau cu corned-beef înainte de a trece la atac. Pe aceiași iarbă a morților s'au răstignit în spasmul dragostei cele dintâi serii de femei și copile cu rochii prea scurte și fără dedesubturi. Căci același Dumnezeu recunoscut care a rânduit omenirii plaga distrugerii în masă vrea ca viața să-și urmeze neînduplecat cursul. După iernile dezastruoase, stupii împuținați roiesc excesiv în vara următoare. Nici excesul morții, nici excesul vieții nu se produce din voința lor ori din inteligență, întocmai ca și'n lumea oamenilor.

Avram milițianul, de care am pomenit, pierduse mai multe lucruri și găsise în schimb altele. Acest raport îl suporta cu oarecare stoicism, și din el rezulta starea lui filozoficească. Iși pierduse întâi meșteșugul lui firesc de plugar și devenise purtător de arme. Pe urmă pierduse armele, pentru care arătase de altfel destulă indiferență. Iși pierduse odată cu ele, și regimentul, însă știa că trebuie numaidecât să-l găsească; și-l căuta. Am putea adăogi că pierduse și războiul și patria, dacă analizele lui interioare ar fi mers până acolo, însă deobiceiu filosofii nu adâncesc prea mult lucrurile, nici nu strălucesc prin inteligență. In pribegia lui, după invazia inamicului în Muntenia, ajunsese într'un târg oarecare cu numele Dorohoi și acolo, îm-

(Continuare în pag. II-a)

preună cu alţi tovarăşi, pierduse ceva mai important. Un doctor negricios, uscat şi aprig pusese stăpânire pe el şi pe tovarăşii lui şi-l supusese la operaţia numită deparazitare. Nişte sanitari, care fuseseră şi ei odinioară plugari, întrebuinţând aproximativ foarfece şi brice, îi aduseseră într'o stare pe care Avram o socotea cu deosebire umilitoare. Pierderea mustăţii şi a bărbii mai ales o aprecia ca o adevărată umilinţă. Insă nu zadarnic era filozof, această însuşire trebuia să-i aducă iar pe obraz, în scurt, nişte tuleie urâte şi pestriţe, pe care era hotărât să le păstreze cu sfinţenie până ce s'or face iar sălbăticia hărăzită de Dumnezeu. Pierduse, pentru câteva ceasuri, şi straiele, şi rufele, care trecură printr'o etuvă. Pierduse, la o baie primitivă, toate pulberele şi glodurile drumurilor întortochiate de retragere şi pribegie. Insfârşit, pierdu şi pe doctorul cel neînduplecat, după ce-i supusese la ultima pedeapsă: să opărască şi să cureţe cu şumuioace de paie vagonul în care trebuiau să se îmbarce şi să plece undeva, într'o călătorie fantastică, spre unităţile pierdute.

După ce ocupase deci un loc în acel vagon curăţit cu înverşunare, începu a găsi în primul rând lenea şi somnul de care nebunul cel de doctor îi lipsise, pe el şi pe tovarăşii lui, vreme de două zile; apoi echilibrul sufletesc, sfaturile şi sudălmile. Insfârşit, apărându-şi vagonul de oamenii cu bărbi şi cu plete, din spirit de invidie şi de partid, găsise în clipa plecării un copil pe care-l adoptase după o scurtă conferinţă cu tovarăşii. Era un fecioraş firav, fără îndoială odraslă boierească; avea un obraz care lui Avram nu i se părea necunoscut; îl mai văzuse undeva cumva. Din milă firească şi din calcule obscure, miliţianul îi întinsese mâna şi-l aburcase din mulţime peste capete care se frământau. Vagonul lor de animale era înţesat; totuşi se strânseră şi făcură loc şi acelui omuşor fără mustaţă, care şi el pesemne pierduse toate şi căuta ca şi ei ceva, fără să găsească. — Acuma-i complect! declarase filosoful şi, agăţându-se de barele de fier, însemnase vorba asta pe laturile vagonului c'o bucată de cretă, trăgând nişte litere abracadabrante, care păreau simbolurile secrete şi caricaturale ale călătorilor.

Trenul trebuia să plece, ca orice tren, la o oră precisă, însemnată în fasciculele birourilor şi tabelele peronului. Dar la ora precisă poliţia militară a gării căuta încă pe fochist. După ce găsiră pe fochist în costum sumar acasă la el, şi-l aduseră în triumf şi între baionete, agenţii constatară lipsa mecanicului. La cinci ceasuri după ora precisă, mecanicul, fochistul şi maşina părură a se pune de acord; însă vagoanele prea numeroase şi supra-încărcate aveau o tendinţă vădită de a nu-şi părăsi locul. După încercări disperate locomotiva se imobiliză gâfâind şi dând ţipete de ajutor. Toţi călătorii din vagoane şi de deasupra vagoanelor şi toţi cei care aşteptau, între boccele heteroclite, alte trenuri, se veseliră nespus de asemenea stare de lucruri. Unii sfătuiau de sus, pe impiegaţi, să trimită după nişte boi de rechiziţie. Dar după un sfert de ceas, tocmai când nimeni nu se aştepta, din întuneric şi dindărăt se izbi pe furiş şi cu viclenie asupra convoiului a doua maşină. Locomotiva din frunte dădu semnal de înţelegere; cea din coadă o îndemnă cu bătăi energice de sirenă şi şiragul de trenuri de fier porni spre destinul lui necunoscut.

Avram constată cu destulă părere de rău:

— Măi [illegible], să ştii că tot am plecat.

Soţii lui mormăiră. Le era indiferent dacă pleacă ori nu, de vreme ce nu se duceau acasă. Prin noaptea care-i ţinea pe toţi grămadă strânşi ca un chiag, miliţianul făcu o serie de aprecieri puţin binevoitoare asupra nemţilor care au născocit trenurile. Sudălmile lui erau însă destul de cuviincioase şi nu înglobau în ele decât anafori, hulubi ai Maicii Domnului, Poarta cerului, Papucii lui Sfântu-Ilie şi altele în aceiaşi calitate şi din acelaş material. Tinerelul străin, grămădit între răniţi şi mântăli care miroseau puternic a desinfectante, găsi noutate şi coloare în dialectica filosofului rustic. Cu toate că-i era cam frig şi foame, începu a râde. Plăcut atins de această atenţie, miliţianul mai adaose câteva evocări de sfinţi părinţi ai ortodoxiei. Apoi deveni atent, căci simţise că râsul băiatului era ceeace numesc ţăranii moldoveni un râs îngeresc. Işi conteni pomelnicile şi grămădi la întâmplare asupra protejatului său o manta scorţoasă.

Convoiul n'avea lumini decât la cazanele locomotivelor; între cele două extremităţi vii, şiragul se mişca orb, şi destul de încet, parcă pipăind împrejurimea. Suna din fierării, dădea glasuri, uneori chiote, uneori ţipete de clarinet şi vioară. La suişuri se profila pe zare ca o omidă monstruoasă şi zbârlită; căci acoperişurile erau tot aşa de populate caşi interiorurile. Când intra în întunecimile văilor, legătura dintre cele două lumini se ştergea. Noaptea de toamnă era fără lună; sufla dela asfinţit un vânt rece. Cât stăruiau încă efectele deparazitării şi etuvei, camarazii se puteau cufunda în deliciul lor cel mai de căpetenie; deci vagonul miliţianului trecu în scurtă vreme în împărăţia somnului fără voie şi fără mişcare, cu uşile închise şi prinse în cârlige.

La opriri scurte, deobiceiu cineva cerea intrare, cu bătăi groaznice, care-l făceau pe tinerel să tresară din somnul lui. Cum ridica fruntea grea şi auzea binecuvântările bine sărate ale lui Avram, cădea iar într'o parte, zâmbind şi suspinând în acelaşi timp. Intr'o vreme nu mai putu să doarmă. Incepu să aibă viziunile unui început de febră uşoară.

Probabil răsuflarea pripită de lângă el îl făcu atent pe filosof, care nici el nu dormea.

— Mă rog, care-i numele d-tale, domnişorule? întrebă el dintr'odată, cu voce scăzută.

— Pe mine mă întrebi? tresări tinerelul.

— Da, dacă nu ţi-i cu supărare.

— Nu mă supăr deloc, ar trebui să mă scuzez că nu m'am recomandat încă.

Miliţianul mormăi şi tuşi, oarecum încurcat de această dialectică, pe care n'o descâlcea, dar care tocmai din pricina asta, îi plăcea nespus.

— Care ţi-i numele de botez, urmă filozoful. Porecla aşi apruba eu că-i Plopeanu.

Tânărul se ridicase brusc în culcuşul lui. Cu toate că începea a se deprinde cu lucrurile cele mai extraordinare, această vrăjitorie, noaptea într'un tren, îi stârni bătăile inimii, ca şi cum i-ar fi fost frică.

— De unde ştii că mă chiamă Paul Plopeanu? bolborosi el.

— Iaca ştiu, mormăi iar filosoful şi începu a râde, — slobozind un fel de nechezat moale, din adâncul măruntaielor. Am eu un spiriduş. De aceia am şi întins mâna ca o undiţă şi te-am tras din desimea oamenilor. Ştiu şi unde te duci dumneata. Te duci unde mă duc şi eu.

— Unde? întrebă ameţit tinerelul şi iar îi bătu inima grăbit.

— Hm! dumneata, domnule Paulică, te duci să găseşti pe fratele dumitale domnul locotenent Plopeanu Andrian din 89 infanterie. Unde-i acu 89 infanterie, aş vrea să ştiu şi eu. Aşa că mergem amândoi în jos, la Iaşi ori la Bârlad ca să aflăm.

— Cum? dumneata, moş-Avram, nu ştii unde-i regimentul 89 infanterie?

După cele auzite şi întâmplate chiar atunci, îi venea greu să accepte o asemenea idee. Miliţianul trebuia să ştie unde-i fratele său locotenentul Adrian Plopeanu, pe care el îl căuta de atâta vreme fără izbândă. Un asemenea om a-tot-ştiutor, pe lângă asta, nici nu se poate să nu-i fi ieşit în cale după o rânduială şi o preştiinţă care se învecinează cu irealul. Insă vremurile normale s'au isprăvit, oamenii încep a trăi pe planul fantasticului. De aceia închise ochii, apoi îi deschise iar şi avu un fior.

— M'ai întrebat şi ţi-am răspuns? şopti el cu nervii încordaţi.

— Da, fii liniştit, domnişorule; te-am întrebat şi mi-ai răspuns. Să fii sănătos, că te duc eu unde trebue. Dormi şi te hodineşte. Când ajungem la Paşcani, trebuie să găsim ceva de mâncare. Dacă nu mă sluţea aşa zănatecul cel de doftor, m'aşi fi coborât eu singur. Aşa trebue să trimit pe Tipa şi pe Dominte. Se pricep şi ei nu-i vorbă, dar n'au experienţa pe care o am eu.

M. Sadoveanu

— Ba, pe cât înţeleg, moş Avrame, doctorul acela n'a făcut un lucru rău, obiectă tânărul Plopeanu. De ce te plângi?

— Dar ce bine a făcut? mormăi miliţianul. Ştiu eu ce-ai să-mi spui dumneata. A pus să opărească şi să radă de pe noi lipul. Fără căptuşala aceia, are să ne fie mai frig. Şi ne-a dat jos podoabele lăsate dela Dumnezeu. Să-l prind eu în sat la noi, după ce s'or sfârşi năcazurile, să vezi dumneata cum îl consolez să mă ţie minte. Şi ce bine ne-a mai făcut? Că ne-a făcut să lepădăm pe uncrop şi pe soponele nişte scămuţe cu lăbuţe? Asta, domnişorule, ce ispravă se chiamă că este? Când oi fi mort, n'am să le mai am. Dar nu-i singura dovadă că-s viu şi sănătos. In trei-patru zile Dumnezeu le pune iar la loc.

Tânărul crezu că trebuie să râdă ca de o glumă. Dar miliţianul era serios. Şi deducţiile asupra tinerelui al cărui chip nu-i părea necunoscut, şi consideraţiile asupra deparazitării rezultau din acelaşi resort, care confereau bătrânului miliţian calităţile lui filosofeşti. Inteligenţa luminează şi scorneşte; logica duce din deducţie în deducţie până la absurd. Paul admise în sine că are de-aface cu un vrăjitor glumeţ. Ii fu recunoscător pentru tot binele pe care i-l putea face din acea clipă înainte, ca'n poveştile primei copilării, în care făcuse întâiu cunoştinţă cu sine şi cu asemenea vrăjitori. Era gata să plece iar tâmpla, să doarmă şi să se hodinească, după îndemnul lui moş-Avram, acceptând ca o binefacere atmosfera de fantastic în care plutea, când, în juru-i, tovarăşii de vagon începură să se foiască, aducându-l la realitate pe calea mirosului. Acidul fenic, curălăriile, bocancii, rezidurile colecţiilor de zdrenţe: poate din pricina tuturor acestora greutatea dela tâmple şi din frunte îi spori. Se simţi înăbuşit de greaţă; ceru bătrânului Avram aer. Cum miliţianul avea toate în puterea lui, cârligele căzură şi uşa scrâşni pe rotile. Din noaptea de-afară năvăli răcoare. Paul simţi în sânge un nou motiv de fericire. Tovarăşii de vagon îşi exprimau nemulţumirea cu locuţiuni şi cuvinte pe care dicţionarul le refuză, din motive de pudoare. Tânărul le asculta cu interes, fără să fie scandalizat, când filosoful interveni, cu sudălmi mai înfricoşate deşi mult mai nevinovate, afirmându-şi cu energie dreptul de a comanda el singur în acel colţ de lume şi de viaţă.

— Cui nu-i place în salon, încheie el, să iasă afară. Sictir. Bunjur.

Ultimele două cuvinte Avram le prezentă însoţite de o formulă sacramentală. Apoi adaose câteva consideraţii din care rezulta părerea lui că, în împrejurarea în care se aflau, cel mai bătrân trebue să poruncească; iar ceilalţi n'au altceva de făcut decât să-l asculte. Această foarte scurtă şi energică lecţie de drept era presărată de alte vorbe nouă, care sporiră atenţia şi mirarea tânărului Paul Plopeanu. Dacă ar fi avut şi el logică, ar fi putut deduce din acei termeni că miliţianul, în vremea păcii şi a plugăriei, a susţinut procese îndârjite şi încurcate pentru pământ pe de o parte şi pentru certuri şi bătăi pe de alta. De asemenea nu i-ar fi fost greu să presupuie şi un divorţ, deci o nevastă care l-a înşelat. Numai asta putea rezulta din domiciliul conjugal pe care-l administra în chip înflorit camarazilor lui. Acest presupus fapt îi dovedea numai sluţenia, şi în parte, şi filosofia-i sceptică. Tânărul râdea în întuneric, însă râdea singur, căci ceilalţi ascultau cu respect. Uşa rămase deschisă. Unii dintre camarazi, aşezaţi mai avantajos, se folosiră de prilej, ca să scuipe cu dibăcie şi cu putere în noapte. prin patratul acela albastru.

La un ceas destul de târziu, înainte de miezul nopţii, trenul se opri într'o gară mare, unde se părea că va sta mai mult. Nimeni nu-i făcu politeţa primirii, nimeni nu rosti cuvinte de înştiinţare; mecanicul şi fochistul apărură numai o clipă, ca nişte demoni, în lucirea crudă a cuptorului; pe urmă capacele se închiseră şi se făcu întuneric şi la maşină. Prin noaptea sfârşitului de Noembrie, în staţia fără lumini, trenul tixit de viermuit de oameni, cu struguri de fiinţi pe platforme şi acoperişuri, începu să se agite. Un puhoi sumbru şi mut se revărsă dela peron; trenul fantomatic scoase ţepi de pretutindeni, respingând pe năvălitori; trecu înainte sunând din tampoane şi se opri între alte două reptile care păreau că pândesc ori digerează; se imobiliză ca'ntr'un culoar mort.

— Măi Gheorghe Tipa, şopti miliţianul, ia cu tine pe Dominte şi duceţi-vă de vă informaţi ce gară e aici şi cât stăm. Vedeţi şi de altele, după rânduiala ştiută.

— Am înţeles, bădică Avrame, răspunse Tipa. De stat trebue să stăm o bucată lungă de vreme, că-s rău trudiţi.

Amândoi soldaţii săriră sprinteni în prundul terasamentului. Tipa era înalt; celalt mărunt.

— Hai mai repede, măi Dominte, zise Tipa, să nu ne lepede cumva aici.

— Nu te teme, răspunse râzând Dominte, asemenea căruţă n'are voie să plece până ce nu stă vântul.

Se strecurară pe sub tampoane şi roţi. Sus, în laturile uşii, doi dintre cei care dormiseră până atunci, se aşezară strajă, cu beţe în mână. Tânărul Plopeanu se aplecă iar în ameţeala lui de somn într'un fel de anarhie a senzaţiilor pe care o avea de câtă-va vreme: faptele şi împrejurările, oricât de mari şi oricât de mici, dobândeau aceiaşi valoare fantastică. A băgat de seamă întâia dată asta într'o seară când, după un marş extrem de istovitor prin glod şi ploaie a căzut în cea mai mizerabilă cocioabă din marginea unui sat şi a dormit în tovărăşia unor viţei. A fost o înaltă fericire a vieţii lui. Coloana lor de tineri, între optsprezece şi douăzeci de ani, pornise din Bucureşti în urma unui ordin arbitrar; erau cercetaşi care ameninţau cu cântecele lor eroice pe inamic. Un contraordin îi căuta pe drumurile Munteniei ca să-i oprească şi nu-i mai găsea, pe urmă, după bătălia de pe Argeş, Capitala căzu. Flămânzi, trudiţi şi murdari, tovarăşii lui, şi el cu dânşii, urmau să cânte; însă în curând trebuiau să plângă pe cei dintâi căzuţi. Atunci au început a se amesteca în tânărul Plopeanu lucrurile mari cu cele mici şi fantazia cu realitatea. După ce-şi lepăda biruiţii coloana grăbea înainte, undeva, la întâmplare, după hrană şi somn. Uneori lui Paul îi era ruşine de animalitatea lui şi stătea cu bucata de pâne în mână, cu ochii îngheţaţi de lacrimi, cu toată fiinţa întoarsă spre convulsiile celor care-şi isprăveau suferinţele şi viaţa; apoi ca prin farmec, se trezea înghiţând hulpav şi râzând fără pricină. Profesorul Grigorescu, comandantul lor improvizat, ţinu pe rând, pe genunchii lui, capetele palide şi stânse ale celor pe care-i biruia stihia toamnei cu ploile-i şi noroaiele-i veştede. Ca prin minune trupul fraged al fecioraşului de boier ieşi fără vătămări prea mari din această campanie absurdă împotriva elementelor, poruncită de birourile unui minister, contramandată de altele, urmărită de curieri care n'o mai găseau, plânsă de mame pe care nu le putea mângâia nimeni, călăuzită pe căi încâlcite de fantoma mută a morţii. Soldaţii, strânşi de necesităţile comandamentului, se jertfeau pentru o raţiune oarecare; copiii aceştia însă cădeau fără nici un motiv în groapa putreziciunilor toamnei, cum cad muştele şi frunzele. Bunul lui prieten şi profesor Grigorescu, după ce strigase în toate târgurile, cu disperare, aceste obiecţii, pe care lumea le primea cu milă şi în clipa următoare le abandona cu nepăsare, îşi isprăvi şi el brusc ciclul zilelor, ros de o pneumonie dublă. Ultimele elemente ale retragerii cercetaşilor se găsiră în situaţia puilor târzii de prepeliţă, asupra cărora vânătorul, la sfârşitul toamnei, trage cu halice de iepure. Dacă nu cad sub aceste proectile enorme, rămâne să-şi facă oficiul ori vulpea ori eretele, ori, însfârşit, cel dintâi îngheţ. Paul Plopeanu se găsi singur. C'o viclenie instinctivă de animal tânăr se strecură prin cotiturile împrejurărilor. Işi păstra cu grijă la piept, sub cămaşă, o parte din banii luaţi dela Bucureşti. Işi căuta odihna ori bucăţile dispărute de hrană între ruinele unei societăţi care se dizolva cu repeziciune, simplificându-se până la elementele-i animalice. Ca şi toţi tovarăşii lui de vagon scăpaţi din marea hăituială din câmpia Munteniei, păstra în trup şi'n fundul ochilor dureri şi imagini, pe care nu le putea da îndărăt vieţii: stăteau în ei ca nişte taine împietrite. Zăceau alături grei de suferinţi, încetau să râdă şi să trăiască, de oarece acesta era destinul cărnii lor; însă misterele le păstrau pentru veşnicia neînduplecată.

Se auziră paşi fâşiind prin mocirlă şi cei doi plecaţi bătură cu poverile în păreţii vagonului. Sentinelele îşi retraseră ciomegele, întinseră mânile goale şi primiră ceiace întindeau de jos, mormăind glume, Dominte şi Tipa.

— Ei? întrebă Avram.

— Bine, mersi, răspunse Tipa. Sântem la Paşcani. Am rechiziţionat întâiu şi întâiu lemne.

— Lemnele nu se mănâncă, observă cu logica-i nebiruită miliţianul.

— Ştiu, răspunse modest Tipa. Le-am adus ca să facem foc. Intâi întocmim o vatră de pământ. Dominte a rupt de pe o magazie două table, ca să căptuşim vatra. După aceia frigem ce-avem de fript şi bem ce-avem de băut.

— Ce să frigem? Pe dracu?

— Nu, se grăbi Tipa să complecteze, cu aceiaşi modestie. După ce Dominte a desfăcut tabla, eu am intrat prin spărtură în magherniţă şi am luat toţi cârnaţii şi toate păstrămurile câte le-am găsit.

— Or fi fiind de cal, măi băiete.

— Nu ştiu, nu mă pun împotrivă. Poate să fie şi de om.

— Bine, hotărî filosoful. Atuncea să aranjăm vatra.

Avram se scociorî un timp, fosăind, apoi zbătu de două ori amnarul pe cremene şi-şi plecă repede obrazul fioros, suflând în iasca aprinsă. Tânărul Plopeanu nu pricepu în prima clipă de ce acel obraz e punctat de ace negre; apoi îşi aduse aminte de doctorul cel nebun şi râse. Indată se alcătui focul; flacări graţioase se încovoiau în scăpătările vântului. La lumina lor, îngrămădeala de oameni prinse a se mişca descoperind obrazuri îmbătrânite de suferinţă, în perfectă armonie cu bocancii sparţi şi opincile informe. Obrazuri, bocanci, opinci, se bucurau cu acelaşi drept de fragmentul de soare, pe care o nouă vrăjitorie îl scornise. Paul Plopeanu avea în el, în acele clipe, numai sentimentul admiraţiei, trăgând în nări miros de cărnuri fripte şi acceptând eufemismul rechiziţiei ca un drept. In lumea lui de altă dată aşa ceva se chema furt; dicţionarul lui se redusese însă. Foamea şi somnul erau acum călăuzii lui morali. Deci apucă lacom din mâna de goril a lui Avram bucata de cârnaţ uşor pirpilită şi începu să rupă dintr'însa cu dinţi ageri.

MIHAIL SADOVEANU

Caleidoscop intelectual

Muzică revoluţionară

Critica sovietică reliefează importanţa mai multor opere muzicale a căror primă execuţie a coincis cu a cincisprezecea aniversare a revoluţiei din Octombrie.

Simfonia doua a lui Miaskowski e se pare „în întregime consacrată reorganizării socialiste la sate".

Prima parte descrie satul vechiului regim cu acea atmosferă de constrângere şi de muncă fără bucurii.

Partea a doua arată lupta contra *Kulak*-ilor şi victoria comunismului; iar partea treia şi ultima e un imn entuziast închinat muncii în sfârşit libere sub regimul socialist.

„Ditirambul simfonic" de Alexandru Krein are ca titlu U. R. S. S. care desemnează lovitura dată proletariatului mondial.

Un alt muzician, Victor Bely, a scris o suită pentru cor şi ochestră „Armata foamei" care-şi propune să arate pe proletarii occidentali, flămânziţi de către capitalişti, pregătindu-se de luptă în contra asupritorilor seculari.

Scrisorile lui Baudelaire

Moda vieţilor romanţate pare că a eşit din uz. Dacă nu cu totul, în orice caz este mult atenuată. Subiecte ar mai fi destule, dar cititorii se arată obosiţi. Moda, dealtfel, prin definiţie are o viaţă limitată.

Nu ştim câţi autori de vieţi romanţate vor fi avut iluzia că au scris cărţi vrednice să treacă la nemurire şi câţi şi-au dat seama că se supun unui curent frivol şi pasager, care poate potoli cel mult o sete de afaceri bănoase. Un lucru însă rămâne nezdruncinat: vieţile romanţate alcătuesc un gen cu totul inutil.

In „Lettres à sa mère", de curând apărute, avem „viaţa romanţată" a lui Baudelaire — cea mai complect documentată, cea mai artistic scrisă, cu fereala de-a cădea în indiscreţii obscene ori într'un fantastic care seamănă a elucubraţie eroică.

Viaţa lui Baudelaire scrisă de el însuşi, nu cu intenţie literară, ci fără voie, pe marginea întâmplărilor de fiecare zi, este fără îndoială infinit mai interesantă decât aceeaşi viaţă istorisită de cineva care se gândeşte să alcătuiască o carte ce se poate vinde cu 20 de franci.

In aceste vreo două sute de scrisori trăeşte tot zbuciumul lui Baudelaire, întreaga mizerie a vieţii sale, lăuntrice şi exterioare, cu prospeţimea durerilor şi chinurilor recente. E un roman cu desăvârşire literar şi o confesiune de-o luciditate rară.

Dragostea şi respectul lui Baudelaire pentru d-na Aupick, buna lui mamă; neînţelegerile cu tatăl său vitreg; hărţuelile cu editorii şi cei ce i-au blestemat „Florile răului"; iubirea dreaptă, neîntinată şi dârză pentru mulatra întâlnită într'un cabaret; prieteniile şi urile lui — toate se desfăşoară în faţa cititorului acestor „Scrisori" cu nuanţa unei intimităţi nefalşificate şi tăria sentimentelor directe ale unui mare suflet.

Culegerea acestor „Scrisori" şi strângerea lor într'o carte, aduc reabilitarea — dacă e nevoe — a fondului curat care sălăşluia în sufletul lui Baudelaire, dealungul boalei care-l chinuia, a slăbiciunilor lui omeneşti şi mai ales a eternei lipse de bani în care se zbătea.

Dacă a pierit poate interesul pentru „genul literar" al vieţilor romanţate, rămânând viu în acelaş timp interesul de-a cunoaşte lupta lăuntrică a unui mare poet, fără îndoială că aceste „Scrisori" ale lui Baudelaire vor fi citite cu emoţie şi pioşie.

Sântem ispitiţi să transcriem aici câteva din scrisorile grele de simţiminte omeneşti, semnate simplu *Charles*, dar vâltoarea şi tăria lor sânt atât de covârşitoare în întregul lanţ al scrisorilor, încât o desprindere ar fi şi o impietate şi o atenuare a puterii lor.

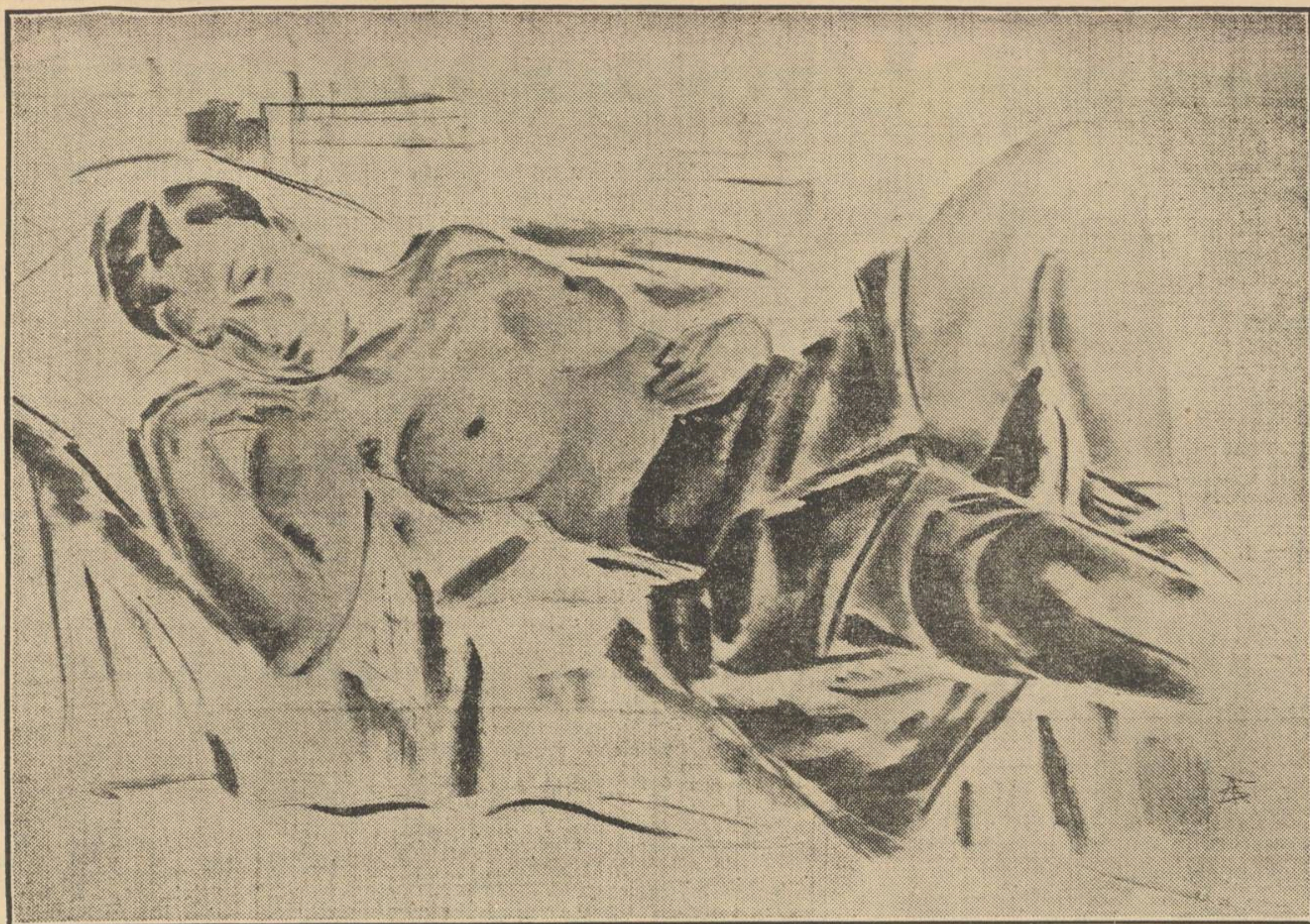
Paşii tăi

Aştept cu spaimă ziua, ora, clipa —
Când vei cânta la patefon o arie de Tito Schipa,
Iar eu, luându-ţi mâna (fina, alba, buna),
Voi săruta-o pentru totdeauna.
...Trăesc durerea mutei scene:
Pe trotuarul ud de ploi
Calc cele de pe urmă foi
Şi trec cu capu'n piept, cu ochii strânşi, c'o cută 'ntre sprâncene...

Pe strada goală paşii mei
Răsună dezolanţi şi grei;
Iar drumul singuratic pare
Că poartă un tăcut convoiu de 'nmormântare.
De-odată 'n urma mea aud
Alţi paşi pe trotuarul ud:
Paşi repezi, şi mărunţi, şi delicaţi
— De mici pisoi în coji de nucă încălţaţi.
Nu-s paşii tăi? Eu mă opresc, dar paşii tac...
Cad doar pe pietre bobi de apă din copac.
Pornesc... Şi paşii mă urmează iarăşi,
Ca buni şi devotaţi tovarăşi...
Vii după mine, poate... Dar nu-mi spui
Nici un cuvînt, o rugă...
Eşti o fantomă'n mantie cu glugă?...
Iar ochi-ţi negri au lumini verzui,
Ca sprintenele lighioane din păduri?
Nu ai un spasm în colţul roşii guri?...
Nu-s lacrime pe faţa de omăt?

...Trec înainte fără o privire îndărăt...
Şi toamna îşi desfăşură tablou după tablou.
Lăsîndu-mi o iluzie, măcar:
Că'n urmă tu ai fost pe trotuar
Şi nu în ritmul paşilor mei — un ecou...

MAR.

T. Soroceanu Desen

PLASTICA

D. *Tache Soroceanu* e cunoscut cercetătorilor mai ales prin lucrările d-sale în ulei: o pictură susţinută pe o remarcabilă soliditate cromatică şi pe un desen urmărit adesea până la migală.

Artistul a ţinut să dovedească însă, că talentul său viguros şi original poate realiza opere de seamă şi în altă tehnică decât în cea practicată până acum.

T. Soroceanu Desen

Şi pentrucă desenul colorat e la modă, d. Soroceanu a organizat în acest gen dificil şi delicat, o expoziţie la librăria Hasefer, înfăţişându-se într'o formă cu adevărat revelatoare.

Tema dominantă e nudul feminin. Atitudini şi ansambluri dintre cele mai grele sunt rezolvate plastic, într'un desen întregit cu estompări de pastel şi cu definiri cromatice de aquarelă. Totul — tratat discret, reţinut, fără eforturi de stil, fără elanuri nestăpânite.

D. Soroceanu e prea sigur de mijloacele d-sale de expresie pentru a căuta sublinieri de efecte eftine.

Caracteristica desenelor expuse e tocmai spontaneitatea liniei, căldura şi luminozitatea nesilită a construcţiei.

Lipsit de afectare şi de preţiozitate, accentuând numai arhitectura ritmică a formelor, desenul colorat al d-lui Soroceanu se distinge atât prin puritatea armoniei lineare cât şi prin calitatea tonurilor utilizate.

Dacă în operele sale anterioare pictorul ne obişnuise cu gravitatea compoziţiilor clasic echilibrate, de data asta ni se înfăţişează cu mărturia impresionantă a unei puternice sensibilităţi plastice şi a unei neobişnuite bogăţii sufleteşti.

Stăruind pe drumul ce şi-a trasat, d. Tache Soroceanu, suntem încredinţaţi, va ajunge curând să înlăture ultimele facilităţi care aparţin elasticităţii uneori necontrolate a temperamentului tineresc, şi, prin aceasta, îşi va statornici definitiv expresia matură a stilului propriu.

La Fundaţia Dalles, alături de Iser, expune pictorul *H. H. Catargi*. N'am putea spune că e în forma cea mai înaintată a evoluţiei sale. Credem chiar că e puţin în urmă faţă de realizările făgăduitoare din ultimii ani.

Nu ştim dacă artistul a obosit sau dacă în diletantismul său plastic îşi închipue că poate amăgi publicul cu o reputaţie uşor câştigată. Constatăm numai că tehnica actuală a d-lui H. H. Catargi dovedeşte şi neglijenţă şi incapacitate.

Noi credem, în această privinţă, că nu e artă nici stăruinţa cromolitografică a d-lui *George Catargi* — care expune la Mozart, — dar nici superficialitatea de astăzi a d-lui H. H. Catargi.

In foyerul Teatrului Maria Ventura expune d-na *Luki Galaction*. Artista vădeşte un progres remarcabil faţă de expoziţiile anterioare.

Portretele, florile, panoul decorativ, peisejele din Roma, din Veneţia şi din Napoli aduc o armonie deplină între compoziţia formală şi colorit.

Uleiul şi aquarela menţin şi în această manifestare procedeul decorativ, fără extravaganţe tehnice şi fără rigiditatea unora dintre lucrările mai vechi.

Exprimând stări sufleteşti, mai mult decât subiectul în sine, pictura d-nei Luki Galaction are acum adâncime de concepţie şi siguranţă stilistică.

H. BLAZIAN

Fratele lui Moş Crăciun

Câte rânduri de flori s'au perindat pe acest răzor, din Aprilie şi până acum!... Cam în fiecare lună, când treceam prin grădina aceasta, sau aruncam privirea prin grilaje, din zorul dumurilor mele, alte straturi, alte alesături măestre, altă scoarţă uriaşă venea dreaptă, din coasta bisericii din deal şi până la porţile cele mari. Şi copacii, şi pueţii de neam strein şi vetrele de flori stinghere, cuibărite prin poenele cosite din vreme în vreme, întregeau înfăţişarea desfătată a frumosului nostru parc bucureştean şi abăteau mai totdeauna paşii noştri — de pe asfalt şi de pe caldarâm — pe aleele cu trandafiri şi cu lac în preajmă.

Dar lunile s'au perindat, una după alta, şi acum în Noembrie-Decembrie, din toate mândrele generaţii, muiate în cascadele curcubeului, a rămas această severă şi tunsă scoarţă de toporaşi, aşternută zăpezilor ce stau să vie.... Totuşi, Cişmigiul, în anuala lui despodobire şi bătrâneţe, e plin de tristă poezie, de piruetele celor din urmă frunze care cad şi de viaţa lacului mai clar ca totdeauna...

Şiragurile de bănci numerotate au fost mutate la magazie. Subt platanul şomerilor mai ţine tradiţia câte-un camarad sau doi... Singurii devotaţi care nu-şi schimbă ceasul şi obiceiurile sunt copiii şi guvernantele lor streine.

Câteva cărucioare stau într'o alee şi în jurul lor este oarecare zbucium. Un copil este capricios, vrea să alerge singur sau vrea să împingă singur căruciorul în care stă o păpuşică, vie sau contrafăcută....

Pedagoaga îl opreşte, îl ameninţă cu autorităţile de acasă, dar micul încăpăţânat nu se lasă convins.....

Ies deodată în faţa grupului şi trec pe lângă el.... In spatele meu, pedagoaga, inspirată brusc, găseşte ultimul argument:

— Na... schau !... Moş Crăciun hat alles gehört....

Mă opresc şi declar celor din jurul căruciorului, în aceiaşi limbă:

— Nu sunt chiar Moş Crăciun, dar sunt fratele lui Moş Crăciun ! Ce s'a întâmplat ?... Ce trebue să-i spun lui Moş Crăciun?....

Senzaţie!... Micul recalcitrant s'a vârât în mantia guvernantei şi deacolo deschide nişte ochi, mari cât toporaşii, de pe chenarul răzoarelor vecine....

Fratele lui Moş Crăciun ancheteazâ cu bonomă autoritate:

— Nu cumva copiii sunt neascultători, au supărat pe Fräulein sau pe părinţi?...

Mititelul, ascuns în mantie, trage de faldurii ei şi Fräulein se apleacă să auză o destăinuire, la ureche...

— Băeţaşul vă roagă să spuneţi fratelui Dv. că se poartă foarte bine şi că nu va mai face nici o nerozie...

— Bun... Ne-am înţeles... Voi spune fratelui meu Moş Crăciun că nu s'a întâmplat nimic în Cişmigiu...

Guvernanta se apleacă din nou... Incă o vorbă spusă la ureche, dar spusă cu stăruinţă şi cu tropăiri din picioare....

— Şi băiatul vrea să-i spuneţi lui Moş Crăciun să nu uite — când o veni — să-i aducă şi automobilul care a rămas atunci, în zăpadă, la Predeal...

— Aşa voi face! Voi veni chiar eu cu automobilul. Eu la cârmă şi Moş Crăciun, pe perne, în fund...

GALA GALACTION

Constantin Stere

In timpul unei stagiuni de conferinţe la postul de Radio din Bucureşti am făcut o experienţă: Publicului îi place să anunţi un subiect şi să-i vorbeşti de altul. Oridecâte ori s'au abătut de la chestiune — fie că subiectul trebuia ocolit, fie că vorbitorul se afla dedesubtul nivelului ales — conferenţiarii erau viu felicitaţi... Este o analogie cu ceeace se întâmplă în viaţa internaţională: Oamenii vor să se bată — şi se întâlnesc la conferinţele de pace: Vor să li se micşoreze sărăcia şi măsurile specialiştilor le-o îndoiesc: Ajunge o dorinţă de ieftinire că se produce un congres şi vine o scumpete. Şi, ca la, conferinţele de la microfon, autorii sunt viu felicitaţi... Ei au izbutit să obţie un lucru, diametral opus obiectivului urmărit.

Dacă te ţii în marginile unui subiect ales, publicul pretinde că eşti ordonat şi banal, lucrurile petrecându-se ca în Cartea de Citire. Publicul e obosit de concordanţe şi caută discordanţa. Ne-ar plăcea, de pildă, să punem un deget pe orgă şi în loc de sunetul caracteristic al clapei să auzim absurdul hohot de râs al claviaturii: Variaţiune şi surpriză. Incepem să vrem totdeauna altceva şi să ne găsim întotdeauna într'altă parte.

Publicul cultivat, care a parcurs noţiunile şi cunoaşte materialele şi arhitectura lor, nu le mai suportă clădite şi le preferă răsturnate... Iată ce nu a putut înţelege critica artistică şi socială fixă, trezită dinaintea unor fenomene de indisciplină şi desordine aparentă, inexplicabile în câmpul didactic şi supărătoare, pentrucă sfărâmă cristalele unor frumuseţi abia dogmatizate.

Războiul a perfecţionat în sensul lor sentimentele de discordanţă, ivite în cei 40 de ani, de pace. N'am putea numi decadenţă epoca anterioară anului 1914, căci laboratoriile, uzinele şi naţiunile au muncit, ordonate înlănţuirilor sociale ;dar o uzură a ţiţinilor intelectuale a putut să fie verificată în tezele politice, în natura teoriilor emise şi în toată activitatea, mai ales artistică, unde omul fiind mai liber şi mai puţin legiferat prin categorică şi unanimă consimţire, s'a putut manifesta în toată puterea oboselii lui... Războiul a înflăcărat energiile morale, obosindu-le în patru ani de spaimă şi îndârjire, pe altă dimensiune ; pe dimensiunea speranţei. La vechea „neurastenie", de acum 30 de ani, a colaborat deziluzia stăruitoare, din laptele căreia amar, s'au hrănit popoarele timp de 1.500 de zile şi 1.500 de nopţi...

Sincronismul şi concordanţele s'au stricat atât de mult încât oamenii nu mai pot intercala minutarele su-

C. Stere

fleteşti în axul din care au căzut, falsificate zilnic mai tare, din pricină că medicii sociali aparţin unei terapii anacronice şi unui codex desuet. Sinceritatea lor nu mai foloseşte, buna lor credinţă e de prisos: ideea nu mai este idee, sentimentul nu mai e sentiment; s'au devalutat. Pe dedesubtul cuvintelor s'au rotit înţelesurile, cu o diferenţă de 90 de grade, învârtite solidar, ca pe un macaz: în lumina albă a intrat o lumină roşie, în bătaia căreia nu se mai pot clar descifra corespondenţele dintre noţiuni...

Poate că aşa va fi fost în toate ceasurile de apoi ale vechilor civilizaţii. Cu o variantă: că elitele vechi erau restrânse, că participau la evenimente numai câţiva oameni, popoarele rămânând intacte, pe linia lentei şi patriarhalei fericite desvoltări prin individualităţi; pe când azi, mijloacele de contact necunoscute în tot trecutul, fac din popoarele globului o colonie, vecine în fiece secundă unele cu altele. Durerile fulgeră instantaneu în cinci tărâmuri odată şi ideile, nesupuse unei singure pante şi ălbii, curg în desfrâu şi risipă. Risipa temperamentului actual.

Publicul preferă modelului caricatura, ca şi artiştii, nişte caricaturişti verbali, intelectuali şi grafici ai vieţii. Linia strâmbă pare mai inspirată decât geometrica ei.

Dacă nu am pomenit încă numele d-lui Stere în text, nu înseamnează că nu am vorbit pân'acum de d-sa. Dl. Stere nu este numai D. Stere; este şi sterismul, adică tragedia intelectului, izolat în propriul lui orizont. Oamenii din jurul D-lui Stere s'au modificat, înţelesurile au descrescut, concordanţa s'a rupt. D. Stere, fundatorul, cu d. Profesor Cantacuzino, al revistei *Viaţa Românească*, face parte din şcoala matematică a cugetării, pentru care un lucru comportă un singur înţeles şi numai unul: o şcoală care a orientat cultura şi viaţa timp de câteva sute de ani, până la război. Individualitate massivă şi dură, făcută pentru autoritate şi pentru o expresie dictatorială a existenţei, D. Stere s'a retras din circulaţia forfotită, împrejmuindu-se dincolo de bine şi de rău.

A indica o individualitate este a o descoperi în contra-sensul cursului normal, monoton şi tipic. A vorbi despre d. Stere, un învăţat, un politic şi un literat, este lucru delicat de greu; cu atât mai delicat cu cât nu-i putem zice: *Stere*, ca unui absent de marmură sau de bronz, ci *Domnul Stere*, personagiu prezent, care poate că ne aude, de undeva din această sală, ne urmăreşte şi ne analizează, şi care peste câteva minute va vorbi dinaintea Domniilor voastre. N'aş vrea să zic că am fi prezintat mai bine pe Stere decât pe Domnul Stere, dar ne sfiim de ambele alternative, pentru că se impune caricaturistului, însărcinat să redea documentul, un pipăit mai subtil, mai adecuat cu filigranul şi care să poată urmări cu degetul transparenţa, ca o sinuozitate în relief. D. Stere a ieşit din monotonie încă din prima d-sale tinereţe, când făcea parte din monotonia rusă — şi, strămutat în monotonia românească, nu putea vieţui în pace nici cu ea, fiind esenţialmente antimonoton, ca orice individualitate; anti-politic ca om politic, anti-social ca om social şi anti-literar ca om de litere, aproape antiştiinţific ca om de ştiinţă.

Dacă te uiţi cu băgare de seamă în timpuri, cazul Stere e cazul tuturor individualităţilor, fie că au avut răgazul să aibă dreptate, fie că dreptatea lor aşteptată încă nu s'a împlinit. S'ar putea împinge sensul ideii mai departe şi s'ar putea defini proporţiile individualităţii în raport indirect cu popularitatea şi cu termenul recunoaşterii colective; ceeace n'ar avea de fapt multă importanţă, fiinţa individualităţii pure rămânând singuratică în eternitate, cu piscurile înalte, emancipate de tovărăşia cu pământul.

Mi-aş permite să precizez că aproape nu cunosc dela om la om, dela mic la mare, pe dl. Constantin Stere. Mă gândeam ca înainte de această aşa numită prezintare să bat cu cârja drumeţului în poarta de lemn a reşedinţii de la Bucov, unde mi s'a povestit că Taciturnul trăeşte între plante japoneze şi copaci siberini, împresurat de grădini şi livezi şi, mai departe, de ceruri... Dar aş fi prezintat cu atât mai mult pe Domnul Stere de cât pe Stere, copiat de-adreptul, fotografic, şi la suflet şi fiziceşte, acest stăpânitor exercitând, zice-se, o influenţă fascinantă şi despersonalizând pe cei ce se apropie de el cu blândeţea unui atracţii admirative; ca acele raze ultra- sau infrascurte, descoperite de curând în laboratorii, şi a cărora întâlnire cu materia organizată îi deslânează coheziunea moleculară... Se potriveşte mai mult şi cu modesta fire a prezintatorului şi cu scrupulozitatea sarcinii, ca schiţa înfăţişată aci să fie mai puţin verosimilă decât caricaturală şi luată pe dinafară; şi se potrivea şi cu preferinţele unui public rafinat, pentru depărtare şi imprecis...

Imaginea mentală adevărată, aceea care se păstrează după compulsarea mărturiilor şi după o examinare de aproape e fugitivă — dintr'un om, ca şi dintr'un peisaj neputând dura mai mult material esenţial decât în sunetul unei vocale. Fiinţa cu adevărat totală a unei individualităţi e schematică şi încape într'un semn dintre o literă şi o cifră... Auditorul şi cititorul au trebuinţă de un parfum, planta, rădăcina şi botanică aparţinând ştiinţei descriptive.

Alţi contimporani sunt înzestraţi cu daruri tonice şi sedative. Viaţa lor surâzătoare şi abilă prezintă, ca mătasea imitată, toate culorile care se poartă, o subţirime gentilă şi elasticităţile de urzeală şi preţ cele mai variate, armonizate cu orice croială şi cu mai multe croieli în acelaş costum. Ei nu supără şi nu strâng.

Dl. Stere are harul suferinţei: acolo unde apare, se deosibeşte şi turbură: în Parlament, în Universitate, în presă, în literatură. Timbrul personalităţii d-sale bate orele întregi, cu sunete grave, inatent la agrementul şi facilitatea secundei. Din orologiul unui turn nici tecnicitatea epocii nu poate să facă un ceasornic de buzunar, o brăţară la încheetura mânii sau o jaretieră cu cadran.

Dintre toate căile parcurse zilnic, până la un număr de casă, în care omul fericit dispare, ca să petreacă sau să se odihnească, Dl. Stere şi-a ales drumul fără sfârşit şi fără pauză al înconjurului lumii, înfăţişat întotdeauna pe linia de margini, de unde vin constelaţiile şi vântul...

Acest om, căruia nu-i lipseşte niciuna din avuţiile intelectuale şi de prestigiu ale unei elite întregi, putea să fie idolatrizat, purtat pe pavază, pe umeri, învăluit cu steaguri, cu lauri şi nimburi.

A refuzat!

T. ARGHEZI

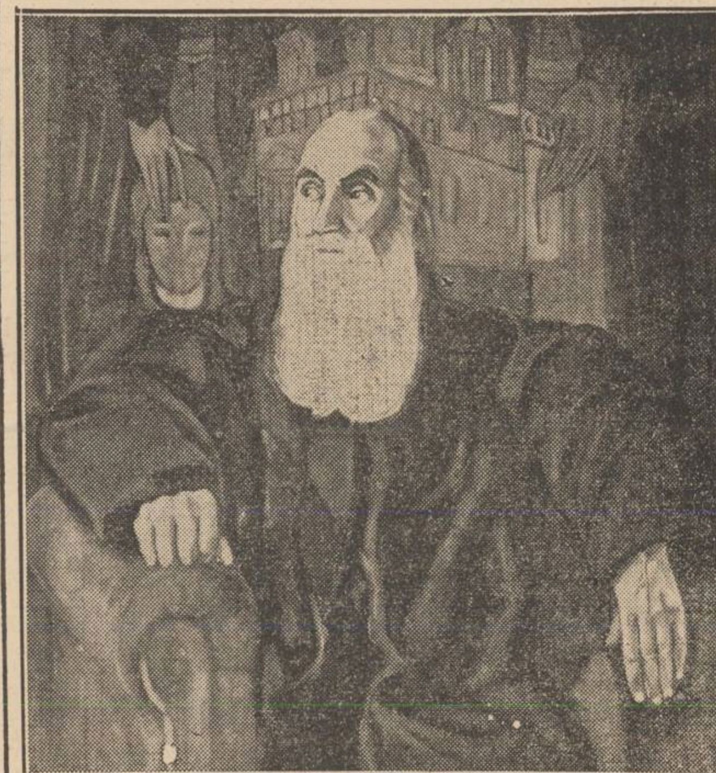

Luki Galaction Tata

FOTO-LUVRU
Studio modern pentru arta fotografică
MUTAT IN STRADA EDGAR QUINET 7
în rând cu „Capşa"
FOTOGRAFII ARTISTICE-GENURI NOUI

Tănase

In nici o artă nu există genuri inferioare, ci numai executanți fără talent. Materialul întrebuințat influențează minimal opera și deloc artistul. O mare frescă devine o pură măgărie în execuția unui ageamiu și capo d'operă caricatura în mâna unui meșter.

Nu știu dacă Shakespeare va fi găsit interpreți la înălțimea operei lui și nici dacă marii actori ai omenirii vor fi găsit în compoziția dramatică din contemporaneitate, echivalențe calitative. Dar după cum sunt sigur că având cultură, autorul anonim ar fi scris pe lângă, sau în loc de *Miorița* și *Meșterul Manole, Luceafărul* și *Floare albastră*, nu mă îndoiesc că fără vioară George Enescu ar fi cântat din frunză sau din fluer de soc și că lipsit de material, Rodin ar fi sfidat marmora și bronzul, sculptând în miez de pâine, nuci de cocos, sau halva.

Bineînțeles, că departe de a fi sentințe, aceste afirmațiuni, intenționat absurde, nu tind decât să sublinieze forța elementară a talentului, *independența* lui... și nimic altceva. Le-am însemnat aici, cu gândul la acei esteți incurabili, care, cu ifose superbe, simt congestii dureroase în creerașe minuscule, la auzul numelui Tănase și se înțepenesc în dispreț implacabil în fața artei sale, *pentrucă* Tănase joacă, ceeace joacă. Ei fac parte din categoria acelor gorile culturale, care mângâie cu evlavie capul lui Cicero, turnat în serie în cine știe ce fabrică nemțească, și nu văd în figurina modelată în miez de pâne, surâzând eternității, geniul lui Rodin.

* * *

E adevărat că gluma pe care o debitează uneori Tănase, e fără trebuință grosolană și cupletul pe care-l cântă, deadreptul idiot. Dar asta e altă poveste.

Nu despre *revuistica română* m'am îndemnat a a scrie, ci numai (titlul o indică), *despre Tănase.* Prin urmare nu *ce joacă,* ci *cum* joacă ne interesează. Cred că răspunsul direct e cel mai nimerit: joacă bine, joacă foarte bine, joacă minunat. Dar e un violonist fără vioară, un sculptor fără argilă, un pictor fără pânză și, ca autorul Mioriței, un scriitor fără plaivaz. S'a ivit prematur într'un punct geografic nepotrivit și într'un gen inexistent.

Genul e în devenire. Tănase există și-l așteaptă, matur. Păstrând proporțiile necesare, e un Talma papuas, sau un Leonardo lapon. Dacă s'ar fi născut francez, Parisul ar fi vorbit de el ca de un Charles Falot, Vincent Ispa, sau Furcy. Român, trebue să se resemneze la rolul onorabil de precursor. Căci, dacă Milo a întemeiat arta actoricească, pentru ca mai târziu Davila s'o perfecționeze, înlesnindu-i să fie ceiace este azi, dacă Grigoriu a creat opereta, care a dispărut odată cu el, istoricul teatrului românesc va fi obligat să scrie că Tănase a *inventat* revista. El, Tănase, e unicul autor al tuturor revistelor pe care le joacă. S'ar îneca toate, rând pe rând dacă Tănase nu le-ar duce'n cârcă. Ii poți reproșa unui salvator că a scăpat dela înec un asasin, pe Landru sau pe cutare autor de reviste dela Cărăbuș? Se îndoește cineva că jucând bine reviste proaste, Tănase n'ar prefera să joace bine reviste bune? Nu sunt! Ce-i vinovat Tănase?

* * *

Născut și nu făcut, Tănase e tipul comicului predestinat. Ivirea lui pe lume trebue să fi fost o adevărată intrare în scenă. Sunt sigur că văzându-l în leagăn, părinții lui au râs. Trebue să fi râs și doctorul și moașa și vecinii și toți câți îl vor fi văzut. Ba unii, vor fi și aplaudat poate, strigând ca proștii: bis!

Creatorul, care de pe atunci încă îl dispensase de conservator, unde nu mai avea ce să învețe, potrivindu-i între sprincene un nas fără pereche, i-a hărăzit și-un nume pe măsură, vestind ca o reclamă, organul epocal: Tănase! S'ar fi putut să-l cheme oare Tita-Rufo, sau Talleyrand? Imposibil! De data aceasta, marele arhitect al universului, a, cum se zice, nimerit-o.

* * *

Toate însușirile genului, Tănase le întrunește la superlativ: înfățișare, voce, dicție, simț al ritmului, ureche muzicală (era să zic music-hallă), comunicativitate, prestigiu humoristic, în fine *vis comica.* Din clipa în care intră și până când iese din scenă, Tănase e comic. Râsul isbucnește în spectatori spontan și irezistibil, ca un motor, pus în mișcare prin *mise en marche automatique.*

Dar calitatea de căpetenie a lui Tănase, e că emană simpatie. E simpatic. Eminamente simpatic. Tănase n'ar putea fi luat în serios, dacă ar încerca să exprime ura, sau sarcasmul. Expresia lui denunță o bunătate fără margini. Tănase nu e numai comic, e și vesel, ceeace e aproape, dacă nu cu totul altceva. E vesel și bun. E vesel *pentrucă* e bun.

Bunătatea e totdeauna simpatică, iar veselia izvorâtă din ea, contagioasă. Aici se ascunde, după a mea părere, secretul marelui succes, de care se bucură acest mare actor, față de marele public: *le public est bon enfant.* Am convingerea că omul căruia Tănase i-ar putea fi antipatic, trebue să aibă instincte bestiale.

Mi-l închipui furând banul văduvei și pânea orfanului, maltratând copii și chinuind pisici.

* * *

L'am văzut pe Tănase cu foarte mulți ani în urmă, pe când purtam încă uniforma Liceului Internat de la Iași, jucând *Mache Somnambulul* și *Țivila de la Hotel Ghidale.* Am văzut de atunci sute de spectacole și faima lui Tănase a crescut ca un val, revărsându-se tumultuoasă, pe tot cuprinsul țării. Cu toate acestea, eu nu-l pot uita pe *acel* Tănase. Nasul lui a fost menit se vede, să umbrească multe gloriole oficial consacrate. Recent, l'am văzut în film, alături de Bressart și de sine însuși. Bressart lîngă Tănase e ca Tănase lîngă un elefant. Și mi-am adus aminte de-o nostimă întâmplare: într'un salon, cineva pusese la patefon o placă în care Caruso cânta în duo cu nu știu care bariton. O doamnă își întrebă vecinul:

— Cine cântă?

— Nu mai pune, dragă, asemenea întrebări, că te faci de râs. Tu nu știi că numai Caruso poate cânta pe *două voci?*

Doamna a crezut.

— Credeam că și Fleta, s'a scuzat ea.

Anecdota a circulat din gură 'n gură, înveselind toată lumea.

Ei bine, această minune, Tănase a realizat-o. Tănase, în carne și cauciuc (are Tănase oase?), de pe scenă, *secundează,* la un moment dat pe Tănase din film. Amândoi au un succes identic.

Curios! ar zice doamna citată.

* * *

Am scris cândva într'un ziar din Iași, un articol aprig în fruntea căruia se oțărea un titlu agresiv:

In veacul lui Tănase. Cortot, incomparabilul Cortot, fusese silit să renunțe la concertul anunțat, pentrucă în acea seară Tănase juca o revistă la *Sidoli.*

Inapoind biletul la cassă, aveam impresia penibilă că prezint actul de paupertate intelectuală al urbei mele natale. Așa se îngrămădiseră în acea seară intelectualii la Tănase, încât numai energica intervenție a jandarmilor i-a scăpat de la moarte sigură prin înghesuială. Fulgerele pe care le-am îndreptat atunci din sala lui Cortot, goală, se vede, îmi închipui, că nu pe Tănase, ci revista și în definitiv, pe domnia-ta, iubite cetitor te căutau.

Amintirea acelei explozii hărțăgoase se va fi topit desigur foarte repede în memoria concetățenilor de pe Bahlui, ca un fulg căzut în palmă. Poate însă că cineva tot își va mai fi aducând aminte de neînsemnata dar semnificativa întâmplare, și dacă acel cineva m'o fi văzut râzând sau aplaudând pe Tănase din toată inima, va fi văzut în asta o inconsecvență. Dar tocmai pentru acel cineva *posibil* și dacă nu va fi fiind, pentru mine însumi, am însemnat aceste rânduri fugare, sincere și inutile.

AL. O. TEODOREANU

Amiază Domnului

Lui Ion Pillat

Stai: stei, în cer și-amiază, fără gând,
In arșița, de aur tremurând,
Și'n ochi ca pe-o oglindă ți se scriu:
Fîneața, muntele, izvorul viu...

E totul clar și pur și înălțat
Ca adevărul de adevărat,
Și-auzul ca pe-o baltă îl urzici
Cu trâmbiți mici și vii de rândunici.

Oh, cine toate-aceste limpezi ?
Nu-i adevăr pacificata zi,
Iar câmp, colnice și bulboană,
Pe lemn sânt scrise, și-s icoană.

Am ceru'n păr și vântu-i râu... Ci'n smalț
De flori de câmp picioarele mi'ncalț
Cu sufletul de mână să pornesc
Către cuibarul tatălui ceresc,

Pe drumuri care singur nu le știi
Și'n care ierburi ard și-aprind făclii —
Acolo, unde, stele zămislesc:
Să-mi rog un suflet nou, mai pământesc

Dar pământeanul ochi mi-a poticnit:
Amestec Inceputuri cu Sfârșit
Și tâlcul vorbii, Doamne, l-am perdut —
Ca pași 'n ploi, tiparele de lut.

Mă'ndrept să plec: spre care veac și ceas ?
Ci iată-mă din țel: stâlp sterp, și mas :
Stâlpit, și'n gol — ca drumul ce-a stătut,
Sub zarea îndoită ca un scut.

ION OJOG

Primii pași

Povesfe

...Era o casă mică, bătrânească,
Cu o grădină fermecată ca'n povești,
Cu nuci străvechi de-un secol și mai bine
Cu lilieci ce-așteaptă să 'nflorească
Și-și leagănă 'ncet creanga sub ferești
Cu răsărit de lună'n nopți senine.

SONIA CAMERMAN

Cad frunzele

Din boltă de cenușă și funingină
se prăvălește dimineața de lumină,
a plouat în noaptea asta cineva, cu tină
c'au rămas pereții caselor muiați în văluri de rugină.

Și, cad frunzele domol,
și dimineața toată nu-i decât un gol
în care-și scutur norii brumele târzii ;
de după creasta unui nor — brumată floare
plânge zarea 'n flori de soare.

Și'n depărtarea 'nchisă și uitată
îmi surâde sarbăd, trist, o fată
și-mi tot ademenește pașii către Ea;
știu, m'așteaptă Toamna mea
să-mi scuture frunzișul anilor în gol...

Cad frunzele domol, domol.

DORIN GROZDAN

Sfârșit de vacanță

(Crochiu de toamnă)

I.

Decor tragic de toamnă luminoasă și timpurie: Frunze veștede și cărți de școală.

Pe străzile largi liceeni stângaci în uniformele acum strâmte și cu miros de naftalină. Poartă încă părul mare și amintirea vacanței. A unei vacanțe care din an în an pare mai scurtă.

Unul s'a oprit în fața librăriei, acolo unde pe o cutie uriașă e scris cu litere albastre de carton : Rabat 25% la cărțile școlare.

O frunză uscată s'a desprins sec din pom; a căutat să se apropie de cer, pe urmă, în legănări ritmice de pendul a căzut pe umărul liceanului cu părul încă mare și cu amintirea unei vacanțe mai scurte ca oricând. O frunză veștedă a căzut din pom. E cea din urmă.

II.

„E cea din urmă”.

In librărie miros greu, căldură și înghesuială. Din când în când mâni radioase agită pe sus pachetul cu cărți : trofeul victoriei.

Rar poți distinge, frânturi de frază în mijlocul acestui bâzâit uniform :

— Dă-mi domne Geografia Românieі de Mecdinți că aștept de două ore.

— Vinee !

Și Geografia Românieі de Mehedinți nu venea...

— Aveți Româna de-a VII-a de Nedioglu ?

— Este. Numai atât vă trebue ?

— Numai. Celelalte cărți le-am găsit la altă librărie.

— Daa ? Ne pare rău, dar nu mai este Româna de a VII-a de Nedioglu.

— Ce doriți Dudue ?

— Franceza de-a VI pentru liceul de fete.

— Norocul dumneavoastră. Dacă veneați mai târziu se vindea : E cea din urmă.

Și Duduia pleacă ducându-și fericită comoara în care se mai găsește un creion Faber No. 2: rabat 25% la cărțile școlare.

Ajunsă la o răspântie se oprește nedumerită: Incotro ?

III.

„Incotro ?”

O șapcă ridicată și un glas cunoscut: Incotro așa de grăbită, dudue?

Ea surâse păstrând în ochi lumina ultimei zile cu soare. Merg alături senini în pasul săltat al adolescenței. La un colț s'au oprit. Ea i-a întins mâna: De-aici pot merge și singură... mă apropii de casă.. la revedere

El s'a întors fericit. In fața lui apare directorul care îl urmărise neîndurător ca destinul:

— Te-am prins. Am să te dau afar' din școală. Ești un tapir.

Ia-ia-ia! Da' ce-i cu părul ăla mare? Imediat să te duci să te tunzi. Tapirule ! Ia uitați-vă la el, par'c'ar fi un artist.

IV.

„Un artist”

Patronul frizeriei „La briciul lui Cuza” e un artist. Părul îi este bogat și prelung ca o cometă. Acolo se ascunde, printre altele, și un piepten alb de celuloid, pe care patronul îl scoate din când în când, îl trece cu un gest grațios prin frizura clientului, și îl așează iarăși la loc ca într'o uriașe perie portativă.

Pe pereții „salonului” tablouri instructive: Regele Carol în fața Calafatului și mai departe figura radioasă a unui domn care se bărbierește la frizerie, alături de obrazul însângerat al altuia care se încăpățînează să se radă acasă și pe care nenorocirea l-a făcut moralist: Decât să pățești ca mine, du-te la bărbier mai bine.

De dejos o inscripție încadrată în tricolor:

„Cu-i îi dai pe datorie
Nu-ți mai intră'n prăvălie
Perzi amici, perzi și bani
Ba m'ai cape-ți și dușmani”.

Și alături concluzia : Creditul strict interzis.

Cântecul foarfecilor și al canarului... Pletele purtătoare de piepten ale patronului s'au aplecat asupra liceanului așezat în fotoliu:

— Pe ce parte doriți cărarea ?

— Numărul zero.

— Cum, vă tundeți tocmai acum ?

— .... !

— Păcat.

V.

„Păcat”

La ușe, pe un scaun de trestie, un ucenic citește prima fascicolă—gratuită—a romanului „Păcatul contesei”: „Valdemar era din nou singur pe lume așa cum fusese întotdeauna. El nu-și cunoscuse nici părinții care muriseră misterios la Bastilia cu două luni înainte de nașterea sa. In acest moment ușa se deschise. O fantomă intră în odae. Valdemar nu-și pierdu cumpătul: scoase un revolver și trase trei focuri. Fantoma se prăbuși. Valdemar șterse revolverul de sânge și se repezi spre acel corp neînsuflețit. Dete masca la o parte și ah! cerule, era contesa moartă, vai! pentru totdeauna.

Ce făcuse ? O crimă groaznică, un păcat față de aceea care-l salvase odinioară dela moarte.

Un păcat dar”.

Aici conținutul primei fascicole se termină spre a face loc recomandației: Urmare în numărul viitor de vânzare mâine la toți chioșcarii și depozitarii de ziare.

In frizerie a rămas cântecul canarului — și un morman de păr negru — doliu pentru o vacanță care a trecut.

VI

„Trecut”

E două trecute.

— La ora asta se vine la masă, domnule? Pe unde mi-ai fost până acuma ?

— M'am tuns.

Liceanul cu capul ca văruit a găsit o revistă.

— La masă nu se citește !

Mâni energice i-au smuls revista care descrie o rapidă traectorie spre pat.

Câtva timp se aude numai muzica lingurilor, a supei și a buzelor...

— Ei, copii acum toată lumea merge la culcare. Trebue să vă odihniți mai mult. S'a terminat vacanța.

Liceanul cu părul tuns a coborît storurile și s'a întins în pat înconjurat de lumină albastră și de gânduri.

Işi dă seama cum adoarme. La început vălmășagul impresiilor de peste zi: Rabat la cărțile școlare... O ultimă frunză care cade din pom... Incotro ?... La revedere, mă apropii de casă... Te-am prins, tapirule... Cum, vă tundeți tocmai acum?... La culcare, copii.

Liceanul doarme fericit: Visează o nouă vacanță.

LICU STORIN

De Sărbători
un
Super-Inductance
scrieți aceasta repede pe listă !...
Poate vede Moș Crăciun și v'aduce
și Dv. un aparat Philips.
PHILIPS
Podoaba cea mai frumoasa pt Pomul de Crăciun sunt lampile PHILIPS
TIP 630 LEI 21.700
TIP 830 A: LEI 13.650 C: LEI 14.650
TIP 930 A.C: LEI 6900

O scrisoare miraculoasă

...acolo unde bătrânul Danubiu îşi pierde şi apa şi numele în mare.

Fragment din romanul „Europolis"

A doua zi, Duminică, toate cafenelele gemeau de lume. Nu se vorbea în tot portul decât de scrisoarea Americanului. Toţi voiau să-l vadă pe Stamate, să-l hiritisească, să citească slovele cu ochii lor, să pupe măcar odată scrisoarea ce căzuse între ei ca o minune am cer.

Cafeneaua lui Stamate Marulis era pavoazată ca în zile mari, la sărbători naţionale. Ca şi la 10 Mai, afară la uşă, fâlfâiau în bătaia vântului tricolorul românesc şi albastrul-alb, culorile naţionale greceşti.

Pregătirile începură desdimineaţă. Stamate dase ordin băeţilor din cafenea să scoată grădina afară. Grădina se compunea din opt oleandri palizi, crescuţi între pereţii de tinichea ai unor bidoane de petrol văpsite în verde.

De câte ori consumatorii arătau dorinţa de a-şi sorbi cafelele turceşti la aer, în sînul naturei, Stamati scotea grădina afară, înşirând oleandrii în jurul meselor, pe cheu, în faţa cafenelei. Noaptea grădina mobilă era transportată înăuntru.

In cafeneaua lui Stamati exista o erarhie bine stabilită, după ocupaţii, caste şi clase sociale.

La una din ferestre, spre cheu, o masă mare era rezervată numai pentru autorităţile naţionale, aşa zisa *masă a şefilor:* Primarul, Poliţaiul, şeful vămii, şeful poştei, Căpitanul portului, Ofiţerii, Medicul, Judecătorul şi Portărelul.

In dreptul celeilalte ferestre era *masa diplomatică*, la care veneau Consulii de carieră şi agenţii consulari onorifici. Uneori, foarte rar, se rătăcea şi câte un funcţionar de la Comisia Europeană a Dunărei. Anumite prerogative şi privilegii, moştenite din regimul capitulaţiilor sub care fusese Impărăţia Otomană, ridicau în ochii mulţimii pe amploiaţii Comisiunii la cea mai înaltă treaptă diplomatică.

Oarecare distanţă, o discretă rezervă, totdeauna se menţinea cu tact între cele două lumi care se întâlneau în viaţa portului.

Urmau apoi la rând mesele căpitanilor de vapoare, de remorchere, de şlepuri, şi masa agenţilor comerciali — hamalii şi barcagiii nu intrau aci în cafeneaua elitei.

Pe postavul verde, decolorat, al unui biliard, monumental ca un sarcofag antic, zăceau maldăre de gazete răvăşite, greceşti şi româneşti.

Pe peretele din dreapta: portretul lui Venizelos între Regele Carol al României şi Gheorghios Protos al Greciei.

Pe peretele din stânga, o marină în colori: crucişetorul *Averof* în nori de fum, spintecând valuri de sineală, pe o mare furtunoasă. De o parte portretul lui Boţoris şi de cealaltă parte Conduriotis.

Toate mesele, în cafenea şi în grădină, erau ocupate. Mulţimea discuta cu frenezie cazul Americanului. Numele lui Nicola Marulis trecea din gură în gură. Ce avere putea să aibă după patruzeci de ani petrecuţi în America? Ce va întreprinde el cu dolarii americani aduşi aci la Dunăre? Se făceau calcule financiare, se croiau planuri, vaste combinaţii de comerţ fluvial şi maritim, societăţi pe acţiuni pentru vapoare, elevatoare, remorchere, şlepuri; companii de navigaţie cu reţele de agenţii împânzind tot globul, dominând căile mondiale ale comerţului pe apă.

* * *

La masa căpitanilor, Temistocli, vechiu căpitan de *lungă cursă*, bronzat, cu barba neagră de abanos, cu şapca pe ceafă, îşi povestea tinereţea. Văzuse şi el America pe când îşi făcea ucenicia de marinar sub ocrotirea unui unchiu mecanic pe-un vapor englez.

...ştiu să facă bani oamenii de-acolo, dar nu ştiu să-i cheltuiască. Umblă ca nebunii la fugă pe strade. Unul era să mă cârpească fiindcă l-am oprit să-mi dea un foc pentru ţigară. Că ei nu stau ca noi la o cafea de vorbă, la taclale şi taifas. Muncesc, aleargă şi se frământă ziua şi noaptea.

Doi compatrioţi pe care i-am găsit în Filadelfia voiau să mă ia cu ei la California.

— Şi de ce n'ai plecat? Erai şi tu acum om procopsit, îl întrerupse cu'n surîs ironic un căpitan din capul mesei.

— Pentru că am fost dobitoc. Ce ştiam eu pe-atunci. Eram un mucos prost, un muţunachi. Nu ştiam de cât să mă ţin după fuste. Adică se ţineau ele după mine. Că acolo toate lucrurile sunt pe dos. Dacă un bărbat se leagă pe stradă de o femee înfundă puşcăria. Nu-i ca la noi; în America femeile se leagă de bărbaţi.

O femeiuşcă drăcoasă, o Irlandeză cu părul roşu ca focul, pusese ochii pe mine. Şi când a văzut unchiu-meu că se îngroaşă gluma m'a încuiat într'o cabină la vapor. şi m'a ţinut închis până la plecarea din port. Că eu eram în vorbă c'o fată de-a noastră din Pera unde mă aştepta să facem logodna.

— Va să zică tot o fustă te-a împiedicat şi pe tine, isbucni Iani, căpitan fără vapor, rămas mofluz în urma unui lung proces maritim de avarii.

Uscat, nervos, cu musteţile sburlite, cu ochii injectaţi, căpitanul Iani începu să explice pe larg, cu mare parapon, pricina care-l împiedicase şi pe el să plece, tocmai când era gata să se îmbarce pentru America.

— Tot o fustă, o sdreanţă m'a oprit, mi-a stricat şi mie rostul vieţei.

Unde aş fi eu acum? Ce n'aş fi făcut dacă plecam atunci? De ce nu-i vine omului mintea la timp... şi iritat peste măsură, bătrânul, cu mâna osoasă şi tare, îşi trânti un pumn în cap care sună ca sub o lovitură seacă de ciocan.

„A ma doxa !"

Dela masa căpitanilor de şlepuri şi remorchere, marinarii care nu ieşiseră din Dunăre, — marinari de *aqua dolce*, cum îi luau în râs cei de la mare — se apropiau încet cu scaunele, îşi ciuleau urechile ca să prindă mai bine tot ce se vorbea la masa căpitanilor veritabili, de la vapoarele de mare.

Toţi ascultau cu atenţie şi evlavie. Unii clătinau din cap cu melancolie în amintirea şi regretul ocaziilor pierdute din timpul tinereţei. Alţii, tăcuţi, cădeau pe gânduri, cu ochii în vag, pierduţi în mirajul Americei văzute prin prisma minţii lor... unde ar fi?. ce-ar fi făcut? dacă plecau şi ei la timp dincolo, peste Ocean. Şi fiecare avea ferma credinţă că ajungea miliardar acolo în pământul făgăduinţei, pe care o soartă vitregă nu i-a îngăduit să-l atingă în viaţa scursă fără de folos.

Şi unii, îmbătaţi încă de iluzii, nu se puteau stăpâni. Işi croiau planuri absurde arătând pe larg ce ar face dacă ar veni bogaţi în patrie, între ai lor. Şi toţi sfârşiau cu intenţii frumoase alcătuind măreţe opere patriotice şi de largă filantropie.

Căci s'a dovedit, afirmau ei c'o elenă şi antică mândrie, că Grecul rămâne oriunde ar fi acelaş bun patriot şi om filotim.

* * *

La masa diplomaţilor prezida grav consulul elen. Om fin, în vârstă dar svelt încă şi elastic. Avea o chelie foarte strălucitoare şi nişte mustăcioare încârligate, negre, bine cănite.

Consul veritabil, de carieră. Foarte venerat. Era o mândrie a coloniei elene. O victorie câştigată după numeroase stăruinţi pe lângă guvernul din Atena, care se hotărîse în fine să trimită şi la gura Dunărei un consul de *carieră* în locul unui simplu *onorific*.

Lângă el sta Kir Loverda. Un bătrân încruntat, cu sprâncene şi musteţi stufoase. Epitrop la biserica grecească. Imbrăcase în argint o veche evanghelie adusă de la Sfântul Munte şi depusese în biserică o icoană a Sfântului Spiridon, aruncată de valuri la ţărm — ca un semn al cerului — în urma naufragiului unei corăbii din care nimic nu s'a putut salva.

Consulul, cu veşnicu-i zâmbet fin, enigmatic, care-i strălucia prin sticla ochelarilor solid fixaţi pe-un nas acvilin, aristocratic, discuta cu epitropul o delicată chestiune a coloniei.

Prin ce mijloace s'ar putea termina lucrarea începută la localul şcoalei elene, faţă cu afacerile portului care mergeu din ce în ce mai prost.

In faţa lor la masă sta Gion Luludi. Mărunţel, nervos, cu părul negru creţ ca o blăniţă de astrahan. Agent al unei case de export şi consul onorific al Danemarcei. După ce-şi făcu în gând socoteala dolarului transformat în lei româneşti şi leptale greceşti, puse net chestia care-i preocupa pe toţi. „Ce-i de făcut ca să salte comerţul portului şi să învingă concurenţa Galaţului, Brăilei şi Constanţei?".

— Eu, începu el c'o voce îngroşată, dacă aş avea un capital mare aş face o companie monstră de navigaţie maritimă, cum a făcut Embiricos...

— E mai sigură o afacere la Dunăre, cu şlepuri şi elevatoare, îl întrerupse Pesmangioglu, agentul casei de cherestele, proprietar al unei jumătăţi de elevator şi consul onorific al Persiei — avea numai opt supuşi, toţi lustragii în port — pentru care i se zicea uneori în glumă şi alteori înadins: şeful lustragiilor de la gura Dunărei.

— Cred, spuse Consulul, că cel mai nimerit ar fi să se întemeeze aci, unde nu-i nici agricultură nici industrie, o mare fabrică de hârtie din stuful care n'are nici o întrebuinţare.

— Halal ! asta îmi place, isbucni crunt Calavrezo, un bătrând maltez, greoi şi păros ca un urs. Avea un nas coroiat ca pliscul de vultur şi din urechi îi ieşeau smocuri de păr care se uneau cu musteţele şi barba încâlcită.

O avere frumoasă făcuse pe vremuri cu vasul lui de salvare „Union". O vechitură de ponton cu pompe, transformat din corpul unui vapor înecat. Bătrânul maltez fusese odinioară groaza societăţilor de asigurare. I se zicea *piratul*. Cunoscut pe toată Dunărea ca *cioclul* vapoarelor împotmolite. Vorbea şase limbi. Era marinar, mecanic şi scafandrier.

— Fabrică ne trebuie nouă, mormăi el răguşit, mestecând parcă ceva între măsele.

— Noi de copii din apă am scos banul. Alţii să scurme pământul şi să asude în fabrici. Noi ne-am hrănit din apă întotdeauna. Care-i nebunul să-şi arunce aurul în baltă, pe papură, pentru hârtie ?

Şi bătrânul pirat arătă cu mâna lui vânjoasă spre largul mării, cu'n fel de ameninţare.

— Noi, care umblăm pe ape, ştim să smulgem banul din ghiarele valurilor, sfârşi el, trântind în masa şubredă de lemn un pumn enorm ca un bolovan greoiu.

Se făcu linişte. Bătrânul îşi aprinse ţigara stinsă şi turtită în ţigareta fabricată de el dintr'un picior de epure, şi începu din nou, mai potolit, cu vocea răguşită:

— Ia să faci aici, la gura Dunărei, o companie ca cea din Stambul, cu aparate de salvare, cu dok flotant, să vedem atunci ne-ar mai trece pe sub nas vapoarele avariate care ne scapă azi din mână, urcând întins la Galaţi, lăsându-ne pe noi cu buzele umflate... Hei ! Să am eu dolari americani v'aş arăta ce trebue făcut aici la Dunărea noastră...

* * *

Un bătrânel uscat ca un ciot se apropie de masa piloţilor. Abea păşea mărunţel, cu nişte picioruşe fragile şi crăcănate. Avea un cap ca o tărtăcuţă, băgat într'un fes spălăcit, cu vârful turtit pe-o ureche. Umbla cu gâtul strâmb din cauza unui enorm canaf negru de *evzon*, care-i atârna pe-un umăr. Era cel mai vechiu pilot din port. Fusese în serviciul marinei ruseşti pe vremea războiului din Crimeia.

— Ia faceţi-i loc lui Barba Toni. Şi toarnă-i un păhărel de mastică de Hios, să mai prindă puteri, făcu voios un pilot de la Comisia Europeană.

— Cum, îl întrerupse şeful piloţilor, tu nu ştii că moşul nu sufere mastica. El bea numai *duzico* veritabil.

Bătrânul se aşeză cu mişcări scurte, nesigure, pe scaun, încetişor, cu atenţie, de frică parcă să nu se demonteze din încheituri. După ce-i trase o quintă de tusă seacă dădu de-a duşca păhărelul de duzico tare. Alcoolul pur, otravă grecească preparată jos în insule, sgâriindu-i gâtul ca ghiare de pisică diformă o clipă faţa suptă şi scrijelată a moşneagului, făcându-i o mască de babă sbârcită.

— Ei, Barba Toni, ai auzit vestea cea nouă ? Ci-că se'ntoarce din America Nicolae Marulis, fratele lui Stamate. D-ta l-ai apucat. Iţi mai aduci aminte de el?

— He! să vedem dacă el ş'o mai aduce aminte de mine. Cine i-a pus cârma în mână? Eu i-am fost cel dintâi dascăl.

Eu eram tânăr, dar el era un copil când am venit aici pe vremea Turcilor, după căderea cetăţii dela Sevastopoli. Il luasem cu mine ca *mus* pe cea dintâi *foga* care lucra la adâncirea canalului, cu cela... dela Comision... cum îi zicea... inginerul cel mare... englezu cu barbă...

— *Sir Charles Hartley*, complectă şeful piloţilor surâzând cu blândeţă.

JEAN BART

— Pentru tot ce priveşte redacţia „Adevĕrului literar", a se adresa d-lui M. Sevastos numai Joi, Vineri şi Sâmbătă între orele 5-6.

Aspecte bucureştene

Case şi străzi

Un oraş mare poate rămâne ţară necunoscută pentru locuitori ai săi, de baştină. Dintr'o aşezare în câmp, cuprinzi, şi fără binoclu, depărtările, pe o rază de câţiva kilometri. Intr'o capitală, perspectiva se frânge în zidul cu şapte etaje al casei din faţă, se curmă în lungul străzii, celei bucureştene în special, mereu gata la capriciul unei cotituri.

Dacă scuzi pe provincialul care ameţit de circulaţia centrului, de vitrine şi etalaje, de reclame luminoase şi de luxul crizei, — nu concepe şi nu doreşte o lărgire a cadrului, în luna lui scurtă de concediu, bucureşteanul care se mulţumeşte cu atât, adăugând doar cartierul său, merită învinuirile pe care le aduceam într'o zi sedentarei mele prietene.

— Cum să umblăm aşa pe străzi? Trebue un scop.

— Se poate găsi. Te hotărăşti, de pildă, să-ţi cumperi casă.

— N'am atâţia bani.

— Stăpânul unei agenţii de vânzări de case te poate convinge că găseşti cu mai puţini. Două sau trei sute de mii de lei: patru camere, tot confortul, şi grădină.

— Două sute de mii? Nu se poate. Şi grădină? Unde vine agenţia asta?

M'am grăbit să găsesc adresa şi s'o dau. Trecusem prin iluzia casei ideale „bună şi eftină", şi nu mai credeam în ea, iar agentul de vânzări era desigur şi mai blazat. Mai aveam însă neschimbată încrederea în el, în verva lui distinsă, în tonul persuasiv şi înfăţişarea virilă care ar fi făcut în cu totul diferite împrejurări din samsarul obscur vre-un orator politic, un avocat de divorţuri sau un doctor de nervi dintre cei mai cu reputaţie.

Peste câteva zile, prietena mea sosea îmbujorată.

— Am fost, zise ea simplu, ca şi cum nu mă gândeam nici eu la altceva. Sunt oameni foarte cumsecade. Mi-au dat o mulţime de adrese.

Cu cele câteva sute de lei taxă, recunoască oricine că nu era prea scump plătită iluzia prietenei mele, însufleţirea şi încrederea cu care se pregătea de expediţie, — chiar de-ar fi fost să le piardă în aceeaş zi. Toată viaţa înşirăm iluzii şi idealuri de-o clipă mai lungă sau mai scurtă. Firul se rupe la toate, negreşit. Şi nu sunt de regretat acelea care s'au risipit, cât acelea care n'au fost.

— Când mă gândesc... Grădină... Să ud flori dimineaţa şi seara.

— Cu umbrar de viţe de vie ţi-ar plăcea?

— Să am şi viţă?

Modernă până în vârful ascuţit al unghiilor, prietena mea, în dilema unui micuţ apartament la etaj cu confort şi o casă veche cu grădină, avea să aleagă, nu mă îndoiam, pe cel dintâi. Dar casa cu grădină, sau numai cu o curte tivită cu flori, este o nevoe atavică de atâtea ori refulată încât n'o simţi răscolită fără acea durere voioasă care te-a deslegat de tăcere.

— Două adrese sunt pe-aici, în centru.

Mă interesau mai mult celelalte. Desfac planul în care oraşul, la scara de 1 m. = 20.000 apare ca un muşuroi de furnici traversat de galerii întortochiate mai late şi mai înguste, gătit cu cruciuliţe, cu lampioane, cu pomişori, cu brazdele liniilor de tramvai şi cu centura pătrăţită a liniei ferate.

Nu se poate numi lucrare de artă un plan de oraş. Totuşi, de multe ori, la masa mea, aşternută cu planul vreunei mari capitale a lumii, urmărind şi găsind dumuri cunoscute din Istorie, locuri şi clădiri celebre, identificând într'un mic rotogol monumentul sau grădina despre care un roman vechi m'a făcut cândva să visez, — am avut emoţii sincere ca în faţa unui tablou de artă. Intr'o privinţă, acesta din urmă îţi dă mai puţin, când nu eşti un fanatic, căci nu-l poţi privi ceasuri întregi, descoperindu-i mereu ceva inedit.

Străzile bucureştene, în afară de numirile recente cu reminiscenţe de praf de puşcă şi de tratat de pace, au vechi nume lirice, puse parcă de un copist-poet, altele naive, neverosimile, sau şi ironice.

Faptul că strada Dorobanţilor dă în Bulevardul Plăcintei să fie vreo aluzie la savurosul proverb românesc cunoscut? E o întâmplare numai că strada Fericirii se află într'un cartier de mizerie şi începe exact din strada Bacus? Regret că n'au fost păstrate atâtea numiri politicoase şi înviorătoare: strada Gentilă, Graţioasă, Rumeoară, Armoniei, Păcii, etc. A rămas strada Rozelor să rectifice prin titlu tendinţa mlăştinoasă şi posacă, strada Parfumului să mintă plăcut, strada Miracolelor să dea curaj.

— Iancu Căpitanul? Care Iancu Căpitanu?

— Asta ştiu, se grăbeşte prietena. Caută pe la Foişor.

— Găsisem. Dar întreb care Iancu? Titulatura de căpitan, aşa cum e pusă, o arată poreclă. Căpitan de poteră, ca Jianu? Am uitat poveştile cu haiducii.

Prietena mea îşi îndreaptă cu bastonul buza de jos care după paharul de apă băut, devenise neregulată, şi nu-mi răspunde. E singurul cusur al ei, politeţa aceasta ipocrită cu care tace când are ceva de reproşat. E vreme de haiduci, acum?

Expediţia, întâia, a durat două zile. Am vizitat case „moderne" în care tavanul ne atingea pălăria şi lumina intra prin ferestre mici puse dealatul, cutii asfixiante pentru civilizaţii de azi care ştiu că spaţiul şi lumina sunt condiţii prime ale vieţii, am vizitat case cu intrări grandioase şi bucătării în pivniţă, am văzut „grădini" de doi metri pătraţi şi altele mari dar în jurul unei case joase, crescută din pământ şi din întâmplare cu faţa spre Nord, am vizitat locuinţi cu zugrăveala pecingenită care mai au încă apa în curte şi lămpi de petrol, ne-am deprins să înţelegem când locueşte proprietarul casa, după zâmbetele generale cu care eram întâmpinate, şi chiriaşii, când măcar unul din cei din casă avea mutra acră a omului deranjat, — şi am văzut străzi, fiecare altfel, mereu oprindu-ne în faţa caselor noi izvorâte prolific în utlimul ciclu de ani de construcţie, grupate cât zece, câte douăzeci şi câte o sută într'o alee, după sistemul parcelărilor pe terenuri largi, sistem care cu stilul preferat de vilă, tinde să distribue în plin Bucureşti, ciudate aşezări balneare.

Numai în toamna trecută, mii de familii bucureştene şi-au părăsit casa veche şi au poposit cu vilă proprie roz, bleu şi orange în taberele acestea văratice. In urma lor, diagonala biletului „de închiriat" dezonorează ferestrele caselor vechi, case-vagon cu aspect arhaic în abia douăzeci de ani trecuţi, umilite de construcţia „cubistă" de alături, case cu grădină dar fără cameră de bae, cu odăi spaţioase dar fără intrări comode, cu soare toată ziua, dar fără glaswanduri care să-l răsfrângă modern.

Din aceste case dispreţuite se recrutează mai ales seria de adrese la care a fost îndrumată prietena mea şi bineînţeles n'a putut alege, deşi de pe la jumătatea traectului, renunţase la jumătate de grădină, la una din cele patru camere, la zecile de amănunte pe care le poate dori o cumpărătoare iluzionată.

— Am pierdut vremea şi taxa, îmi zice ea cu o figură prelungă.

N'a fost nevoe să răspund. Ştiam că a doua zi volubilul agent de vânzări avea să-i dea odată cu noi adrese şi o provizie reînoită de entuziasm.

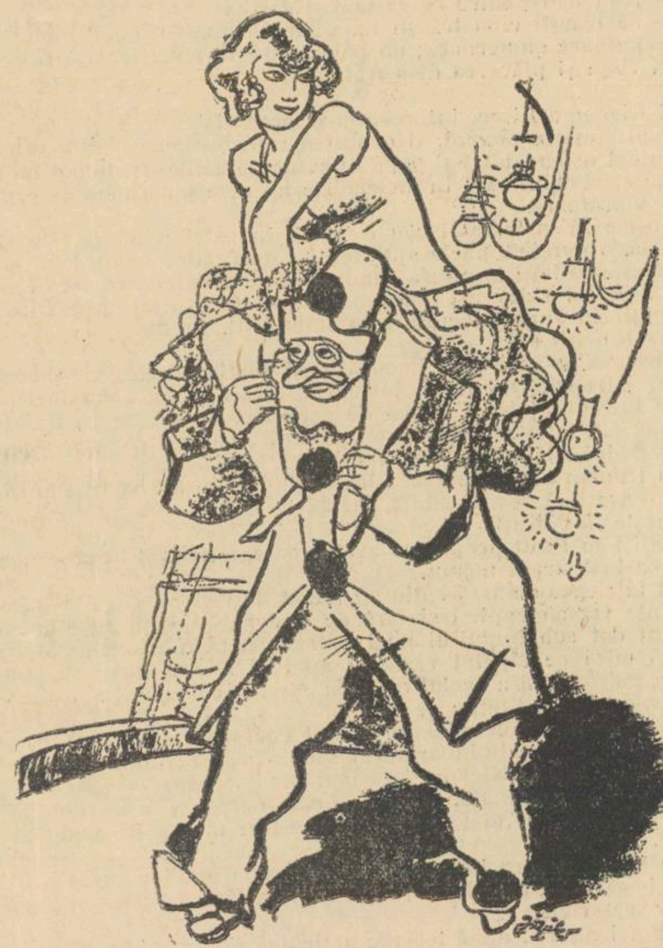
ALICE GABRIELESCU

Solilocul Măscăriciului

— Baladă de Crăciun —

Prin câte panorame de bâlci, am colindat,
Eu nicăeri, nu m'am simţit mai bine
Ca'n panorama 'n care, tu te-ai lipit de mine —
Tovarăşe divină, de joc şi de... păcat!...

Dar azi când simt că jocul şi gluma s'au sfârşit,
Din goana nebuniei de artă, de-altă dată
Mă 'ntorc din nou, acolo, de unde am pornit —
La piatra de şosea chilometrată
Pe care Dumnezeu mi-a ţintuit
Şi numele,
Şi chipul
Şi ursita,
Să hoinăresc cu tine, prin bâlciuri, travestit
In măscăriciul Pepi,
In spate cu Pepita
Şi 'n gând cu-aceiaşi teamă ridicolă şi veche
Ca orice om ce trece drept: „om într'o ureche"

Şi-acum,
Acum te 'ntreb pe tine —
Pe tine care mă 'nţelegi
Mai bine ca ori cine —
Pe tine care 'mi eşti Amantă
In lipsa unui alt amant...
Te 'ntreb — burete absorbant —
Ce ai de gând să faci cu mine —
Cu mine, scumpul tău Nebun?...
Nu vrei să faci un gest de caritate
Măcar acum, în ziua de Crăciun,
Să nu mă mai produc cu tine 'n spate
Ca 'n panorama de odinioară,
Când te-ai lipit de mine 'ntâia oară
Şi publicul, râdea să moară?...
Şi fiindcă m'ai legat la ochi, nu vrei
Măcar o clipă ochii să-mi deslegi,
Să fiu şi eu odată, stăpân pe ochii mei
Ca să te pot privi cu ochii 'ntregi
Şi să te pot ucide 'ntâi pe tine,
Ca 'n urmă, bunul Dumnezeu
De dragul tău,
Să facă acelaş lucru şi cu mine,
Şi 'n noaptea viitoare „chère Madame"
Uitarea să ne şteargă pe veci, de pe program?...

ION MINULESCU

Dec., 1932.

D-NII PROFESORI

cari sânt pe deplin convinşi că lectura extra-şcolară a elevilor lor nu este de cel mai bun gust, au astăzi prilejul să le recomande o lucrare vastă, în formă de roman, la baza căreia stă o fantezie ştiinţifică, ce nu desminte realitatea.

Dacă munca d-lor profesori din toate unghiurile ţării, muncă ce a ţintit totdeauna să consolideze o cultură serioasă pentru şcolari, s'a văzut până acum contrazisă de interesul pe care şcolarii îl arătau pentru romanele criminale, de o fantezie dubioasă, astăzi, romanul *Aventurile lui Paturel* va să meargă mână'n mână cu opera de educaţie a d-lor profesori, care vor trebui să recomande elevilor acest roman.

Intr'adevăr, *Aventurile lui Paturel* formează romanul unui savant francez în căutarea unei insecte rare. Romanul e clar, luminos, cu multe aluzii la descoperirile ştiinţifice şi cu incursiuni în locurile depărtate ale pământului.

Intrucât *Aventurile lui Paturel* au fost recomandate la vremea apariţiei lor, de însuşi Ministrul Instrucţiunii al Franţei, avem convingerea că vor fi deasemenea recomandate de d-nii profesori, întregului tineret al ţării.

Amintiri despre Meyrink

Cunoscutul umorist german Roda-Roda, publică în „Vossische Zeitung" câteva amintiri din trecutul literar al lui Gustav Meyrink, amintiri pe care le reproducem mai jos:

Intr'o zi de primăvară a anului 1901 — începe Roda — se aflau pe masa lui „Simplicissimus" un teanc de manuscrise ; toate cu rezoluţia tipărită, să fie înapoiate trimiţătorilor: trei trimiţători — oameni cu nume complect necunoscute.

Deodată, Ludwig Thoma se aşează şi din plictiseală scoate manuscrisele refuzate:

unul, al locotenentului Roda din Essegg, Slavonia;

altul, de Paul Busson, ofiţer de husari în Polonia ;

şi „Das ganze Sein — ein flammend Lied" de Gustav Meyrink, bancher din Praga.

Thoma citeşte manuscrisele (el şi Albert Langen, editorul, mi-au descris scena nu mai ţin minte de câte ori...) — Thoma, deci, citeşte manuscrisele, loveşte cu pumnul în masă — şi de atunci, zece-doisprezece ani, nu ştiu să fi apărut vreun „Simplicissimus" fără Busson, Meyrink şi Roda Roda.

Ceeace însemna însă pe atunci colaborarea la „Simplicissimus" — nu-şi poate da seama decât acela care a apucat acele vremuri. Tineretul Germaniei wilhelmiene sorbea revista. Se vorbea despre conţinutul numerelor precedente—Thomas Theodor Heine, Wedekind — şi se aştepta cu încordare revelaţia numărului următor. Gustav Meyrink a devenit renumit printr'o singură povestire — „Der heisse Soldat".

El a scris prima lui schiţă la vârsta de 33 de ani, pe când se afla, fără vină, sub anchetă judiciară.

Au urmat, una după alta, cele mai sângeroase satire împotriva justiţiei, militarismului, medicinei, şi altor racile: „Das Wildschwein Veronika", „Die Erstürmung von Sarajevo", „Der Saturnring", „Der Mann auf der Flasche", „Tschitrakarna, das vornehme Kamel", „Der violette Tod", „Das Buch Hiopp", „Die Geschichte von Löwen Alois", „Der Fluch der Kröte" — fiecare în parte de neuitat, pline de fantezie şi spirit; fantezie, cum dela E. T. A. Hoffmann nu s'a mai întâlnit alta în Germania — iar spirit caustic cum n'a existat niciodată pe pământ, şi cum nu s'a mai ivit la altul dela Meyrink încoace.

Foarte deseori auzi oameni — oameni care socot că aduc prin aceasta elogii unui poet — zicând: a scris o satiră „care nu răneşte pe nimeni". Se poate oare contraface mai grav opera unui satiric ? Satira, de efect, trebue să omoare; dar asemenea albinei, moare ea însăşi: prin faptul că după îndeplinirea jertfei, ea devine de prisos, inactuală, iar după câtva timp neinteligibilă. O astfel de satiră era aceea a lui Meyrink. Prezentul abia mai poate bănui cât de muşcătoare şi de ucigătoare a fost arta lui Meyrink.

Intâmplător, după cum cu doi ani în urmă manuscrisele noastre se ciocniseră la redacţie, toţi trei autorii ne-am întâlnit în 1903 la Viena, la masa lui Eckstein.

Busson şi cu mine ne dădusem demisia din armată, iar banca lui Meyrink din Praga dăduse faliment.

In biografiile lui Blawatzky, Hugo Wolf şi Meyrink va trebui să se pomenească foarte mult despre Eckstein.

Eckstein — fabricant, chimist, filosof, naturalist şi filolog emerit — ocolise pământul în lung şi în lat — Eckstein, spun, prin cunoştinţele sale tot atât de vaste în ale misticei şi cabalei, atrase interesul lui Meyrink pentru ocultism. Seară de seară se produceau conflicte frăţeşti între Eckstein, Socrat, care personal n'a scris niciodată un rând — Egon Friedell — şi cei mai înfricoşători din cercul acesta de prieteni: Peter Altenberg şi Gustav Meyrink; inepuizabili în creaţiunile lor poetice, dar care aveau să-şi spună de o sută de ori mai multe lucruri decât ar fi parvenit vreodată să le scrie.

Meyrink era un om de societate sclipitor. In şaizeci de ani de viaţă n'am întâlnit un tip mai interesant. Ludwig Ganghofer şi Paul Busson laolaltă, următori în rang, n'au reuşit să fie la înălţimea spiritului lui Meyrink. Paradoxele lui scânteiau ; temperamentul lui clocotea ; ideile lui se revărsau în salturi mortale. Nimic nu corespundea şablonului; totul era original; concepţia vieţii sale era un mozaic de contradicţii; nihilismul stătea alături de cea mai profundă religiozitate.

Alţi oameni îşi iubesc mama; el o ura (cât o ura de pătimaş, o strigă în „Fledermäusen"). In afaceri băneşti, bancherul Meyer din Praga era de o naivitate fără margini, inimaginabilă; era un boem.

O boală incurabilă îl paralizează — dar el îşi învinge boala şi devine şampion la canotaj. El a iubit-o — şi a luat apoi în căsătorie pe d-na Mena, sora duşmanului său de moarte; şi dragostea era fără de margini... O, dacă aş putea să zugrăvesc fizionomia caracterului lui, dacă aş vrea să însemn toate inconsecvenţele — s'ar spune că mint.

In Aprilie 1908 ne-am întâlnit la Maderno pe lacul Carda. El venise dela Montreux—cu un trunchi de roman plângându-mi-se că nu-l poate duce la bun sfârşit, şi că nu va mai adăoga niciodată nici un rând în plus.

Am citit acest roman trunchiat şi am rămas uluit. Cum ? Acest proect să rămână nedesăvârşit ?

D-na Mena şi cu mine iscodirăm o momeală. Să scrii un roman în colaborare cu un alt autor, oricine ar fi acela, mi se părea cu neputinţă. Dar o comedie, în doi ? Una ca asta s'a mai întâmplat destul de des. Hai să înhămăm muza lui Meyrink la jugul unei comedii comune! (Intrebuinţez acest trop fiind conştient de conţinutul lui). In felul acesta muza se va acomoda la un tempo de lucru.

Meyrink a avut nevoe de trei ani ca să se obişnuiască cu acest gând (pentruce această colaborare ciudată, nu i-am destăinuit). Intr'o după amiază, în Mai 1911, la Muenchen, îmi zice:

— Mi-ai vorbit odată despre o comedie... Sunt gata. Când începem ?

— Mâine dimineaţă, la ora şapte.

Meyrink se sperie. Dar fără folos. In dimineaţa următoare, la ora şapte, mă aflam — grefier al lui Apolo — la Meyrink în Starnberg.

La unsprezece am schiţat — din nimic — o comedie, După trei săptămâni am aşternut ultima trăsătură de condei. „Sanitätsrat" devenise o comedie negrăit de hazlie: pentru noi, bine'nţeles, care ne tăvăleam de râs de dimineaţa până seara.

Expresia „a monta" nu era cunoscută pe vremea aceea. In urma a patru comedii lucrate în colaborare, Meyrink era „montat": el sfârşi acel trunchiu de roman numit „Golem". Succesul îl exprima destul de elocvent însăşi cifra tirajului: 220.000 de exemplare.

Vanna Piccini

Cel care s'a cumințit

— Nimeni nu mă va putea convinge că sunt nebun, pentru bunul motiv că mi-e mintea prea sănătoasă.

— Şi cu toate astea, dragul meu prieten, — aşa este! Individul normal e în zilele noastre un fenomen anormal. Toţi au câte o manie ascunsă într'un colţ al creerului, şi dacă tu susţii că nu ai nici una, e o dovadă sigură că nu eşti pătruns de spiritul vremii, că nu trăeşti viaţa actuală, că eşti înapoi cu cinci-zeci, cu optzeci de ani — chiar mai rău, aparţii epocii de piatră...

— Ce exagerare!...

— Ba da, tu nu aspiri la bogăţii, la onoruri, la femei. Eşti mulţumit de mica ta industrie, de nevasta pe care tu ţi-ai îngăduit s'o ai, de viaţa neînsemnată, burgheză şi mediocră pe care ţi-ai format-o. E prea puţin, omul nu-i o maşină, trebue să şi trăiască.

Vorbeau stând la o masă de cafenea, nebunul din pricina prea multei înţelepciuni, avea în faţa lui o băutură cinstită care ar fi putut fi după înfăţişare chiar o limonadă de portocale, cellalt un punch turbat.

— Te mulţumeşti cu o limonadă de portocale, de ce nu ceri un ceai de muşeţel ?—Un whisky sau un coktail ţi-ar trebui ţie! Oamenii din ziua de azi s'au obişnuit cu aceste amestecuri ca şi Mitridat cu otrăvurile sale. Priveşte-ţi semenii — îi vezi? Carnaţie niponică, ochi osteniţi, guri pline de amărăciune; sunt înţelepţii de azi. Sunt apoi cocainomanii, adică aceia a căror evoluţie e perfectă. Ei văd totul învăluit ca într'un nour, un vis vaporos. Ebetismul, tâmpenia, adică cea mai mare fericire.

Cellalt se apăra:

— Dar nu, ceia ce spui tu e fals, e efectul unei literaturi exagerate şi prost mistuită. E plină lumea de oameni normali şi paşnici ca mine, ceilalţi sunt excepţii, o spune asta şi nevastă-mea, care e o femee cu judecată.

— Ah!... femeile, femeile de azi! Fă-mi te rog plăcerea... Tu pui temeiu pe nevastă-ta; da bine mă, omule, nevastă-ta e o femee? Mă iartă, nu vreau să te jignesc, dimpotrivă: îţi fac un compliment. Vreau să spun că ea e o femee îmbătrânită deşi e încă tânără. Eva modernă şi-a schimbat stilul. E vina noastră. Azi nu mai căutăm dragostea, căutăm plăcerea şi femeile s'au fasonat pentru această formă degenerată a sentimentului. Infloresc ca nişte plante bolnave într'o atmosferă otrăvită, nu mai au în ele nimic bun, nimic sănătos, neliniştea miilor de dorinţi nesatisfăcute. Pe noi ne interesează acest exemplar de femee şi trecem cu indiferenţă de la una la alta pentru că toate se aseamănă şi nici una nu merită un cult special. Când simţurile sunt satisfăcute nu mai are pentru noi nici o importanţă restul.

— Nici n'ai pentru ce să mai trăieşti...

— Să trăeşti cum trăeşti tu, sigur că nu. Tu, omul pădurilor, vieţuitoare quaternară; un pârlit care va muri fără să fi cunoscut viaţa şi plăcerea de-a trăi.

* * *

Şi Giacomo Lisca, întorcându-se acasă îşi rumega în minte ceea ce-i spusese amicul. Il cunoştea rău, pentru că nici odată nu şi-a dat osteneala să-şi pună în evidenţă calităţile. Intact încă aidoma cristalului care în moleculele lui nemişcate închide substanţa vibrătoare.

Moştenise dela tatăl său o mică industrie: pânea. De la maică-sa, o evreică, unele aptitudini comerciale: aurul. Până acum aceste calităţi el nu s'a gândit să le exploateze. In zece ani, adică de când a devenit independent, n'a făcut nici un pas înainte; alţii în timpul acesta s'au îmbogăţit, în chip neruşinat, chiar sub ochii săi.

Observa pe acei noui îmbogăţiţi şi studia tehnica lor defectuoasă. Intreprinderi mari, întreprinderi colosale, capitaluri enorme întrebuinţate, o turmă de acţionari de mulţumit. La un moment dat, totul se înămoleşte: acţiuni care se urcă, care scad, criza; şi deodată totul se scufundă.

In fruntea unor asemenea întreprinderi în loc să fii stăpân, devii o victimă responsabilă, legată la lanţ, — ca un câne ce scrâşneşte din dinţi.

Unii i-au făcut propuneri avantajoase, a refuzat întotdeauna şi-a fost luat drept nebun.

El înţelegea comerţul din alt punct de vedere. Fără de-a întrebuinţa vre-un capital şi fără de riscuri. Să se avânte la un moment dat sub impulsul unei puternice, neîmblânzite voinţi; o mică miză pe tapetul verde şi apoi să adune aurul cu flegmatica indiferenţă a acelui care s'a expus... calculând mai dinainte toate probabilităţile de reuşită.

Până atunci mucegăia în fundul cocioabei sale, făcând pe impiegatul şi pe administratorul său în acelaş timp; casa—birou... birou—casa. Nici un pas mai încolo; până şi nevastă-sa, acea femee cu judecată, îi spunea câte odată, că e un dobitoc.

E prea multă înţelepciune să vegetezi mereu în mod aşa stupid.

In sânge nu-i se inoculase încă miasma nouilor energii, frigurile bogăţiei, graba de-a ajunge, dorinţa fără de margini a plăcerilor materiale.

Atunci numai, după teoriile amicului şi-ar veni în fire, s'ar cuminţi. Mergea aruncat încoace şi încolo de valurile mulţimii izbindu-se de cotul unuia sau al altuia. Incotro se îndrepta această puzderie de noctambuli? Rătăciau sub un petic mic de cer, care şi el de-abia să zărea între un dreptunghi şi altul al străzii semănată cu lumini vii care-ţi orbeau privirea.

Vru să alerge şi el, să se izbească în acei care-l atingeau şi se congestiona pentru ca să opue apatiei sale un dinamism artificial, care exploda în mod natural la ceilalţi.

In sfârşit intră într'un bar. Un bar luxos cu coloane ca un templu, cu duşumeaua lucrată în „intarsii" fine, cu pereţii decoraţi de afrescuri preţioase; din plafonul lucrat în pervazuri ploua o lumină difuză care ilumina localul în cel mai ascuns colţişor.

Monumentală era tejgheaua îndărătul căreia chelnerii rigizi în continuă activitate eşeau la iveală în lungi halate albe. In fund se înălţa tribuna pentru concerte.

Pe un fondal de oglinzi se profilau scânteetoare în vase de cristaluri fine lichioruri galbene ca topazul, roşii ca rubinul, iar după ele aliniată, o întreagă gamă rece de tonuri de verde smarald.

Tronau maşinile pentru cafea „Expres" strălucitoare şi masive; ţâşnea din robinete lichidul fumegând şi aroma plăcută se împrăştia în aer amestecându-se cu mirosul parfumat al ţigărilor şi al băuturilor calde.

Străluciri de cristaluri, zăngăniri de porcelane, căderi de apă şi piramide de prăjituri. Femei, bărbaţi, care-şi sorbeau cafeaua, sau băuturile de culorile cele mai variate... Tic-tacul neîntrerupt al registratoarelor automate, şi continua învârtire a uşilor cu imense cristaluri...

De-odată o amintire îi năvăli subt tâmple: pe când era copil, maică-sa l-a condus odată într'un templu israelit.

...Era o sală mare ca aceasta cu colonade de granit, o sală largă şi strălucitoare. In mijloc o tribună; peoţi oficiau în candide odăjdii.

...Era atâta lume care se ruga... Dar nici un sens mistic nu i-au trezit în suflet acele rugăciuni, ci mai degrabă dorinţa unor lucruri îndepărtate, pe care copilul nu le cunoştea încă, dar pe care le pricepea doar într'un mod confuz. Curios, acum era stăpânit de aceleaşi impresii, în acest loc profan, i se părea că acele lucruri îndepărtate întrezărite pe când era copil, azi îi sunt de el aproape şi că e deajuns să facă un pas pentru a le întâlni.

Inghiţi o băutură verde-albastră, tare, apoi alta lăptoasă. Simţi un foc puternic care-i consuma plămânii şi o flacără ce-i învălia creerul.

Eşi clătinându-se. Aerul răcoros al nopţii îi dădu din nou stabilitatea picioarelor şi îşi simţi mintea atât de clară, cum niciodată până acum nu i s'a mai întâmplat să o simtă. O luciditate de gândire atât de vibrantă, o neobişnuită năvală de idei, de lucruri noui i se învârteau în creer ca un vârtej, cu o iuţeală nebună, pe când lucrurile comune, obisnuite se învăluiau în ceaţă, fugeau departe, ca şi cum nu i-ar mai fi aparţinut. ...Casa, nevasta; nevasta lui, a lui Giaccomo Lisca...

Da, Giaccomo Lisca, îşi dădu abia acum seamă că aceste erau cele două „pasivuri" ale sale care până în acea zi el le-a considerat ca „activul" său cel mai important.

Dar mica lui industrie?... — zece lucrători, maşini vechi, registre unsuroase, clienţi care nu plăteau niciodată la scadenţă.

Să dărâme totul, să mărească, să se întindă cât mai mult să-şi umple plămânii cu aer curat. Acum se simţea capabil de lucruri noui, creerul era plin de fosfor şi în sânge îi şerpuia o energie vioaie.

...Câtă lumină pe străzi şi ce zgomot asurzitor în piaţă. Tramvaele fugeau alunecând pe şine, luminoase, iuţi ca şi gândurile sale.

Se pomeni în faţa unui cinematograf, care înghiţea o coadă nesfârşită de spectatori atraşi de expoziţia fotografiilor senzaţionale expuse în vitrinele luminoase.

Puţin mai departe un local de „Varieté"... de sub intrarea sclipitoare, o scară de marmoră se pierdea în subterana ornată de oparte şi de alta de palmieri şi de plante mici de laur.

Un dute-vino de oameni tăcuţi. Se opri pentru un moment, apoi coborî şi el împreună cu ceilalţi.

Se găsi într'o sală mare, pe jumătate întunecată, cu mulţime de oameni.

Pe scenă, fâşii de lumină stropeau cu raze albastre figura plastică a unei dansatoare, şi toate poftele, toate nesăţioasele dorinţi ale acelei mulţimi, erau îndreptate spre femeea atât de tânără... focul tuturor privirilor era aţintit pe aspra goliciune a acelei dansatoare care avea drăceasca frumuseţe a creaturilor zămislite pentru plăcere.

Păr de aramă încadra fruntea descoperită, sprincenele : două arcuri bine desenate, lungi şi negre, umbre violete conturau ochii mari, chipul palid subţire, buze fără de surâs, arse de însângerat carmin...

Corpul său era asemeni unei năpârci de mare şi proectorul îl colora în verde, dându-ţi iluzia că într'adevăr se răsucea în zig-zaguri, se svârcolia în transparenţa unei unde.

Acum deprimată, făcută cocoloş la pământ părea un şarpe mic la pândă, cu chipu-i mic palid albăstrui... şi deodată sărind în sus ca un tel, pornea a se învârti în jurul său însăşi încet ca un şurub, cu mişcări de o rară agilitate — zângăneau brăţările dela mâni şi dela glezne, iar muzica acompania într'o molatecă şi voluptoasă armonie mişcările corpului.

Intreaga sală tăcu pentru un moment.

Rezemat de un stâlp *„acel care s'a cumințit"* privea dus pe gânduri... pulsu-i bătea nebuneşte şi „gongul" din orhestră părea că-i numără bătăile inimii cu sgomotu-i metalic.

Tresări, readus la realitate de ropotul de aplauze: loveau în mese cu pumnii strânşi, ţipau cu voci răguşite repetând refrenul favorit şi gălăgia infernală creştea înspăimântător.

Dansatoarea apăru şi fără de-a răsplăti măcar cu un surâs mulţimea care o aplauda, „bissă" bucata... apoi cortina grea de catifea se închise şi publicul părăsi sala în timp ce luminile se stingeau.

...Işi privi orologiul. Miezul nopţii... Nevastă-sa la ora aceasta neobişnuită îl aştepta, desigur, cu lampa aprinsă. Işi imagina imputările aspre cu care va fi primit.

...Casa, patul conjugal, stupizenia vieţii de negustor fără de viitor...

De ce, acea femee care avea frumuseţea femeilor pierdute nu ar fi a lui?... Pentru ce banii pe care omul îi acumulează pentru plăcerile sale nu s'ar strecura şi în buzunarul lui?... Pentru ce el Giaccomo Lisca care avea în vinele sale sânge semit, nu emigra departe şi nu exploata capacitatea rasei din care eşise maică-sa?...

Şi în acea beţie semilucidă care-i exalta simţirea i se păru că vede clar strada întrezărită pe când era copil... în timp ce în sinagoga plină de lume, fiii lui Sem îngenunchiaţi invocau pe Iehova...

Trebuia să se mişte, trebuia să dărâme poarta care rămăsese închisă în faţa lui, trebuia să plece, cum plecau cu toţii, şi să se îndrepte către propriul destin.

Fu printre cei din urmă care eşi din „Tabarin" luă o maşină şi plecă la gară.

Banii pe care-i avea în buzunar îi vor fi deajuns.

Dela gară expedie o telegramă: „Lucia Lisca — strada cutare... numărul cutare... plec pentru afaceri, anunţă pe vărul meu care să mă înlocuiască pentru cincisprezece zile. Urmează scrisoare"... Cel care s'a cuminţit se gândea la toate.

...Şi plecă.

...Trenuri... vapoare... oraşe. Ceruri gri fumurii.. ceruri smalţate în aur...

Plecă... case... palate... biserici... târguri în care forfotea lumea, o lume pe care el nu o cunoştea şi care vorbea o altă limbă, avea un alt suflet, care nu se asemăna cu al său, dar care caşi dânsul râvnea acelaşi lucru: banii...

... Numai prin ei ar fi parvenit să cucerească acea clipă de nespusă plăcere, care într'o noapte de beţie l-a făcut să întrevadă dansatoarea goală, care în ritmice svârcoliri, într'o lumină transparentă de palide unde a mării preamărea amorul

Şi poate pe ea o căuta atunci când acumula aur peste aur, pe ea o voia atuncea când cu oameni duri şi băţoşi precupeţea colane de perle, pietre preţioase şi metaluri rare; stofe de brocat, covoare, dantele îngălbenite mai preţioase chiar decât diamantele şi tablouri de o valoare nestimată. Tot aceea ce-i mai inutil în viaţă şi mai fabulos de scump în comerţ, pentrucă tot ce-i inutil şi rar e mai dorit şi mai preţuit.

Şerpuia în el căldura febrilă pe care amestecurile pline de otravă i le înfiltrau cu viclenie în sânge şi i se urca la creer acea fluidă ameţitoare nelinişte care nu-i mai da pace nici zi nici noapte.

... Şi une-ori într'o tâmpită moleşeală îl făceau să viseze zângănit de brăţare şi de pietre fine... şi'ntr'o fulgerare de lumini ameţitoare îi apărea înainte în aspra-i nuditate dansatoarea cu chipul lungueţ şi palid.

...Rubine, safire, perle, briliante, metale rare, platină şi aur, brocaturi, dantele, stofe preţioase, covoare, tablouri antice: lucruri inutile şi rare care plac celor care au totul în viaţă.

— Acest colier de perle?

— O sută de mii, doamnă.

El nu privea în faţă clientele sale. Toate şi toţi pentru el erau egali, negustori din Anglia şi America băţoşi şi rigizi, sau cei din Orient bărboşi şi flegmatici, ori cei din India bronzaţi şi impasibili. Lume fără sex cu care nu se târguia cu vorbe, ci contracta în cifre.

Femeea luă colanul: brăţările care-i acopereau pulsul fin zângăniră.

Avu o uşoară tresărire la acel sunet. Işi ridică privirea.

Păr de aramă, fruntea descoperită, sprincenele : două arcuri brune lungi bine desenate, bolnavi, cu umbre violete, ochii mari, chipul lung şi subţire şi buze fără de surâs, arse de însângerat carmin...

Intâmplarea i-o aducea în casa lui plină de imense bogăţii, în casa unde nici o femee nu i-a vorbit de dragoste.

A fost a lui, pentrucă avea atâţi bani... atâta aur ca să poată plăti oricât amorul unei frumoase şi rafinate dansatoare.

... Dar era atât de obosit, atât de schimbat...

Cutreerase multe locuri, bătuse drum îndelungat şi în toate continentele, în toate pieţele din lume a negustorit mărunţişurile sale inutile şi rare.

Era obosit, da!... nu mai găsea nici o plăcere, în plăcere şi nu mai simţea bucuria dealtădată acumulând aur, mereu aur.

Giaccomo Lisca nu mai exista. Acuma era Habel Smith şi de nevastă-sa nu s'a mai interesat de loc.

... Poate trecuse în lumea drepţilor, sau devenise nevasta vărului său crezându-l pe el mort... şi el murise cu adevărat în acea noapte de cuminţenie.

Azi exista dibaciul şi vicleanul negustor de bogăţii ale cărui mâni s'au netezit în contact cu metalurile preţioase şi cu pietrele strălucitoare.

Ea însă rămăsese neschimbată.

Corpul agil care a descris, în faţa mulţimilor de oameni voluptoase parabole ducându-i la pierzare, era şi acum flexibil şi serpentin ca o şopârlă de mare şi poate el era singurul convertit al acestei păgâne preotese a impurităţii.

Nebun ,atunci când din cauza prea multei înţelepciuni, subt acoperişul conjugal împărţea cu soţia onestă fructul micei sale industrii, sau nebun, după aceia, în marile „exprese" sau pe transatlanticele uriaşe urmărea demonul fără de saţiu al pasiunii omeneşti întotdeauna nemulţumită, acumulând bogăţii peste bogăţii care azi îi îngreuiază casele de bani?...

Miasma care i-a pătruns în sânge i l'a infectat cu totul. Il mistuiau frigurile bogăţiei, graba de a ajunge, râvna de-a pleca spre locuri necunoscute fără a ajunge niciodată la ţintă.

— Habel, tu mi-ai dat o salbă de perle de-o valoare fără seamăn, un inel cu smaragduri care nu pot fi preţuite şi briliante care par izvoare de lumină. Cui aparţin aceste comori ?

— Dacă ţi le-am dat, acum îţi aparţin ţie.

— Acum.... şi dacă eu te-aşi lăsa, dacă tu te-ai despărţi de mine, mie sau ţie ţi-ar aparţine comorile?

Habel privi femeea, cum privea pietrele preţioase ce i se ofereau atunci când voia să le preţuiască; cu ochii semiînchişi, cu buzele strânse.

Spuse: „Bine", cum ar fi spus bunăoară: „false".

— A mea ,sau a ta comoara?

— Am adunat-o pentru tine.

Ea râse şi lui Habel îi păru că briliante-i scânteiază în podul palmei.

— Şi alte comori voiu aduna fiindcă vreau ca tu să ai tot ce doreşti....

— Habel,... eu am o singură dorinţă...

— Spune-o.

— Să plec.

El făcu o imperceptibilă mişcare, sprincenele i se încruntară, dar întrebă numai:

— Când?...

— Aşa?.... Tu îmi răspunzi aşa?....

— Vei lua cu tine şi juvaerurile.

— Eşti cât se poate de generos... şi'n vocea ei vibra cea mai puternică amărăciune.

El se ridică în picioare, îi strălucea pe fruntea-i puternică frumuseţea virilă, de care nu s'a ocupat niciodată.

— Generos!?... Intr'adevăr sunt foarte generos... şi cu toate astea toţi îmi zic evreul, adică negustorul lacom şi fără de milă... Şi tu ca şi ceilalţi ai crezut că eu ţin la bani, la colanele de perle pe care ţi le-am dăruit, la inelele de smaragd pe care le-am cumpărat pentru tine dela principii decăzuţi, la briliantele pe care le-am adunat pentru tine în ţări depărtate... Tu ca şi ceilalţi ai crezut....

Ei bine, eu am voit bogăţia, pentru că te voiam pe tine, care mi-ai părut toată viaţa, tot amorul, toată plăcerea... Şi tu eşti toate acestea, toate acestea sunt nimica, şi nimica eşti tu.

— Habel!.... Habel!...

— Eşti pulberea scânteetoare cum pulbere scânteetoare sunt briliantele, pietrele preţioase şi aurul care ţi-l vinde cel mai bun ofertant, cum celui mai bun ofertant trec apoi lucrurile preţioase pe care le-am cumpărat.

Iţi trebue o sală scânteetoare pentru ca să poţi străluci şi dacă nu ai fi stilizată ai fi şi tu o piatră brută, opacă.

Te-am voit, fiindcă mi-ai apărut ca un simbol al acelei mari fatuităţi, acelei mari superficialităţi care se chiamă: viaţa; te-am căutat precum înţeleptul caută piatra filosofală care e nivelatoare tuturor valorilor.

Eu sun astăzi un înţelept.

— Habel, toţi oamenii care au fost stăpânii mei, au fost înţelepţi şi m'au considerat ca pe o marfă de lux. Le-am dat trupul meu.... şi atâta. Am căutat întotdeauna nebunul care să vrea sufletul meu, şi mi se părea că l'am găsit în tine. Ţi-am spus că plec, fiindcă voiam ca tu să-mi spui: „Rămâi"... şi eu aş fi rămas... şi eu te-am întrebat ale cui erau juvaerurile, fiindcă voiam să ştiu dacă şi tu mi-ai fost un stăpân. Acum îndoiala mea e lămurită... Pentru o dansatoare, nu există decât cumpărătorul. Ea trebue să fie libelula cu aripile pestriţe, fluturele de pulbere aurie.

...Nimic cum ai spus tu. Aşa voiu pleca... dar mai întâi voesc să-ţi spun în limbajul meu aceea ce simt şi nu pot să exprim prin cuvinte. Voi dansa pentru tine un dans nou, pe care nu-l voiu mai dansa... niciodată... Vrei?

Habel o atrase la el plin de întristare: nu ştia, nu putea să o ţie, inima sa era întocmai ca o mână rămasă neputincioasă, după un îndelung efort, care nu mai are puterea de-a ţine nimic. Ii zise, mângâind-o „Vreau".

...Şi astfel agilul corp al dansatoarei care descrisese în faţa mulţimilor de spectatori voluptoase parabole, ducându-i la pierzare descrise pentru unul singur, cu o forţă tragică parabola durerei.

O tunică viorie smălţuită de paete aurii îi înfăşura corpul, chipul fin şi lungueţ era încadrat în roşii şuviţe ale părului său arămiu, ochii cercănaţi şi buzele strânse... totul îi dădea un farmec deosebit... Părea o principesă bizantină scăldată în crepusculare îndepărtări...

Se svârcoli în spasmuri de durere, istorisind povestea chinuită a vieţii sale de sclavă, membrele sale legate se trudeau şi întreaga fiinţă gâfâind căuta să poată respira în largul ei... sufletul zăpăcit, luptând cu piedici, visa o viaţă de fericire fără acea grijă apăsătoare a desfrâului...

Deasupra ei se învârtea ameninţător vârtejul jefuitorilor de femei, oamenii care cer o parte din paradis, preotesei impure şi-i dau în schimb noroi. Braţele lungi întinse căutau s'alunge mereu necurata ceată.

Nopţile de orgie, oboselile de moarte, inutile căinţi; cercul vertiginos al zilelor pierdute....

Apoi un răsărit palid, o lumină transparentă, o caldă dimineaţă... o speranţă care străluceşte... un nepregătit, neaşteptat extaz... şi deodată norii grei întunecă orizontul închis....

Chipul se înalţă tragic, străluceşte între degetele-i palide o lamă lucioasă, care ca un fulger pătrunde între sânii albi ca zăpada. S'afundă în carnea ce se svârcoleşte de durere şi tunica se înroşeşte... sângele gâlgâe din rana mortală...

Habel Smith, *cel care s'a cumințit*, negustor de mărunţişuri inutile şi rare, a scris şi el, cu acelaş sânge pe ultima pagină a „Cărţei mari" a vieţei sale: „Socoteala răfuită".

Partida închisă!

Trad. de N. I. ALEXANDRESCU

Strângeţi bonurile marelui concurs
Columbia-Realitatea Ilustrată
care vă dă posibilitatea să concuraţi la premii în valoare de lei 100.000

Comemorarea lui Nicolae Vaschide

Cu ocazia împlinirii a 25 de ani dela moartea lui Nicolae Vaschide, câțiva profesori francezi din România, dimpreună cu o seamă de cărturari români din Franța, au organizat în aula liceului din Buzău (locul de origină al decedatului), o ședință festivă în care a fost comemorată cu toată solemnitatea, amintirea gânditorului care a dus faimă țării dincolo de hotarele ei strâmte.

A prezidat d. Puaux, ministrul Franței în România, au fost de față reprezentanții ai apusului, delegați ai mai multor asociații culturare din țară. In schimb, nici un reprezentant al ministerului instrucției, în fruntea căruia se găsesc totuși doi filosofi.

* * *

In Franța Vaschide a cunoscut gloria sub toate înfățișările: a fost laureat al Academiei de științe, al Academiei de medicină, al Academiei Franței. A fost decorat cu „Palmele Academice" și cu „Legiunea de Onoare". A semnat numeroase lucrări cu Binet (știți, celebrul Binet, gloria Franței), a ocupat postul de conferențiar pentru psihologia științifică la Sorbona, iar cu câțiva ani înaintea morții a fost invitat să ocupe catedre universitare la Zürich și Chicago. Vaschide însă n'a putut să ocupe una similară în România! S'a opus filosoful Maiorescu, care în vremea aceia stăruia să se creeze catedre pentru câțiva iluștri ai săi discipoli, printre care și d. Mihalache Dragomirescu, glorie mai accesibilă unui anumit nivel moral și intelectual din acel timp...

* * *

Vaschide „mândria Franței" cum l-a numit d. Puaux în cuvântarea sa festivă dela Buzău, nu s'a bucurat în viață, în țara lui de origină, nici de simpatia miniștrilor și nici de atenția universitarilor.

„Părintele filosofiei românești" nu-l aprecia, iar excelențele care s'au perindat pe la instrucția publică în vremea când se puneau temeliile școalei românești moderne, n'au găsit util să facă apel pentru reforma învățământului nostru la cel care reformase din temelii pedagogia universală...

Dar nici azi situația nu-i alta. La cursurile de pedagogie (el le-ar fi spus de pedologie), numele și activitatea lui nu-s cunoscute studenților, lucrările lui nu sunt menționate și comentate, iar la seminariile de pedagogie, studenții, cu excepția unei singure universități, nici nu știu că a existat un savant român cu numele de Vaschide, a cărui activitate în specialitatea psihologiei științifică și pedagogiei, a revoluționat gândirea contimporană.

Și iată cum „știința românească" găsește prilejul să-l... eclipseze și după moarte.

* * *

Știți că în românește, în afară de câteva fragmente extrase din „Somnul și Visele", apărute cu 15—20 de ani în urmă, într'un număr al dispărutei biblioteci „Lumen", nu s'a tradus nimic din lucrările care au adus celebritatea lui Vaschide?

Și, totuși, există în România o „Editură a Casei Școalelor", cu un buget generos și cu menirea, între altele, de a imprima: fie lucrări originale meritoase, fie traduceri după cele mai reprezentative dintre lucrările de filosofie, psihologie și pedagogie apărute în Apus.

Ei bine, propunem d-lor conducători dela secția pedagogică a editurii, care până în prezent au reușit să-și imprime atâtea dintre lucrările d-lor, să binevoiască a edita în românește și câteva dintre cărțile cu renume european ale lui Vaschide.

Cu chipul acesta, poate că încep și studenții noștri dela filosofie să cunoască pe psihologul român Nicolae Vaschide, care a fost o mândrie a Franței culturale...

* * *

Câțiva profesori din Buzău, după ce în urma recentei festivități din localitatea d-lor au aflat că din gimnaziul „Hașdeu" de altădată a pornit să cucerească apusul Nicolae Vaschide, — s'au hotărît să țină o seamă de conferințe menite a preamări înaintea concetățenilor d-lor, personalitatea ilustrului fiu al urbei.

Hotărîre, desigur, foarte lăudabilă și onorabilă în acelaș timp.

Decât, o nedumerire: știți care a fost subiectul pe care și l'a ales unul dintre profesorii conferențiari? „Portretul lui Vaschide", (nu cel științific, vă asigur!).

...E de așteptat prin urmare, ca un viitor conferențiar să întrețină publicul despre sacoul lui Vaschide, un altul despre botinele lui și așa mai departe...

Iar sarcina de a explica personalitatea științifică și culturală atât de complexă și multilaterală a gânditorului dispărut, rămâne desigur în grija vreunui viitor Vaschide care s'ar ridica din rândurile elevilor frământatei urbe. Căci, precum se știe, numai istoria se repetă...

* * *

Am descoperit recent că avem și noi o școală unde se instruesc profesorii „medico-pedagogici" (!?), meniți, prin talentul și pregătirea lor, să cheme la viață conștientă pe anormali, pe întârziați, însfârșit pe toți cei cu defecte și scăderi mintale.

După cum se vede, un fel de seminar pedagogic de felul celui creat de Vaschide pe lângă așezământul dela Bicêtre, așezământ unde vin profesori din toată lumea să se pună în curent cu ultimul cuvânt al științei într'o specialitate care reclamă întinse cunoștințe de fisiologie, de anatomie descriptivă și topografică, iar mai presus de toate de psihologie științifică.

Decât un lucru: în timp ce la Bicêtre normaliștii se recrutează dintre doctorii în filosofie și medicină cei mai meritoși, la noi, viitorii profesori medico-pedagogici (!?) se aleg dintre învățătorii absolvenți ai școalei normale.

E și firesc, negreșit! Căci, dacă pentru a instrui copiii normali se cere o licență sau un doctorat, dimpotrivă, spre a deschide mintea anormalilor, a celor întârziați și a înapoiaților, este necesară numai o diplomă de șase clase normale...

„La noi trebuia diformată până și cea mai strălucită dintre ideile savantului dispărut.

CONST. BASARAB

In amintirea lui Nicolae Vaschide *

Franța și cu ea întreaga intelectualitate a apusului, a comemorat recent un trist și impresionant eveniment, care, mai ales în împrejurările de față, constituie o mândrie pentru cultura noastră și valoarea ei peste hotare. S'au împlinit săptămânile trecute 25 de ani dela moartea lui Nicolae Vaschide, savantul nostru compatriot, mort atât de tânăr, ale cărui valoroase lucrări în domeniul psihologiei experimentale, constituesc un progres dintre cele mai hotărîtoare în evoluția acestei științe.

In țara noastră personalitatea lui Vaschide este mai puțin cunoscută. Poate și din pricină că preocupările lui au îmbrățișat un domeniu prea vast, o ramură de activitate oarecum specială în începuturile ei, care în România abia de curând a trezit interes și a devenit accesibilă, — grație numeroaselor și remarcabilelor scrieri venite de peste hotare, — unei pături mai mari de intelectuali.

In apus însă, în Germania, în Elveția, în Statele-Unite ale Americei, dar mai ales în Franța și Anglia, studiile, observațiile și numeroasele lui lucrări, sunt îndeobște cunoscute și larg apreciate; și nu numai de câțiva specialiști, ci de toată lumea cultă, numele lui,—dimpreună cu al savanților d-ri Binet și Toulouse — fiind strâns legat de cele mai multe dintre descoperirile și cercetările realizate în ultimii 40 de ani de către vasta știință a psihologiei experimentale, (normală și patologică).

Deși a murit în floarea vârstei, la 33 de ani, abia la începutul ascensiunii sale științifice și mai 'nainte de a fi putut pune în evidență toate vastele lui resurse și cunoștințe în specialitatea căreia se dedicase, totuș, opera lui este dintre cele mai valoroase. Și judecând după activitatea din cei din urmă cinci ani de dinaintea morții, nu ne îndoim că mintea lui frumoasă, inteligența lui strălucită și spiritul său veșnic cercetător, ar fi putut da la iveală lucrări și mai valoroase încă, iar opera lui din viitor ar fi fost dintre acelea cari se înscriu în prima pagină din cartea de aur a unui secol.

SCURT ISTORIC AL PSIHOLOGIEI EXPERIMENTALE

Creiată de cercetările monumentale ale lui Lotze, Helmholtz, J. Muller, Dondres și mai ales ale lui G. Fechner, *psihologia experimentală* a desvoltat în mai puțin de 40 de ani o activitate dintre cele mai prodigioase, activitate cu atât mai valoroasă și mai fecundă, cu cât noua psihologie avea de luptat cu doctrinele filosofiei clasice, stăpâne pe mintea unui însemnat număr de intelectuali și mai ales, singura accesibilă în organizația învățământului tinerimii.

Psihologia modernă, spre deosebire de introspecția clasicismului filosofic, are metode bine definite, create după analogia metodelor științelor naturale. In psihologia științifică observațiile sunt culese grație unor metode de investigație bine studiate și cu adevărat științifice, lăsând oricui posibilitatea de verificare și controlare.

Mai mult, psihologia modernă are un plan bine definit, știe ce vrea și stăpână pe metodele ei de cercetare, nu aleargă la factice și naive construcții logice, astfel cum s'a lucrat în psihologia speculativă. Ea nu se pripește a ridica sisteme peste sisteme, gata să fie spulberate la cea dintâi critică mai serioasă; ci se mulțumește a prepara mai întâiu o temelie solidă, științifică, construcției ce are în vedere să clădească.

Ceiace distinge în deosebi știința contimporană de cea veche, este metoda. Inainte se discuta și gândea în chip cu totul vag, gândirea nefiind țărmurită de vreo limită, neavând alt control decât introspecția atât de înșelătoare. In psihologia științifică însă, înainte de a trage concluzia unui silogism, preocuparea de căpetenie se întinde mai ales asupra valorii premizelor și a fundamentului științific ce reprezintă fiecare dintre ele.

Mintea, sufletul, inteligența, — spune Vaschide — numiți-le cum vreți, e vorba de acest *„nervum rerum gerendarum"*, ce constitue sinteza și esența vieții noastre psiho-organice, nu este socotită de psihologia modernă ca o creație artificială, legată de organismul nostru în chip misterios și divin, menită a dispărea în marele tot din care a fost ocazional desprinsă, — doctrină ce hipnotizează și astăzi chiar pe metafizicianul cel mai înaintat. Ci, dimpotrivă: inteligența, cu numeroasele ei aspecte, fiind supusă experienței ultimilor 20 de ani, acestea au probat până la evidență că ea e strâns legată de dinamica noastră cerebrală și că, așa fiind, nu poate fi concepută viața psihică în afară de funcționarea creerului, a centrilor nervoși.

Și din acest punct de vedere, Vaschide a reușit nu numai să demonstreze lipsurile și scăderile vechei psihologii, lipsa de metodă, a unei metode științifice în afară de cea uzuală, din care pricină vechile sisteme psihologice abundau în erori de raționament, — dar încă, să facă din psihologie o știință cu metode pur experimentale ca biologia, fiziologia, anatomia descriptivă și topografică, (discipline din ale căror rezultate, dealtfel, își trage puterile).

Căci, zicea el, valoarea unor observații este cu atât mai mare, cu cât se pot cunoaște până la cele mai mici amănunte condițiile în cari au fost prinse.

Și cea mai interesantă a lui lucrare cu privire la această chestiune, rod al unei munci și al unor cercetări dintre cele mai valoroase, este cartea cu renume universal, publicată în colaborare cu Vurpas, intitulată *„L'analyse mentale"*, (cu o prefață de Th. Ribot).

PROBLEME NOUĂ DE PSIHOLOGIE

Până acum 25—30 de ani nu se știa nimic din importanța pedagogică a oboselii intelectuale, nimic din structura intimă a memoriei, a imaginației, a raționamentului, nimic în sfârșit din valoarea terapeutică și pedagogică a sugestiei.

Memoria, această facultate a inteligenții, asupra căreia ochiul pedagogului clasic trebuia să vegheze veșnic, era socotită ca o facultate integră și indivizibilă. Iar fenomenele sufletești erau, toate, grupate în trei categorii bine distincte (!?) după psihologia veche: „inteligența", „voința", „sentimentul".

Astăzi, dimpotrivă, psihologia experimentală a lămurit că structura minții noastre este cu mult mai complicată decât credeau logicienii iubitori de scheme, demonstrând între altele varietatea elementelor ce constituesc memoria și în acelaș timp desvoltarea curioasă a memoriei parțiale, legată atât de aproape de excitația noastră sensitivo-sensorială.

Ea a arătat că vechea clasificare a fenomenelor sufletești socotită ca fundamentală, este pur și simplu o schemă, care nu se bazează decât pe o apreciere superficială și că, o psihologie modernă care ar mai încerca să păstreze asemenea clasificare, riscă a fi socotită drept clasică sau înapoiată.

Ei bine: o bună parte dintre cercetările, observațiile și concluziile la cari s'a ajuns azi de către psihologia științifică în ceeace privește problema memoriei, a imaginației și a atenției (cu rolul lor mare în educația tineretului) se datoresc într'o largă măsură muncii și experiențelor făcute în decurs de aproape zece ani de către Vaschide, fie în laboratorul de pe lângă institutul dela Villejuif al prof. Dr. Toulouse, fie în cel de psihologie fiziologică al școalei „Hautes Etudes din Paris. (1).

SURMENAJUL IN PREOCUPARILE PSIHOLOGIEI NOUĂ

Una dintre marile probleme care a preocupat de aproape psihologia experimentală a fost și aceea în legătură cu surmenajul.

Pretutindeni, până acum mai bine de un sfert de secol, reformatorii diferitelor legiuiri în legătură cu învățământul tinerimii se preocupau numai de valoarea unui sistem de învățământ sau altul, de alcătuirea programelor, dar nimănuia nu-i trecea prin minte să mediteze și la chestiunea oboselii intelectuale, această mare și importantă problemă care a început a fi discutată abia în zilele noastre și pentru întâia dată de către Binet, Vaschide și colaboratorii lor dela Hautes Études.

Ei cei dintâi au demonstrat, pe temeiuri de constatări scoase din observații de laborator, ce înseamnă o muncă intelectuală, cum putem defini oboseala intelectuală.

Cum știm, pedagogii de duzină, în loc să se așeze pe teren experimental, să desbată cercetările făcute, metodele întrebuințate, se mărginesc a discuta banalități: numărul de ore necesar, numărul și obiectele trebuitoare, natura programului.

Se uită veșnic, spune Vaschide într'un admirabil al lui studiu [2]), că datoria omului de știință, a reformatorului serios este a defini în primul rând capacitatea intelectuală, de a o putea măsura, mai înainte de a-i stabili cadrul necesar desvoltării trebuncioase, implicată de forța ei. Pretutindeni se admite un program uniform pentru educația tuturor spiritelor, fără a se ține socoteală de faptul că el se aplică deopotrivă: unui rachitic, unui anemic, unui mediocru, unui emotiv sau unui viguros spirit, care are nevoe numai de câteva clipe de repaos spre a fi în stare să atace oricând și 'n orice împrejurare o problemă, oricât de complicată ar fi.

Posedăm actualmente în psihologie metode numeroase spre a putea urmări de-aproape evoluția surmenajului intelectual și efectele lui asupra organismului.

Ele au contribuit enorm întru a ne lumina asupra mersului oboselii intelectuale în raport cu vârsta elevului și mai ales din punct de vedere al deosebirii individuale de rezistență față cu iuțeala muncii intelectuale și cu cantitatea ei.

In afară de metoda Ebbinghaus, avem pe aceea a lui Bettmann, care constă în a măsura valoarea travaliului intelectual prin măsura timpurilor de reacție, (a iuțelii adunării și memorizării cifrelor, metodă cunoscută sub numele de metoda dicteurilor), întrebuințată pentru prima oară de Sikorsky în Rusia și mai în urmă de Höpfner și de Friderich. Apoi metoda calculelor, (identică aproape celei a lui Ebbinghaus), întrebuințată pentru prima dată de pedagogul vienez Burgerstein și mai târziu de Laser în Germania și Holmes în America. Mai avem, însfârșit, metoda Griessbach, cunoscută și sub numele de metoda sensibilității tactile, aplicată pentru întâia dată în Elveția de Wannod, fost asistent al lui Binet.

Să nu uităm a menționa în această ordine de idei cercetările interesante ale lui Kraepelin și ale elevilor săi, privitoare la influența repaosului asupra muncii intelectuale, cercetări expuse în numeroase și bogate monografii, apărute mai toate în revista „Psichologische Arbeiten".

Toate aceste metode au un dublu scop: *a)* de a provoca o oboseală intensă și *b)* de a măsura această oboseală prin gradul de atenție acordat timpurilor de reacție, calculelor mintale, dicteurilor, memorizării cifrelor, sensibilității tactile, etc.

Fiecare din ele au adus contribuții prețioase în legătură cu studiul oboselii intelectuale, — iar cei dintâi cari au adunat, au experimentat, au clasificat și au fixat cu toată seriozitatea valoarea materialului și a metodelor de lucru, coordonând munca cercetătorilor, scoțând în evidență valoarea ei, indicând scăderile și propunând îndreptările, cu toată autoritatea pe care le-o dădea studiile intense de laborator și reputația lor științifică, au fost Vaschide și Binet.

Plină de admirabile observații, prețioasă prin materialul bogat pe care-l înfățișază, instructivă prin numeroasele documente ce prezintă și revelatoare prin concluziile ce se desprind din ea, este din acest punct de vedere cartea scrisă de Vaschide în colaborare cu Binet: *„La Fatigue intellectuelle"*.

PSIHOLOGIA ȘTIINȚIFICĂ APLICATĂ LA PEDAGOGIE

Pedagogia actuală a tras foloase imense din cercetările psihologiei experimentale când a știut a și le apropria.

Splendida mișcare pedagogică engleză și americană născută din influența și sub direcția psihologiei științifice, demonstrează mai bine decât orice afirmația de mai sus. Acolo, alături de noua psihologie s'a creiat și o nouă pedagogie — denumită în urmă pedologie, — iar revistele „Psychological Review" și „American Journal of Psichology", cari-s publicațiile cele mai de seamă ale nouilor curente engleze și americane, hrănesc din plin cu cercetări interesante mișcarea așa de splendid începută a nouei pedagogii.

In special psihologia individuală, creație eminamente folositoare pedagogului modern, fără de care nu se mai poate întreprinde nimic serios și temeinic în educația și instrucția tineretului, constitue temelia dela care au pornit toate inovațiile cu cari se mândrește școala nouă.

Ea are de scop a „cota" pe individ din punct de vedere intelectual, supunându-l la experiențe psihofiziologice, psihoantropologice și mai ales psihologice, a-i măsura științificește vorbind capacitatea lui intelectuală.

Scopul implică deci o posibilitate de a măsura intelectualitatea și nu e departe vremea când vom putea măsura raționamentul unui individ întocmai cum îi măsurăm capacitatea respiratorie, capacitatea craniană sau forța fizică.

Se cunosc anumite manifestări ale inteligenții, există stigmate fizice cari oglindesc în ele intensitatea și activitatea dinamicei cortico-cerebrale. Totul constă în a le putea desprinde din haosul de combinații al reflexelor noastre și a le reduce la unitatea lor primă, inhibitorie, caracteristică.

Un fapt capital în această ordine de idei este acela plecat din laboratorul de psihologie al școalei Hautes Etudes, al cărui șef de lucrări a fost Nicolae Vaschide și anume că ceeace distinge pe un individ nu sunt timpurile de reacție și senzațiile, cum s'a crezut de vechea psihologie, ci memoria, judecata, imaginația, sentimentele, etc. Cu alte vorbe chipul de fuzionare, de păstrare și transformare al senzațiilor transmise de aparatele sensoriale.

Precizat științificește, ridicat la rangul de adevăr, acest postulat a deschis un orizont cu totul nou pedagogiei moderne, iar Nicolae Vaschide, (alături de Alfred Binet [3]) și R. Meunier) își are o covîrșitoare parte de merit în lămurirea și precizarea unei probleme care scăpa cu totul psihologiei clasice.

PROBLEMA ANORMALILOR MINTALI IN LUMINA PSIHOLOGIEI ȘTIINȚIFICE

Dar mintea lui admirabil organizată și inteligența lui strălucită nu se puteau opri la cercetarea și adâncirea numai a problemelor de psihologie și pedagogie menționate.

Omul de mare știință și creatorul de geniu, se întâlneau la el cu umanitaristul cel mai convins, — astfel că nu putea scăpa acestui cercetător neobosit nici problema atât de dificilă și de complexă a studierii copiilor anormali, a celor întârziați și a înapoiaților mintali. Și în raport cu analiza structurii lor sufletești, a cunoașterii lor, nu se putea să nu ne dea și mijloacele psihopedagogice, prin ajutorul cărora sărmanii părăsiți (victime ale unei eredități nefericite sau ale greșelilor unor părinți necugetați), să fie chemați la viață adevărată.

Ei bine: cel dintâi om de știință care a abordat — și cu deplin succes, — problema studierii acestora, creiând în acelaș timp și o pedagogie necesară educării și instruirii a anormalilor mintali în vederea unui folos social, a fost Nicolae Vaschide.

Dimpreună cu d-rul Bourneville, un psihiatru de mare merit, a creiat la Paris, pe lângă azilul dela Bicêtre, un serviciu special pentru educația și instrucția copiilor anormali, idioți și imbecli, cărora profesori instruiți și capabili, cearcă să le deschidă sărmanele lor minți lipsite de darul înțelegerii.

Psihologia științifică a sunat toxinul unei noui priceperi a vieții și gândirii omenești.

Cunoscându-se astăzi psihologia copilului anormal, a celui înapoiat, a idiotului, a imbecilului, — s'a ajuns să se demonstreze că sunt printre ei elemente cari ar putea fi încă folositoare în viață, încetând astfel de a mai fi factori inutili, consumatori sterili ai azilelor, ai așezămintelor de asistență.

Psihologia experimentală a mai arătat că pubertatea și tot șiragul de psihoze inerente organismului, pot provoca stări anormale dar trecătoare, pe cari atunci când știm să le observăm, să le precizăm și să le înlăturăm la timp, ajungem nu numai să salvăm, dar încă să valorificăm atâtea elemente, cari, altfel, ar fi rămas îngropate pe vecie, sau ar fi furnizat cel mult schelete pentru colecția vreunor muzee, ori cranii pentru studiul cine știe căror pedanți antropologi.

In legătură cu aceasta îndemnăm pe profesorii români cari vizitează Parisul (pe aceia dintre profesorii de

(Continuare în pag. VIII-a)

*) Cu privire la viața și activitatea lui Vaschide, am mai publicat câte un studiu în: „Revista Științifică V. Adamachi" (Iași, 1914, n. 1, vol. V); în „Revista Idealistă" (Buc. a. XIII, nr. 2, Fevr. 1915): în revista „Farul", Dorohoi", a. I, nr. 3, Mart. 1905); în „Adeverul Literar" (Buc. a. VIII nr. 357, Oct. 1927).

O seamă din datele și informațiile menționate în Post Scriptum au fost luate din frumosul articol al d-lui Radu D. Rosetti, intitulat „Nicolae Vaschide", apărut în ziarul „Adeverul" din 15 Oct. 1907.

(1) Să se vadă lucrarea intitulată: *„L'attention"* în colaborare cu R. Meunnier.

2) *„L'influence du travail intellectuel prolongé sur la vitesse du pouls"*. Année Psychologique, IV année, p. 356—369.

3) Studiul intitulat: *„La mesure en psychologie individuelle"* apărut în *„Revue Philosophique"* din Mart. 1906, semnat Binet et Vaschide, constituie o splendidă orientare referitoare la idealurile nouă ale psihologiei științifice și o indicație precisă asupra rolului mar pe care l'a avut Vaschide în crearea și desvoltarea ei cum și în ceeace privește aplicarea psihologiei moderne la pedagogie.

filosofie cari se pasionează pentru chestiunile nouă de psihologie şi-i interesează problema educaţiei şi instrucţiei copiilor anormali), să nu părăsească marele oraş mai 'nainte de a fi vizitat azilul dela Bicêtre.

Vor avea astfel prilejul să admire nu numai o splendidă instituţie de asistenţă socială, creiată şi organizată până în cele mai mici ale ei detalii de Vaschide, unde şi astăzi, 25 de ani de la moartea lui, stăpâneşte intact spiritul de muncă şi metodele de cercetare ale marelui nostru dispărut. Dar, încă şi cel mai mare, mai complet şi mai strălucit laborator de psihologie experimentală existent, întemeiat de el pentru studiul metodic şi îndrumarea copiilor anormali.

Acolo, — conform unor principii bine lămurite, precizate şi verificate de psihologia experimentală şi graţie unor metode speciale, creiate în bună parte de Vaschide, — putem vedea azi predându-se nu numai noţiuni elementare, dar încă şi atâtea cunoştinţe complicate: microcefalilor, macrocefalilor, hidrocefalilor, plagiocefalilor, etc., într'un cuvânt tuturor idioţilor şi imbecililor, cari la noi sunt socotiţi ca elemente sterile, incapabile, demne cel mult de a întinde mâna, de a se consuma în vreun azil sau la uşa casei părinteşti.

PROBLEMA MORŢILOR IN PSIHOLOGIA MODERNA

Mai misterioase şi mai atrăgătoare pentru meditaţia filosofică sunt marile probleme ale somnului şi visului, ale morţii, precum şi ipotezele privitoare la supravieţuire, asupra lumii oculte, în cari omenirea caută de atâta amar de vreme un refugiu neliniştii ei seculare.

Şi Vaschide a abordat ca nimeni altul această problemă ca filosof profund, ca psiholog experimentalist, căutând să pătrundă în plină viaţă structura intimă a fenomenului mintal, cercetând cu rigurozitate zeci de cazuri în intimitatea laboratoriilor şi creiând legi, cari, în această direcţie, nu vor putea fi anulate vreme îndelungată de altele mai bune.

Chestiunea sufletului, ce a preocupat aşa de mult şi aproape exclusiv cele mai geniale spirite filosofice, e înlăturată din doctrina psihologiei moderne, fiind o problemă fără înţeles, *„sans aucune donnée"*, cum zice francezul. Sufletul nu este decât o metaforă, încărcată, ce-i drept, de multă poezie şi transcedentalism, dar lipsită de o realitate, fie cât de puţin probabilă.

Trebue să ne obişnuim odată a renunţa la naiva iluzie a unei persistenţe în noi dincolo de moarte. Sentimentul acesta de eternitate ce ne călăuzeşte în tot timpul vieţii, nu-i decât o obsesiune, sugerată nouă de trecutul vechii omeniri, trecut plin de cea mai grozavă ignoranţă, în care metafora, sentimentul şi emoţia rezolvau marile probleme ale vieţii şi ale omenirii.

Am stat de multe ori la căpătâiul unui muribund, spune Vaschide; am avut chiar dureroasa ocazie de a înregistra ultimul suspin, ultima convulsiune spasmodică. Ei bine: din împrejurarea aceasta o convingere din ce în ce mai mult mi se naşte. Anume: că puţina noastră scoarţă cerebrală nu ne dă nici de cum dreptul de a ne socoti înafară de legile imuabile ale naturii. Şi nu pot exprima mai bine ceeace gândesc decât traducând câteva rânduri din magistrala piesă *„La Nouvelle Idole"* a lui François de Curel:

„Când observăm că la oamenii inteligenţi spiritul, graţia, simţimintele, într'un cuvânt tot ceeace constitue fiinţa omenească, se sting încetul cu încetul, nerămânând pe patul de durere decât o biată brută stupidă care se văicăreşte, avem atunci conştiinţa că asistăm la o disoluţie sfâşietoare a unei creaturi şi nici decum la o glorioasă călătorie". (actul I, Scena IV).

Intr'adevăr, Vaschide s'a dedat vreme îndelungată „Studiului problemei morţii". El visa să scrie asupra acestui subiect unul dintre cele mai bune volume ale sale.

Moartea ! In lungile lui pelerinagii pela diferite azile şi spitale, Vaschide a studiat moartea la căpătâiul muribunzilor, minut cu minut, urmărind clipă cu clipă ultimele pulsaţiuni, ultimele spasmuri ale agoniei atâtor zeci de vieţi ce se stingeau, *„şi cari atingeau astfel termenul lor natural"*.

Şi dacă observând, studiind de aproape ceasul mortul lor metafizic, au lăsat totuş să se pătrundă o parte din secretul lor psihofiziologic.

Noi murim „cu etape" (par étapes), spune Vaschide. Creerul mai întâiu moare şi cu el dispar apoi fenomenele conştiente. Vine apoi agonia bulbului, agonie cu atât mai înceată şi mai variată, cu cât muribundul a suferit influenţa boalelor infecţioase, sau, timid din natură fiind, a fost stăpânit în decursul existenţii de frica de moarte.

Al treilea stadiu este moartea inimii, ultimul isvor de viaţă. Astfel, inima se apără mult timp. Apărându-se, ea supravieţueşte întregii fiinţe şi ultima sa pulsaţie înseamnă cel din urmă termen al agoniei, moartea.

Dincolo de moarte şi dincolo de gândirea conştientă, este domeniul miraculosului, al necunoscutului, în jurul căruia misticismul a brodat atâtea naivităţi, atâtea închipuite realităţi. Acest domeniu care se zice ocult şi în jurul căruia înadins teologia a lăsat a să strânge întunerecul cel mai de nepătruns, ştiinţa contimporană nu s'a temut a-l aborda cu siguranţa metodelor sale şi cu puterea calmului său spirit.

Şi Vaschide a contribuit la această operă printr'o lungă şi admirabilă lucrare asupra „Halucinaţiilor telepatice".

* * *

Vaschide a fost, după părerea noastră, un idealist şi un revoltat în acelaş timp, pe care greutăţile de cari s'a isbit atât de mult sărmanul spirit omenesc l-au făcut sceptic.

El a înţeles poate ca nimeni altul, că, dacă mai rămâne în lumea aceasta o speranţă spre a te putea apropia de adevăr, apoi nu se poate ajunge la lucrul acesta decât cu ajutorul metodologiei celei mai riguroase.

De aceea, ştiinţificeşte vorbind, Vaschide a fost înainte de toate un experimentalist profund, un cercetător neîntrecut.

El a lăsat în ştiinţa psihologiei experimentale o metodă personală, frumoasa nebănuit de originală, aparate complexe purtând numele lui şi importante lucrări de technică, ce vor face ca amintirea lui să trăiască veşnic în mediul laboratoriilor, în lumea savanţilor.

STELIAN I. CONSTANTINESCU

POST SCRIPTUM

Nicolae Vaschide s'a născut la Buzău, în anul 1874, Decembrie 7.

Singurul fiu al unui proprietar, — Vaschide arăta încă din cea mai fragedă copilărie o inteligenţă şi o precocitate cum rar se întâlnesc chiar şi la copiii cei mai bine dotaţi.

Invăţământul primar şi cursul inferior de liceu le-a făcut în oraşul său natal, unde, încă de pe atunci, s'a remarcat prin voinţa de a fi totdeauna întâiul printre colegi.

A trecut apoi la liceul „Sf. Sava" din Bucureşti, unde, concurând pentru un loc de bursier, a reuşit în mod deosebit, terminând apoi liceul în acelaş chip. Tot întâiul a fost şi la facultate, unde şi-a trecut licenţa în filosofie *magna cum laude*, (1896).

In anul acela tocmai venise în ţară celebrul profesor dela Sorbona, Alfred Binet, invitat de Ministrul de pe atunci al Instrucţiei, spre a face câteva lecţii de psihologie generală studenţilor dela filosofie.

Fiind prezentat savantului, acesta, după câteva convorbiri cu tânărul licenţiat al Universităţii noastre, se declară entusiasmat de inteligenţa lui Vaschide şi-l sfătueşte să vină la Paris pentru a-şi complecta studiile, — prezicându-i în acelaş tim un viitor strălucit.

Şi după cum ştim, Binet nu s'a înşelat...

Declarânduse tot atunci vacantă bursa „Hilel" pentru studii de filosofie şi psihologie, Vaschide se prezintă la concurs şi-o obţine înaintea tuturor celorlalţi candidaţi în număr de 27.

La Paris s'a distins curând prin puterea lui de muncă, prin cultura lui şi mai presus de toate prin inteligenţa lui vie. Profesorii au rămas cu adevărat surprinşi de erudiţia tânărului acesta (avea atunci abea 24 de ani).

De aci înainte începe adevărata activitate ştiinţifică a lui Vaschide.

Trei ani după plecarea lui din ţară, deşi nu avea încă doctoratul, este numit şef de lucrări la Sorbona, pe lângă catedra de psihologie ştiinţifică, în timp ce direcţia azilului dela Villejuri, condus de d-rul Toulouse, îi pune la dispoziţie laboratoriile sale pentru studiile întreprinse de el cu privire la afecţiunile sistemului nervos.

Aci, după muncă neobosită şi cercetări aprofundate, Vaschide se impune repede lumii savante mulţumită lucrărilor lui, — lucrări în cari formulează legi serioase în domeniul psihologiei, bazate nu pe conjecturi sau pe cercetările înaintaşilor săi, ci întemeiate numai pe constatările lui personal, făcute în chip experimental.

Reputaţia lui creşte repede.

Revistele ştiinţifice streine se întrec în a-i solicita colaborarea, în vreme ce vestitul miliardar american, Carnegie, îl roagă să primească o catedră de psihologie la universitatea înfiinţată de el la Chicago.

El însă nu primeşte propunerea.

Munceşte înainte, se afirmă tot mai mult, călăuzit numai de un singur gând: acela de a-şi pune în serviciul patriei lui priceperea, puterea lui de muncă şi de gândire, în nădejde că i se va înfiinţa în ţară o catedră universitară în specialitatea psihologiei ştiinţifice, cu anexa unui laborator, (aşa cum numai mintea şi priceperea lu ar fi ştiut organiza).

* * *

Individualitatea lui ştiinţifică se completează din ce în ce, porneşte pe calea cercetărilor personale.

„Le someil et les rêves", cea dintâi lucrare apărută numai sub semnătura lui, atrage dintr'odată atenţia marilor psihologi din apus şi dă loc interesante discuţii şi polemici în revistele de specialitate.

Profesorii dela Sorbona îl citează în conferinţe, în lucrările lor, — iar societăţile ştiinţifice îl deleagă să le reprezinte la congresele din străinătate.

In anul 1904 — era acum numit conferenţiar la Sorbona— înfiinţează dinpreună cu eminentul psihiatru d-rul Toulouse, un nou laborator pe lângă institutul dela Villejuif, pentru cercetări experimentale în domeniul pathologiei, în care a lucrat timp de mai bine de un an. Din această perioadă de activitate datează frumosul lui studiu intitulat: „Influenţa muzicii asupra alienaţilor".

De aci trece nou la laboratorul de psihologie fiziologică al şcoalei Hautes Etudes, în calitate de director ajutor, unde în colaborare cu Binet a desvoltat până la moarte o activitate dintre cele mai prodigioase.

* * *

Lucrările lui Vaschide sunt numeroase.

Primul lui volum „Psychologie du rêve", a apărut în 1902 în colaborare cu H. Pieron.

La sfârşitul aceluiaş an a publicat lucrarea plină de observaţii surprinzătoare şi de constatări nebănuite, intitulată: *„Psychologie du délir"*, iar în 1903 apăru volumul: *„L'analise mentale"* scris dinpreună cu Vurpas, lucrare deasemenea strălucită, care a făcut mult sgomot în lumea savanţilor.

Lucrarea aceasta atât de valoroasă pentru cei ce o cunosc, este bazată în întregime pe analiza psiho-pathologică a observaţiilor riguroase de clinică, un asemenea studiu neputând fi experimental în stadiul actual al ştiinţei.

Vaschide caută să arate aci — şi consecinţele sunt importante în psihiatrie, — cum gândeşte alienatul, cum îşi analizează el propria-i gândire, cum delirează din pricina unui abuz de analiză introspectivă, extrospectivă sau metafizică.

Acest volum trebuia să fie urmat de alte trei: „Le Syllogisme morbide", „L'émotion morbide" şi „La Création intelectuelle morbide", — cari în mintea autorului lor trebuiau să alcăiască un tratat complect care s'ar fi numit „Logica morbidă".

Lucrarea intitulată *„Essais sur la psychologie des monstres humain"*, scrisă în colaborare cu Vurpas (azi profesor la Sorbona), este o aplicaţie minunată a problemelor de psihofiziologie.

El precizează aci că fenomenele atribuite hemisferelor cerebrale, (sensibilitatea specială a tactului, durerea, sensibilitatea termică spre exemplu) au fost găsite intacte la anencefali.

„Le sommeil et les rêves", îi apăreau lui ca două fenomene distincte, cari trebuiau studiate separat.

Vaschide credea într'un ritm vital particular în timpul somnului.

De asemenea el observase în timpul somnolenţei o oscilaţie a fenomenelor vasomotorii, care devenea automată în somnul complet.

In ceeace priveşte „Visul", în lucrările pe cari le-a puvlicat cu Reymond Meunier, Vaschide voia să ne arate metoda experimentală cea mai exactă a studierii procesului acestui act fiziologic în virtutea căruia parvenim a ne aminti visele noastre.

Dar opera lui Vaschie e cu mult mai întinsă decât se poate închipui.

In afară de zecile de volume scrise, fie singur, fie în coloborare cu diferiţi savanţi, el mai are încă peste 150 de comunicări făcute Academiilor de Ştiinţe şi Medicină, dintre cari, unele, prin îndrăsneala lor dar mai ales prin noutatea ideilor discutate, au ridicat curioase polemici ştiinţifice.

El mai are câteva sute de articole, studii şi observaţii publicate în revistele cele mai de seamă ştiinţifice şi filosofice. Dintre acestea relevăm în primul rând admirabilul studiu: *„Goût"* apărut în „Dicţionarul de Fisiologie" al lui Richet şi *„Influenţa muzicii asupra alienaţilor"* publicat în „Revista de Psihiatrie" a lui Toulouse.

Deşi multe din studiile, comunicările şi observaţiile acestea par a îmbrăţişa subiecte diferite, totuş, ele nu sunt decât părţi detaşate dintr'un mare tot, cari constituiau planul unei serii de zece volume, pe cari Vaschide intenţiona a le scrie.

Trebuie să se mai ştie apoi că Vaschide a lăsat la moartea lui documente ştiinţifice importante, muncă pricepută şi măestrită, cari au aduş reale servicii psihologiei ştiinţifice prin tot ce au utilizat mai târziu din acest seceriş foştii lui colaboratori dela Villejuif şi Hautes Études, d-nii R. Meunier, Vurpas, Henry şi H. Piéron.

* * *

Şi acum, nu putem încheia acest studiu fără a pomeni câteva cuvinte şi despre Vaschide literatul, polemistul, gazetarul, din articolele lui publicate în „Journal des Débats", în „Le Temps", în „Renaissance Latine", în „L'Indépendance Belge", în „L'Independance Roumaine" şi „Revista Idealistă", unde spiritul lui viu şi muşcător, iubirea lui pentru frumos şi adevăr, dispreţul său pentru comun şi mediocru se arătau necontenit, laolaltă cu un oarecare anarhism intelectual, unit cu aristocratismul său nitzschean.

Căci Vaschide, înafară de activitatea-i ştiinţifică atât de întinsă şi de strălucită, mai poseda şi o cultură dintre cele mai valoroase: în literatură, în sociologie, în istorie şi în artă.

Dar munca excesivă, lipsa totală de odihnă din ultimii cinci ani ai vieţii, îi slăbesc organismul din zi în zi.

Cu o lună înaintea morţii o afecţie de piept căreia nu-i dăduse importanţă isbucneşte dintr'odată cu o furie căreia nu i-a putut pune stavilă nicio intervenţie medicală şi la 30 Sept. 1907, încetează din viaţă la Paris, în etate de 33 ani şi în plină ascensiune către celebritate.

ST. I. C.

Iată aci şi titlul câtorva din volumele lui Vaschide:

1) *„Psychologie du rêve"* (în colaborare cu H. Piéron).
2) *„Psychologie du délire"* (în colaborare cu A. Vurpas).
3) *„L'analyse mentale"* (în colaborare cu Vurpas şi cu o prefaţă de Th. Ribot).
4) *„Essai sur la psychopathologie des monstres humains"*, (în colaborare cu A. Vurpas).
5) *„Technique de psychologie expérimentale"* (în colaborare cu Dr. Toulouse şi H. Piéron).
6) *„Index philosophique pour 1904"* (în colaborare cu Dr. von Buschmann).
7) *„Index philosophique pour 1905"* (singur).
8) *„Le sommeil et les rêves"* (singur).
9) *„La fatigue intellectuelle"* (în colaborare cu Alfred Binet).
10) *„La psychologie de la main"* (singur) apărut după moarte.
11) *„L'attention"*, în colaborare cu R. Meunier, (apărut după moarte).

ST.

O călătorie în Africa *

Lagărul lui Vaillant

Pe la mijlocul secolului XVIII se înfiripau Ştiinţele naturale, bazate pe observaţie. Apăreau primele monografii: memoriile lui Réaumur asupra insectelor (1734—1742), observaţiile lui Tremblay asupra „Unui polip de apă dulce (1744); iar în 1778 Abatele Spallanzani era pe punctul de a fonda biologia în urma primelor experienţe.

François Le Vaillant a trăit în această epocă, care a fost vârsta de aur a naturaliştilor.

S'a născut în 1753 în Guyana olandeză, pe malul stâng al Surinam-ului, la o depărtare de trei mile dela mare, în mijlocul unei plantaţii, aproape de Paramaribo.

Tatăl său, originar din Metz, îndeplinea funcţiunea de consul—aşa că-i rămânea destul timp liber pentru călătorii în „deşert" până „la extremităţile Coloniei" pentru a-şi procura obiecte interesante şi preţioase, răspândite în acea regiune, adică pentru a-şi alcătui ceeace se numea pe atunci un „cabinet de istorie naturală".

In aceste călătorii era urmat de soţie şi de fiul lui : François, care lua parte cu mult interes la observaţiile tatălui său.

La vârsta de zece ani, François s'a reîntors în Europa împreună cu părinţii săi. După câteva luni petrecute în Olanda, s'au stabilit cu toţii la Metz, unde François a frequentat în voie cabinetul savantului Becoeur, care poseda cea mai frumoasă colecţie de păsări admirabil conservate.

La 1777 Le Vaillant se duce pentru prima oară la Paris. Pe lângă alte ocupaţiuni în marele oraş, Vaillant nu neglijează să viziteze toate cabinetele savanţilor.

El nu era un naturalist de birou sau vânător de odaie. Ceiace-l interesa încă de mic copil erau obiceiurile şi funcţiunile tuturor fiinţelor imobilizate acolo.

Obişnuit cu călătoriile nu i se părea aşa de greu să părăsească Franţa ca celorlalţi francezi. Şi aşa s'a gândit el să plece în Africa. Plecarea e fixată pentru ziua de 19 Decembrie 1780 când părăseşte efectiv Franţa.

Se reîntoarce în Europa după cinci ani, la 14 Iulie 1785, şi debarcă la Flessing. In Ianuarie următor e din nou la Paris, unde e ocupat cu aranjarea notelor de călătorie şi mai ales cu ordonarea numeroaselor casete, care conţineau colecţiuni de valoare.

Revenit pe continentul său, Vaillant spera să-şi exploateze colecţiunile; dar găseşte o opoziţie violentă. Prima sa călătorie apărută în 1790 a fost viu atacată (ceiace n'a împiedicat-o să aibă mare succes), iar colecţiile i-au rămas nevândute. Adunarea Constituantă, apoi cea Legislativă, au vrut să i le cumpere; dar înţelegerea nu s'a încheiat.

In 1793 Le Vaillant a fost încarcerat ca suspect. A făcut, în cele din urmă, o tranzacţie cu Convenţiunea, care nu i-a luat însă decât o parte din colecţii şi pe care nu i-a plătit-o în bani, ci cu câteva volume în dublu exemplar în bibliotecile Statului. Le Vaillant reuşeşte să vândă câteva volume în Olanda. Ajunge totuşi, aproape de ruină. E drept însă că, sub Imperiu el căpătă Crucea Legiunii de onoare !...

Abea eşit din închisoare, Le Vaillant îşi reîncepu lucrul.

In 1795 iese al doilea volum de călătorii. Iar în anul următor, apare într'un frumos volum in-folio, „Istoria naturală a păsărilor din Africa".

Spre sfârşitul vieţii, Le Vaillant s'a retras la o mică proprietate pe care o avea la La Noue în Champagne. Aici îşi petrecea timpul cu vânătoarea — aşa cum făcuse toată viaţa în America, Lorena, Germania şi Africa. El nu se ducea la Paris decât când era absolut nevoit — ceiace se întâmpla extrem de rar.

Le Vaillant a murit în căsuţa-i de ţară, în ziua de 22 Noembrie 1824, în vârstă de şaptezeci şi unu de ani.

Reproducem aici câteva pagini din cartea lui Vaillant:

* Voyages de F. Le Vaillant dans l'interieur de l'Afrique 1781—1785.

Un animal care mi-a făcut în călătorii mari servicii, care mi-a împrăştiat din inimă atâtea amintiri crude, care printr'un instinct simplu mă prevenea de atâtea ori şi-mi aducea consolarea — a fost o maimuţă: Kees, din specia cunoscută în regiunea Cap-ului sub numele de „bawian". Era foarte prietenoasă şi se ataşase mai cu seamă de mine. De aceea mi-o făcusem tovarăşe.

Când găseam fructe sau rădăcini necunoscute Hotentoţilor din convoiul meu, nu le atingeam până ce nu le gusta Kees. Dacă le arunca, le socoteam fie rele fie periculoase; şi le lăsam în plata Domnului.

Kees avea o calitate nepreţuită. Era cea mai bună păzitoare a mea. Ziua sau noaptea la cel mai mic sgomot Kees se deştepta imediat.

La ţipetele şi la gesturile ei de spaimă, ne pregăteam să facem faţă inamicului, pe care nici cânii nu avusese timpul să-l simtă. Cânii se obişnuiseră într'atâta cu vocea lui Kees, încât îşi continuau somnul fără nici o grijă. Eram îngrozit la gândul că nu mai puteam conta pe ajutorul lor, în cazul când n'aşi fi avut maimuţa.

In adevăr la primul semnal dat de Kees cânii ciuleau atenţi urechile şi la cea mai mică mişcare a maimuţei, se repezeau toţi deodată.

Adeseori o luam cu mine la vânătoare. Ce fericire ! Sărea de colo până colo cu ochii arzători de bucurie şi nerăbdare, îmbrăţişându-mă şi neştiind cum să-mi arate recunoştinţa.

In sfârşit, plecam. Pe drum, tot timpul se căţăra pe copaci— ca să caute clei care-i plăcea mult. Câteodată descoperea miere în câte-o adâncitură de stâncă sau în scorbura unui copac. Când nu găsea nimic, şi-i era foame, asistam la o scenă foarte comică. In lipsa cleiului şi a mierei, Kees căuta rădăcini — pe care le ronţăia cu poftă. Ii plăcea mai ales o specie, pe care Hotentoţii o numesc „Kamerov", şi care — din nenorocire pentru maimuţă — îmi părea şi mie foarte bună şi răcoritoare.

Kees era o maimuţă extrem de şireată. Când găsea rădăcina aceasta, şi eu eram prea departe ca să-mi pot lua partea, Kees se grăbea s'o devoreze cu ochii ţintă la mine.

Calcula timpul care-i rămânea ca s'o poată mânca singură — până să mă apropii; şi-i adevărat că ajungeam totdeauna prea târziu.

Câteodată însă, se înşela în socoteli şi dacă reuşeam să ajung la timp, încerca să-mi ascundă părţile bune. Cu o palmă bine aplicată, o făceam să renunţe la prada dorită şi de mine. In felul acesta Kees simţea dreptul celui mai tare. Dar nu-mi purta necaz.

Ca să scoată rădăcinile din pământ, maimuţa avea un sistem foarte ingenios şi care mă distra enorm.

Apuca toată tufa cu dinţii, apoi se sprijinea pe mâni şi, dând capul pe spate, scotea foarte uşor rădăcina din pământ. Când sistemul acesta, pentru care întrebuinţa o forţă remarcabilă, nu-i reuşea, Kees apuca tufa mai de jos şi, cu o tumbă peste cap, reuşea la sigur să o scoată.

Dacă obosea pe drum, se suia pe spinarea unuia dintre câni, care-o ducea aşa ore întregi. Unul singur, cel mai mare, care ar fi putut să-i satisfacă dorinţa, scăpa întotdeauna de corvoadă. Din moment ce-o simţea pe spinare, se oprea îndată pe loc — lăsând caravana să înainteze. Kees se încăpăţâna să rămână pe loc, dar — îndată ce ne pierdea din vedere — trebuia să se coboare. Atunci şi cânele şi maimuţa alergau din toate puterile să ne ajungă.

Cânele o lăsa să treacă înainte şi-o observa cu atenţiune de teamă să nu-l surprindă. De altfel cânele avea un ascendent asupra tuturor animalelor — datorită poate superiorităţii instinctului său. De altfel între animale ca şi între oameni, iscusinţa se impune de cele mai multe ori.

Kees nu putea suferi pe tovarăşii de masă. In timpul mâncării, dacă vreun câne se apropia prea mult, era răsplătit îndată cu o palmă zdravănă.

O particularitate pe care n'am înţeles-o, era teama maimuţei de semenii săi. Numai de şarpe — se temea mai mult.

Poate din cauză că felul ei de viaţă o făcea să simtă că şi-a pierdut anumite facultăţi, şi-i era frică. Sau poate din gelozie.

Intr'adevăr, mi-ar fi fost foarte uşor să iau o maimuţă sălbatecă pe care s'o domesticesc, dar nici prin gând nu-mi trecea.

Dădusem lui Kees un loc în inima mea, pe care nu-l putea ocupa nimeni.

Adeseori Kees îşi auzea semenele strigând în munţi. Nu ştiu de ce, cu toată groaza ei, le răspundea. Celelalte se apropiau la sunetul vocii sale, — dar îndată ce le zărea — Kees fugea scoţând ţipete îngrozitoare, căutând adăpost la picioarele mele... Foarte greu reuşeam s'o liniştesc... Kees era hoaţă. E un defect comun aproape tuturor animalelor domestice, dar care se transformase la

(Continuare in pag. IX-a)

Pe calea gloriei

Un basarabean la Paris: Ary Loşakov

După amiază palidă de iarnă, de un blond şters, uşor prăfuit de gris-uri transparente în care se topesc călătoarele reflexe trandafirii; după amiază nostalgică de Duminecă ce pare — sub cerul decolorat — o zi de sfârşit de toamnă târzie şi pe care o face şi mai nostalgică tot ce e precar şi trecător în anemica bucurie a furnicarului revărsat anonim prin parcuri şi grădini publice, curgând în valuri ample şi monotone pe bulevardele parcă adormite. Furnicar purtând în privire, în gesturi, în vestminte, un imponderabil revelator de tristeţi copleşitoare şi de mediocrităţi cenuşii tăinuite, în restul săptămânii, în cartiere şi încăperi şi mai mohorâte.

Şi totuşi, bucurie senină, egală, mai ales reală, trădând un fond de calmă resemnare.

Să fie oare dorinţa nemărturisită de a mă apropia cât mai mult — spre a-i surprinde poate secretul — de înţelepciunea acestei resemnări?

Simt nevoia de a participa, de a intra cât mai adânc în ritmul, în atmosfera intimă şi învăluitoare a Duminecei. De aceea, îndepărtându mă de şirul de taxi-uri ce staţionează în faţa fântânei lui Cuvier, spre care îmi îndreptasem la început pasul, revin spre refugiul dela intrarea Grădinei Plantelor unde aştept autobuzul G. care îmi dă, dela sine, cheea celui mai interesant şi pitoresc itinerariu: Cheiurile, insula Cité, Notre-Dame, Luvru şi de aci înainte, luând tramvaiul 1 sau 2, iarăşi cheiurile, apoi Avenue de Versailles şi Porte de St. Cloud.

Atât autobuzul cât şi tramvaiul aproape goale. E ora la care toţi sunt sub soarele blajin, departe de căminurile-colivii din care au evadat cât mai de vreme cu putinţă. Dece sunt însă pustii tocmai trotoarele depe băncile cărora se poate cuprinde cea mai incomparabilă privelişte din lume? Alunecarea lentă a Senei — pe luciul căreia Dumineca a încremenit şalandurile negre sub implorarea mută a macaralelor de oţel dantelat — între ţărmurile dealungul cărora pare că visează un Paris cu plete de arbori şi alinieri de faţade estompate, învăluite, uneori chiar pierdute într'un halo de lumini şi de brumă nedefinite, asemenea spumei aeriene de gris-uri şi de palid trandafiriu din care Eugène Carrière a făcut să răsară masca tragică de iluminat a lui Verlaine. Legătura frapantă pe care o întrevăd dintr'odată între o întreagă serie de formule reprezentând un acelaş fond spiritual, comun, mă face, coborând la Luvru şi înainte de a lua tramvaiul dela St. Germain-l'Auxerrois, să urc în grabă scările până la ultima sală unde printre pânzele şcoalei secolului al XIX-lea se află Cristul lui Carrière, a cărui expresie şi trup chinuit răsar din aceeaş brumă, împletire de pris şi de trandafiriuri palide, Verlaine, Carrière, Debussy... Flori miraculoase ale unui acelaş climat. Iarăşi cheiurile. Din ce în ce mai împăclite pe măsură ce soarele coboară în ceaţa şi umbra furnalelor dela Grenelle.

In sfârşit Porte de St. Cloud. Traversez nemăsurata piaţă— loc viran inspirând nenumărate machete — şi înainte de a-l părăsi pentru câteva ceasuri, arunc o ultimă privire asupra Parisului ce pare şi mai ireal, cufundat în vâltoarea umbrelor crescânde ale amurgului.

Sunt în Boulogne-sur-Seine: ca şi în vechiul Montmartre, aparent la sute de kilometri de clocotul Capitalei.

Grădini părăsite, zaplazuri străjuind ulicioare pustii. O linişte pe care nervii o sorb însetaţi. Inserarea se prelinge tot mai stăruitor. Grăbesc pasul repetând în gând, ca o melodie cu parfum medieval, numele străzii ce evocă un aspect de periferie de Paris asemănătoare colţului ce mai subsistă în jurul catedralei St. Germain-des-Prés: Rue du Vieux-Pont-de-Sèvres.

La sgomotul grelei parte-cochère, Loşakov apare în pragul atelierului său, în fundul unei lungi curţi interioare înconjurată de cuiburi de artişti —printre care acela al d-nei Floria Capsali — ale căror înalte geamlâcuri dau un aspect de curte de seră. Loşakov şi-a montat şi decorat singur atelierul. Muncă de câteva luni. Cu rezultat însă din cele mai satisfăcătoare. Spaţios, primind lumina prin veriera generoasă, în fund şi la jumătate înălţime având o largă galerie — la care urci printr'o scară îngustă ca de vas de războ ce serveşte de cameră de culcare şi cabinet de toaletă, mobilat sumar cu un strict dar elegant şi modern necesar, atelierul are o atmosferă caldă şi vioae, vorbind de zile întregi de muncă încordată, plină de râvnă dar senină şi darnică de satisfacţii spirituale. Atmosferă care însă, mărturisesc, că în primul moment mă deconcertează puţin, prin contrastul dintre viziunea cu care venisem de afară, — viziune de fragil, de fluid, aproape de aerian — şi tot ceeace se desprindea din pânzele ce izbesc privirea chiar din pragul atelierului. Desigur între nebulosul sensibilităţei slave şi maniera unui Carrière sau Debussy există mai mult de o afinitate. Dar peste toate acestea, Loşakov aduce, în pictura sa, ceva din vânturile aspre purtătoare de ierni năprasnice, care suflă deslănţuite peste stepele îndepărtate.

Samovarul care susură discret, un covor oriental desfăşurat peste balustrada galeriei, o lampă cu petrol şi abajur imens de pergament roşu-palid ce luptă cu înoptarea, precum şi alte mărunte detalii, mă deprind însă curând cu această atmosferă. Şi în timp ce Loşakov toarnă ceaiul în ceşti, vreau, dimpotrivă, să o întregesc cu evocări din viaţa de acolo, din fundul Basarabiei, viaţă de care până acum nu mi-a vorbit nici odată în mod precis.

Dorinţa mea îl nedumereşte puţin la început. Dar o satisface cu atât mai multă voe bună că lui însuşi, simt că îi face plăcere să evoce cât mai des imagini care trebue să-i fie dragi.

Loşacov povesteşte simplu dar neaşteptat de sugestiv, cu fraze scurte, înstelate de imagini cât mai plastice şi cu voce domoală dar clară, precisă.

— Sat basarabean dinainte de răsboi. Una din acele aşezări fermecătoare de hibride ce nu ţin nici de ţară nici de oraş. Un târguşor rustic în care părinţii intelectuali nu prea abundă. Copiii lor însă au idealuri şi — ceeace e mai grav — chiar idei. Citesc şi discută mult aşa cum se făcea atunci în toată Rusia. Răscolesc probleme de literatură şi de politică.

Niciodată însă de artă. De abia eşiţi din copilărie, părăsesc satul, pornind spre „oraşele mari" de unde se întorc pentru scurtă vreme şi din când în când, tot mai uzaţi, mai bărboşi, până ce într'o zi cei rămaşi îşi dau seama că nu se mai reîntorc deloc. Bravilor şi paşnicilor târgoveţi le place spectacolul. Şi singuri Loşakovii le satisfac slăbiciunea. La noi era marele cartier unde venea de se întâlnea tot tineretul—eram destul de numeroşi în casă: patru fraţi şi două surori. Se declama, se juca teatru dar mai ales se făcea muzică. Deseori, vara se auzea din celalt capăt al satului cântându-se în cor. Şi atunci lumea zicea: *„Trebue să fie la Loşacov"*. Se mai spunea deasemenea: *„In casa Loşakov toţi sunt artişti, toţi au talent, chiar şi câinele"*.

Fără a vorbi de „talent", aşa cum îl înţelegem noi ăştia, artişti şi critici, pot spune că într'adevăr în familia noastră toţi aveau aspiraţii artistice şi ambiţia de *„a face artă"*. Tatăl meu — om blând, purtând întotdeauna jachetă şi pălărie tare, jumătate înaltă — era visător şi foarte sensibil „frumosului". Era „un intelectual" al satului — cum i se spunea. Citea ore întregi după care îşi lua balalaica şi cânta nostalgicele romanţe ruseşti şi duioasele doine moldoveneşti. Mai târziu am aflat că făcea versuri pe ascuns. Dar ceeace adora erau imaginile. Predilecţia lui era să desemneze, mai precis, să confecţioneze tablouri pline de dragoste şi simplicitate dar de un diletantism egal de profund şi naiv. Prins de grija de a ne procura cu ce trăi, nu putea să se consacre picturei ca profesionist, ca artist. Căci trăia într'un mediu în care nu putea fi *„artist"*. Dar cu tot respectul şi stima de care se bucura în sat, în fond era considerat tot ca artist şi aceasta din pricina jachetei, a pălăriei tari jumătate înaltă şi a dragostei pentru „poze". In ochii târgoveţilor era un *„Jean de la Lune"* în tot ce are cuvântul mai frumos. De altfel copiii nu erau mai puţin.

— Prin urmare vocaţia nu a fost întâmplătoare.

— Nu: am moştenit-o dela tatăl meu.

Incă copil, educaţia mea artistică s'a început de o manieră oarecum deplorabilă. Căci prima estetică mi-au format-o cromolitografiile cu care tatăl meu îşi făcea o fericire să aştearnă pereţii. Ne având mijloace pentru a cumpăra adevărate tablouri, colecţiona clasicele peisagii napolitane, castele gotice strălucind pe malul Rinului în amurguri romantice sau naturi moarte cu fructe printre cristaluri şi argintărie. „Minuni" pe care tata le privia cu ochi umezi şi le mângâia cu mâni tremurătoare. Bine înţeles că atât eu cât şi fraţii mei admiram şi noi aceste imagini care independent de înduioşetorul lor gust, trezeau în doi doruri nedefinite de altceva şi ne făceau să visăm multe, multe... Laşakov tace. Apoi tresare brusc: liniştea adâncă ne face să ne dăm seamă că susurul samovarului s'a stins.

Cărbuni proaspeţi dispar, din soba de tuci emaillat pe gâtul de argint vechi al samovarului. Aprinzând o ţigare şi reluându-şi locul în fotoliul din faţa jarului răscolit, Loşakov reînoadă firul.

— Inclinarea noastră a tuturor — dacă vrei şi soarta — s'a precizat şi hotărât din primii ani ai adolescenţei. Fraţii şi surorile mele — care şi ei desemnau, toţi—aveau predilecţie pentru teatru. Eu în primul rând pentru pictură. Deja acopeream foi mari de hârtie cu copii după un album de reproduceri de capo d'opere ale pictorilor veneţieni şi ruşi. Curând apoi m'am prezentat — cu foarte puţine şanse de trecere, neavând nici o protecţie — la concursul de admitere al şcoalei de Bele Arte din Odessa. Când a primit scrisoarea prin care-l vesteam să am reuşit, tata nu putea citi de lacrimi. Poate o dovadă în plus că era adânc artist.

Iată-mă deci la şcoală. Perioadă senină, poate prea calmă. Nu sunt turmentat în nici un fel. Imi ţineam un rang destul de însemnat printre colegii mei cu care eram la acelaş nivel în ce privea concepţiile artistice şi desvoltarea intelectuală. Eram toţi foarte potoliţi. Nu făcea nimeni revoluţie şi nici nu ne gândeam să descoperim America.

Urmăm indicaţiile profesorilor. Toţi avem aceeaşi ambiţie: să ne apropiem maniera largă a lui Repin — gloria naţională rusă de atunci, foarte contestat astăzi de generaţia mea. De asemenea toţi visăm să mergem în capitală să fim mai aproape de Repin şi atâţi alţii a căror operă o cunoaştem după reproduceri şi cărţi poştale.

Dar isbucneşte răsboiul. In loc de capitală am plecat pe front.

— In cazul acesta răsboiul a fost un bine.

— Desigur că da. Şi încă într'o largă măsură. Totuşi cred că în general şi din punct de vedere al artei lor scriitorii au avut mai mult de profitat decât pictorii fiindcă influenţa enormă a fost în primul rând spirituală.

— A mai fost deci şi o alta?

— Fără îndoială. Dar gândeşte-te în primul rând prin câte ţinuturi diferite ne-a purtat războiul: Galiţia, Polonia de nord, Carpaţii, Ungaria apoi Moldova, Iaşi, Mărăşeşti. Peisagii, costume, fizionomii atât de noi şi variate al căror pitoresc se înregistra în mod mecanic în memorie şi rămâneau acolo în stare latentă. Căci în momentele acelea spiritul era dominat de ororile răsboiului, de oboseală, de foame, şi deseori de frica bestială de moarte.

Răsboiul mi se pare lung, interminabil; totul se rezumă în dorinţa nemărginită şi unică a unui pat curat în care să pot dormi zile întregi neturburat.

— Deja primele manifestări ale „nelinistei".

— Poate. Dar manifestări „à rebours". Căci eram prea calm şi indiferent faţă de toate, atât faţă de pictură cât şi de revoluţie pe care o presimţeam că avea sau ar fi trebuit să aibă, ceva frumos, dar care nu îmi inspira nici un fel de căldură. La sfârşitul războiului m'am întors acasă, în chip de vlăjgan bine legat şi chipeş în uniforma militară care, închipue-ţi, avea încă mare succes la femei. Nici urmă de artist în mine. Ce aveam să fac în viaţă de aci înainte? Am încercat să pictez. Imposibil. Pânzele erau atât de întunecate încât mă înspăimântam. Ce se făcuseră culorile violente pe care le imprimase retinei războiul? Pete de roşu de sânge, luminile verzi şi galbene ale rachetelor noaptea, albastrul şi cenuşiul uniformelor şi mai ales multicolorele costume cracoviene şi moldoveneşti? Nu a mai rămas deci nimic? Zut! Şi am aruncat într'un colţ paleta şi pensulele. In ciuda însă a oboselei lăsată de războ, a sentimentului puţinei valori pe care o are o viaţă omenească, a obicinuinţei de a vedea sfârtecându-se şi dispărând atâtea trupuri tinere şi vânjoase, păstram încă un fel de inconştientă dragoste pentru tot ce e vital într'un corp frumos, bine legat şi armonios împlinit. Şi fără să ştiu sau să mă întreb unde aveau să mă conducă toate acestea, m'am apucat să fac sport cu frenezie. Un sport însă care s'a apropiat repede de gimnastică şi chiar dans ritmic. Am adunat toţi tinerii, fete şi băeţi din sat, am constituit un club sportiv şi zilnic făceam ore întregi exerciţii şi încercări de a găsi mişcări, figuri şi grupuri cât mai armonioase şi de elegantă supleţe. Fiecare manifestaţie sportivă pe care o dădeam în public era o mare sărbătoare pentru sat.

Se spunea cu convingere: e frumos. Şi într'adevăr era frumos. Toate acestea pentru a sublinia redeşteptarea lentă, oarbă a tot ce era iremediabil artist în mine. Fără să-mi dau seama, cream „frumos" în jurul meu, din nevoia simţului plastic de a deslănţui imaginaţia.

Puţin câte puţin redeveneam pictor. Când am înţeles aceasta, nu am mai ezitat. Am plecat la Paris. Iarăşi şcoala, profesorii etc. Perioadă analoagă celei dela Odessa. Căci era aceeaş aplicare calmă şi plată de a lucra cum voiau şi învăţau maeştrii, fără nici un suflu mai proaspăt şi larg. Curând producţia celor mai eminenţi dintre colegi mi se păru fadă, inutilă, săracă. Atunci începui să-mi dau seama că estetica mea dinainte de răsboi nu mai avea nici o valoare pentru mine, că ceva se sdruncinase. Atunci a isbucnit criza.

Loşakov se ridică şi micşorează puţin flacăra lampii ce începea să fileze, apoi măsoară încăperea cufundată în penumbră, cu paşi liniştiţi de om ce a biruit furtuna.

— O! au fost zile grele. Neliniştea vagă, ce nu era decât un preludiu, din timpul răsboiului se preciza, luând conturul cel mai periculos şi istovitor. Ceasuri de completă dizolvare. Să te simţi tu însuţi devenit inutil, devreme ce singurul lucru pentru care te simţeai făcut: arta, ţi se pare şi ea inutilă. Nu mai făceam sport, lâncezeam şi simţeam cum dezordinea morală începe să devie şi fizică.

In timpul luptelor depe front învăţasem însă să raţionez rece în momentul pericolului. Şi cu cât pericolul era mai mare, cu atât mă dominam mai tare. Ei bine, lucrul mi-a servit. Am luat boul de coarne şi am învins. Cum? In primul rând observând unele indicii. Nu mai credeam în artă, în frumos. Totuşi, vederea întâmplătoare a unui tablou interesant mă făcea să tresar; un articol de critică înjustă faţă de lucruri pe care le admiram mă făcea să mă revolt. Şi mă fascinau baletele Isadorei Duncan şi a elevelor sale, prin tot ce era plastic şi armonios în aceste balete. Deci totul nu era mort în mine. Inţelegând apoi că aerul şcoalei era dăunător pentru mine şi că estetica ei avea nevoe de ventilaţie, am evadat brusc, ducându-mă să văd ce se petrece dincolo de zidurile ei.

Aci începe viaţa unui artist debutant la Paris. Plină de îndoeli, de speranţe, de descurajări, uneori chiar de lipsuri. Dar totuşi viaţă frumoasă fiindcă, în primul rând, liberă. Pentru mulţi însă funestă. Pe unii dintre noi îi duce departe, pe alţii la catastrofă. Ceeace e mai tragic însă este să te învârteşti toată viaţa pe acelaş punct de plecare. Cât despre mine, nu mă întreb unde sunt şi unde am să ajung: lucrez şi atâta tot.

— Care este însă estetica la care ai ajuns personal după ce ai repudiat-o pe aceea a şcoalei.

— Ar fi greu să o precizez. In primul rând sunt convins că adevărata artă este în afară de orice definiţie şi teorie. Orice artă ce are ca punct de plecare o teorie sau teorii este mai mult meşteşug decât artă. O teorie devine repede o închisoare pentru artist şi chiar când el este artist autentic ca André Lhote şi Picasso de pildă.

— Totuşi o orientare generală?

— A, desigur. La început şi poate tocmai prin contrast cu unii foşti colegi ruşi reîntâlniţi în Montparnasse, care se îndreptau spre o artă abstractă şi absurdă, eu m'am îndreptat spre aşa zisa *„pictură literară"*. Nu fiindcă anecdota sau dramaticul mă tentau, ci fiindcă arta aceasta se sprijină în egală măsură pe un fond de sensibilitate, de esenţial omenesc cât pe unul strict pictural. Desigur am suferit influenţe sub care e fatal să cadă o vreme orice tânăr condus de singura sa intuiţie şi de instinct.

In primul rând aceea a câtorva dintre primitivii italieni şi francezi. Influenţe însă de care mă debarasez din ce în ce mai mult fiindcă mă simt îndemnat din ce în ce mai puţin, să privesc la pictura celorlalţi. Mă apropii probabil de maturitate. Sunt totuşi artişti pentru care admiraţia mea rămâne neştirbită; Tiţian, Fragonard, Degas, Gauguin, Van Gogh, Utrillo — cel de altădată, bine înţeles — Derain, Pascin, Othon Friez şi câţiva alţii.

— Debutul?

— La *„Salon d'Automne"* cu două portrete care miroseau încă a şcoală dar care totuşi au fost remarcate de critică — nu însă de critica mare. Apoi am expus la *Independenţi* culegând spicuiri de presă tot mai elogioase. Incepeam tocmai să constat că numele meu reuşeşte să răsbată anonimatul când Statul francez mi-a cumpărat un tablou important pentru unul din muzeele sale. Am expus apoi — ceeace reprezintă însfârşit începutul consacrării — la salonul Tuileriilor, cel mai ermetic şi de mai reală valoare.

— Proecte?

— O expoziţie personală. De aceea de doi ani nici nu am mai expus nimic la nici un salon.

E perioada de asceză necesară înaintea unei prezentări de ansamblu ce trebue să dea o idee globală. Ceeace este însă extrem de...

O bătae în uşe retează scurt fraza.

Un ciclist aduce pneumaticul albastru, minuscul purtător de surprize de ultim moment. Loşakov mă priveşte puţin încurcat. Trebue să pun toată căldura pentru a-l convinge că eu însumi, fiind aşteptat undeva la masă, pneumaticul a fost şi pentru mine un bine venit „deşteptător" de seară.

Pe Rue de Vieux-Pont-de-Sèvres, noaptea aşternuse licărirea nestatornică a felinarelor, sub cerul înstelat de iarnă.

I. IGIROŞIANU

O călătorie în Africa

(Urmare din pag. 8-a)

Kees într'un talent pe care îl admiram eu însumi. Toate încercările de a o desvăţa au fost zadarnice.

Ştia foarte bine să desfacă coşurile ca să fure proviziile şi mai ales laptele, care-i plăcea mult.

Adesea ori am rămas eu flămând. O pedepseam eu însumi. Atunci dispărea o zi întreagă şi nu apărea sub cort decât târziu, noaptea.

Viaţa pe care o duceam la Swellendam, nu se potrivea deloc cu felul meu de a trăi — aşa că imediat ce a fost gata trăsurica cu două roate, mi-am încărcat toată gospodăria şi m'am mutat. Acestea se petreceau la 12 Ianuarie 1782.

După informaţiile culese, m'am îndreptat spre est fără să părăsesc coasta, la o depărtare mică de mare. Fermele nu se întind prea departe de ţărmul mării, oarece preţul scăzut al grâului nu îngădue cheltuelile transporturilor prea mari.

La două mile de aci, trecând aproape de un post al companiei, m'am oprit însfârşit cu toată caravana în pădurea Groot Vaaders bosch.

Pe când îmi număram cânii, am observat că unul lipsea. Era tocmai o căţeluşă preferată, care se numea Rosette. Am întrebat pe servitori dacă au văzut-o pe drum. Unul singur şi-aducea aminte că-i dăduse de mâncare, dar dimineaţa.

După două ore de căutare zadarnică, mi-am împrăştiat toţi servitorii s'o caute în toate părţile. In timpul acesta, eu trăgeam focuri de armă ca s'o vestesc în ce direcţie suntem. Nereuşind nici aşa am hotărît să trimit pe un hotentot călare îndărăt pe drumul parcurs de noi.

Trecuseră patru ore. Eram cu toţii îngrijaţi, când în sfârşit zărim pe hotentot venind în goana calului.

Ducea pe şea în faţă un scaun şi un coş mare. Rosette alerga voioasă înaintea calului. Când m'a zărit, căţeluşa a sărit pe mine, neştiind cum să-şi arate bucuria şi dragostea.

Omul mi-a povestit c'a găsit căţeluşa cam la două mile în urma locului unde ne oprisem. Sta pe marginea drumului, păzind coşul şi scaunul căzute din căruţă.

Auzisem vorbindu-se de credinţa cânilor. Dar eu nu fusesem niciodată martor al unor întâmplări extraordinare. Mărturisesc că povestirea hotentotului m'a mişcat până la lacrimi. Am mângâiat din nou căţeluşa, care după întâmplarea aceasta — mi-a devenit mai dragă. Desigur căţeluşa — dacă n'aş fi găsit-o — ar fi murit de foame sau ar fi căzut în timpul nopţii, pradă celei dintâi fiare sălbatice.

FR. LE VAILLANT

UBALDO BECHERONI

Hipnotism

Pe când eram filosof scriam nuvele bunişoare şi tratam toate subiectele ce-mi cădeau în mână. Imi amintesc foarte bine că odată făcusem o disertaţie şi asupra iluziilor. Iată cum se exprima un personaj simbolic din una din nuvelele mele, pe când sta de vorbă cu Dumnezeu:

— Ce sunt iluziile?

Şi Dumnezeu răspundea:

— Sunt pulberea muritorilor; nesocoteşte-le, dacă vrei să nu mori.

Trecând peste uşurinţa cu care se vorbise despre lucrul acesta atât de însemnat din viaţa noastră, mi se părea că răspunsul era foarte frumos; şi dacă în loc de a-l fi scris, l-aş fi pus în aplicare, aşa cum îl concepusem, astăzi n'aş mai fi însurat şi aş fi ajuns cel mai norocos poet comic din Italia.

Nevasta mea e blondă, plăcută, şireată, într'un cuvânt simpatică. E drept că obişnuinţa ne împiedică să spunem o părere adevărată; dar aceasta nu mă interesează. De vreme ce treisprezece prieteni ai soţiei mele cred aşa, eu nu pot fi de o altă părere. Apoi, nevasta mea nu admite ca cei treisprezece prieteni ai săi să fie contrazişi.

Innainte de a mă însura studiasem mulţi ani materia aceea funambulică numită filosofie. Oamenii de ştiinţă spun că agăţându-te multă vreme de una şi aceiaşi materie, ajungi la sfârşit să fii cuprins de grave turburări nervoase. Eu însă am studiat neîntrerupt, cincisprezece ani, toată acrobatica filosofiei şi n'am avut ocazia să văd că ceeace spun învăţaţii este adevărat; căci, în clipele de răgaz, puţine şi scurte, după încordarea muncii, eram cuprins de cele mai stupide şi mai diverse manii.

Doi ani întregi m'am îndeletnicit cu observarea şi, observând mereu am văzut că toate maniile acelea erau pricinuite de o anumită atitudine psihologică. Dar abia acum, când îndeplinesc profesia de comic, socotesc că timpul cel mai nenorocit din viaţa mea, a fost atunci când mă dedicasem poeziei tragice. A fost timpul cel mai nenorocit, pentrucă mi-a oferit mania hipnotismului; iar hipnotismul m'a făcut să săvârşesc cele mai mari gogomănii.

Nu era un salon care să primească, nu era societate sau grup de prieteni care să pornească în şăgalnice excursii la ţară, ca eu să nu mă agăţ de ei şi să mă dedau la cele mai grozave încercări în domeniul ştiinţelor oculte, şi mai ales în domeniul hipnotismului. Cuvântările mele savante sfârşiau prin experienţe, pe care săvârşindu-le deveneau desigur caraghioase, căci, să vă mărturisesc, n'am ajuns niciodată să adorm cel puţin un puiu, bolnav de encefalită letargică.

Era, fără îndoială o iluzie.

Odată, un domn îmi spusese lămurit că înnainte de a încerca să adorm pe alţii, ar fi bine să caut întâiu să mă deştept eu din somn.

Cei de faţă râdeau; mai ales o blondă foarte vioaie, pe care experimentam în clipa aceea.

Vă spun fără ruşine că vorbele acelui domn m'au făcut să roşesc. Şi poate că l-aş fi pocnit, dacă n'ar fi avut trup de uriaş şi nişte mâni nu mai puţin respectabile. Dar acum, când îndeplinesc profesia de nerod, recunosc în întregime înţelepciunea acelui domn. Ba chiar sunt convins de adevărul cuvintelor lui, încât aş voi ca pe mormântul meu, în locul obişnuitelor epigrafe bombastice, să fie scrise aceste cuvinte:

„Aici odihneşte un biet om, care cuprins într'o zi de mania de-a adormi pe alţii, n'a băgat de seamă, toată viaţa, că avea nevoe el mai întâiu să fie deşteptat".

* * *

După cincisprezece ani risipiţi în studii filosofice şi literare, părinţii mei au găsit cu cale să moară. Am rămas într'o mare încurcătură. Eram singur pe lume şi, ceeace era şi mai rău, rămăsesem fără o para chioară. In vremea aceea tristă am fost nevoit să intru funcţionar.

Ca să fii un bun negustor sau un bun funcţionar, ai nevoie de trei lucruri: sgârcenie, încredere în sine şi ignoranţă.

Când lipseşte una din aceste calităţi, vai de negustorie şi vai de slujbă!

Eu sunt, să vă spun, un om învăţat, nesocotit şi risipitor.

Dar de ce să vă mai vorbesc de timpul cel mai grozav din viaţa mea? Din fericire, un unchiu al meu (negustor foarte bogat de oi) se hotărî să moară tocmai în vremea aceasta nenorocită, lăsându-mi mie toată averea. Hotărîrea lui, am primit-o cu bucurie.

Unchiul meu muri la 31 Decembrie 1928; dar mai înnainte de 30 Iunie al anului următor n'am putut intra în stăpânirea moştenirii ce-mi venea de la bogatul şi nerodul meu unchiu măcelar.

La 30 Iunie, în acest „oraş frumos" era foarte cald: mă gândii să mă duc la mare. Cum mi-a venit ideea asta şi cum m'am hotărît, nu ştiu; dar în luna Julie a anului 1929 mă aflam pe „surâzătoarea plajă a Adriaticei".

Pe *surâzătoarea* plajă a Adriaticei mă cuprinse o mare apatie şi cu toate că eram înconjurat de multe şi graţioase sirene, mă simţeam străin, izolat, plictisit şi mizantrop. Izolarea aceasta, îmi aduse o anumită faimă. Intr'un cuvânt, una din sirenele acelea se lăsă pescuită. Se numea Tatiana Sendrei şi era fiica unui om care purtase odată coroană.

Dar Tatiana n'a ajuns să-mi fie soţie, pentrucă Tatiana era şireată numai pe jumătate. Aventura cu Tatiana se sfârşi printr'un sărut. Şi acum? Sărmană Tatiana Sandrei, unde te mai afli acum?

E ciudat că nu pot să explic mai departe. Când mă gândesc la Tatiana, îmi amintesc cu durere de soţia mea; când îmi amintesc de soţia mea, mă gândesc cu durere la Tatiana. Acum, când îmi licăreşte amintirea soţiei mele, trebue să mă gândesc desigur la Tatiana. Şi... (Ei, şi!) în acest moment mă gândesc anume la Tatiana Sendrei, fiica contelui Achille Sendrei, care purtase coroană.

Dar din toate zilele petrecute cu Tatiana nu-mi aduc aminte decât de ziua sărutului. Celelalte zile mi se par deşerte, absurde, nereale, ca şi când nu le-aş fi trăit. Cum s'a apropiat Tatiana Sendrei de mine? Mister. Imi amintesc doar de ziua sărutului.

In ziua aceea plaja era aproape pustie. Tatiana şi cu mine ne aflam la umbra unei umbrele violete. Tatiana citea nişte poezii moderne. Era, exact, ora două după amiază. Imi simţeam capul greu.

Sgomotul ritmic al valurilor îmi aducea somnul.

La treizeci de metri de noi, o barcă se clătina albă. Priveam marea şi barca, alunecând în meditaţii adânci.

Marea este imensă; dar cerul e şi mai mare...

Voiam să fac comparaţia şi mă uitam la mare. Marea trimetea stropi scânteetori.

Mă gândeam:

„D'Annunzio este mare. Eu laud poezia modernă"...

Tatiana îmi întrerupse uşor meditatia:

— Ce ai?

— Da... e adevărat...

— Imi pari trist...

— Poate... Cine ştie!...

Şi căzui iarăşi în întunecata mea meditare.

— Ţi-e teamă că nu te iubesc? — spuse peste puţin Tatiana Sendrei.

(Continuare în pag. X-a)

— Cine?
— O, Doamne! *Dumneata.*
— Care *dumneata?*
Tatiana se necăji şi adăogă:
— Am înţeles... tu... n'ai curaj... — şi începu iarăşi să citească, nervoasă.
(Ce bine că Tatiana tăcea însfârşit!... E atât de frumoasă marea...)
Un barcagiu îşi văpsise pe jumătate luntrea, iar eu socoteam în minte:
„Dacă barcagiul a văpsit în cinci minute"...
Dar Tatiana nu mă lăsa să cuget mai departe, căci mă întrerupse iar.
— Eşti timid...
— Da... — spun eu — se poate.
— Da — afirmă Tatiana — eşti timid.
De ce nu intri în societatea noastră? Vei deveni mai svelt, ştii... In societatea noastră sunt o mulţime de tineri eleganţi... De ce nu vii cu noi?
Eu mă gândeam:
„Dacă acel barcagiu"...
— Dar ce ai? — exclamă Tatiana. Nu înţelegi?
— Da, Tatiana Sendrei, înţeleg...
— Şi atunci? de ce nu răspunzi? Vrei să intri în societatea noastră?
— Da, Tatiana Sendrei!...
— Imi promiţi?
— Iţi promit.
— Mâine?
— Mâine.
Şi mă gândeam:
„Dacă barcagiul acela a văpsit în cinci minute"...
Dar nici acum n'am ajuns să-mi sfârşesc calculul mintal căci o privire plină de adâncă duioşie îmi pătrunse întreaga fiinţă şi o gură caldă, pasionată se lipi de buzele mele. Eram în starea aceea de apatie, aşa că am lăsat-o...
După ce mă sărutase astfel, Tatiana căzu obosită pe scaunul de nuele şi privi marea, imensă, fără corăbii, însorită...
Iar eu am putut însfârşit să îndeplinesc calculul meu mintal, şi să-mi pun următoarea problemă:
„Dacă barcagiul a văpsit în cinci minute o jumătate de metru patrat din suprafaţă, cât timp îi va mai trebui pentru a văpsi restul, presupunând că întreaga suprafaţă ce avea de văpsit era de patru metri patraţi?"...
Aceasta este istoria sărutului Tatianei Sendrei, care, nefiind îndeajuns de şireată, n'a ajuns să-mi fie soţie.

* * *

Tatiana Sendrei era o femee puţin şireată. De altfel, dacă nu m'ar fi silit să petrec în societatea ei veselă, distrat cum eram pe atunci, aş fi luat-o negreşit de soţie. Dar intrai în societatea ei şi mă pierdui în aceasta, pierzând-o şi pe ea.
Clipele de odihnă la mare devin ceasuri întregi. Ca să se scurgă mai repede, am recurs la hipnotism. Şi... (tremur numai când mă gândesc!) după multe şi inutile încercări mi-am găsit un *subiect.*
Subiectul meu era Elena Valeria Fortunati, sora unui boxeur puternic. Femeea aceasta era foarte liberă; dar scrisorile pe care le primea în fiecare zi aproape, purtau adresa aceasta:
„Domnişoarei"... Aşa dar nu putea fi îndoială asupra cinstei ei.
Elena Valeria Fortunati nu era frumoasă, dar era blondă, şmecheră şi simpatică. Ceeace însemna că era un bun subiect.
Nu trebuia decât s'o privesc câteva clipe în ochi pentruca ea să-şi piardă cu totul voinţa şi să asculte poruncile mele.
Pe plajă râdeau toţi. Elena Valeria Fortunati era distracţia societăţii noastre. Cât de mult am petrecut în anul acela! Ce minunat subiect era Elena Valeria Fortunati! Când se afla în stare somnambulică, nu-şi mai dădea seama de nimic. Când o atingeam pe obraz, şi se deştepta, rămânea uimită, se uita fix la asistenţii înveseliţi şi întreba încet:
— Ce am făcut?
Ah, ce subiect! ce subiect era Elena Valeria Fortunati!

* * *

Numărul doi e socotit de mine ca un număr tragic. Nu rostesc şi nici nu scriu acest număr fără consemnele rituale.
Ziua în care m'am pierdut a fost *două* August, eram *doi* (Elena Valeria Fortunati şi eu), exact la orele *două* după prânz: am fost *doi* cei care am îndeplinit fapta grozavă, şi... am rămas numai *unul* să plâng toate urmările.
Şi 'n ziua aceea mă durea capul. Şi în ziua aceea marea era imensă şi luminată tot aşa de soare. Elena citea versuri moderne din cartea ei. Amândoi şedeam pe scaunul roşu de nuele, la umbra umbrelei violete. Nisipul ardea, iar valurile murmurau atât de dulce, izbindu-se de mal, şi invitau la somn...
Dar în ziua aceea nu mă mai cufundai în întunecate cugetări şi avui curajul să observ că Elena Valeria Fortunati nu era atât de urâtă cum îmi păruse la prima vedere...
— Valeria — îi spusei — întrerupând tăcerea care ne înconjura. Valeria, mi se pare că ai început să-mi placi...
Valeria Fortunati ridcă capul şi-mi spuse:
— Da?... Dar ia seama: e primejdios!
— Şi de ce-i primejdios?
— Pentrucă fratele meu, boxeurul, nu admite... anumite lucruri...
Am tăcut, dar mă gândeam:
„Şi tu ai să fii atât de proastă să spui fratelui tău că!.... (Ei, şi ce dacă ar fi spus!...). Dar am întrerupt şirul acestor gânduri.
După obiceiul meu, de a merge cu imaginaţia departe, m'am convins că aş fi putut s'o am pe Valeria Fortunati, fără ca ea sau fratele ei să fi băgat de seamă.
Dar fantezia mea este vecinic nesatisfăcută, dacă nu capătă o realizare. Şi începui repede să mă gândesc, oare cum s'ar fi putut ca Elena Valeria Fortunati să fie a mea, fără ca ea sau fratele ei să fi observat.
Ideea amăgitoare îmi trecu iute prin minte: *„hipnotismul"*. Eram gata să isbucnesc, dar îmi spusei: „linişteşte-te".
Şi întorcându-mă spre Elena, îi spusei tare:
— Eleno, uită-te drept în ochii mei!
Elena mă privi şi căzu numaidecât sub puterea ochilor mei.
Atunci, cu acelaş ton, am continuat:
— Elena Valeria Fortunati, urmează-mă în cabina mea!
Se întâmplă însă ceva curios. Elena tresări, ţipă, se ridică şi o luă la goană. Lucrul s'a petrecut atât de repede, încât n'am aflat atunci (şi nici mai târziu) unde s'a dus.
Am rămas singur. Marea respira liniştită. Nisipul fugea. Eram uimit. In nicio carte de ştiinţe oculte nu aflasem un caz ca acesta. Dar când ridicai capul, Elena Valeria Fortunati se afla iarăşi în faţa mea. Căzusem parcă din nori, dar nu m'am dat învins. Ba am strigat mai tare ca 'nainte:
— Elena, urmează-mă în cabină.
Ca o automată, Elena Valeria Fortunati veni după mine, supusă. In cabină îi mai dădui şi alte ordine, pe care ea le îndeplini întocmai-întocmai.
Insfârşit, tocmai când nu mai eram în stare să dau vr'un ordin şi nici Valeria nu mai putea primi altele, se întâmplă ceva extraordinar. O bubuitură în uşă... Uşa căzu şi... ţeapăn, în prag, îmi apăru mie, uriaşul frate al Elenei Valeria Fortunati. Vă mărturisesc că nu prea mă simţeam bine. Gândul meu dintâi fu acesta: „are să mă omoare!" Şi mă mai gândeam, cu durere, la soarta Elenei, care trebuia să moară cu mine, căci nimeni, afară de mine, n'ar fi fost în stare s'o deştepte din hipnoză.
Pe când mă gândeam la aceasta, boxeurul uriaş înnainta... cu pumnul întins...
— Nu, nu! — strigă Elena, aruncându-se în faţa fratelui ei. — Nu, nu!
Domnul Ferdinand este un om de onoare şi va repara... Iartă-l! va repara!...
Eu mă gândeam:
— Dacă aş avea un revolver... — Şi-mi îndreptai mâna spre buzunar. — Nu aveam însă buzunare.
In timpul acesta, pumnul lui Giorgio Fortunati se ridicase ameninţător deasupra capului meu.
Atunci exclamai, repede, fără să-mi dau seama:
— Da, da!
Şi mă gândeam: „De-aş avea un revolver".
Boxeurul strigă:
— Ai auzit?
— Da, da! — am rostit înfiorat.
Şi mereu mă gândeam: „Dacă aveam un revolver!"
Giorgio Paolo Fortunati se însenină, zâmbi amabil, se prezentă, se înclină apoi, şi ieşi.

* * *

Soţia mea se numeşte Elena Valeria Fortunati; este blondă, şmecheră, amabilă, simpatică şi foarte bună de hipnotizat. Eu cred că cei treisprezece amici ai nevestei mele sunt treisprezece hipnotizatori. De altfel am auzit-o de multe ori pe dulcea mea jumătate rostind aceste cuvinte tragice, din cealaltă odae: *„Dar ce făceam oare?"*
Un alt fapt, neexplicabil. De ce oare în ziua aceea, când am fost surprinşi, soţia mea n'a spus, ca de obiceiu: *Ce făceam oare?* Mister. Dar dacă în aceasta n'ar fi mister, hipnotismul ar înceta de a mai fi o ştiinţă ocultă. Să nu mai mă întreb. Să trec mai departe.
Iluziile sunt pulberea muritorilor. Iluziile dau oamenilor nesfârşite nenorociri. Sunt atât de convins de asta, încât pe mormântul meu, în locul obişnuitelor epigrafe bombastice, aş voi să se scrie aşa:
„Aici odihneşte un biet om, care cuprins într'o zi de mania de-a adormi pe alţii, n'a văzut, viaţa întreagă, că avea nevoe el mai întâiu să fie deşteptat".

Din italieneşte de C. N. NEGOIŢA-BRAILA

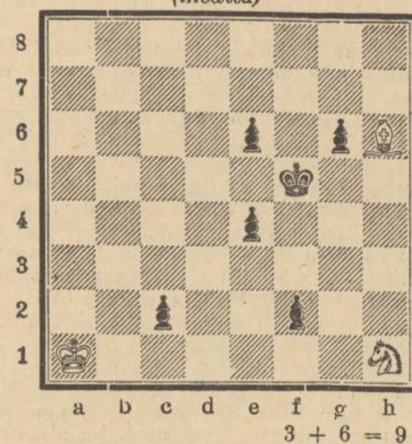
„Aş vrea să ştiu"

MAX C. — Craiova
Ce deosebire este între „cronica" şi „critica" literară ?
„Cronica" literară, ca şi cea dramatică, politică, etc. este mai mult o trecere în revistă a evenimentelor, desfăşurate într'un interval de timp anumit, pe când „critica" studiază realizările din diferitele domenii, printr'un unghiu mai larg şi mai puţin subordonat contingenţelor imediate ale timpului.
LIVIU F. — Loco
Care sunt cele mai bune romane istorice din literatura mondială?
Cele mai cunoscute sunt: *„Quo Vadis"* de *Sienkewicz*, *„Salambô"* de *Flaubert* şi *„Ultimele zile ale Pompeiului"* de *Bullwer Lytton.*
GR. MARCU — Cluj.
Ce se înţelege prin electrocultură ?
După cum indică şi numele, „electrocultura" îşi propune să aplice în cultura solului, procedee bazate pe utilizările electricităţii.
Aceste procedee n'au nimic deaface cu maşinile agricole acţionate prin electromotoare, ci se referă numai la fertilizarea solului prin acţiunea căldurii recuperată din electricitatea atmosferică, graţie unor dispozitive speciale montate în grădini şi pe ogoare.
S'a observat astfel că plantele, fructele şi legumele dobândesc o creştere şi o desvoltare neobişnuită pe terenurile astfel tratate.
UN CITITOR CURIOS — Loco
a) *Care sunt ţările cu cea mai mare producţie de stupefiante: cocaină şi morfină ?*
Producţia cocainei o au următoarele ţări (în ordine descrescătoare): Germania, Statele-Unite, Japonia, Franţa şi Elveţia.
In ceiace priveşte producţia morfinei, ordinea este: Germania, Franţa, Anglia, Elveţia şi Japonia.
b) *Ce este gastrofotografia?*
Gastrofotografia este un procedeu cu totul modern de a fotografia interiorul stomacului unui pacient, introducând dealungul tubului său digestiv un tub flexibil şi subţire de cauciuc.
Aparatul folosit, denumit *„gastrofotor"*, a fost înlocuit de curând de doi savanţi vienezi: un medic şi un inginer. El cuprinde două părţi esenţiale: sonda-cameră şi transformatorul. Prima e prevăzută cu o lampă ce furnizează în timp de 1/120 dintr'o secundă o iluminare de 20.000 lumânări şi 4 obiective, de mărimea găurii unui ac de cusut. Transformatorul produce o tensiune de 450 volţi şi trimite un curent electric în lampă, în clipa când operatorul apasă un mic buton la capătul exterior al tubului de cauciuc. Citirea fotografiilor astfel obţinute e foarte delicată şi deosebit de preţioasă pentru diagnosticul medical. Ea permite adeseori descoperirea unor ulcere şi tumori stomacale, care ar fi foarte dificile de constatat prin procedeele obişnuite.

Cronica Şahului

PROBLEMA No. 542

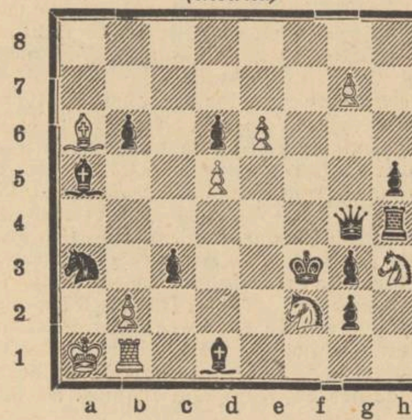
de **S. Herland**, Bucureşti.
(inedită)

3 + 6 = 9
Mat ajutor în 4 mutări.

PROBLEMA No. 543

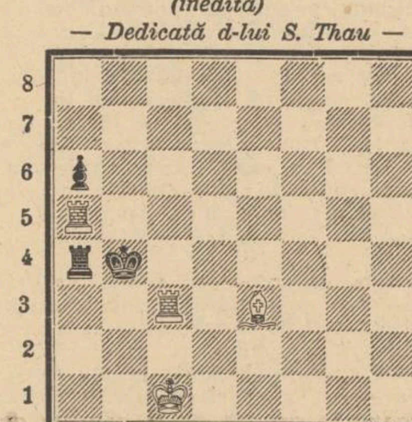
de **G. Paros**, Budapesta.
(inedită)

9 + 12 = 21
Mat ajutor în 2 mutări.

PROBLEMA No. 544

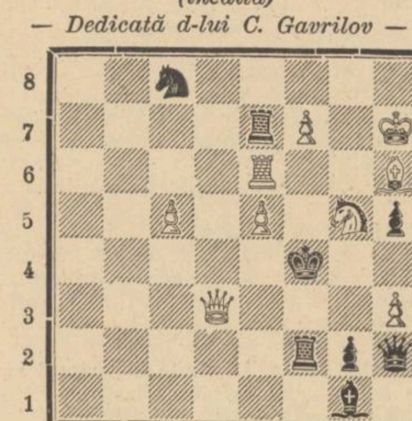
de **S. Fuhlendorf**, Altona
(inedită)
— Dedicată d-lui S. Thau —

4 + 3 = 7
Mat ajutor în 2 mutări.

PROBLEMA No. 545

de **A. F. Ianovcic**, Soroca.
(inedită)
— Dedicată d-lui C. Gavrilov —

9 + 8 = 17
Mat în 2 mutări.

P. I. NEGREANU.
S. THAU.

COPIII SILITORI ŞI CUMINŢI
TREBUESC RĂSPLĂTIŢI

Oferiţi-le cărţi frumoase, instructive şi folositoare :

Neaţă în Africa . . . . „ 30
Corina în vacanţă . . . . „ 35
Prima călătorie în lumea basmelor de Selma Lagerlöf, laureată a premiului Nobel „ 80
A doua călătorie în lumea basmelor de Selma Lagerlöf . . . . „ 80
Haplea la şcoală de Moş Nae . . . . . „ 40
Jucării de Moş Grigore Sfătosu . . . . . „ 25
Moara Piticilor (povestiri) . . . . . . „ 40
Isprăviile lui Mirică Piţigoi . . . . . . „ 20
Păsărică, draga mea . . . . „ 40
Povestiri pentru copii de L. Tolstoi, trad. de A. Toma . . . . „ 60
Haplea în străinătate de Moş Nae . . . . „ 50
Poveşti cu noroc de Ali-Baba . . . . . „ 80
Iconiţa Zorinei de C. Manolache . . . . „ 30
Jerfa Lilianei de N. Batzaria . . . . . . „ 60
Familia lui Chiţ-Chiţ (teatru pentru copii) de Ion Pas . . . . „ 50
Ursulică, romanul unui căţel năzdrăvan de P. Ghiaţă-I. Rotaru . . . . „ 40
Glume pentru copii de Horia Prundu-Petre Cetină . . . . „ 30
Cărticica păsărilor şi animalelor de Ion Cireşu . . . . „ 30
Inelul pierdut . . . . „ 40
Irozii de Anton Pan . . . . „ 20

Toate volumele sunt tipărite pe hârtie velină şi conţin numeroase desene în culori.
De vânzare la toate librăriile din ţară.

Cronica cinematografică

Filmele de Moş Ajun

Toată concepţia şi viaţa cinematografului — din embrion până la uzarea unui film — se bazează pe negustorie. Societăţile mari şi bănoase, cu producătorii lor de filme, n'au alt scop — când aruncă milioane în întreprinderile lor — decât realizarea unui cât mai fabulos câştig. Gândul că lezează arta şi morala nu-i supără pe aceşti cămătari nici cât urticarea insectelor celor mai benin pişcătoare. Insensibili la stridenţele cele mai acute, fabrică, printr'o reclamă hiperbolică, aureolă de nobleţe astrală unor stele răsărite în umbra dubioasă a bordelurilor, în gunoiul fermelor din Far-West, sau în boxele circurilor ambulante; filmează pe *Villon* în America, în limba yankee, după un scenariu englez complet fals; *fraţii Karamazof* sunt nemţi sadea şi bietul *Marius,* autenticul marsiliez, decum depăşeşte graniţa franceză, se metamorfozează în conaţional de-al lui Hitler. *Deutschland über alles* prin film nu este o utopie ca formula politico- social- economică. America doar să mai opue rezistenţă, dar, cu scursorile ce ne vin de acolo, idealul german poate fi liniştit.
Justiţia europeană n'o fi ea chiar invulnerabilă, dar oricum, până în prezent stă pe un soclu destul de înalt; de ce să-şi otrăvească privirea — şi poate sufletul! căci putregaiul moral se propagă uşor — cu spectacolul descompunerii organului justiţiar din patria lui Capone?
Aţi văzut *Carcera femeilor* care, actualmente, rulează la Select; şi nu de mult, aţi văzut cu aceeaşi Silvia Sidney — specializată în gen — *Străzile oraşului?* Cu tot finalul, convertit spre morală, al acestor două (şi multe alte) filme, simţi precis că în lumea nouă a celor două Americi (plus anexele) armata contrabandiştilor şi a criminalilor, să-i zicem cum îi zic ei: armata gangsterilor — e o forţă, o iarbă rea în plină dezvoltare. Aşa dar, Europa să mai şi plătească bir filmului american ca să importe o sământă rea pentru solul ei moral? Nu e asta o prostie, dacă nu o crimă?
Şi asemenea resturi americane — desigur filme ieftine — sunt aduse de negustorii români la începutul vacanţelor şcolare, când tot tineretul cu suflet slab, impresionabil, năvăleşte la hrana, otrăvită, a cinematografului. Să stai apoi să priveşti, cu jale, la jocul copiilor noştri de-a Capone şi de-a femeile din închisori, cu strâmbături isterice, răutăţi paranoice şi răsbunări perverse!
A existat oare la noi, sau s'a descompus înainte de a lua fiinţă, o comisie de control a filmelor? — A existat ori nu — n'am idee — dar dacă a fost, rodul acestui control nu s'a văzut până în prezent şi — lăsată la alegerea negustorească a proprietarilor de cinematografe — prezentarea filmelor pe ecranele noastre devine un adevărat dezastru.
Filmele de Moş-Ajun (la fel şi cele de Paşti) sunt totdeauna cea mai proastă marfă ce se importă la noi. Publicul n'are încotro: de sărbători dă năvală în sălile de spectacol; deci i se poate servi orice.
Astfel, *Cinema Select,* contrar numelui pe care-l arborează, prezintă săptămâna aceasta viaţa selectă a răufăcătorilor din penitenciarele americane: *Rio* afişează un titlu în foarte vagă legătură cu subiectul, filmul „Edelweiss". De unde te-ai aştepta să asişti la o viaţă complet retrasă de sbuciumul lumii, această existenţă e plină de frământări şi viforniţe, iar mai apoi, termină prin a se coborî din înalta izolare în câmpia plată şi comună a celorlalte vieţi. Şi ce joc zaharisit şi zemos la toţi artiştii! S'ar zice că e un exemplar lent şi iritant al filmului ante sau imediat postbelic.
Dar pocinogul *Doamnei care şi-a pierdut rochiţa* la Capitol şi Roxi? Indecentul, dacă e spiritual, mai are o slabă scuză, dar când indecentul e anost, nu mai merită iertare. Şi totuşi, la această rochiţă a doamnei pierdute, sala, inepta sală a spectatorilor inculţi, sala făcea haz de vorba împleticită şi de mersul deşuchiat al unui pierde-vară beat şi era emoţionată de tentativa de seducţie a Liliei Damita, greu şi cu zăduf realizată asupra unui don juan pe cât de gogoman, pe atât de schilav şi urît; iar acest proces de ieftină şi banală emoţie se petrecea în cadrul unei Veneţii ciuntite de farmecul ei adevărat, fiindcă colţul ales pentru provocarea crizei sentimentale se mărginea într'un petec de terasă, un balcon, o cameră de hotel şi o punte pe care suspinau florărese în braţe de plutonieri cel mult reangajaţi.
Filme de Moş-Ajun, filme pentru copii! Aspecte de viaţă vulgară şi de ieftin sentimentalism! Iată darul cinematografului în ajunul Naşterii marelui Renăscător moral!
In lumea largă şi bănoasă a cinematografiei, nimeni nu s'a gândit la o bucurie curată pentru copii, nimeni n'a extras scenarii după o *Pasăre Albastră,* o *Albă ca Zăpada,* o *Pisică Albă* sau după *Tinereţe fără bătrâneţe, Făt-Frumos fiul de 'mpărat cu noroc la vânat, Cap de Aur* şi câte alte comori din minunea basmelor neprihănite, pline de înţeles şi farmec. Să cred în succes, aş da un anunţ în toate ziarele din lume: *Se caută un negustor bogat, inteligent şi bun ca un bunic, pentru întemeierea Filmului Tinerimii...* şi poate ar răsări de undeva un Moş-Crăciun al cinematografului.

ZOE VERBICEANU

A apărut **Ediţia I-a**
IN PREAJMA REVOLUŢIEI
LUTUL...
roman de C. STERE
Editura „Adeverul" S.A. Preţul Lei 80

Cărţi şi Reviste

GASTON BATY ET RENÉ CHAVANCE: Vie de l'Art théâtrale
Edit. Plon — 25 fr.

Nu se poate spune că literatura a fost vitregă cu subiectul pe care-l oferă drama şi teatrul. Numai în franţuzeşte au apărut câteva lucrări, printre care trebue să menţionăm „Le Théâtre sous la III-e République" a lui Antoine.

Dar cărţile referitoare la teatru — aşa cum arată şi Gaston Baty în introducerea cărţii sale — au tratat laturi speciale ale problemei. Acum câţiva ani, d. Paraf a semnat o lucrare intitulată „Le métier du théâtre" în care aveau loc foarte puţin autorii dramatici, într'o măsură oarecare actorii, dar se oprea cu deosebire la directorii de scenă decoratori, peruchieri, electricieni, etc. O altă serie de scrieri cu aceeaşi temă: a teatrului, vorbiau fie de dramaturgi, fie de actori, fie că erau pur şi simplu memoriile câtorva iluştri oameni de teatru (cum au fost amintirile lui Gémier, Antoine şi Lugn-Poë).

Lucrarea d-lor Gaston Baty şi René Chavance este altceva, fără să fie cu totul altceva, deoarece se învârteşte în jurul aceleaşi probleme.

Intrucât primul semnatar al acestei „Vie de l'Art théâtrale" este unul din cei mai vestiţi oameni de teatru ai Franţei contimporane, ar părea că lucrarea aceasta va să povestească micile şi marile intrigi ale teatrului francez.

Cetitorii care aşteaptă acest lucru din partea celor doi autori — în special dela cel dintâi, care-i mai cunoscut — să renunţe din capul locului la lectura acestei cărţi atât de bogată şi interesantă.

„Vie de l'Art théâtrale" este istoria „dela origini până în zilele noastre" a teatrului universal. Primul capitol al cărţii este inaugurat de *Miracolul grec*, iar cel din urmă capitol e închinat lui *Stanislavschi* şi lui *Reinhardt*.

După ce autorii fac descripţia istorică şi critică a teatrului antic, cu rezonanţele-i eterne, nu de tehnică, dar de atmosferă dramatică, închină un capitol teatrului din primele epoci creştine. Inscenările primitive şi atât de pitoreşti din această epocă, sânt reeditate de d-nii Baty şi Chavance, nu numai cu competinţa istoricului documentat sau a criticului obiectiv şi luminat, ci cu înţelegerea de care sânt capabili doi oameni de teatru. Misterele medievale reînvie aici cu ceeace au etern întrânsele, şi autorii ştiu să stabilească aportul teatrului medieval la activitatea teatrală modernă.

Epoca humanismului şi a reformei, cu deosebire în Italia, este urmărită deasemenea cu o bogată documentaţie.

După „miracolul elizabetan" unde apare Shakespeare şi după „le Classicisme à la française" (Molière, Corneille, Racine), d-nii Baty şi Chavance fac o incursiune în „romantismul şi realismul" teatral, ca să-şi încheie lucrarea cu un capitol important, anume „Răscruce".

De notat este că această lucrare nu face numai istoria dramei, ci înseamnă şi desvoltarea, evoluţia tehnicei scenice.

Ultimul capitol vorbeşte despre nesiguranţele teatrului contimporan, dar autorii, întemeiaţi pe întreaga istorie a teatrului, pe care au făcut-o mai înainte, decretează, în chip logic şi just, că „sufletul teatrului rămâne nemuritor" în ciuda incertitudinilor de azi.

Recomandăm „la Vie de l'Art théâtrale" actorilor noştri şi elevilor de Conservator. Documentarea bogată a cărţii le va fi de mare folos.

Doi autori germani, favoriţii Londrei

Aceştia sunt Leon Feuchtwanger şi Vicky Baum. Operele lor au fost traduse în limba engleză de cum au apărut. Iar acum în urmă *Iosephus*, al lui Leon Feuchtwanger şi *Helene* al Vicky-ei Baum sunt considerate ca *best seller* în librăria engleză. Calităţile pe care le apreciază publicul englez în aceste cărţi nu sunt atât calităţile lor literare, ci mai mult faptul că sunt extrem de libere şi apoi sunt „exciting", aţâţătoare.

„Iosephus" e intitulat în nemţeşte „*Der Judische Krieg*". Prima parte care ţine cam a cincea parte din cartea destul de voluminoasă descrie călătoria lui Iosephus la Roma pentru a scăpa doi prizonieri, închişi în condiţii oribile, pentru o faptă de care nu erau vinovaţi. Această parte e foarte plicticoasă deşi e scrisă destul de bine şi are câteva detalii care aruncă o vie lumină, din când în când, asupra caracterelor şi situaaţiilor, dar acţiunea e foarte înceată.

După întoarcerea în Galilea acţiunea începe să se complice şi o mulţime de lucruri încep a se întâmpla. De altfel ceeace a făcut succesul lui Feuchtwanger în Anglia cu „Jew Süss" a fost tocmai potopul acela furtunatec de fapte şi întâmplări, atât de grozav şi de antrenant. Toate amănunţimile politicii iudaice şi romane, toate intrigile, coteriile, clicele şi partidele, sunt străbătute în sus şi în jos, expuse şi lămurite. Extremiştii politicii naţionale iudee provoacă şi pun în acţiune Roma. Vespasian se hotărăşte să-i supună şi asediul poziţiei Jotapat, pe care o apără eroic Iosephus este o prea reuşită povestire de războiu, crudă, puternică, rapidă: Iosephus, învins cade în robia Romanilor, dar se salvează printr'o profeţie: Vespasian este omul ales să fie Messia, iar el Iosephus, e destinat să-l ajute a împlini această voinţă a lui Dumnezeu. Urmează o evocare a epocei cezariene, un mariaj forţat cu o sclavă evree care fusese favorita lui Vespasian, căpătarea dreptului de a o repudia printr'o aspră penitenţă, şi în sfârşit iarăşi un epizod epic de mare dramatism, asediul Ierusalimului şi dărâmarea templului. Ca roman spectaculos şi cronică a vremurilor se poate socoti această operă a lui Feuchtwanger, destul de reuşită. Caracterele şi în special Iosephus, nu se ţin câtuşi de puţin. Nu sunt construite ca să aibă o unitate şi o consecvenţă, în complicata lor manifestare, dar mai ales nu au viaţă, nu se vădesc prin fapte trăite, ci numai prin epitetele pe care le dă autorul.

Vicky Baum al cărei roman şi piesa de teatru, scoasă din acel roman „Hotel Central" a avut un atât de mare succes la Paris anul trecut, a scris de data aceasta dureroasa poveste a unei studente sărace, de o sensibilitate excesivă, sortită unei munci istovitoare şi foarte nenorocită. De altfel sunt prea multe nenorociri în acest roman şi o atmosferă absolut nerespirabilă. Trei sinucideri (neizbutite) ameninţări cu moartea, rece desfrâu patologic, mutilaţii chirurgicale, avorturi, boli lumeşti, cancer la stomah. Cel puţin dacă mersul acesta din oroare în oroare ar fi condus acţiunea romanului la o culme tragică. Dar sfârşitul e o întoarcere a soartei care concurează cu sfârşitul pieselor de cinema. Şi cu toate aceste critici, cu tot sentimentul că romanul e fals ca viaţă şi ca artă, este în el un dar de a antrena cititorul dela o acţiune la alta, o putere însufleţită de a înjgheba povestirea care cucereşte şi explică marele său succes în publicul cititor.

Spre viaţa câmpenească

Romanul parizian, care a înflorit timp de o treime de secol şi chiar mai mult, a pierdut mult din faimă, fără a mai vorbi de romanul poliţist, aşa de gustat astăzi, dar care n'aparţine propriu zis literaturii, — romanul exotic a cucerit (pentru câtă vreme?) favoarea publicului, care s'a reîntors la viaţa câmpenească.

George Lecomte s'a reîntors la această viaţă, dacă în adevăr s'a îndepărtat vre-odată, cu toate romanele sale: „Cartons verts", „Les valets", „les Hannetons de Paris", etc., care n'au nimic specific parizian şi chiar cu „Forces d'Amour".

Nimic mai natural de altfel.

Lecomte e îndrăgostit de Provenţa, pe care o cunoaşte şi-o înţelege, Provenţa-i dă subiecte dragi, cu care se simte în perfectă înţelegere.

Noua sa carte e un studiu al regiunii, al unui oraş de importanţă mijlocie situat undeva în munţii Jura sau pe Ron, între Lyon sau Dijon, de exemplu. Opera sa e consacrată studierii unui tip şi a unui mediu, a unui provincial care, după ce-a trăit un timp la Paris şi care ar putea să-şi continue viaţa acolo, preferă să se întoarcă în orăşelul său natal; — studiul reacţiunii mediului asupra acestui tip şi reciproc.

Titlul lucrării nu te face să bănueşti dintr'odată subiectul. Oprindu-te undeva ai putea da cu totul alt înţeles acţiunii care urmează.

Cu ce scop şi prin ce împrejurare se arată doctorul Hoël Fondre sub o mască cu totul deosebită de adevărata sa înfăţişare? Probabil că nici el însuşi nu ştie să-şi explice atitudinea-i ciudată.

Dar personagiul închipuit de el, după ce a reuşit să mire şi să displacă, nu se mărgineşte să-şi îndepărteze simpatiile şi să răstoarne valorile sociale. Târât în tot felul de încurcături, prin contrariul firii sale adevărate, Fondre devine prizonierul propriei sale minciuni, victima sa.

El refuză prietenii şi simpatii ce i se oferă, fără să-şi câştige altele noui şi'n cele din urmă moare în singurătate şi renegare generală.

Aceasta e tema lui Georges Lecomte. Ea ar putea fi dureroasă, tragică.

Lecomte însă o tratează, şi nu fără dreptate, cu o bonomie glumeaţă, acea ironie viguroasă în care excelează ca şi în a construi decorul şi a modela fizionomiile.

O figură centrală, în jurul căreia se mişcă personagiile de pe planul al doilea; un fond foarte reliefat şi colorat; o unitate armonioasă printr'o diversitate bine alcătuită, — iată secretul tuturor operelor frumoase.

CRONICA LITERARA

I. A. Bassarabescu, Ion Minulescu, Damian Stănoiu

Au apărut în ultima vreme atâtea cărţi bune, încât ne vedem deodată în faţa unui vraf de cărţi, cu îndatorirea morală de a le recenza. Dar fiindcă tratând despre fiecare în parte, unora le-ar veni rândul prea târziu, socotim că trebue să învingem scrupulul analizelor prea lungi şi să înregistrăm apariţia lor în grupuri. Autorii cărţilor de care ne ocupăm azi sunt prea cunoscuţi cu universul şi modul lor literar, ca să mai aibă nevoie de scolii ample. Ne mulţumim aşa dar să definim în puţine cuvinte fizionomia fiecăruia.

* * *

Sărbătorirea recentă a d-lui I. A. Bassarabescu face oportune câteva consideraţii asupra acestui prozator de generaţie veche pe care timpul nu l-a înnecat şi ale cărui opere au putut reapărea de curând în ediţii noui.

La prima vedere s'ar părea că lumea d-lui Bassarabescu e rătăcită din opera lui Caragiale şi a d-lui Brătescu-Voineşti: adică burghezie nouă în forme sociale neasimilate şi inadaptabilitate, satiră şi lirism etic. Eroii d-lui Bassarabescu sunt însă mult mai concreţi şi prin aceasta originali şi fiindcă nu sunt comparaţi cu niciun tip ideal, mult mai reali.

Provinciali şi mahalagii, aceşti eroi nu sunt analizaţi în aspectul lor formal ci în structura sufletească şi prin urmare nu sunt ridicoli. Căci ce poate fi de râs în scrisoarea naivă a bravului băcan, indignat că ofiţerul nu-i plăteşte de doi ani marfa consumată. Sinceritatea mai puternică decât forma şi contrastul dintre idee şi stil rămâne un accident pitoresc iar nu, ca la Caragiale, element esenţial:

„Dacă în trei zile nu primesc paralele, vă reclam la d. Colonel. Dv. şi cucoanei dv. vă place delicateţurile şi nu puteţi trăi fără ele, apoi nici să nu le plătiţi? Atâta ghiuden, parizel şi sardele de Nisa cât mi-aţi consumătără, şi profiriul de Odobeşti care numai tăceaţi ce bun e, este mai mare păcatul, că am casă grea d-le căpitane. Să nu credeţi că dacă sunt la Tulcea şi sunteţi la Severin nu suntem tot oameni, şi munte cu munte... La un adică suntem în stare să facem una să se ştie pe toată infanteria".

Humorul care se desprinde din aceste rânduri e lipsit de cruzime şi e constructiv, fiindcă nu înnăbuşe puterea lor reală de emoţionalitate.

Romanţioasa Ziţa din *Noaptea furtunoasă* a lui Caragiale e o caricatură, interesând numai ca atare. Sensul ei de a fi e acela de a diforma expresia sentimentelor clasice. Ea este dar o personificare a spiritului critic al autorului. Ziţe romanţioase sunt şi în opera d-lui Bassarabescu. Dar insuficienţa lor de expresie, caracterizând un mediu, e doar un accident faţă de realitatea vieţii lor interioare, căci ele au o viaţă emotivă, rudimentară, e drept, dar reală. M-me Manolescu din *Pe drezină* este un fel de M-me Bovary. Iată în ce termini banali decurge marea dramă dintre d. Popovici şi madam Manolescu, care vor fugi împreună, răpuşi de o dragoste de roman breton

„Cele dintâi clipe fură mute... Apoi :

— Sărut mâna, madam Manolescu !

— Bună ziua, d-le Popovici !

— Nu m'aş fi aşteptat odată cu capul să te văd femeia lui Napoleon.

— Nici eu pe d-ta... însurat aşa repede.

— Ce face coana Luxiţa ?

— Mersi bine..."

In cuvinte aşa de simple e în fond cazul Francescăi da Rimini.

A doua originalitate a eroilor d-lui Bassarabescu e aceea de a fi simpli fără a fi inadaptabili. Ei duc existenţa mediocră pe care o doresc, şi dată fiind de cele mai multe ori realizarea aspiraţiunilor, sunt fericiţi. Sunt impiegaţi p. t. t., şefi de staţie, văduve dând camere mobilate, oameni umili însfârşit, care nu sufăr fiindcă nu aspiră sau mai bine zis nu bănuesc, o existenţă deosebită de a lor. Problema fericirii ei au rezolvat-o ca d. Domiţian, impiegat p. t. t.

„Domiţian îşi începu slujba cu aceeaşi statornicie şi regulă, ca la Bucureşti. Ba încă, aici se simţea mai liniştit: oficiul era aproape; nopţi mari nu mai făcea. La şase venia de-adreptul acasă. Passa îl îngrijea ca şi Masinca. Il descususe cu încetul şi-i aflase gusturile şi cusururile, căutând s'o întreacă pe cea din Bucureşti. Ii punea pe masă prăjituri; îl păzea de răceală. De câte ori pe prispă, în amurg, când se lăsa răcoare, nu i-a împrumutat tartanul ei de caşmir, cadou adus din Ierusalim de un unchiu hagiu!... Şi Domiţian se simţea din ce în ce mai bine..."

D. Bassarabescu este un maestru al schiţei, în care ca notă distinctivă în metodă, *natura moartă*. O muscă bâzâind într'un pahar, o oglindă rezemată de un pom, o scrisoare deschisă, o bancă goală într'o curte de şcoală zugrăvesc mai bine sufletul din apropierea lor de cât acţiunile. Schiţele *In vacanţă* şi *Intre acareturi* sunt, cred, modele ale genului, în care expoziţia se face scurt şi substanţial.

„Curată femee, coana Raliţa. Mult-puţina mobilă câtă are, ese în fiecare zi la aer. De aceea, în curtea coanii Raliţa trebue să intri şi să umbli aplecat: dela poartă pân' la uşe, te acoperă o plasă de frânghii întinse, gata să-ţi primească — fie vară, fie iarnă — povara de rochii, covoare şi jachete de care abia pe'nserat se mai uşurează".

Cu asemenea însuşiri d. Bassarabescu a izbutit să-şi facă în literatura română o fizionomie proprie cu un minimum de activitate literară.

* * *

Scriitor caracterizat prin volubilitatea debitului verbal şi printr'o savoare abstractă d. Minulescu a scris *3 şi cu Rezeda 4*, o carte deconcertantă pentru cei obişnuiţi cu genurile tradiţionale, dar în orice caz, originală. Impărţită în patru spovedanii (a candidatului la sinucidere, a candidatului la crimă, a candidatei la nebunie şi a candidatului la însurătoare) cartea aceasta e prea puţin bizuită pe un material concret ca să fie un roman, deşi în cele din urmă anecdota s'ar putea desprinde clar. E vorba de o femee frumoasă, Rezeda, facilă din principiu, care nefericeşte pe patru bărbaţi deodată, pe doi amanţi şi pe un logodnic, care-şi scriu spovedaniile precum şi pe un aviator, care murind prin accident n'are răgaz să ne comunice impresiile sale asupra ei.

Privit prin anecdotă, romanul d-lui Minulescu e destul de inert ca să se dăm seama că sensul lui nu e aici. Intenţia autorului a fost de bună seamă aceea de a creia patru eroi tipici, abstracţi şi anume Femeea, cu aparenta instabilitate, dar cu raţiunea ei interioară, Amantul, Gelosul, Indrăgostitul legal, toţi aceştia observaţi în însuşirile lor generale, adică trataţi în noţiunea lor. Procedeu derivând pe jumătate din simbolism şi pe jumătate din teatrul expresionist german.

Pentru ca să poţi face interesantă şi vie o asemenea carte trebuiesc nişte însuşiri deosebite de scriitor pe care d. Minulescu le are şi care consistă într'o vervă abstractă, într'un humor teoretic, într'un senzaţional narativ fără fapte. Graţie acestor însuşiri cartea aceasta abstractă se citeşte cu mare plăcere şi cu o frenezie de natură epică cu atât mai curioasă cu cât toată naraţiunea aleargă pe caii străvezii ai solilocurilor.

* * *

Cărţile pe care le scrie d. Damian Stănoiu şi prin urmare şi recenta *Alegere de stareţă* sunt desăvârşite întru toate: pline de observaţie, îndemânatice şi savuroase în stil. Aşa încât criticul rămâne încurcat în faţa lor şi nu poate să-şi dea seama de ce, în faţa atâtor daruri nu îndrăzneşte a pronunţa cuvântul *scriitor mare*.

Aducând dar şi cu acest prilej elogiile noastre pentru marele talent al d-lui Damian Stănoiu, ne îngăduim a încerca explicarea acestei îndoeli, cu gândul că ea va da de meditat autorului.

In prezentul roman ni se înfăţişează turburările şi intrigile dintr'o mânăstire de maici, cu prilejul alegerii pentru stăreţie, demnitate aspirată cu înverşunare de maicile Zenaida şi Tomaida. Determinarea *obiectivă a* caracterelor, zugrăvirea mediului, echilibrul naraţiunii, totul este admirabil şi cartea este o bucurie dela început până la sfârşit. Ii lipseşte numai ceva; sau mai bine zis, nu-i lipseşte, *nu este* ceva: analiză a formei interioare a sufletului. Persoanele spun cuvinte caracteristice, fac acte caracteristice şi întocmai ca în teatru îşi trădează la fiece pas caracterul. Dar în felul acesta ele nu se desprind din mediul îngust pe care propriile vorbe pot să-l zugrăvească. Lipseşte contemplaţia psihologică a autorului, iluminarea prin raţiuni interioare, interpretarea planului prim al vieţii prin planul subteran. Opera d-lui Stănoiu este într'un cuvânt prea *obiectivă*, prea exclusiv dramatică. Realismul, cu toate că e condus de un simţ de transfiguraţie artistică sigur, este integral şi faptele sunt toate riguros posibile. Lumea este pitorescă dar fără aureola unei semnificaţii mai adânci. Reproducerea exactă a unui dialog este tot aşa de caracteristică, fără să fie, cu toată întâmplătoarea savoare, literatură.

Dar toate acestea sunt consideraţii asupra a ceeace voim noi dela d. Damian Stănoiu. In realitate d-sa este un prozator remarcabil şi aceasta e de ajuns.

G. CALINESCU

INSEMNĂRI

Inchinarea păstorilor

Imaginea care slujeşte de frontispiciu pentru numărul nostru de Crăciun este reproducerea unei vechi gravuri în lemn, înfăţişând, în pitorescul ei arhaic şi naiv, *Inchinarea păstorilor*. Originalul se află în Cazania lui Varlam din 1643.

Această gravură este una dintre cele mai preţioase imagini cu subiect religios din vechea artă românească, prin faptul că personajele reprezintă tipuri din ţinuturile noastre.

După cum putem observa, păstorii veniţi să se închine lui Isus poartă îmbrăcămintea tradiţională a ciobanului român. Mai mult: întreaga atmosferă a gravurii este românească. Tratate cu un realism naiv, apar astfel staulul, fântâna cu cumpănă, casa cu horn din fund. Toate au un aer autentic românesc. Lucrul este cu atât mai remarcabil cu cât gravurile din cărţile bisericeşti sunt compuse de obiceiu după modele străine, fie occidentale, fie bizantine.

Spiru Haret

S'au împlinit douăzeci de ani dela moartea lui Spiru Haret. Cine cercetează istoria învăţământului nostru, îşi dă uşor seama de rolul pe care l-a avut acest modest om politic în propăşirea culturii româneşti.

Spiru Haret

In scurtul răstimp al şederii sale în fruntea Ministerului Instrucţiunii, Spiru Haret a realizat o operă trainică, pe bazele căreia s'a clădit întregul nostru edificiu cultural de astăzi.

Adânc cunoscător al stării sociale de la noi şi înzestrat cu un extraordinar bun simţ, el a înţeles că nu cu metode împrumutate de aiurea, din ţări cu alte condiţiuni de viaţă, se poate pune capăt analfabetismului care ne aşezase pe o treaptă de inferioritate chiar faţă de popoarele balcanice.

Spiru Haret a simţit că întunerecul dela sate îşi are rădăcinile în reaua stare economică şi că, înlăturând mizeria gospodăriilor ţărăneşti, va face un mare pas către ridicarea nivelului cultural al ţării.

Luminarea satelor prin ridicarea economică a acestora, în asta se rezumă vastul program de activitate al lui Spiru Haret.

Iniţiator al cooperaţiei, al obştiilor săteşti şi al băncilor populare, el a dat în acelaş timp un mare avânt şcolilor rurale, ca şi învăţământului agricol şi profesional, iar prin concursul învăţătorilor a strâns şi mai mult legăturile dintre aşezămintele economice şi şcoală.

Preocupat şi de luminarea oraşelor, Spiru Haret a făcut apel la intelectualii cu tragere de inimă şi i-a îndemnat să organizeze cursuri pentru adulţi şi conferinţe populare. Totodată, a încurajat tipărirea de cărţi şi a stăruit pentru întocmirea bibliotecilor populare, care s'au răspândit până în cele mai ascunse colţuri ale ţării.

Pe lângă spiritul de reformator, Spiru Haret a dovedit şi reale însuşiri de om de ştiinţă şi cugetător. Lucrarea lui, *Mecanica socială*, s'a impus printr'o largă înţelegere a forţelor care mână spre progres societatea umană.

Chiar literatura îl poate revendica pe marele apostol, ale cărui schiţe din viaţa animalelor, publicate în revista „Viaţa Romînească", dovedesc un suflet ales şi un adânc spirit de observaţie cristalizat într'o aleasă formă literară.

Răpus înainte de vreme, Spiru Haret n'a apucat să vadă nici zorile unor zile pregătite în bună parte de el. Unul din marile lui idealuri, împroprietărirea ţăranilor, şi-a găsit realizarea abia şase ani după moartea lui.

Astăzi, mai mult decât oricând, cultura românească ar avea nevoie de sprijinul şi îndrumările lui Haret, pentrucă opera visată de el e departe de a fi înfăptuită. In orice caz, pe drumul croit de el, continuă să calce toţi aceia care lucrează la propăşirea culturală a masselor populare. — *J. Byck*

Soldaţi de plumb şi tankuri de tinichea

Trăim într'un veac mecanizat şi dinamic. Viaţa noastră alunecă pe şinele veşniciei cu viteză de rapid. Şi, ca orice rapid ce se respectă, nu se opreşte decât în gările mari. Ignorăm dispreţuitori micile gări provinciale, haltele cu peroane acoperite de iederă verde ca nişte umbrare de cârciumă periferică. Nu mai ştim să preţuim voluptăţile calme şi plăcerile odihnitoare.

Ne-am aştepta ca măcar copilăria să fie scutită de această mecanizare. Am vrea ca măcar vârsta fragedă a primelor visuri să nu fie încătuşată în corsetul de metal al civilizaţiei noastre tehnice. Ne-ar plăcea să ştim că cel puţin în copilărie înfloreşte visul inutil şi închipuirea gratuită, fără preocupări de rezultate practice.

Dar se pare că şi copilăria, astăzi, are alte exigenţe şi alte plăceri. Şi spunem astăzi în comparaţie nu cu timpurile de acum cincizeci de ani. Ne gândim numai la epoca imediat anterioară războiului. N'au trecut nici douăzeci de ani de atunci. Şi totuş...

Imi place, în preajma sărbătorilor, să hoinăresc prin faţa vitrinelor de jucării. Fără nici o intenţie de sentimentalizare şi înduioşare retrospectivă. Vitrinele de jucării plac sufletului meu de astăzi, nu amintirii sufletului meu de copil. Jucăriile mulţumesc în mine un statornic gust pentru visare şi pentru poezie şi satisfac, probabil, un iremediabil romantism, pe care, în viaţă, nu-l mai caut demult.

Dar, dela un timp încoace, plimbarea mea pe la vitrinele Crăciunului a devenit mai puţin contemplativă. La gustul meu pentru jucării s'a adăogat încetul cu încetul un sentiment de jenă şi de amărăciune. Nu mi-a fost greu să-i descopăr pricina.

Jucăriile au şi ele moda lor şi urmează de-aproape progresele tehnice. Păpuşile îşi schimbă toaletele la fiecare sezon iar locomotivele minuscule şi avioanele pitice sânt întotdeauna după ultimul model. E amuzant să vezi oglindindu-se într'o vitrină de jucării, în miniatură naivă, spiritul vremii.

Tocmai din cauza asta, acum de curând, când mi-am început obişnuita inspecţie pe la galantarele cu cadouri, am rămas frapat de un spectacol cu care nu mă obişnuisem până acum. In mijlocul unei vitrine de la un mare magazin trona, superb şi îngâmfat, fioros şi ameninţător, un tun după modelul celebrelor tunuri de 42 din timpul războiului, cu care Germanii bombardau Verdunul. Era într'adevăr minunat lucrat acest tun. Un artilerist cred că nu i-ar fi găsit nici-un defect de execuţie. Toate rotiţele, roatele, manivelele, şuruburile şi pârghiile erau la locul lor. O adevărată operă de artă în domeniul jucăriilor!

Alături de tun se odihnea, greoi şi masiv, ca un hipopotam hursuz, un admirabil tank, lucrat şi el cu aceeaş minuţiozitate. Un tank cât pumnul, să-l iai şi să-l pui în buzunar ca pe-o tabacheră, dar atât de evocator şi atât de sinistru!

Şi mai erau ustensile războinice răspândite prin vitrină. Avioane de luptă, mitraliere complicate, mici cât nişte chibritelniţe, automobile blindate, puşti, obuze... Un adevărat arsenal pentru Liliputh.

In faţa acestei privelişti, menită desigur să inspire vitejie în sufletul copiilor, mi-am adus aminte de jucăriile copilăriei mele, înainte de război. Fără îndoială că mă voiu fi jucat şi eu cu puşti care aruncau, ţâşnite dintr'un resort, săgeţi de lemn cu o ventuză de gumă în vîrf, ca să se poată lipi mai bine de ţintă. Şi am avut şi eu armate întregi de soldaţi de plumb, foarte pociţi, invariabil coloraţi în galben şi albastru, cu nişte chivere şi nişte uniforme care nu aparţineau niciunei armate cunoscute! Dar ce-mi păsa mie de armatele cunoscute! Soldaţii aceştia — pe care mă grăbeam să-i fac invalizi de câte-o mână sau de câte-un picior de îndată ce intrau sub ordinele mele — închipuiau pentru mine oastea Impăratului Roş şi-a Impăratului Verde. Şi îmi slujeau ca să realizez lumea fericită a basmelor.

Ce depărtare dela blajinii mei soldaţi de plumb la tunurile şi tankurile de astăzi! Oştirile mele invalide se mişcau doar în închipuirea mea. De fapt stăteau pe loc, în şiruri strâmbe, pe care le culcam dintr'odată la pământ c'un bobârnac. Mă gândesc că pentru mânuirea tunurilor, tankurilor, a mitralierelor şi a automobilelor blindate care se răsfaţă în vitrinele Crăciunului de astăzi trebuesc o mulţime de cunoştinţi tehnice. Evident astăzi e moda jucăriilor utile. Invârtind şuruburi şi descifrând maşinării complicate copilul se va obişnui să vadă în lume un mecanism sigur şi perfect. Va uita de blăstămăţiile lui Statu-palmă-barbă-cot şi de poznele Cotoiului încălţat. Se va pregăti, jucându-se cu jucării mecanice, pentru o existenţă pozitivă, oţelindu-şi caracterul şi obişnuindu-se să considere în viaţă numai „faptele, faptele şi iarăş faptele", cum spune un cunoscut personagiu din Dickens.

Foarte bine. Nimic de zis, deşi şi aici am avea multe, multe de vorbit...

Dar ce idee să desvolţi spiritul practic al copilului învăţându-l, înainte de-a scrie şi de-a ceti bine, să încarce un tun şi să mânuiască un tank!

Spiritul vremii?. — *Al. A. Philippide.*

Europolis

D. Jean Bart a scris relativ puţin. A publicat mai ales nuvele cu subiecte din lumea marinarilor.

Ultima d-sale lucrare este „Europolis", un roman în care se descrie viaţa unui port dela gura Dunării.

Lumea cosmopolită a porturilor, care nu constitue un mediu social necunoscut, este zugrăvită în culori sugestive şi în scene de un puternic dramatism.

E un roman captivant şi una dintre cele mai puternice creaţiuni epice româneşti, — aşa cum se poate vedea şi din fragmentul pe care-l publicăm în numărul de faţă. Se redau, în acest fragment, discuţiile dintr'o cafenea din port în jurul întoarcerii unui marinar grec din America.

Unamuno la Academie

Până mai deunăzi, don Miguel de Unamuno y Iugo nu deţinea decât un titlu şi o funcţie oficială: aceia de profesor universitar la catedra de limbi romanice dela Salamanca.

Nimeni, sub Alfons al XIII-lea şi sub Primo de Rivera, n'a găsit nimerit ca Unamuno să deţină în stat altă funcţie oficială decât aceia de profesor universitar. Mai mult: la un moment dat, a fost scos şi din Universitate. Cu alte cuvinte, nimeni n'a fost intimidat de vasta operă a lui Unamuno, care sintetizează întreg spiritul iberic şi care a dovedit lumii existenţa literaturii spaniole contemporane.

Certat cu stăpânitorii de eri ai ţării sale, el a fost exilat pe o insulă pustie, de unde a fugit ca să se exileze singur într'un sat francez dela graniţa spaniolă.

Când dictatorul şi regele au fost alungaţi din Spania de voinţa populară, Unamuno s'a întors în patrie, şi şi-a reluat cursurile dela Salamanca.

De curând, o ştire vesteşte că don Miguel a fost ales membru al Academiei Spaniole. Evident. Unamuno n'avea nevoie să devină acedemician, ca să fie nemuritor. El a ştiut mai de mult să-şi cucerească nemurirea prin gândirea şi opera lui.

In sfârşit Unamuno va scrie de azi înainte sub numele său lung şi ilustru: „dela Academia spaniolă". Titlul acesta proaspăt nu va adăoga şi nu va ştirbi nimic operei sale frământate şi originale. Aceiaşi strălucire va avea *la Vida de Don Quijote y Sáncho commentada y esplicada*, ca şi cele şapte volume de *Ensayos*, iar numele său, pentru cine îi cunoaşte opera, va cântări tot atât de greu.

Mărunte

— A apărut *„Floarea neagră"* romanul talentatului publicist d. *Horia Oprescu* în care se descrie, în culori sugestive, tragedia omului corect şi deosebit înzestrat, care-şi fixează un ideal de cinste în viaţă, dar e înfrânt de turpitudinea mediului social în care trăeşte.

— A apărut *Domnul Negoiţă sau individul împotriva statului*, roman de d. Tudor Teodorescu-Branişte. Ed. Naţională S. Ciornei, 200 pag. 25 lei.

— A apărut „Bob de grâu", roman pentru copii, de Alexandru Calistrat.

CEL MAI UTIL DAR DE SĂRBĂTORI ESTE O CARTE FRUMOASĂ

LIVIU REBREANU

RĂSCOALA

ROMAN

EDITURA „ADEVERUL" S. A.

ROMANE	Lei
Răscoala (roman) de Liviu Rebreanu Vol. I: *Se Mişcă Ţara*	80
Vol. II: *Focurile*	80
Evreul (roman) de H. de Balzac	60
3 şi cu Rezeda 4 (roman) de Ion Minulescu	50
Ţărani şi târgoveţi de I. St. Ioachimescu	40
Ciocolată de Tarassoff Rodionoff	40
In preajma revoluţiei (roman) de C. Stere, Vol. I	80
" " " " " " Vol. II	80
" " " " " " Vol. III	80
Fundătura Cimitirului No. 13 (roman) de T. Teodorescu-Branişte	50
Papucii lui Mahmud de Gala Galaction	50
Asfinţit de oameni de Ludovic Dauş	80
Călătoria unui romancier în jurul lumei de Blasco Ibánez, traducere de H. Sanielevici	60
Kimonoul înstelat de Victor Eftimiu	40
Intoarcerea de pe front de Erik Maria Remarque	60
Mi-e foame de Georg Fink	80
Eu am ucis pe Rasputin de prinţul Felix Jussupow	40
STUDII	
Preludii: partidul naţional-ţărănesc şi cazul Stere de Const. Stere	60
Libertatea presei de Const. Graur (Ed. II-a)	10
Alte orizonturi de H. Sanielevici	60
Scrisul nu minte de celebrul grafolog Rafael Schermann	50
Plagiatul lui A. C. Cuza de Em. Socor	15
Literatură şi ştiinţă de H. Sanielevici	50
Noui recenzii 1926—1929 de Const. Şeineanu	40
Toma G. Masaryk, Viaţa, Omul, Opera	20
Clemenceau, Viaţa, Omul, Opera, de Tudor Teodorescu-Branişte	20
VIEŢI ROMANŢATE	
Ariel sau viaţa lui Schelley de André Maurois	30
Viaţa lui Disraeli de André Maurois, trad. de Tudor Teodorescu-Branişte	40
STUDII MEDICALE	
Medicul nostru mare dicţionar medical apărut sub îngrijirea Dr. Ygrec	150
PEDAGOGIE	
Ştii să-ţi creşti copiii: de Henrich Lhotzky, trad. de A. Toma	40

PRIVELIŞTI ROMÂNEŞTI
mare album fotografic apărut sub îngrijirea d-lui Al. Bădăuţă
Lei 400.

Generozitate

— Domnişoară, depun la picioarele dv. întreaga mea avere!

— Dar... te credeam sărac!

— Şi sunt, dar puţinul pe care-l am, va părea imens pe lângă nişte picioruşe atât de mici!

Cochetărie feminină

— Bravo! 90 de ani! Carevasăzică eşti decanul satului.

— De fapt, nevastă-mea ar trebui să fie. Dar nu-mi dă voie s'o spun.

Sub papuc

Stăpânul: — Văd că cucoana se îmbracă. Nu ştii cumva din întâmplare dacă trebue să ies cu ea?

TIP. „ADEVERUL" S. A., STR. CONST. MILLE (SĂRINDAR) No. 7—11